

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**БІЛІМ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ АЯСЫНДА
(5-9-СЫНЫПТАРДА) «ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ», «ДҮНИЕЖҮЗІ
ТАРИХЫ» ОҚУ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ПРЕПОДАВАНИЮ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА
«ИСТОРИЯ КАЗАХСТАНА», «ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ»
(5-9 КЛАССЫ) В РАМКАХ ОБНОВЛЕНИЯ
СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ**

Астана
2019

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2019 жылғы 14 наурыздағы № 3 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 3 от 14 марта 2019 года)

Білім мазмұнын жаңарту аясында (5-9-сыныптарда) «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерін оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар, – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 84 б.

Методические рекомендации по преподаванию учебного предмета «История Казахстана», «Всемирная история» (5-9 классы) в рамках обновления содержания образования, – НАО им. И. Алтынсарина, 2019. – 84 с.

Әдістемелік ұсынымдарда білім мазмұнын жаңарту аясында (5-9-сыныптарда) «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша оқу бағдарламаларының ерекшеліктері қарастырылып, пәндерді оқытуды ұйымдастырудың формалары мен әдістері көрсетілген. Сонымен қатар, жаңартылған білім мазмұны жағдайында қысқа мерзімді жоспар әзірлеу, критериалды бағалауды ұйымдастыру, формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын әзірлеу бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген.

Әдістемелік ұсынымдар жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне, әдіскерлерге, сондай-ақ білім беру ұйымдарының қызметкерлеріне арналады.

В методических рекомендациях рассмотрены особенности учебной программы по предметам «История Казахстана», «Всемирная история» (5-9 классы) в рамках обновления содержания образования, формы и методы организации обучения по учебным предметам. Даны методические рекомендации по разработке краткосрочных планов, критериальному оцениванию и по разработке формативного и суммативного заданий по предметам «История Казахстана», «Всемирная история».

Методические рекомендации предназначено для учителей общеобразовательных школ, методистам и работникам организаций образования.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2019
© Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2019

Кіріспе

Қазақстандық білім саласындағы реформалардың бірі білім мазмұнын жаңарту болып табылады. Білім беру мазмұнын жаңарту елдегі жалпы білім беретін мектептегі білім сапасын анықтайтын білім мазмұны мен құрылымына өзгеріс енгізу, оқытудың белсенді әдістері мен тәсілдерін, оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесін тиімді іске асырумен сипатталады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Қазақстан халқына Жолдауында: Білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы өзгерістерге үнемі бейім болу және жаңа білімді меңгеру қабілетін дамытуы тиіс,- деп атап көрсеткен [1].

Осыған сәйкес білім мазмұнын жаңарту білім алушының жаңа білімді меңгеру қабілетін арттыруға мүмкіндік береді. Негізгі орта білім беру деңгейінде «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша білім мазмұнын жаңарту оқушыларда тарихи сананы, қазақстандық патриотизмді, өз елінің тарихына құрмет көрсетуге, ұлттық және жалпыадами құндылықтарды қалыптастыруға баулу, ойлау, коммуникативтік және зерттеу дағдыларын дамытуға негізделген.

Пән мазмұны тарихи оқиғалар, фактілер, деректерді жаттанды оқуға емес, олардың мәнін түсінуге, яғни тарихи концептілер негізінде тарихи ойлау дағдыларын дамытуға бағытталады. Өйткені қазіргі кезеңде оқушылардың дұрыс таңдау жасай білу, дұрыс шешім қабылдау, қоғам өміріне жасампаздықпен қатысу, қоршаған ортаны объективті түрде көрсету қабілеттері ерекше маңызға ие. Бұл ретте оқушылардың бойында аталған қабілеттерін дамыту тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру шеңберінде жүзеге асырылады.

Тарихи ойлау бұл адамның өткенді, қазіргі және болжамды болашақты ұғынуға бағытталған ақыл-ой қызметі деп анықтама берген И. Я. Лернер: тарихи ойлау құрылымын келесі 9 біліктер негізінде сипаттайды:

- 1) қоғамдық құбылыс пен оқиғаға сай белгілер мен фактілерді таңдай алу арқылы оларға сипаттама бере алу;
- 2) кез-келген қоғамдық құбылыстың пайда болу себептерін анықтай алу;
- 3) тарихи құбылыстармен бірге болатын жағдайларды және олардың өзара байланысын анықтауға ұмтылу;
- 4) кез-келген тарихи құбылыстың ауыспалы табиғаты мен оның тарихи маңыздылығын тани алу;
- 5) тарихи заңдылықтың белгілі бір құбылысының көпқырлығын анықтау;
- 6) әрбір тарихи құбылысқа тән даму үдерістерін анықтай білу;
- 7) қоғамдық топтар немесе белгілі бір тұлғалардың іс-әрекетін анықтайтын әлеуметтік уәждерді анықтай білу;
- 8) өткен кезеңді қазіргі кезеңмен салыстыруда қызығушылықты таныта білу;

9) өткен кезеңнің оқиғаларынан сабақ ала білу[2].

Сондықтан «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінің базалық мазмұнын құрылымдауда оқушылардың тарихи ойлау дағдысын қалыптастыру және дамытуға көңіл бөлінген.

Жаңартылған білім беру мазмұны аясында оқу пәндерін тарихи түсініктер (концепт) негізінде оқыту тарихи оқиғалардың мәні мен маңыздылығын, үдерістер мен оқиғаларды «тез түсінуге» бағытталған, бұл пәннің мазмұнын терең түсінуге көмектеседі. Тарихи түсініктер (концепт) негізінде тарихи материалды талдау жүзеге асырылады. Нәтижесінде, оқушыларда тек пәндік білім, білік, дағдылар ғана емес, материалдарды жинау және реттеу әдістері, сұрақтарды құрастыру және дереккөздермен жұмыс жасауда проблеманы қоя білу біліктілігі, сәйкестендіру әдістері мен дереккөздерді сыни бағалауы, зерттеу жоспарларын әзірлеу, материалдарды жинақтау және нәтижелерді тексеру сынды кең ауқымды дағдылардың қалыптасуына мүмкіндік береді.

Негізгі орта білім деңгейінде «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша 5-9-сыныптарға арналған жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығымен (ҚР БҒМ 25.10.2017ж. № 545 бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген) бекітілген.

Әдістемелік ұсынымдарда білім мазмұнын жаңарту аясында (5-9-сыныптарда) «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері оқу бағдарламаларының ерекшеліктері талданады.

Пәндерді оқытуды ұйымдастырудың формалары мен әдістері, тарих пәнін тарихи түсініктер (концепт) негізінде оқытуды тиімді ұйымдастыру жолдары нақты мысалдармен беріледі. Сонымен қатар, жаңартылған білім мазмұны жағдайында критериалды бағалауды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар және пән бойынша жалпы білім беретін мектеп мұғалімдерінің қысқа мерзімді жоспарларының үлгілері ұсынылады.

1 «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» (5-9-сыныптарда) оқу пәндері бойынша білім мазмұны жаңартылған оқу бағдарламаларының ерекшеліктері

Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасын әзірлеудегі басты ерекшелік бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейлері арасындағы сабақтастықтың ескерілуі.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес (бұдан әрі-2012 жылғы Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты) Қазақстан тарихының ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейін маңызды тарихи оқиғалары 5-сыныпта «Қазақстан тарихынан әңгімелер» оқу пәнінде қарастырылған болатын.

Білім мазмұнын жаңарту аясында осы 2012 жылғы Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына енгізілген өзгертулер мен толықтыруларға (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі №327 қаулысымен бекітілген Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты) сәйкес білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, Қазақстан тарихының ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі маңызды тарихи оқиғалары бастауыш мектептегі «Дүниетану» оқу пәнінің жаңартылған оқу бағдарламасының білім мазмұнына кіріктірілген. Осыған орай жаңартылған білім беру мазмұны аясында тарихи білім берудің негізі бастауыш сыныптан басталды.

1-4-сыныптарда оқытылатын «Дүниетану» оқу пәні негізгі және жоғары мектепте қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін меңгеруге негіз қалайтын кіріктірілген-пропедевтикалық сипатымен ерекшеленеді. Ол адам, табиғат және қоғам, олардың өзара байланысы мен тәуелділігі жөніндегі білім жүйесін құрайтын кіріктірілген пән. Оқу пәнінің нысаны – адам, табиғат және қоғам, оның ішінде отбасы, мәдениет, денсаулық, қарым-қатынас, ұлт, қауымдастық, мемлекет, қоршаған табиғи орта және т.б.

Оқу пәндері мазмұнының жаңа құрылымы 1.1-кестеде көрсетілген.

1.1-кесте. Оқу бағдарламаларының құрылымы

<i>2013 жылғы оқу бағдарламасы</i>		<i>Жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасы</i>	
5-сынып	Қазақстан тарихынан әңгімелер	1-4-сынып	Дүниетану (адам, табиғат және қоғамның өзара байланысын құрайтын кіріктірілген оқу пәні)
6-сынып	Ежелгі заман тарихы	5-сынып	Ежелгі заман тарихы
7-сынып	Орта ғасырлар тарихы	6-сынып	Орта ғасырлар тарихы

8-сынып	Жаңа заман тарихы	7-сынып	Жаңа заман тарихы
9-сынып	Қазіргі заман тарихы	8-сынып	Қазіргі заман тарихы (XX ғасырдың бірінші жартысы)
		9-сынып	Қазіргі заман тарихы (XX ғ. екінші жартысы – XXI ғ.)

1.1-кестеге сәйкес «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндерін жүйелі түрде оқыту 5-сыныптан басталады.

Негізгі орта білім беру деңгейіндегі «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасының негізгі ерекшеліктері:

- мазмұн көлемі бірнеше тақырыптық бөлімдердің біріктіру арқылы ықшамдалған.

- Қазақстан тарихы мен дүниежүзі тарихы арасындағы пәнаралық байланыс күшейтілген. Бұл Қазақстан тарихын әлемдік тарихи процестер контекстінде қарастыруға, оқу материалдарын қайталамауға мүмкіндік береді;

- тарихи оқиғалар, фактілер, деректерді жаттанды оқуға емес, олардың мәнін түсінуге, яғни тарихи ойлау дағдыларын дамытуға бағытталады;

- оқушыларда тарихи сана, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды дамытуға септігін тигізетін материалдарды меңгеруге ерекше көңіл бөлінген;

- «Қазақстан тарихы» пәні бойынша әр тақырыпқа зерттеу сұрақтары қарастырылған;

- «Дүниежүзі тарихы» бойынша ұзақ мерзімді жоспардағы тақырыптар білім алушылардың ойлау қабілетін белсендіретін және олардың сын тұрғысынан ойлау, проблемалық сұрақ қою, өздігінен талдау жасау дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін проблемалық сұрақтар түрінде құрастырылған.

5-9-сыныптарға арналған «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары құрылымының ерекшеліктерін қарастырайық.

Жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасының құрылымы үш тараудан және үлгілік оқу бағдарламасын жүзеге асыру бойынша ұзақ мерзімді жоспардан тұрады. Бірінші тарауда жалпы ережелер, оқу пәнін зерделеудің мақсаты мен міндеттері берілген.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына (енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес әзірленген.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерін оқытудың мақсаты – білім алушылардың бойында тарихи сана, қазақстандық патриотизм, өз елінің және басқа елдердің тарихы мен мәдениетіне құрмет, өз ата-

бабаларының жетістіктеріне деген мақтаныш сезімін қалыптастыру, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды дарыту, зерттеушілік, ойлау, коммуникативті дағдыларды дамытуға бағытталған.

Пәндерді оқытуға сәйкес анықталған міндеттер:

- адамзат өркениетінің және Қазақстан аумағындағы ежелгі заманнан бастап бүгінгі күнге дейінгі қоғамның әлеуметтік, мәдени, саяси, экономикалық дамуының негізгі кезеңдері мен ерекшеліктері туралы білімін қалыптастыру;

- әлемнің және Қазақстанның тарихи дамуы барысында қалыптасқан ұлттық құндылықтар жүйесі туралы білім беру;

- әлемнің және Қазақстанның тарихи дамуының негізгі оқиғалары, құбылыстары мен процестердің мәні туралы түсінік қалыптастыру;

- тарихи оқиғаларды, құбылыстар мен процестерді және тарихи тұлғалардың қызметін Отандық тарих контекстінде сын тұрғысынан талдау және баға беру дағдыларын қалыптастыру мен дамыту;

- тарихи деректердің негізінде дәлелді пайымдау дағдыларын дамыту;

- тарихи зерттеу жүргізу дағдыларын қалыптастыру мен дамыту (болжамдарды ұсыну, зерттеу сұрақтарын құрастыру, деректерді талдау, әртүрлі көзқарастарды салыстыру, нәтижелер мен қорытындыларды шығару, өзінің ұстанымын анықтау);

- қазіргі кездегі саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени процестерде бағдарлану үшін тарихи білімдерін қолдана білу дағдыларын қалыптастыру;

- коммуникативті дағдыларды қалыптастыру, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық білдіру, командада жұмыс істей алу, түрлі деректерден алынған ақпараттарды қоса алғанда, жарияланым мен электронды құралдарды қолдану болып табылады.

«Оқу пәнінің мазмұнын ұйымдастыру» тарауында оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі, пәннің білім мазмұнын құрайтын бөлімдер, оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру және оқу мақсаттарын тиімді жүзеге асыруға негізделген тарихи түсініктер (концепт) мен пән бойынша базалық білім мазмұны берілген.

Оқу пәндері бойынша оқу жүктемесінің көлемі «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу жоспарына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес анықталды. «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша оқу жүктемесінің көлемі 1.2-кестеде берілген.

1.2-кесте – Оқу пәндері бойынша оқу жүктемесінің көлемі

Пән \ Сынып	Қазақстан тарихы		Дүниежүзі тарихы	
	апталық	жылдық	апталық	жылдық
5	2 сағат	68 сағат	1 сағат	34 сағат
6	2 сағат	68 сағат	1 сағат	34 сағат

7	2 сағат	68 сағат	1 сағат	34 сағат
8	2 сағат	68 сағат	1 сағат	34 сағат
9	2 сағат	68 сағат	1 сағат	34 сағат

1.2-кестеге сәйкес білім мазмұнын жаңару аясында «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің жүйелі курсы 5-сыныптан басталуына байланысты оқытуға бөлінген жалпы сағат саны 2012 жылғы Үлгілік оқу жоспарымен салыстырғанда 2 сағатқа (Қазақстан тарихы бойынша -1 сағат; Дүниежүзі тарихы -1 сағат) артқанын көруге болады.

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша жаңартылған оқу бағдарламалары мазмұнның жаңа құрылымына сәйкес, 2012 жылғы Үлгілік оқу жоспарымен салыстырғандағы жалпы жүктеме бойынша өзгерістер 1.3- кестеде берілген.

1.3-кесте – «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша жалпы оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	2013 жылғы оқу бағдарламасы		2016 жылғы оқу бағдарламасы	
	Тарихи кезең	оқу жүктемесі (сағат)	Тарихи кезең	оқу жүктемесі (сағат)
5	Қазақстан тарихынан әңгімелер	1	Ежелгі заман тарихы	2
6	Ежелгі Қазақстан тарихы	2	Орта ғасырлар тарихы	2
7	Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы	2	Жаңа заман тарихы (XVIII -XIX ғасырлар)	2
8	Қазақстан тарихы (XVIII ғасыр-XX ғасырдың басы	2	Қазіргі заман тарихы(XX ғасырдың бірінші жартысы)	2
9	Қазақстан тарихы (XX ғасырдың басынан бүгінгі күнге дейін)	2	Қазіргі заман тарихы (XX ғасырдың екінші жартысы – бүгінгі күнге дейін)	2

Кестеден көріп отырғанымыздай жаңартылған білім мазмұнына сәйкес «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің ежелгі кезеңі 5-сыныптан басталуына байланысты осы сыныпқа 1 сағат қосылған.

Сонымен қатар, Қазақстан тарихының XX ғасырдың басынан бүгінгі күнге дейінгі тарихи кезеңін қамтитын қазіргі заман тарихы жаңартылған мазмұндағы бағдарлама бойынша 8-9-сыныптарға бөлінген. Өйткені қысқа хронологиялық шеңберлерге қарамастан осы кезеңдегі отандық және дүниежүзі тарихы бүгінгі күнгі әлем бейнесінің қалыптасуына елеулі түрде әсер еткен және әсер ететін оқиғаларға толы екендігімен негізделеді.

Сонымен қатар, қазіргі заман тарихындағы оқиғалар, құбылыстар, процестерді зерттеуге көбірек уақыттың берілуі білім алушылардың бойында Қазақстанның қазіргі заман проблемаларының мәні туралы түсінік қалыптастыруға мүмкіндік береді.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша жаңартылған оқу бағдарламалары мазмұнның жаңа құрылымына сәйкес, 2012 жылғы Үлгілік оқу жоспарымен салыстырғандағы жалпы жүктеме бойынша өзгерістер 1.4-кестеде берілген.

1.4-кесте – «Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	2013 жылғы оқу бағдарламасы		2016 жылғы оқу бағдарламасы	
	Тарихи кезең	оқу жүктеме мекі (сағ)	Тарихи кезең	оқу жүктемесі (сағ)
5	Оқытылмайды		Ежелгі заман тарихы	1
6	Ежелгі заман тарихы	1	Орта ғасырлар тарихы	1
7	Орта ғасырлар тарихы	1	Жаңа заман тарихы (XVIII - XIX ғасырлар)	1
8	Жаңа заман тарихы (XVII -XX ғасырдың бірінші жартысы)	1	Қазіргі заман тарихы (XX ғасырдың бірінші жартысы)	1
9	Қазіргі заман тарихы (XX ғасырдың бірінші жартысы- бүгінгі күнге дейін)	1	Қазіргі заман тарихы (XX ғасырдың екінші жартысы – бүгінгі күнге дейін)	1

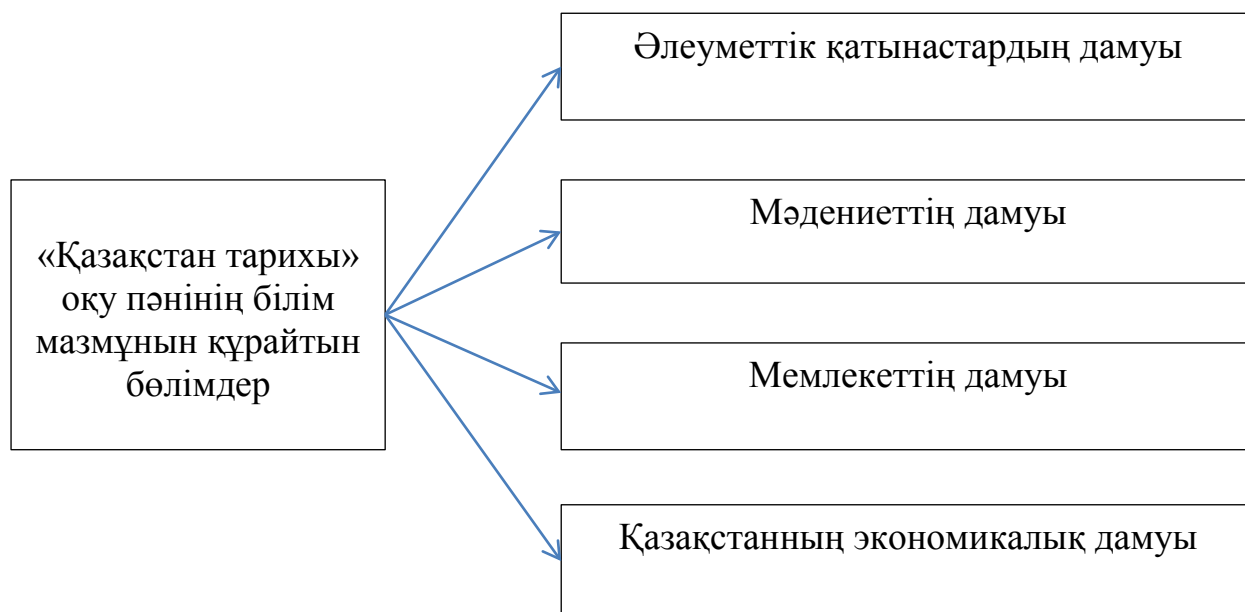
Кестеден көріп отырғанымыздай білім мазмұнын жаңарту аясында «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу жоспарына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес «Дүниежүзі тарихы» пәні оқыту 5-сыныптан басталады. Осыдан пән бойынша оқу жүктемесінің 1сағатқа артқанын көруге болады.

Сонымен қатар, Дүниежүзі тарихының XX ғасырдың басынан бүгінгі күнге дейінгі тарихи кезеңін қамтитын қазіргі заман тарихы жаңартылған мазмұндағы бағдарлама бойынша 8-9-сыныптарға бөлінген. 8-сыныпта XX ғасырдың бірінші жартысындағы қазіргі заман тарихы, ал 9-сыныпта XX ғасырдың екінші жартысынан бүгінгі күнге дейін тарихи кезең оқытылады.

Осы тарауда пәннің білім мазмұнын құрайтын бөлімдер мен бөлімшелер берілген.

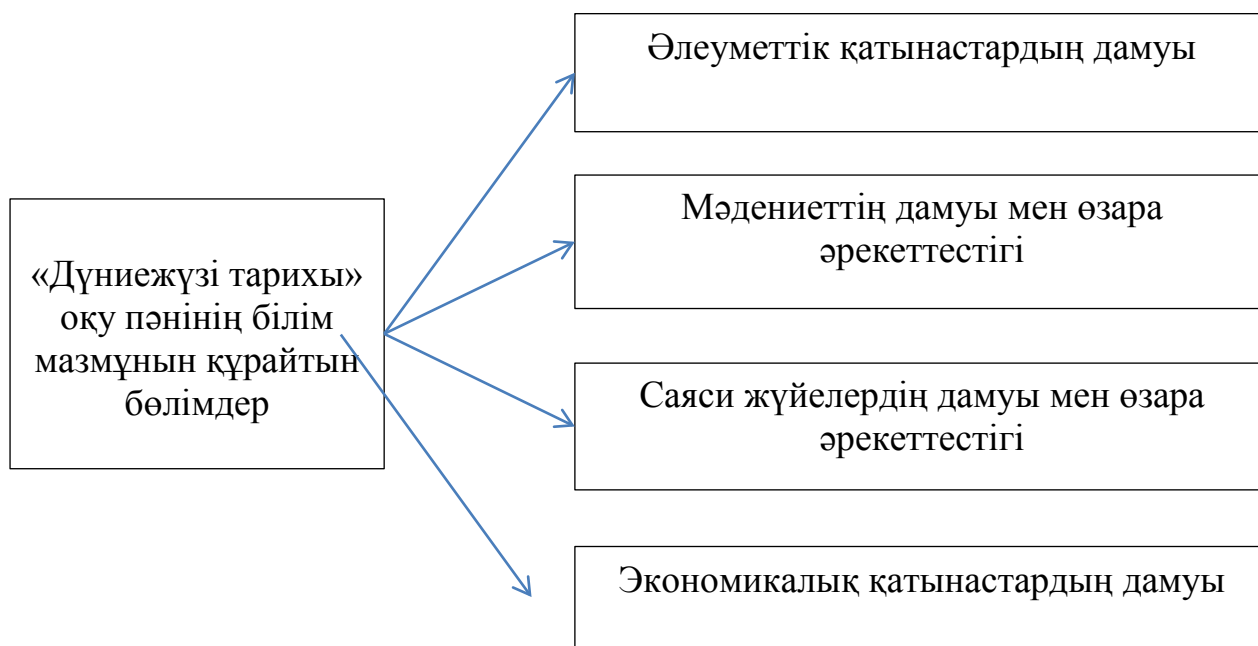
Білім мазмұнын жаңарту аясында «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша 5-9-сыныптарға арналған оқу бағдарламасының мазмұны хронологиялық реттілікпен берілген (көне дәуірден бүгінгі заманға дейін) және келесі бөлімдерді қамтиды (1-2-сызбалар).

Сонымен жаңартылған білім мазмұны аясында 5-9-сыныптардағы «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің мазмұны төрт бөлімнен тұрады (1-сызба)

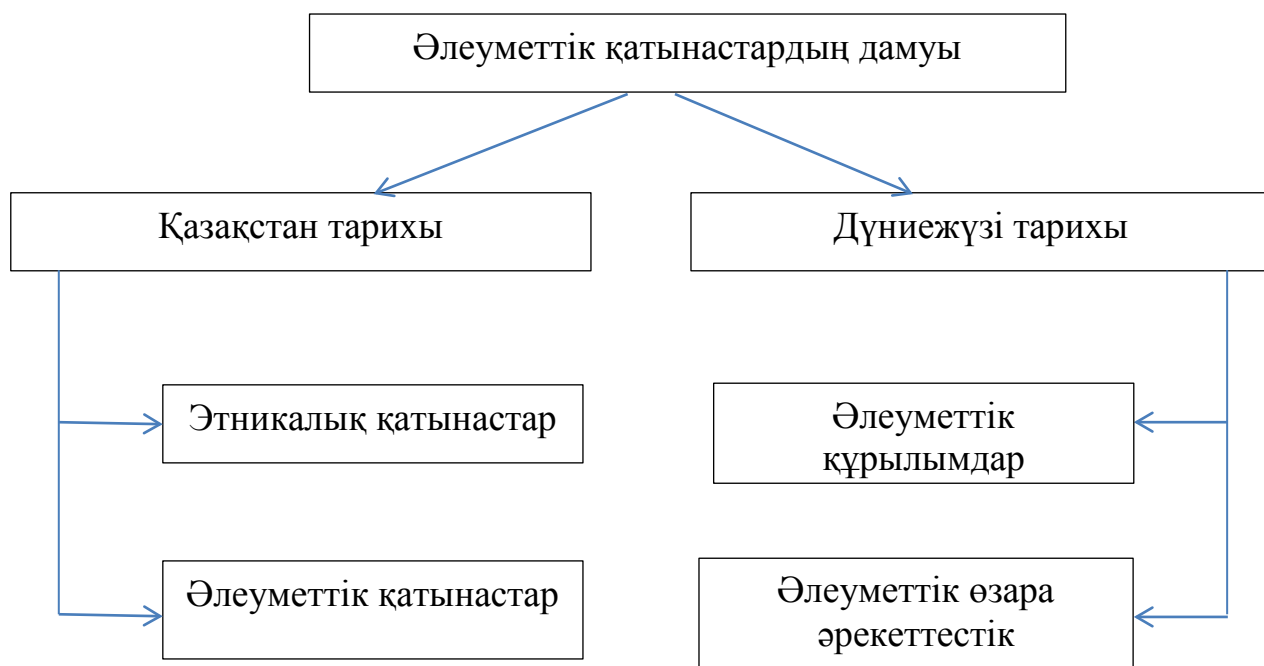
1-сызба – 5-9-сыныптарға арналған «Қазақстан тарихы» оқу бағдарламасының бөлімдері.

Жаңартылған білім мазмұны аясында 5-9-сыныптардағы «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінің мазмұны төрт бөлімнен тұрады, ол 2-сызбада көрсетілген.

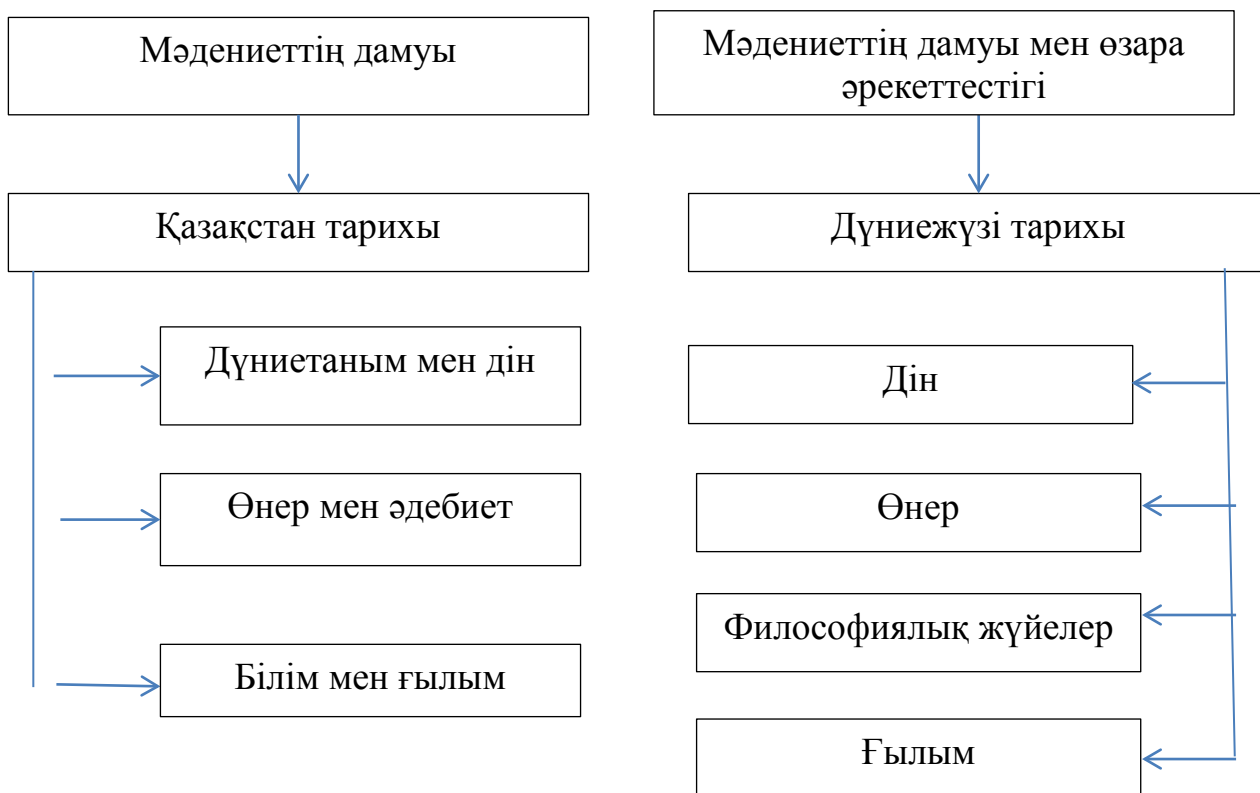

2-сызба – 5-9-сыныптарға арналған «Дүниежүзі тарихы» оқу бағдарламасының бөлімдері

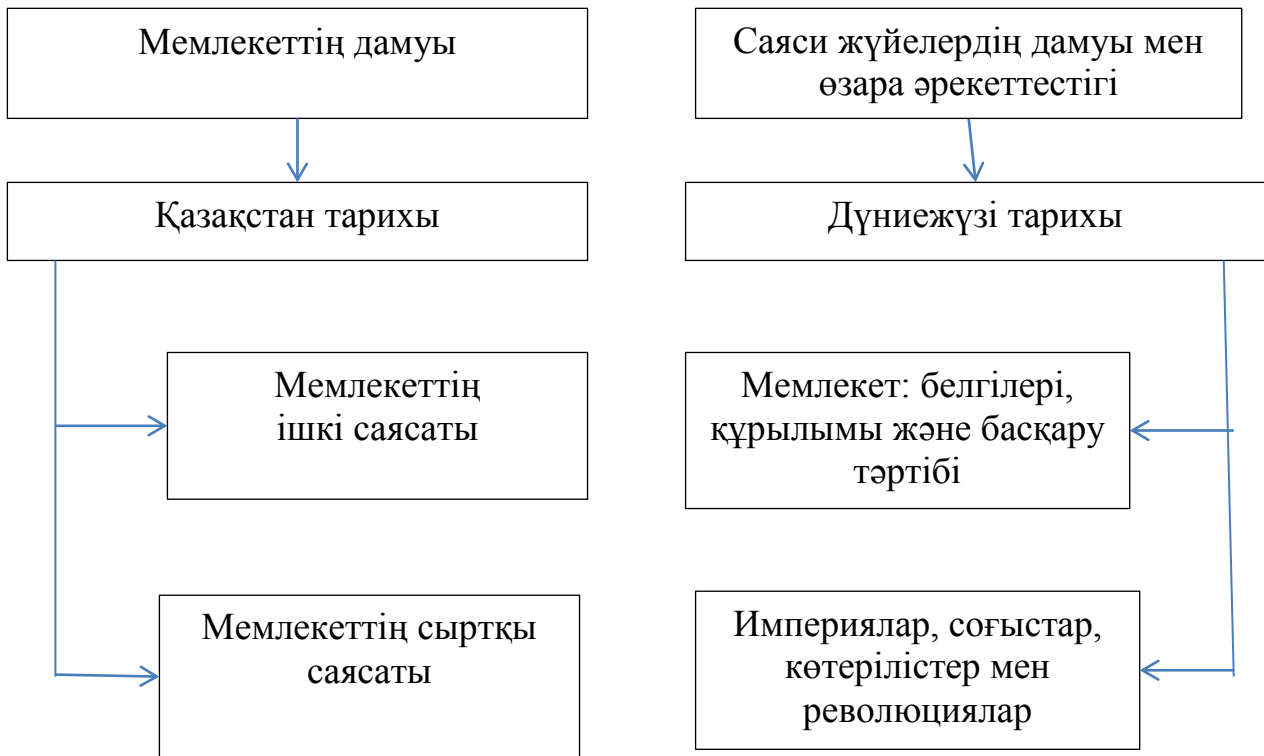
Бөлімдер оқу мақсаттарын қамтитын бөлімшелерден тұрады (3-6-сызбалар).

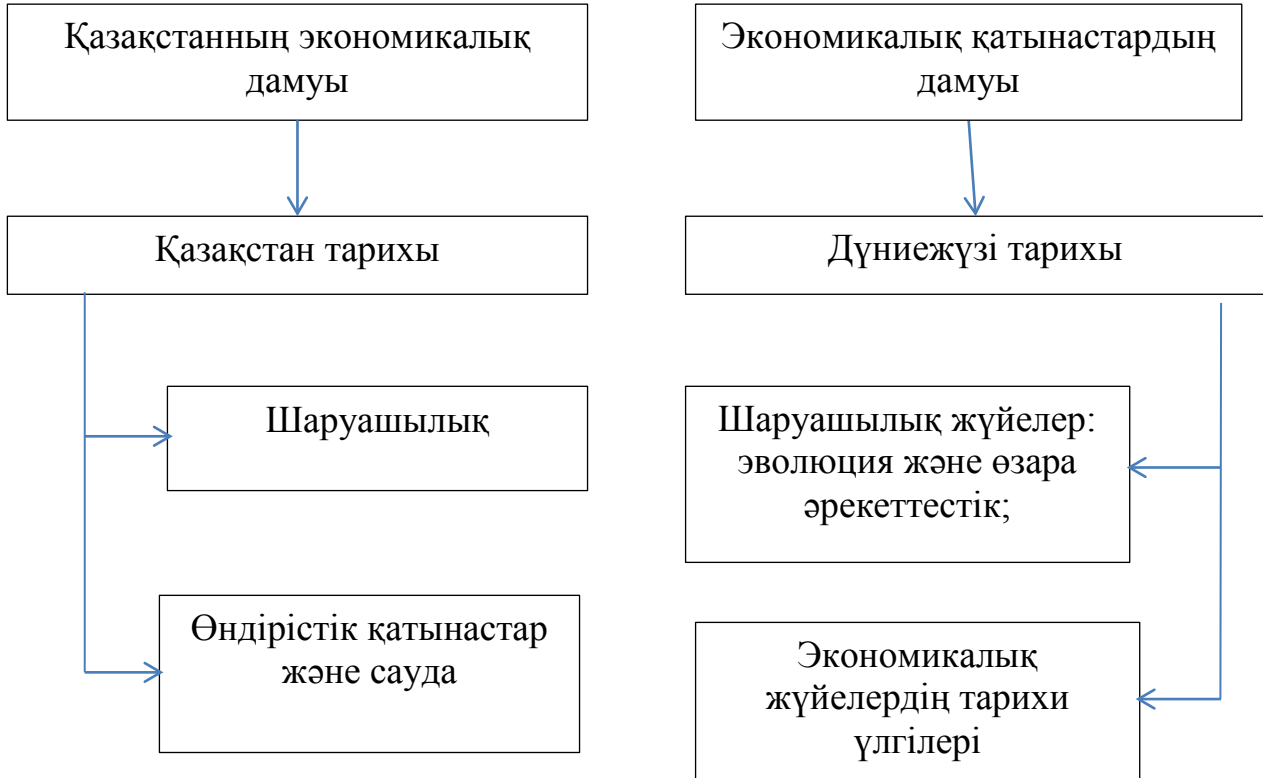
3-сызба – Бірінші бөлім

4-сызба – Екінші бөлім

5-сызба – Үшінші бөлім

6-сызба – Төртінші бөлім

Пән бойынша білім мазмұнын құрайтын осы бөлімдер мен бөлімшелер келесі ұстанымдарға негізделіп әзірленді:

– пән мазмұнын жобалау кезіндегі «*шиыршық*» *принципі*, бұл білім мен біліктерді тігінен, сондай-ақ көлденеңінен біртіндеп кеңейту (дағдыларды тақырыптар және сыныптар бойынша күрделендіру); «*Шиыршық*» принципі негізінде дағдыларды дамыту - оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын сыныптан-сыныпқа қарай күрделендіре отырып, прогрессияны қамтамасыз етеді;

– *тарихилық принцип* - құбылыстарды олардың пайда болуы және дамуы, олардың нақты жағдайлармен байланысында қарау. Бұл принцип тарихи құбылыстардың пайда болу себептерін, түрлі кезеңдердегі сапалық өзгерістерін анықтап, диалектикалық даму барысында бұл құбылыс неге айналғанын түсінуге мүмкіндік береді;

– *ғылымилық принцип* – оқыту бірліктерінің ғылыми зерттеулердің негізгі нәтижелеріне сәйкестігін анықтайды;

– тарихи білім берудің әдіснамалық тұжырымдамасының қазіргі кездегі негізі бұл түрлі әдіснамалық тәсілдерді (формациялық, өркениеттік, мәдениет-тарихи және т.б.) қарама-қарсы қойып салыстырудан бас тарту;

– тарихты механикалық түрдегі фактілердің үйлесімі емес, нақты қоғамдық жүйелердің даму процесі ретінде қабылдау;

- тарихи оқиғалар мен құбылыстарды уақыттық және кеңістіктік аспектілерде оқып үйрену;

- экономикалық, саяси, әлеуметтік тарих пен мәдениет тарихы бойынша материалдардың тең мөлшерде іріктелуі.

Жаңартылған білім мазмұнын анықтауға қойылатын талаптар «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндеріне бөлінген оқу жүктемесінің шекті көлемін, оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып анықталады.

Сонымен қатар, екінші тарауда оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру және оқу мақсаттарын тиімді жүзеге асыруға негізделген тарихи түсініктер (концепт) негізінде оқытудың күтілетін нәтижелері берілген.

Пән бойынша тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру және оқу мақсаттарын тиімді жүзеге асыру төмендегі тарихи түсініктерге (концептілерге) негізделеді:

- 1) өзгеріс пен сабақтастық;
- 2) себеп пен салдар;
- 3) дәлел;
- 4) ұқсастық пен айырмашылық;
- 5) маңыздылық;
- 6) интерпретация.

Мектепте тарих пәндерін оқытудың әлемдік тәжірибесін зерделеу көптеген елдерде дағдыларды дамытуға, оқушылардың оқу, зерттеу және практикаға бағдарланаған дағдыларын қалыптастыруға (зерттеу, мәселелерді шешу, сыни ойлау, өз бетінше оқу, ынтымақтастық, ақпаратты өңдеу, креативтілік, практикалық дағдылар) басымдық берілетінін

көрсетеді. Ұлыбританияның, Америка Құрама Штаттарының және Сингапур елдерінің тәжірибесіне сәйкес, тарихты зерделеуде әрбір тақырып үшін тиісті тарихи түсінік (концепт) таңдалып алынады. Бұл сабақты белгілі бір дағдыларды дамытуға бағыттауға, оқушылардың осы концептілерді түсінуін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Аталған тәсіл оқушылардың қызығушылығын, ынтасын арттырады, бұл өз кезегінде пәндік білімді меңгерудің негізі болып табылады [3].

Сондықтан да жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасы оқушылардың *базалық тарихи ойлау дағдыларын*: тарихи деректердің интерпретациясы, уақыт пен кеңістікте бағдарлану, тарихи талдау және түсіндіруді қалыптастыруға бағытталған.

Тарихи түсініктер (концепт) негізінде оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдер осы әдістемелік ұсынымдардың келесі «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерін оқытуды ұйымдастырудың формалары мен әдістері бөлімінде қарастырылады.

Оқу пәндердің базалық білім мазмұны: «Дүниетану» оқу пәнінің базалық білім мазмұнында Қазақстан тарихына қатысты оқу материалдары «Тарих беттерінен» бөлімінде қамтылған. Аталған бөлімнің базалық мазмұны 1.5-кестеде көрсетілген.

1.5-кесте – «Дүниетану» оқу пәнінің базалық білім мазмұны

Сыныптар	Базалық білім мазмұны
1	Ежелгі мәдениеттер мен өркениеттер: ежелгі адамдар, сақтар, Томирис патшайымы, ежелгі заманның танымал тарихи ескерткіштері және жәдігерлері туралы алғашқы мәліметтер; Қазақстан аумағындағы көне жазулар туралы түсінік; Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздермен танысу, оларды сипаттау; Қазақстан елордасы – Астана қаласы.
2	«Мал шаруашылығы» және «егін шаруашылығы» туралы алғашқы түсінік; көне қалалар мен ескерткіштер; ғұндардың өмір салты туралы алғашқы түсінік; Ботай мәдениетінің ерекшеліктері; қазақ халқының жылқыны қолға үйретуі; көрнекті тарихи тұлғалар және мәдениет қайраткерлері; Әл-Фарабидің ғылымның дамуына қосқан үлесі; Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерінің мәні; Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерінің қолданылу саласын анықтау; Қазақстан халықтары достығының маңыздылығы.
3	Көшпелі және отырықшы өмір салтының ерекшеліктері; тарих және мәдениет ескерткіштерін сақтау маңыздылығын түсіндіру; Қазақстанның тарихи тамыры; Түркілердің өмір салтымен танысу; Қазақстан тарихындағы маңызды оқиғалар; Қазақ хандығының құрылу себептері; көрнекті тарихи тұлғалар және мәдениет қайраткерлері; хандар, батырлар мен билердің рөлі; Абылай хан; Керей хан; Жәнібек хан; Қазақстан тарихы: тәуелсіздік, мемлекеттілік және патриотизм; Қазақстанның бейресми рәміздерінің мәнін түсіндіру («Алтын адам», «Бәйтерек» монументі, «Мәңгілік Ел» қақпасы); тұлғаның, отбасының, қоғам мен мемлекеттің дамуындағы еңбектің рөлі.
4	«Технологиялық прогресс» ұғымы анықтамасымен танысу; тарихи мұражайлардың қызметі; мұражайдың өзіндік жобасы; қазақ халқының шығу тарихы; сақтар, ғұндар, түркілер және қазақтар арасындағы байланысты графикалық түрде бейнелеу; Қазақстан тарихындағы маңызды оқиғалар; Қазақстанның

XX-XXI ғасырлардағы жетістіктерінен мысалдар; шығармашылық және еңбек салаларындағы көрнекті қайраткерлердің өмірбаяны; Қазақстан тарихы: тәуелсіздік, мемлекеттілік және патриотизм; «Қазақстан» атауымен байланысты ұлттық бренд; Қазақстанның әлемдік сахнадағы рөлі.
--

Сонымен алғашқы тарихи түсінік қалыптасатын бастауыш білім беру деңгейіндегі «Дүниетану» оқу пәнінің базалық мазмұнын құрылымдау:

– оқушыларда отандық тарих туралы қарапайым түсініктер мен ұғымдар қалыптастыру;

– оқушыларға қоршаған орта туралы ғылыми негіздерді меңгерте отырып, географиялық, тарихи тұрғыдан ойлауын дамыту;

– әлемнің бүгінгісі мен болашағына өткен замандағы оқиғалардың тигізетін әсері туралы түсінігін қалыптастыруға негізделген [4].

Бастауыш білім беру деңгейінде басталған тарихи білім мазмұны негізгі орта білім беру деңгейінде хронологиялық реттілікпен жүйелі түрде 5-9-сыныптарда қарастырылады.

«Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің сыныптар бойынша базалық мазмұнын құрайтын тарихи кезеңдер 1.6-кестеде көрсетілген.

1.6-кесте – Тарихи кезеңдер

Сыныптар	Тарихи кезеңдер
5-сынып	Ежелгі заман тарихы (шамамен 2 млн жыл бұрын – V ғасыр)
6-сынып	Ортағасырлар кезеңі (V - XVII ғасырлар)
7-сынып	Жаңа заман кезеңі (XVIII -XIX ғасырлар)
8-сынып	Қазіргі заман (XX ғасырдың бірінші жартысы)
9-сынып	Қазіргі заман (XX ғасырдың екінші жартысы – бүгінгі күнге дейін)

Жаңартылған білім мазмұны аясында тарихтың жүйелі курсы негізгі орта білім беру деңгейінде 5-сыныптан басталады. Оқу бағдарламасының базалық мазмұнына сәйкес 5-сыныпта «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» бойынша ежелгі кезеңі қарастырылады.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша бұл кезең алғашқы қоғамның қалыптасу, даму және ыдырау тарихын қамтитын адамзат тарихының ең ұзақ және күрделі де, қызықты оқиғаларға толы кезеңі.

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша бұл кезеңде Қазақстан территориясындағы алғашқы адамдар пайда болған кезеңнен біздің заманымыздың V ғасырына дейінгі уақыттағы Ежелгі Қазақстан тарихының негізгі оқиғалары, құбылыстары мен процестері қарастырылады. Ежелгі Қазақстанның мәдени мұрасы қамтылады. Қазақстан территориясындағы алғашқы мемлекеттік жүйеге ерекше назар аудару арқылы қазақ жеріндегі тарихи процестердің адамзат өркениетімен қатар оның құрамдас бөлігі ретінде дамығандығыны біздің жерімізде мемлекеттік институт жүйесінің ерте заманда-ақ пайда болғаны, көшпелілердің әлемдік өркениетке қосқан үлесіне көңіл бөлінеді. Соңғы жылдардағы тарих, этнология, археология ғылымдарындағы зерттеулер мен ашылып жатқан жаңалықтар негізінде Қазақстан жерінде

тіршіліктің көне заманнан бастап пайда болғаны және алғашқы адамдардан қалған тарихи-мәдени ескерткіштердің дүниежүзілік мәдениетпен тарихи процеспен тығыз байланыста және өзара жақын дәрежеде дамуы қарастырылады.

6-сыныпта «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша ортағасырлар кезеңі (V-XVII ғасырлар) қамтылады.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша бұл кезеңде Рим империясының құлауы, феодализм, ислам тарихы, крест жорықтары, моңғолдар, XIV ғасырдағы - XVI ғасырдың бірінші жартысындағы ортағасырлық еуропалық қоғам, Батыс пен Шығыстағы абсолютизм, сауда, қолөнер және әлемді игеру, Қайта өрлеу дәуірі, Реформация, ғылыми революция бөлімдері беріледі.

«Қазақстан тарихы» бойынша бұл кезеңде VI - IX ғасырдағы Қазақстан, X ғасыр - XIII ғасырдың басындағы Қазақстан, XIII - XV ғасырлардың бірінші жартысындағы Қазақстан, қазақ халқының қалыптасуы, біртұтас қазақ мемлекетінің құрылуы, қазақ хандығының XVI - XVII ғасырлардағы дамуы, XVI - XVII ғасырлардағы экономика мен мәдениет бөлімдері қарастырылады.

Бұл кезеңде әр түрлі өркениет жетістігін бойына сіңірген Еуразия кеңістігіндегі батыс пен шығысты ұштастыратын аймақта мекендеген байырғы түркілер тарихы қамтылған. Дала өркениеті шегінде Қазақстан аумағында бірін-бірі алмастыра отырып, өмір сүрген осы мемлекеттік бірлестіктердің этникалық – саяси және әлеуметтік-мәдени дамуының жемісі қазақ мемлекеті болып табылады. Сондықтан Қазақстанның ортағасырлық тарихында түркі мемлекеттері, олардың құрамындағы халықтар негізінде қазақ этникалық түрінің қалыптасу процесіне, түркі халықтарының мәдениетіне, олардың өзара байланысы мен ортақ даму белгілеріне назар аударылған.

Аталған кезеңде жалпы түркі өркениетінің даму контесінде қазіргі қазақ халқының территориясында дербес мәдени-тарихи түрдің қалыптасу процесі қарастырылады. XV ғасырдың екінші жартысында құрылған Қазақ хандығы XVI ғасырда дербес саяси бірлестікке, орталықтанған мемлекетке айналуы, бұл мемлекеттің Орталық Азияда алатын орны қамтылған. Қазақ жерінде өмір сүрген түркі тайпаларының Қазақ мемлекеттілігіне топтасуы, қазақтардың этникалық түрінің пайда болуы, қазақ халқының біртұтас рухани әлемінің және өзіндік мәдениетінің қалыптасуы қарастырылады.

7-сыныпта «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» бойынша жаңа заман кезеңі (XVIII-XIX ғасырлар) қамтылады.

Бұл кезеңде «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінің базалық мазмұнында жаңа заманның басталуы, XVIII ғасырдағы Үндістан және Ұлыбритания, Ағартушылық идеяларының таралуы, Француз бұржуазиялық революциясының көрінісі, XIX ғасырдағы империялар және олардың бәсекелестігі, XIX ғасырдағы Қытай мен Еуропа елдері, революциялық идеялардың XIX ғасырда Еуропаға таралуы, XIX ғасырдағы Ресейдегі қоғамдық-саяси ойдың дамуы. XIX ғасырдағы еуропалық отарлық үстемдік. Америка Құрама Штаттарының күшеюі. суретшілер және жазушылар көзқарастарымен:

XIX ғасырдағы өзгерістерге шолу, ғылыми ойдың дамуы бөлімдері қамтылған. Бұл бөлімдер бойынша әлем елдерінің тарихы жеке-жеке жіктелмей басқа мемлекеттермен өзара байланыста қарастырылады. Пән мазмұны қоғамға өзгеріс алып келген маңызды оқиғалар мен құбылыстар негізінде құрылған.

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша бұл кезеңде XVIII ғасырдың басындағы Қазақстан: сыртқы және ішкі саяси жағдай, XVIII ғасырдың бірінші жартысындағы Қазақ хандығы, XVIII ғасырдағы Қазақстан мәдениеті, отарлау және ұлт-азаттық күрес, Қазақстан Ресей империясының құрамында, XIX ғасыр-XX ғасырдың басындағы Қазақстанның мәдениеті бөлімдері қамтылған. Бұл кезеңдегі білім мазмұны оқушылардың жоңғар шапқыншылығы, ел бірлігінің нышаны болған Қарақұм және Ордабасы құрылтайлары мен Жоңғар шапқыншылығына қарсы күресте танылған хандар мен батырлардың рөлін анықтауына негізделген. Оқушыларды Ресей империясының отарлық саясатының, халықтың отаршылдыққа қарсы ұлт-азаттық күресінің себеп-салдарын анықтауға, ұлт-азаттық көтеріліс басшыларының рөлін бағалай білуге бағытталады. Сонымен қатар, Қазақ хандығының ішкі саяси жағдайын және ұлттық құндылықтарға отаршылдық саясаттың кері әсерін талдауға бағыт беріледі.

8-сыныпта «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша қазіргі заман (XX ғасырдың бірінші жартысы) кезеңі қарастырылады.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша бұл кезеңде: XX ғасырдың басындағы әлем. XX ғасырдың басына қарай әлемнің аумақтық бөлінуі және мемлекеттердің саяси құрылымы, 1917 жылғы Ресейдегі революциялар, Бірінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі Азия елдері. әлемдік экономикалық дағдарыстың себептері мен салдары, еуропа елдеріндегі тоталитарлық режимдер, Екінші дүниежүзілік соғыс: себептері мен салдары. XX ғасырдың бірінші жартысындағы мәдениет және ғылым бөлімдері қамтылған.

Пәннің базалық мазмұны индустриялық қоғамның даму процесін, Бірінші және екінші дүниежүзілік соғыстың себептері, сипаты мен салдарын талдауға негізделген. Сонымен қатар екі соғыс аралығындағы әлем елдерінің XX ғасырдың бірінші жартысындағы саяси, әлеуметтік, экономикалық және мәдени дамуы қарастырылады.

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша бұл кезеңде: XX ғасырдың басындағы Қазақстан. Қазақстандағы Кеңес үкіметінің орнығуы. Қазақстан тоталитарлық жүйенің нығаюы кезеңінде. Кеңестік Қазақстанның мәдениеті: білім мен ғылым. Қазақстан Ұлы Отан соғысы жылдарында бөлімдері қамтылған. Пән мазмұнында XX ғасырдың басындағы Қазақстандағы қоғамдық-саяси процестер; 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілістің тарихи маңызы; «Алаш» партиясының ұлттық мемлекеттілікті жаңғыртудағы саясаты; Қазақстанда құрылған ұлттық автономиялардың маңызы; XX ғасырдың 20-30 жылдардағы әміршіл-әкімшіл жүйе саясатының зардаптары; XX ғасырдың бірінші жартысындағы білім мен ғылым саласындағы өзгерістер; қазақстандықтардың Екінші дүниежүзілік соғысының жеңісіне қосқан үлесі қарастырылады.

9-сыныпта «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» бойынша қазіргі заман (XX ғасырдың екінші жартысынан бүгінгі күнге дейін) кезеңі оқытылады.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша қазіргі заман тарихы кезеңі XX ғасырдың екінші жартысы мен XXI ғасырды қамтиды. Бұл кезеңде пәннің базалық білім мазмұны XX ғасырдың екінші жартысындағы әлемнің саяси картасы; халықаралық ұйымдардың қалыптасуы; XX ғасырдың екінші жартысындағы әлемдік экономиканың дамуы; екі полюсті әлемнен көп полюсті әлемге бағыт алу үдерісі; аумақтық мәселелерді шешудегі халықаралық ұйымдардың рөлі; Батыс елдерінің XX ғасырдың екінші жартысындағы даму ерешеліктері; XX ғасырдың екінші жартысындағы Азия елдерінің даму ерешеліктері; қазіргі әлемнің жаһандануы; XX ғасырдың екінші жартысындағы - XXI ғасырдың басындағы ғылым, білім, технология; XX ғасырдың екінші жартысындағы - XXI ғасырдың басындағы мәдениет; Бұл кезеңде XX ғасырдың екінші жартысынан XXI ғасырға дейінгі кезеңдегі әлем тарихындағы маңызды оқиғалар; мемлекеттердің тарихи даму заңдылықтары; жаһандану жағдайында ұлттық мәдени құндылықтарды сақтаудың маңыздылығы бөлімдерін құрайды [5].

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша бұл кезеңде: Қазақстан соғыстан кейінгі жылдарда (1946-1953 жылдар); Қазақстан «Жылымық» кезеңінде (1954-1964 жылдар); Қазақстан «Тоқырау» кезеңінде (1965-1985 жылдар). кеңестік Қазақстанның мәдениеті (1946-1985-жылдар.); Қазақстан Қайта құру кезеңінде (1986-1991-жылдар); Қазақстан мемлекеттілігінің қайта жаңғыруы (1991-1997 жылдар); Қазақстан Республикасының нығаюы (1997 жылдан бастап бүгінгі күнге дейін); қазіргі заманғы Қазақстан мәдениеті (1991 жылдан бүгінгі күнге дейін) бөлімдері берілген [6].

Пәннің базалық мазмұнында соғыстан кейінгі жылдардан бастап қазіргі кезеңге дейінгі оқиғалар қамтылады. Сонымен қатар мемлекеттік егемендігіміздің мәні, тарихи тамырлары, мақсат-мүдделері мен оны нығайту жолындағы шаралары, Халықаралық қатынастар жүйесіндегі Қазақстанның орны және ұзақ мерзімді мемлекеттік стратегиялар қарастырылады.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша жаңартылған оқу бағдарламасының базалық мазмұны «Ежелгі заманнан бүгінгі күнге дейінгі Қазақстан тарихы» 5 томдық академиялық басылымына сәйкес анықталды. Бұл басылымның бүгінгі таңда фактологиялық деректері ғылыми көзқарастармен негізделген және неғұрлым анықталған, тарихи оқиғаларды баяндау және зерделеудің тәсілдемелері отандық тарихшылар қауымдастығының көпшілігімен мақұлдаған және келісілгені көрсетілген іргелі ғылыми еңбек болып табылады.

Сонымен жаңартылған білім мазмұны аясында оқу бағдарламасы мазмұнының құрылымы өзгерді. Бағдарлама мазмұнының жаңа құрылымы мектепте тарихты оқытудың жаңа әдіснамалық тәсілдері мен оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып жобаланды.

«Дүниежүзі тарихы» пәнінің қолданыстағы оқу бағдарламасында әр мемлекеттің тарихы жеке-жеке қарастырылған, берілген оқу материалы көлемді

болды. Білім мазмұнын жаңарту аясында оқу пәнінің базалық білім мазмұнын оңтайландыру орын алған. Өйткені, көптеген елдердің тарихын толық қамтып оқыту дәстүрі кеңестік мектептік тарихи білім беру жүйесінен сақталып келген процесс. Тарих пәнін мектепте оқытудың әлемдік тәжірибесі көптеген елдерде (Ұлыбритания, Сингапур, Финляндия және т.б.) ұлттық тарихты оқытуға ерекше көңіл бөлінетінін көрсетеді. Дүниежүзі тарихынан әлемнің жалпыөркениеттік матрицасын қалыптастыруға елеулі әсер еткен елдер мен мәдениеттер, сонымен қатар, әлемдік түйінді/маңызды оқиғалар зерделенеді. Яғни басқа мемлекеттердің тарихы өз елдерімен өзара қарым қатынас контекстінде оқытылады. Сондықтан «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінің мазмұнын құрылымдауда осы аталған тәжірибелер де сараланды.

Қолданыстағы 7-сыныптың «Дүниежүзі тарихы» оқу бағдарламасындағы «Ерте орта ғасырлардағы Орталық Азия жеріндегі феодалдық қатынастар. Ерте орта ғасырлардағы түркі халықтары. Түркі мемлекеттері, шаруашылығы. Көне түркі жазба ескерткіштері» тақырыптары «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің мазмұнында «Ерте орта ғасырлардағы Қазақстан» бөлімінде толық қарастырылады. Осыдан оқу материалдарының қайталанып берілгенін көруге болады. Білім мазмұнын жаңарту аясында оқу материалының қайталануын оқу пәндері арасындағы пәнаралық байланысты күшейту арқылы шешу қарастырылған.

Сонымен жоғарыда атап өткен түркі мемлекеттері жаңартылған мазмұндағы «Дүниежүзі тарихы» пәнінің мазмұнында ортағасырлық мемлекеттердің түркі әлемімен өзара қарым-қатынасы контекстінде берілген. Мысалы, Византия империясы; Византия мен Түрік қағанатының дипломатиялық қарым-қатынастары тақырыбында Түрік қағанатымен дипломатиялық және сауда қарым-қатынастарына көңіл бөлінеді, оқу мақсаттары осы негізде құрылады. Сонымен қатар, «Ұлы Жібек жолы Шығыс пен Батысты қалай байланыстырды?» тақырыбын оқытуда Қазақстан тарихы бойынша түркі халықтарының тарихына қатысты материалдарға көңіл бөлінеді. Пәннің білім мазмұнын құруда осы тәсілді қолдану тек оқу материалдарының қайталануын жойып қана қоймайды, сонымен қатар, оқушыларда әлемдік тарих және ондағы Қазақстанның орны туралы толық түсінік қалыптастыра отырып, Қазақстан тарихын әлемдік тарихи процестер контекстінде қаруға мүмкіндік береді.

«Қазақстан тарихы» оқу пәнінің жаңартылған білім мазмұны келесі тақырыптармен толықтырылды:

- «5 институтционалды реформаларды жүзеге асырудағы 100 нақты қадам» ұлт жоспары – қазіргі заманның сын-тегеуріндеріне жауап;
- Инновациялық ғылыми-білім беру мекемелерінің құрылуы;
- Этносаралық және дінаралық келісімнің қазақстандық моделі;
- Жаһандану дәуіріндегі ұлттық мәдениетті жаңғырту және сақтап қалу мәселелері;
- «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық біріктіруші идеясы;

• «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасы тақырыптарымен толықтырылды.

Бұл оқушылардың ұлттық құндылықтарды жаңғыртуға бағытталған мемлекеттік бағдарламалардың қажеттілігін негіздеуіне мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, білім мазмұнын жаңарту аясында «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің базалық білім мазмұны өлкетану курсы материалдарымен толықтырылды. «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің мазмұнына өлкетану материалдарының енгізілуі Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2017 жылғы 12 сәуірдегі «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласындағы «Туған жер» бағдарламасына сәйкес іске асырылды. Бұл мақалада «Патриотизм кіндік қаның тамған жеріңе, өскен ауылыңа, қалаң мен өңіріңе, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншіліктен басталады», деп атап көрсетілген[7].

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасына (5-7-сыныптарға) 20 сағат көлемінде өлкетану материалдары енгізілді.

«Өлкетану» – «Қазақстан тарихы», «Қазақ әдебиеті» (оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін мектептердегі «Қазақ тілі мен әдебиеті»), «География», «Музыка» жалпы білім беретін оқу пәндерін толықтыратын кіріктірілген оқу курсы және туған өлкенің тарихын, табиғатын, мәдениетін оқуға ықпал етеді. «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-7-сыныптарына арналған өлкетану материалдары 1.7-кестеде көрсетілген.

1.7-кесте – Өлкетану материалдары

5-сынып	Туған өлкенің аңыз-ертегілері. Өлкенің тарихи ескерткіштері. Өңірдің тарихи тұлғалары: билер, батырлар және ақындар. Өлкетану мұражайы және тарихи жәдігерлер.
6-сынып	Топонимдер – өткен заманның куәгерлері (жер-су атауларының тарихы). Мәдени-тарихи дәстүрді сақтаушылар: өлкенің ұлттық қолөнері. Бір халық – бір ел – бір тағдыр (менің өлкемнің халықтары). Туған өлке тарихының қазіргі куәгерлері.
7-сынып	Туристік маршруттар. Жомарт жүрек. Туған өлкенің шежіресі. Мектебімнің тарихы.

Өлкетану курсының мақсаты – туған өлкенің қалыптасуы мен дамуын кешенді сипаттайтын географиялық, тарихи, мәдени, табиғи және басқа да факторлар туралы білім қалыптастыру; туған елге деген сүйіспеншілік сезімге, қоршаған табиғи ортаны аялауға тәрбиелеу болып табылады.

Курстың міндеттері:

– Қазақстан тарихы, география, қазақ әдебиеті және музыка пәндері сабақтарында алынған білімдері мен дағдыларын кеңейту, тереңдету;

– ежелгі дәуірден бастап қазіргі уақытқа дейінгі туған жер аумағында болып жатқан тарихи процестердің негізгі кезеңдері мен ерекшеліктері туралы білім қалыптастыру;

– туған өлкенің табиғи байлықтары, тарихи ескерткіштері және мәдени нысандары туралы білімдерін кеңейту;

– туған өлкенің дәстүрлі қолөнері, мәдени және әдеби мұралары мен өңір мақтанышына айналған адамдар туралы білімдерін кеңейту;

– туған өлкенің бірегей табиғаты, тарихы мен мәдениетіне деген құрмет сезімдеріне тәрбиелеу; оларды қорғауға жауапкершіліктерін арттыру.

Сонымен білім мазмұнын жаңарту жалпы білім беретін мектепте тарихты оқытуға көзқарасты өзгертумен сипатталады. Бұл өзгерістердің басты бағыттары:

– отандық тарихты оқытудың басымдылық рөлі;

– Отандық тарихты әлемдік даму контекстінде оқыту;

– ұлттық өзіндік сананы қалыптастыру;

– мектептік тарихи білімнің нәтижеге бағдарлануы, оқушының дайын білімді енжар алушыдан білімдік процестің белсенді субъектісіне айналуын талап ететін білімдік моделді қалыптастыруға бағытталуы;

– тарихты оқытуға біртұтас көзқарас қалыптастыру, (бұл тарихты оқып-үйренуге формациялық, өркениеттік, мәдени-тарихи және т.б тұрғыдан қарауды ұштастыру) болып табылады.

Формациялық тұрғыдан қарау тарихи даму кезеңдерінің сабақтастығы мен ішкі байланыстарын бейнелейді, әлеуметтік-экономикалық процестердің логикасын түсінуге мүмкіндік береді. Өркениеттік тұрғыдан қарау, әр түрлі халықтар мәдениетінің өзара байланысы мен өзара ықпалын көрсетеді, салыстырмалы-типологиялық әдісті кеңінен қолдануға мүмкіндік береді. Елеулі айырмашылықтары бола тұра, тарих – деректердің жалаң тіркесімі емес, нақтылы бір қоғамның даму процесі екендігі туралы түсінік екі тәсілге де ортақ екенін көруге болады. Сондықтан білім мазмұнын құрылымдауда бұл әдіснамалық тәсілдер ұштастырып қарастырылған.

Келесі «Оқу мақсаттарының жүйесі» тарауында сыныптар мен бөлімдер шеңберінде берілген оқытудың күтілетін нәтижелері қарастырылады.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінің 2013 жылғы оқу бағдарламаларында күтілетін нәтижелерді (білім, білік, дағды) оқытылатын тақырыптық мазмұнға сәйкес нақтылау қарастырылмаған. Олар білім алушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар ретінде оқу бағдарламасының соңында берілген. Бұл тәсіл оқушылардың пәнді меңгеру деңгейін шынайы бағалауға мүмкіндік бермейді. «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасында күтілетін пәндік нәтижелер әр бөлімдер мен бөлімшелер бойынша анықталған оқу мақсаттары түрінде берілген. Мысалы, «Қазақстан тарихы» оқу пәнінің «Мемлекеттің дамуы» бөліміндегі «Мемлекеттің ішкі саясаты» бөлімшесінің оқу мақсаттары (5-9-сыныптар) шиыршық принципі бойынша 1.8-кестеде беріледі.

1.8-кесте – «Мемлекеттің ішкі саясаты» бөлімшесінің оқу мақсаттары

5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
5.3.1.1 картадан тайпалық одақтардың орналасуын <i>көрсету</i>	6.3.1.1 оқиғалардың өзара байланысын табу арқылы Түрік қағанаты ның құрылуының тарихи маңызын <i>анықтау</i>	7.3.1.1 Қарақұм және Ордабасы құрылтайларының халықты жоңғар басқыншылығына қарсы жұмылдырудағы рөліне <i>баға беру</i>	8.3.1.1 қазақ зиялылары ның Ресей империясы ның Мемлекет тік Думасында ғы қызметіне <i>баға беру</i>	9.3.1.1 қоғамдық-саяси өмірдің ерекшеліктерін түсіндіру және өзіндік <i>интерпретация жасау</i>

Аталған оқу мақсаттарының «Қазақстан тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасының ұзақ мерзімді жоспарында сыныптар бойынша тақырыптық бөлімдерде нақтылануына тоқталайық. Мысалы, бөлімдер тақырыпты, зерттеу сұрағын және оқу мақсаттарын құрайды:

1) «Сақтар» бөлімі (5-сынып):

Тақырып: «Сақтар туралы тарихи мәліметтер». Зерттеу сұрағы: «Қандай тарихи дереккөздер сақтар туралы мәлімет береді?».

Тақырыптың оқу мақсаттары:

5.3.1.1 картадан тайпалық одақтардың орналасуын көрсету;

5.3.1.2 ежелгі мемлекеттік бірлестіктердің құрылуын түсіндіру.

2) «VI - IX ғасырлардағы Қазақстан» бөлімі (6-сынып):

Тақырып. «Қазақстан аумағындағы ерте ортағасырлық мемлекеттер». Зерттеу сұрағы: «VI-IX ғасырларда билік құрған қай қағандардың есімдері тарихта сақталды?».

Оқу мақсаттары:

6.3.1.1 оқиғалардың өзара байланысын табу арқылы Түрік қағанаты құрылуының тарихи маңызын анықтау;

6.3.1.2 VI-IX ғасырлардағы мемлекеттердің даму ерекшеліктерін түсіндіріп, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтау;

6.3.2.2 ерте түрік қағанаттарының сыртқы саясатының негізгі бағыттарын анықтау;

6.2.1.3 тарихи оқиғалар мен процестердің сабақтастығын сипаттау үшін «Ұлы Дала» ұғымын қолдану.

3) «Қазақ-жоңғар соғыстары» бөлімі (7-сынып):

Тақырып. «Біртұтас халық жасағының ұйымдастырылуы». Зерттеу сұрағы: «Неліктен Ордабасы ел бірлігінің нышаны болды?».

Оқу мақсаттары:

7.3.1.2 Қазақ хандығының ішкі саяси жағдайын талдау;

7.3.1.1 Қарақұм және Ордабасы құрылтайларының халықты жоңғар басқыншылығына қарсы жұмылдырудағы рөліне баға беру.

4) «XX ғасырдың басындағы Қазақстан» бөлімі (8-сынып):

Тақырып. «Қазақстанның ХХ ғасырдың басындағы әлеуметтік-экономикалық жағдайы». Зерттеу сұрағы: «Не себепті А. Байтұрсынов: «Қазақ ұлтының өмір сүруінің өзі проблемаға айналды, - деп санады?»».

Оқу мақсаттары:

8.3.1.1 қазақ зиялыларының Ресей империясының Мемлекеттік Думасындағы қызметіне баға беру;

8.3.1.2 ХХ ғасыр басындағы Қазақстандағы қоғамдық-саяси процестерге баға беру.

5) «Қазақстан соғыстан кейінгі жылдарда (1946-1953 жылдар)» бөлімі (9-сынып):

Тақырып: «Қазақстандағы әскери-өнеркәсіп кешені». Зерттеу сұрағы: «Неліктен Қазақстан ядролық сынақтар алаңына айналды?».

Оқу мақсаттары:

9.3.1.1 қоғамдық-саяси өмірдің ерекшеліктерін түсіндіру және өзіндік интерпретация жасау;

9.3.2.1 ХХ ғасырдың екінші жартысындағы әскери-өнеркәсіп кешендерінің Қазақстанға тигізген зардаптарын талдау.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінің «Саяси жүйелердің дамуы мен өзара әрекеттестігі» бөліміндегі «Империялар, соғыстар, көтерілістер және революциялар» бөлімшесінің оқу мақсаттары шиыршық принципі бойынша 1.9-кестеде беріледі.

1.9-кесте – «Империялар, соғыстар, көтерілістер және революциялар» бөлімшесінің оқу мақсаттары

5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
5.3.2.2 басқыншылық соғыстар мен империялардың пайда болуы мемлекеттердің шекараларын қалай өзгергерткенін <i>түсіндіру</i>	6.3.2.2 У.Тайлер, Г. Каль жетекшілігімен болған антифеодалдық көтерілістердің себептері мен маңызын <i>анықтау</i>	7.3.2.2 XVIII–XIX ғасырдың ортасындағы халықара-лық қатынастардағы өзгерістерді <i>сипаттау</i>	8.3.2.2 әлемнің саяси картасындағы өзгерістерді сипаттау арқылы империялардың (Австро – Венгрия, Ресей, Осман империясы) ыдырау себептерін <i>тұжырымдау</i>	9.3.2.2 «қырғи қабақ соғыс» ұғымын түсіндіру үшін тарихи оқиғаларды <i>талдау</i>

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінің оқу мақсаттары шиыршық принципі негізінде дағдыларды дамытуға негізделген. Осыған сәйкес оқыту мақсаты мен тақырыптар оқытудың белгілі бір академиялық кезеңдері өткеннен кейін білім мен дағдылар көлемін біртіндеп тереңдете, күрделене отырып қарастырады. Әр бөлімшенің ішінде жүйелі ұйымдастырылған оқыту мақсаты мұғалімдерге өз жұмысын жоспарлауға және оқушылардың жетістіктерін бағалауға, сондай-ақ оларға оқытудың келесі кезеңдері туралы

хабардар етуге мүмкіндік береді.

Мысалы, «Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша бөлімдер келесі тақырыпты және оқу мақсаттарын құрайды.

1) «Қос дөңгелекті арбалар және империялар» бөлімі (5-сынып):

Тақырып: «Таяу және Орта Шығыстағы ежелгі империялар неліктен қуатты болды?».

Осы тақырыптың оқу мақсаттары:

5.3.2.2 басқыншылық соғыстар мен империялардың пайда болуы мемлекеттердің шекараларын қалай өзгергерткенін түсіндіру;

5.1.2.1 ежелгі қоғамның әлеуметтік ұйымдасуын сипаттау;

5.4.1.3 ежелгі өркениеттердің шаруашылық жүйесін сипаттау.

2) «XIV ғасыр- XVI ғасырдың бірінші жартысындағы ортағасырлық еуропалық қоғам» бөлімі (6-сынып):

Тақырып: «Қара індет» шаруалар көтерілістері мен феодалдық соғыстардың басты себебі болды ма?».

Оқу мақсаттары:

6.3.2.2 У.Тайлер, Г. Каль жетекшілігімен болған антифеодалдық көтерілістердің себептері мен маңызын анықтау;

6.3.1.4 феодалдық соғыстар мен орталықтандырылған мемлекеттердің құрылуы арасында байланыс орнату

3) «XIX ғасырдағы империялар және олардың бақталастығы» бөлімі (7-сынып):

Тақырып: «Ресей мен Британия Иранға ықпал ету үшін неге бақталас болды?».

Оқу мақсаттары:

7.3.1.2 Қазақ хандығының ішкі саяси жағдайын талдау;

7.3.2.2 XVIII-XIX ғасырдың ортасындағы халықаралық қатынастардағы өзгерістерді сипаттау;

7.4.2.1 түрлі мемлекеттердің өнеркәсіптік даму сатысына өту процесінің ерекшеліктерін салыстыру.

4) «Бірінші дүниежүзілік соғыс: себептері мен салдары» бөлімі (8-сынып):

Тақырып: «Бірінші дүниежүзілік соғыс әлем картасын қалай өзгертті?».

Оқу мақсаты:

8.3.2.2 әлемнің саяси картасындағы өзгерістерді сипаттау арқылы империялардың (Австро - Венгрия, Ресей империясы, Осман империясы) ыдырау себептерін тұжырымдау.

5) «XX ғасырдың екінші жартысындағы әлемнің саяси картасы» бөлімі (9-сынып):

Тақырып: «1946-1963 жж. қырғи қабақ соғыстың ерекшелігі неде?».

Оқу мақсаттары:

9.3.2.2 «қырғи қабақ соғыс» ұғымын түсіндіру үшін тарихи оқиғаларды талдау;

9.3.2.3 тарихи фактілер мен картаға сүйене отырып, әскери-саяси одақтар

НАТО және ВШҰ-ның қарсылығын сипаттау;

9.3.1.4 тұлғаның тарихтағы рөлін анықтау.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша ұзақ мерзімді жоспардағы тақырыптар проблемалық сұрақтар түрінде құрастырылған, ол сабақ барысында оқушылардың проблемалық сұрақтарды қоя білу мен өздігінен сараптамалық талдау жасау дағдыларын дамыту, ой қызметін белсендендіруге мүмкіндік береді.

Күтілетін нәтижелердің (оқу мақсаттарының) тақырыптық мазмұнға сәйкес нақыталануы оқушыларда пәндік білім мен дағыдыларды нақты оқу материалы негізінде қалыптастыруға мүмкіндік береді. Осы тәсілде оқытудың мақсаты нақты, қол жетімді және өлшемді болады.

Оқу мақсаттарының құрастырылған жүйесі: білімін функционалдық және шығармашылықта қолдану, сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, қарым-қатынас жасаудың түрлі тәсілдерін қолдану, топпен және жеке дара жұмыс істей алу, мәселелерді шешу және шешімдер қабылдау сияқты кең ауқымды дағдыларды дамытуға негіз болады.

Аталған дағдыларды қалыптастыру және дамыту оқытудың әдістері мен тәсілдері арқылы жүзеге асады.

2. «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерін оқытуды ұйымдастырудың формалары мен әдістері.

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында білім сапасын анықтайтын білім мазмұны мен құрылымына өзгеріс енгізумен қатар, оқушылардың талдау, зерттеу және сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін оқытудың әдістері мен тәсілдерін тиімді іске асыру да маңызды болып табылады.

Сондықтан тарихты оқытудың әдістері мен тәсілдері мұғалім ұсынған әр түрлі оқыту әрекеттері арқылы оқушылардың ақпаратты өздігінен табу, әр түрлі кезеңдегі тарихи оқиғаларды, құбылыстар мен процестерді талдау, түсіндіру және дәйекті баға беруге негізделген.

Тарих пәндерін оқытудың әлемдік тәжірибесіне сәйкес білім мазмұнын жаңартуда жалпы білім беретін мектепте тарихты оқытуда оқушылардың тарихи ойлау дағдысын қалыптастыру мен дамытуға басымдық берілген. Бұл оқушыларда оқу, зерттеу және тәжірибеге бағытталған дағдыларды (зерттеу, шешім қабылдау, сыни ойлау, өз бетімен оқу, ақпаратты өңдеу, практикалық дағдылар) қалыптастырумен анықталады.

Оқыту – жеке адамның қалыптасуының, ақыл-ойы мен жалпы білімін дамытудың маңызды құралы. Ол белгілі бір жүйеде және жоспар бойынша, мұғалімнің басшылығымен, нақты мақсатқа бағытталған процесс болып табылады. Пән бойынша оқыту процесінде білім алушылар білімнің жиынтығын меңгереді және сол саламен тығыз байланысты білік пен дағды қалыптасып дамиды.

«Оқыту әдісі» ұғымы дидактикалық мақсаттарға сәйкес оқыту процесінде мұғалімнің оқу жұмысы мен оқушылардың танымдық іс-әрекетімен байланыста шешілетін оқу іс-әрекетінің міндеттерімен сипатталады. Демек, оқыту әдістері – оқыту міндеттерін, яғни дидактикалық міндеттерді шешуге бағытталған мұғалім мен оқушылардың біріккен іс-әрекетінің көрінісі болып табылады. Сонымен бірге дидактикада оқыту «тәсілдері» ұғымы кеңінен қолданылады. Тәсіл – әдіс элементі, оның құрамды бөлігі, бір реттік әрекет. Оқыту процесінде әдістер мен тәсілдер әр түрлі құрамда қолданылуы мүмкін.

Оқыту әдістері – күрделі, көп жақты, көп салалы құбылыс. Оқыту әдістері арқылы объективтік заңдылықтар, мақсаттар, мазмұн, принциптер, оқыту формалары бейнеленеді. Оқыту әдістері оқу-тәрбие процесінде үйретуші, дамытушы, тәрбиелеуші, ынталандырушы (мотивациялық) бақылаушы және түзетуші қызметтерді атқарады. Әдістер көмегімен оқыту мақсаты жүзеге асырылады, яғни бұл – үйретуші функцияның байқалуы, оқушылардың даму деңгейі мен қарқыны қамтамасыз етілетін – дамыту функциясы, сол сияқты тәрбие нәтижелерінің анықталуы – тәрбиелік функцияның жүзеге асырылуы болып табылады. Әдістер мұғалім үшін оқушыларды оқуға ұмтылдырушы құрал ретінде қолданылады, ал кейде танымдық іс-әрекетті ынталандыру қызметін атқарады[8].

Сондықтан сабақтың оқу мақсатына жету үшін мұғалімге пәнді оқытуды

ұйымдастыруда мазмұнға сәйкес әдістер мен тәсілдерді дұрыс тандай білу ұсынылады.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерін жаңартылған білім беру мазмұны аясында оқытудың басты қағидасы «қалай білім алу керектігін білетін», дербес, ынталы, қызығушылығы жоғары, сенімді, жауапты, ой-өрісі дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады.

Мұғалімдер оқушылардың бойында бұл қасиеттерді қалыптастырып, дамытуда оқытудың түрлі стратегияларын қолданады. Атап айтқанда:

– оқушылардың жеке пікірін тыңдау, олардың алған білімдері мен қалыптасқан түсініктерін одан әрі дамыту үшін қолдау;

– мұқият іріктелген тапсырмалар мен іс-әрекет түрлері арқылы оқушыларды ынталандыру;

– проблемаларды шешу әдіс-тәсілдерін оқушыларға түсінікті жолмен көрсету;

– оқушылардың білім алуына «Оқыту үшін бағалау» арқылы қолдау;

– оқушылардың зерттеу жұмыстарын жүргізуіне және зерттеу әдіс-тәсілдеріне негізделген белсенді оқытуға бейімдеу;

– оқушылардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту;

– оқушылардың жеке, топтық және тұтас сыныптық жұмыс түрлерін ұйымдастыру.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінің жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламаларының ерекшелігі – күтілетін нәтиже түрінде тұжырымдалған оқу мақсаттарымен қатар алғаш рет тарихи ойлау дағдылары кеңінен қарастырылды.

Оқу бағдарламасының оқу мақсаттары мен тәсілдерін тиімді түрде жүзеге асыруда «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша оқыту процесі төмендегідей тарихи түсініктер (концепт) негізінде ұйымдастырылады:

– өзгеріс және сабақтастық (мысалы, белгілі тарихи кезеңде қоғам қаншалықты өзгеріске ұшырады немесе не өзгеріссіз қалды);

– себеп және салдар (мысалы, белгілі тарихи кезеңде қандай маңызды факторлар саяси үдерістерге әсер етті, оның салдарлары қандай);

– дәлел (белгілі тарихи кезеңнің өнері бізге құндылықтар, наным-сенімдер мен технологиялар туралы қандай мәлімет бере алады);

– ұқсастық пен айырмашылық (мысалы, XIII-XV ғғ. Қазақстан территориясындағы мемлекеттердің саяси құрылысындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтар);

– маңыздылық (мысалы, Қазақ хандығының құрылуының тарихи маңызы неде);

– интерпретация (мысалы, белгілі бір тарихи оқиғаны түрлі зерттеушілер қалай сипаттайды).

Тарихи түсініктер (концепт) негізінде оқытудың күтілетін нәтижелері 2.1-кестеде берілген.

2.1-кесте Тарихи түсініктер (концепт) негізінде оқытудың күтілетін нәтижелері.

Дағды	Тарихи концепт	Күтілетін нәтиже
I. Тарихи деректердің интерпретациясы	1.1. Дәлел	<p>Білім алушылар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - қарастырылып отырған дәлелге қатысты тарихи айғақтың ерекшеліктерін талдайды, мысалы: аудитория, мақсаттары, көзқарастар, формат, дәлел, шектеулер және контекст; - тарихи айғақтарды талдау және бағалау негізінде дәйекті қорытынды жасайды; - өткен заман туралы объективті түсінік қалыптастыру мақсатында түпнұсқалық және қосалқы деректерден әртүрлі, кей кезде қарама-қайшы айғақтарды біріктіреді.
II. Уақыт пен кеңістікте бағдарлану	2.1. Өзгеріс пен сабақтастық	<p>Білім алушылар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сабақтастық пен өзгеріске қатысты тарихи мысалдарды уақыт пен кеңістікте талдайды және бағалайды; - сабақтастық пен өзгеріске қатысты тарихи мысалдарды ұзақ уақыт бойы ауқымды тарихи процестер мен тақырыптарға дейін біріктіреді; - тарихи оқиғалар мен процестердің белгілі бір уақыт межесінде жүйеленуі мен ұйымдасуының негізін (критерийлер) түсіндіреді.
III. Тарихи талдау және түсіндіру	3.1. Себеп және салдар	<p>Білім алушылар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - бір немесе бірнеше себептердің және /немесе ықпалдардың өзара әрекеттесуін талдайды және бағалайды; - ұқсастықтарды, себеп-салдарды, өзара байланысты көрсете отырып тарихи себептілікті түсінеді; - тарихи құбылыс, оқиға немесе процесті басқа ұқсас тарихи құбылыстармен уақыт пен кеңістікте байланыстырудың әдістерін түсіндіреді және бағалайды
	3.2. Ұқсастық пен айырмашылық	<p>Білім алушылар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - белгілі бір жерде, белгіленген бір уақыт кезеңінде және/немесе

	әртүрлі қоғамдарда, немесе бір қоғамның ішіндегі өзара байланысқан тарихи оқиғаларды салыстырады
3.3. Маңыздылық	Білім алушылар: - қоғамның дамуы үшін тарихи оқиғаның, құбылыстың, процестің маңыздылығын анықтайды
3.4 Интерпретация	Білім алушылар: - белгілі бір тарихи оқиғаға, құбылысқа, процеске қатысты әртүрлі көзқарастарды түсіндіреді және бағалайды.

Сонымен, бұл кесте тарихи түсініктер (концепт) негізінде дағдыларды дамыту бойынша күтілетін нәтижелерді көрсетеді. Тарихи ойлау дағдылары әрбір сабақта олардың біртіндеп кеңеюі мен прогрессиясын ескере отырып дамуы тиіс.

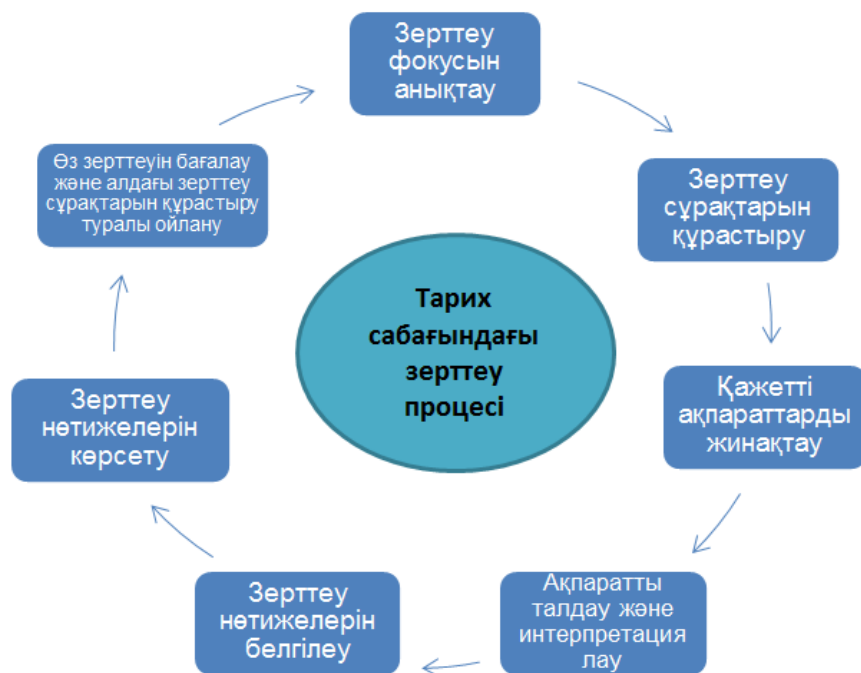
«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасына қойылатын міндеті талаптардың бірі – сабақ барысында зерттеу жұмысын ұйымдастыру болып табылады.

Зерттеушілік тәсілі негізінде білім берудің жаңартылған мазмұнына көшу іске асырылады. Зерттеу тәсілі:

- ғылыми зерттеудің жалпы және жеке әдістерін оқу танымының барлық кезеңдерінде енгізу (қабылдаудан практикада қолдануға дейін);
- оқу және оқудан тыс іздестіру-шығармашылық қызметті ұйымдастырумен сипатталады.

Зерттеушілік тәсілі «мұғалім – білім алушы» өзара қарым-қатынасы сипатының ынтымақтастық жағдайына қарай өзгеруіне, сондай-ақ танымдық қызығушылығына, тәрбиелеуге, білім алу мен оқуға деген оң уәждеме құруға, терең, сапалы білім алуды қалыптастыруға ықпал етеді. Зерттеушілік тәсілді қолдану жеке тұлғаның зияткерлік дамуына, өзіндік білім алу дағдыларын, белсенді танымдық іс-әрекетін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Мұғалім мен оқушының белгілі бір тарихи проблеманы шешудегі ізденісі бойынша ортақ шығармашылық процесін зерттеу жұмысы ретінде түсіну қажет. Осындай оқу процесін ұйымдастырудың күтілетін нәтижесі тарихи ойлау дағдыларын дамыту (болжамдарды ұсыну, зерттеу үшін сұрақтарды құрастыру, дереккөздерді талдау, әртүрлі көзқарастарды салыстыру, қорытындылар мен нәтижелерді қалыптастыру, жеке позицияны анықтау) болып табылады. Тарих сабағындағы жүргізілетін зерттеу жұмысының жүйесі 2.1-сызбада көрсетілген.

2.1-сызба – Тарих сабағындағы зерттеу процесі

Оқытудағы зерттеу тәсілі:

- ✓ оқушылардың зерттеу процесін зерделеуіне мүмкіндік береді;
- ✓ берілген тақырыптар бойынша басқа көзқарастағы ақпараттарды жинауға үйретеді;
- ✓ берілген тақырыпқа байланысты дәйектер мен пікірлерді талдау және жинақтау үшін ақпарат дереккөздерін қолдануға үйретеді.
- ✓ мәселені талқылауда өз жеке зерттеу нәтижелерін қоса отырып, тың көзқарастар мен жаңа идеялар ұсынуға мүмкіндік береді.

Оқытудағы зерттеу тәсілін дұрыс ұйымдастырған жағдайда оқушы дайын ақпаратты енжар қабылдаушыдан шығармашылық процестің қатысушысына айналады. Бұл оқушылардың пәнге деген көзқарасын өзгертіп қызығушылығын арттырады.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша оқытуды жоспарлау және ұйымдастыру 2.2- кестеде көрсетілген.

2.2-кесте – Оқу пәні бойынша оқытуды жоспарлау және ұйымдастыру

Оқушыларда білім мен дағдыларды қалыптастыратын тарихи зерттеуге тарту			
Әрқашан оқушылар жаңа білім алу үшін жағдай жасалады. Тарихи фактілер зерттеудің басты объектілері болып табылады	Тарихи зерттеу		Әр тақырыпқа сәйкесінше тарихи концепт (түсініктер) анықталады. Бұл өз кезегінде зерттеу мен тану процесін нақтылайды және
	Білім:	Тарихи түсініктер:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Тарихи тұлғалар, оқиғалар мен процестер • хронология және оқиға/үдеріс/құбылыстардың ерекшеліктері 	<ul style="list-style-type: none"> • дәлел • себеп пен салдар • өзгеріс пен сабақтастық • ұқсастық пен айырмашылық 	

	<ul style="list-style-type: none"> • Тарихи терминдер 	<ul style="list-style-type: none"> • маңыздылық • интерпретация 	тарихи ойлау дағдыларын нақты оқу материалдары негізінде дамытуға мүмкіндік береді
	Коммуникация ↑		
<i>Міндетті талап</i> – өз зерттеулерінің нәтижелерін тиімді түрде көрсете білу			

Тарихи түсініктер (концепт) негізінде оқыту тарихи оқиғалардың мағыналары мен маңыздылығын, үдерістер мен оқиғаларды «тез түсінуге» бағытталған, бұл пәннің мағынасын терең түсінуге көмектеседі. Тарихи түсініктерге (концепт) сүйене отырып, тарихи материалдарды талдау жүзеге асырылады. Нәтижесінде, оқушылар тек қана пәндік материалды ғана емес, зерттеу процестері, дағдылар және біліктермен байланысты комбинацияларды (материалдарды жинау және реттеу әдістері, сұрақтарды құрастыру және дереккөздермен жұмыс жасау процесінде проблеманы қоя білу біліктілігі, сәйкестендіру әдістері мен дереккөздерді сыни бағалауы, зерттеу жоспарларын әзірлеу, материалдарды жинақтау және нәтижелерді тексеру) меңгереді.

«Дәлел» түсінігі (концепт) негізінде тарихи деректерді интерпретациялау дағдысын дамытуды қарастырайық. Аталған дағдыны сабақта қалай дамытуға болады?

«Дәлел» түсінігі (концепт) бойынша күтілетін нәтижелер:

- оқушылар қарастырылып отырған дәлелге қатысты тарихи айғақтың мысалы: аудитория, мақсаттары, көзқарастар, дәлел, шектеулер және контекст ерекшеліктерін талдау;

- тарихи айғақтарды талдау және бағалау негізінде дәйекті қорытынды жасау;

- өткен заман туралы объективті түсінік қалыптастыру мақсатында түпнұсқалық және қосалқы деректерден әртүрлі, кей кезде қарама-қайшы айғақтарды біріктіре білуі тиіс.

«Дәлел» түсінігі (концепт) негізінде оқушылардың тарихи деректерді интерпретациялау дағдысын қалыптастыру мен дамыту сыныптан сыныпқа өткен сайын дамуды қамтамасыз етеді, ол 2.3-кестеде көрсетілген.

2.3-кесте – сыныптар бойынша тарихи ойлау дағдыларын дамыту

Сыныптар	«Дәлел» түсінігі
5-сынып	тарихи деректерді зерттеу арқылы қойылған сұрақтарға жауап табу
6-сынып	пікірді қолдау немесе сынға салу үшін бірқатар деректерді қолдану
7-сынып	деректі оқу барасында «көзге түсетін ақпарат шегінен» шығу және тарихи сұраққа жауап беруге және белгілі бір нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін қорытындылар шығару
8-сынып	алғышарттарын, аудиториясы мен негізгі міндетін ескере отырып, қорытынды шағару үшін деректерді тұжырымдау
9-сынып	негізгі қорытындыларды қолдау мақсатында тарихи деректерді, олардың контексті, аудиториясы мен міндеттері аясында бағалау

Аталған тарихи ойлау дағдысы оқушының өткеннің сипаты туралы жалпы қабылданған тарихи дәлелдерді сипаттау қабілеттілігінде көрініс табуы тиіс. Негізгі орта білім беру деңгейінде тарихты оқу барысында оқушылар тарихи дәйектерді қолдана отырып, бүкіл тарих курсы зерделеу барысында қарапайым сипаттама беруден шындыққа ұқсас тарихи дәлелдерді құруда қолданылатын қарама-қайшы тарихи деректерді бағалауға қарай алға бағытталуы тиіс. Мысалы, 8-сыныпта Қазақстандағы ұжымдастыру тақырыбын оқытуда оқушылардан фактілерді ескере отырып, аштықтың себептері туралы дәйекті дәлелдер келтіруге тапсырма беруге болады. Себеп-салдар байланыстарын анықтау үшін дәлелдерді қолдану оқушылардың өткен кезеңдерге терең көңіл бөлуіне ықпал етеді және нақты дәлелдемелермен дәйекті қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың дайын тұжырымдалған материалдарды зерделеуге қарағанда іздену арқылы өздерінің жеке тұжырым жасауы, зерттеушілікке деген қызығушылығын арттырады. Сонымен «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерін тарихи концептілер негізінде оқытуда оқушылар өздерінің зерттеу, ойлау, коммуникативтік дағдыларын дамытады және тарихи үдерістер мен оқиғаларды түсінуді үйренеді.

Білім алушылар:

- болжамдарды ұсынады;
- зерттеуге арналған сұрақтарды құрастырады;
- тарихи зерттеуді жоспарлайды және жүзеге асырады;
- тарихи фактілерді зерттейді және бағалайды;
- тарихи зерттеудің нәтижесін талқылайды, дәйектерді нақтылайды және қорытынды шығару үшін пайдаланады.

Тарихи ойлау әр түрлі деректерден (жазбаша құжаттарды, өнер туындыларын, археологиялық артефактілерді, ауызша және басқа да бастапқы дереккөздерді қоса алғанда) өткен тарихи оқиғалар туралы айғақтарды анықтау, сипаттау және бағалау қабілетін болжайды. Ол қажетті ақпаратты алу, негізделген қорытындылар жасау және осы айғақтарды контексте түсіну қабілетін қамтиды [9].

Оқу процесінде қолданылатын тарихи деректер пән мазмұнына, оқу мақсатына сәйкес таңдалып алынуы қажет. Сондықтан пәнді оқытудағы тарихи деректермен жұмыс жүргізу ретіне тоқталайық.

Сабакқа арнайы деректерді жинақтау келесі критерийлерге сәйкес айқындалады:

- тарихты оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне сай болу;
- оқытылып жатқан кезеңнің негізгі фактілері мен оқиғаларын бейнелеу;
- тарихи білімдерді өзектендіруге жәрдемдесу;
- мазмұны мен көлемі бойынша оқушыларға қызықты, қолжетімді болу;
- оқушыларға белгілі бір эмоционалды әсер ету;
- әдеби және ғылыми құндылығы зор, ақыл-ой еңбегінің танымдық жетілдіруіне септігін тигізу.

Сонымен қатар зерттеу жүргізетін тарихи деректердің түрлері сабақ

тақырыбына сәйкес таңдалады. Тарихи дерек түрлері 2.4-кестеде бейнеленген.

2.4-кесте – Тарихи деректің түрлері

Тарихи деректің түрлері		
<i>Құжаттар</i>	<i>Артефакттар</i>	<i>Иллюстрациялар</i>
<ul style="list-style-type: none">• Кітаптар• Хаттар• Күнделіктер• Ережелер	<ul style="list-style-type: none">• Сүйектер• Керамика• Зергерлік бұйымдар• Тиындар	<ul style="list-style-type: none">• Суреттер• Фотолар• Гравюра• Диаграмма

Аталған деректермен жұмыс алгоритмі:

- тарихи зерттеу оқушыдан әр түрлі деректермен жұмыс жасауды қажет етеді;
- деректерді тиімді түрде қолдану «көзге көрінетін ақпарат шегінен» шығуды және сәйкесінше қорытындылар шығаруды көздейді;
- оқушылар негізделген қорытындыларды қолдау үшін деректерді олардың контекстінде, аудиториясы мен міндеттері аясында бағалайды.

Деректермен жұмыс алгоритмін дұрыс меңгерген оқушы зерттеу жұмысы барысында жақсы нәтиже көрсетеді. Сондықтан сабақ тақырыбына сәйкес деректермен жұмысты жүйелі жүргізу ұсынылады.

Тарихи деректердің маңыздылығы ол тарихи материалды нақтылауға, өткеннің жарқын бейнелері мен суреттерін жасауға ықпал етеді. Тарихи деректер арқылы білім алушыларда тарихқа деген қызығушылық қалыптасады. Жаңа фактілерді тарту оларға дәуір рухын сезінуге мүмкіндік береді. Олармен жұмыс істеу кезінде оқушылардың ойлау және қиял процесі белсендіріледі, бұл тарихи білімді меңгеруге және тарихи сананы дамытуға ықпал етеді. Оқушылардың зерттеу элементтерімен өз бетінше жұмыс істеу, ақпаратты талдау және алу, өткен және қазіргі тарихи дереккөздердің мәнін бағалау дағдылары қалыптасады.

Мұғалімге білім алушыларға дереккөздерді тиімді пайдалануға және зерттеу арқылы сұрақтарға жауап табуға бағыт беру ұсынылады.

Мысалы «Түріктер туралы тарихи деректер» тақырыбында 6.2.2.3 көшпелілердің әскери өнеріндегі жетістіктерін сипаттау атты оқу мақсатын «дәлел» концептісіне сәйкес ұйымдастыруда «Атлах шайқасына қатысты» суретке зерттеу жүргізу тапсырмасын беруге болады. Мұғалімге оқушылардың деректерді тиімді түрде қолдануына және зерттеу арқылы қойылған сұрақтарға жауап табуына бағыт беруі ұсынылады.

Аталған тапсырмаға сәйкес оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып «Фотосуреттермен жұмыс» тәсілін қолдануға болады.

Фотосуреттер – тарих сабағындағы қызықты дереккөздердің бірі болып табылады. Фотосуреттер XIX ғасырдың басынан бері тарихтың әртүрлі аспектілеріне қатысты көптеген шынайы визуалды образдарды бейнелейді, соның ішінде әлеуметтік жағдай, соғыстар, техникалық өнертабыстар, саяси оқиғалар және т.б. Олар ұзақ әрі күрделі жазбаша дереккөздерге қарағанда түсінікті және қызықты болады. Ал, фотосуреттерді қарапайым әрі түсінікті

етіп ұсыну қажет. Мұқият талдаусыз ұсынылған ең қызықты деген фотосурет те оқушыға түсініксіз болуы мүмкін. Ең бастысы, оқушыларға визуалды дереккөздерді зерттеуге бағыттайтын сұрақтар мен тапсырмалар беру ұсынылады. Оқушылар фотосуреттерді визуалды дереккөзді-мәтінге және жазбаша деректерге қарағанда оңай қабылдайды. Визуалды дереккөздерді талдау бойынша тапсырма беру үшін, оқушыларды зерттеуге бағыттайтын сұрақтар мен тапсырмалар мазмұны түсінікті болуы қажет.

Фотосуретпен жұмыс жасаудың алгоритмі:

- фотосуреттерде көргеніңізді сипаттаңыз. Суретте бейнеленген ұсақ бөлектерге да назар аударыңыз;
- суретте қандай нысан басты назарда? Автордың неге көңіл бөлгісі келгенін анықтаңыз;
- фотосуреттегі адамдар қандай іс-әрекетпен айналысуда?
- ойланыңыз, неліктен суретші осы уақытта және осы оқиғаны фотоға түсіргенін анықтаңыз;
- фото мазмұнында мәтіндік ақпарат, плакат, жарнама, қолтаңба көрініс тапқан ба?
- егер фотосуреттің уақыты анық болмаған жағдайда, барлық мүмкіндікті пайдалану арқылы мерзімін анықтауға тырысыңыз;
- әрқашан фотосуреттің т.б деректермен (статистикалық деректер, тарихи оқиғалар, карикатуралар т.б) байланысын анықтаңыз;
- егер тарихи деректер бір-біріне қарама-қайшы келсе, оның себебін анықтаңыз. Қарама-қайшылықтардан тағы да қандай тың деректерді алуға болады? Қайсы дерек неғұрлым шынайы екендігіне көз жеткізіңіз?
- фото мазмұнында қандай оқиға, ақпарат, мәлімет т.б.жеткіліксіз болып тұр? [10].

Фотосуретпен жұмыс жасаудың алгоритміне сәйкес суретті талдауға арналған талдамалық жұмыс парағын қолдану оқушының зерттеу жұмысын жүйелі жүргізіуіне септігін тигізеді. Суреттің талдамалық жұмыс парағы 2.5- кесте көрсетілген.

2.5- кесте – Суреттің талдамалық жұмыс парағы.

1-қадам. Бақылау		
А	Суретті 2 минут ішінде зерттеңіз. Суреттен алған жалпы әсерді сипаттаңыз, содан кейін оның жеке элементтерін зерттеңіз. Суретті жеке бөліктерге бөліп, оның әр элементін зерттеңіз.	
В	Суреттегі адамдар, нысандар және іс-әрекеттерді анықтау үшін төмендегі кестені қолданыңыз.	
	Адамдар	Нысандар

2-қадам. Қорытынды			
	Өз бақылауларыңыздың негізінде негізгі үш нысанды көрсете отырып, суреттен қорытынды шығарыңыз		
3-қадам. Сұрақтар			
A	Бұл сурет сізде қандай сұрақтар тудырады?		
B	Оларға жауаптарды қайдан таба аласыздар?		

Нәтижесінде оқушылар суреттегі оқиғаларға сәйкес түркілердің әскери өнердегі жетістіктері бойынша қорытынды жасай алады.

Сонымен пәнді оқытуда оқушылардың тарихи ойлау дағдыларының бірте-бірте дамуы мен олардың кеңеюін есепке ала отырып сабақ барысында дамытылуы тиіс. Сынып бойынша тарихи түсініктер (концепт) негізінде дағдылардың дамуы келесі 2.6-2.10-кестелерде көрсетілген.

2.6-кесте – «Өзгеріс пен сабақтастық» түсінігі бойынша тарихи ойлау дағдыларын дамыту

Сыныптар	Білім алушылар...
5 сынып	мысалдар арқылы өзгерістердің орын алуына өзіндік түсіндірме беру
6 сынып	өзгерістер екі уақыт кезеңі арасындағы айырмашылық ретінде қарастырылуы мүмкін екендігін түсіну
7 сынып	өзгеріс пен сабақтастықтың өзара байланысқандығын және кейбір нәрселердің уақыт өте келе өзгеретінін, ал басқалары тұрақты түрде қалатынын түсіну
8 сынып	тарихи өзгерістер ұзақ уақыт кезеңі ішінде үдеріс (ағын) ретінде (қарқындылық, деңгей мен үрдіс жағдайында) сипатталуы мүмкін екендігін түсіну
9 сынып	өзгеріс пен сабақтастықтардың бір уақытта көптеген үдерістері (ағындары) бар екенін түсіну және олардың қалыпты түрде бір-бірімен байланыспайтындығын түсіну

2.7-кесте – «Себеп пен салдар» тарихи түсінігі

Сыныптар	Білім алушылар...
5 сынып	кейбір тарихи оқиғаларға түсіндірме беру
6 сынып	себеп және салдарларды анықтау арқылы өткен заманның оқиғаларына түсіндірме беру
7 сынып	бірқатар себептерді анықтау және олардың өзара байланысын көрсету негізінде белгілі бір оқиғаларға түсіндірме беру
8 сынып	себептердің кең ауқымды диапазонына негізделе және олардың өзара байланысын көрсете отырып, белгілі бір оқиғаларға түсіндірме беру
9 сынып	әрбір факторды толық талдау және олардың зерттеу сұрағымен және бір-бірімен өзара байланысын көрсете отырып, себеп-салдарлық байланыстарға жан-жақты түсіндірме беру

2.8-кесте – «Ұқсастық пен айырмашылық» тарихи түсінігі

Сыныптар	Білім алушылар...
5 сынып	адамдар, қоғамдар және зерттелген объектілер арасында ұқсастықтар мен айырмашылықтарды сипаттау
6 сынып	бір уақыт кезеңі шеңберіндегі әртүрлі қоғамдағы адамдардың тәжірибелері, ой-пікірлері мен нанымдарын түсіну және түсіндіру
7 сынып	ұқсастықтар мен айырмашылықтарды берілген белгілері бойынша жіктеу
8 сынып	тарихи оқиғалар/ құбылыстар/үдерістерді интерпретациялау үшін айқындалған ұқсастықтар мен айырмашылықтардың маңыздылығын анықтау
9 сынып	тарихи контекст пен тарихи перспективаны ескере отырып, айқындалған ұқсастықтар мен айырмашылықтарды бағалау және тұжырымдау

2.9-кесте – «Маңыздылық» тарихи түсінігі

Сыныптар	Білім алушылар...
5 сынып	белгілі бір оқиғалар басқа оқиғаларға қарағанда азды-көпті маңыздырақ болатындығын түсіну
6 сынып	оқиғалардың әсер еткен деңгейін анықтау негізінде тарихи оқиға немесе тұлғаның неліктен маңызды деп саналатынына бірнеше себептер келтіру
7 сынып	қоғамның әртүрлі топтары үшін оқиғаның маңыздылығын анықтау критерийлерін қолдану
8 сынып	белгілі бір уақытта және уақыт өтісімен оқиғаның маңыздылығын анықтау үшін критерийлерді қолдану
9 сынып	әртүрлі адамдар топтарының өзіндік перспективаларына сәйкес маңыздылықты әрқилы интерпретациялау себептерін түсіндіру

2.10-кесте – «Интерпретация» тарихи түсінігі

Сыныптар	Білім алушылар...
5 сынып	өткен заман оқиғалары әртүрлі тәсілмен көрсетілгендігін түсіну
6 сынып	өткен заман оқиғалары әртүрлі адамдар тарапынан әрқилы етіп көрсетілгендігін сипаттау
7 сынып	өткен оқиғаларға қатысты адамдардың түрлі пікірлердің орын алу себептерін келтіру және бұл пікірлерді сипаттау
8 сынып	адамдардың неліктен өткен заман оқиғаларының түрлі интерпретацияларын жасағандығын, олардың мақсат-мүдделері мен келтіретін дәлелдерді есепке ала отырып түсіндіру
9 сынып	белгілі бір оқиға немесе тұлға бойынша негізді қорытындылар шығару үшін түрлі интерпретациялар мен пайымдауларды олардың маңыздылығына қарай талдау

Әр сыныпқа арналған дағдылар бойынша күтілетін нәтижелер оқушылар жетуі тиіс минимум болып табылғанымен, оқушылардың бір бөлігі келесі сыныптарда қалыптасуы көзделген дағдыларды игеруі мүмкін [11].

Белгілі бір тарихи концептілерге құралған білім беру оқушылардың бойында нақты оқыту материалының негізінде тарихи ой-сананы қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік береді. Тарихи түсініктермен қатар

сабақты жоспарлауда оқытудың әдіс-тәсілдерін де пән мазмұнына сәйкес анықтау ұсынылады.

Пән бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы педагогикалық әдіс-тәсілдер:

- ✓ Оқытудағы құндылықтарға бағытталған тәсілдер;
- ✓ Іс-әрекетке бағытталған тәсілдер;
- ✓ Оқытудағы тұлғаға бағытталған тәсілдер;
- ✓ Саралап оқыту тәсілдері;
- ✓ Коммуникативтік тәсіл;
- ✓ Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану болып табылады.

Оқытудағы құндылықтарға бағытталған тәсілдер – бұл оқу іс-әрекетін ұйымдастыру мен жүзеге асыру тәсілі, белгілі бір құндылықтар тарапынан оның нәтижелерін алу және қолдану. Құндылықтарға бағытталған оқу процесі оқушының жеке тұлғалық құндылықтар жүйесін мақсатты түрде қалыптастырады. «Қазақстан тарихы» пәні бойынша оқу бағдарламасында қолданылатын құндылықтарға бағытталған ұстаным қазақстандық патриотизмді, толеранттық сана, өз елінің тарихи өткеніне, ата-бабалар мәдениеті мен әдет-ғұрыптарына құрмет көрсетуді жүзеге асырудың мүмкіндіктерін көздейді. Өртүрлі тарихи кезеңдегі өз елінің тарихын зерделеу арқылы оқушылар тарихи процестің біртұтастылығы мен сабақтастығын, оған қоса Қазақстан тарихын дүниежүзі тарихының бір бөлшегі екенін түсінеді.

«Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша оқушылар әлем елдерінің тарихын зерделеу арқылы мәдени әртүрлілікті, сонымен қатар адамзат қауымдастығының біртұтастылығын түсінеді, халықтар мен елдердің бейбіт, екі жаққа да пайдалы ынтымақтастық пен әрекеттестікті орнатудың жолдары мен әдіс-тәсілдерін анықтайды.

Оқушылар тарихи даму процесіндегі Қазақстанның халқы адамзаттың ілгеруіне өзіндік бірегей әрі ауқымды үлес қосқандығын түсінеді. Оған қоса олар тарихи мұрадағы мәселелер мен қарама-қайшылықтардың бар екендігін біледі, тарихи процестердің заңдылықтарын анықтауға және олардың одан әрі дамуын болжауға үйренеді.

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша құндылыққа бағытталған тәсіл негізінде пән мазмұны арқылы құндылықтарды қалыптастыруды қарастырайық.

9-сынып «Қазақстан тарихы»

<i>Құндылық: Қазақстан тәуелсіздігі және Астана</i>	
<i>Оқу мақсаттары</i>	<i>Оқытудағы іс-әрекет</i>
«Қазақстан Республикасының тәуелсіз мемлекет ретінде жариялануының тарихи маңызын түсіндіру»	- 1990 жылғы «Қазақ КСР-ның Мемлекеттік егемендігі туралы Декларациясы» мен 1991 жылғы «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Тәуелсіздік туралы Конституциялық заңын» салыстырып ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтайды, тұжырым жасайды.

	- «Тәуелсіздік туралы Конституциялық Заңы қабылдануының тарихи маңызы неде» атты тақырыпта шағын эссе жазады
«Астананы Қазақстанның өркендеуінің нышаны ретінде бағалау»	- Түрлі деректерді қолданып, ҚР Елордасын көшіру себептерінің тізімін жасайды. Бес-алты себепті маңыздылығына қарай «пирамидаға» орналастырады. Таңдауларын түсіндіреді

Аталған тәсіл оқушының жеке тұлғалық құндылықтар жүйесін мақсатты түрде қалыптастыруға септігін тигізеді. Тарихи талдау және түсіндіру дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Оқытудағы тұлғаға бағытталған тәсілдер сабақтағы мұғалім мен оқушының субъект-субъектілі қатынастарды, оқушыға деген демократиялық қатынасты, оның жеке тұлғасына құрметін, оқушының оңтайлы моральды-этикалық қасиеттерінің, ықтималды мүмкіндіктерін есепке ала отырып таланттарын айтарлықтай ашу мен қалыптасуын білдіреді. «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша оқу бағдарламасын жүзеге асыру барысында тұлғаға бағытталған тәсіл оқушының жеке қызығушылықтары мен қабілеттерін ескеруді, тарихи дамудың күрделі сұрақтарын талқылау барысында өзінің ой-пікірін анықтау мен қорғай білу дағдыларын қалыптастыруды, тарихи оқиғаларға баға беру және өзіндік қорытындыларды шығару, қарастырылып отырған тарихи оқиғалар мен процестерге өзіндік көзқарас пен пікір білдіруді көздейді.

Іс-әрекетке бағытталған тәсілдер білім мен дағдылардың белсенді танымдық іс-әрекет процесінде қалыптасатындығын білдіреді, өз кезегінде бұл тарихи деректер мен басқа да ресурстарды өзіндік іздеу, интерпретациялау, талдау, тұжырымдау мен бағалауды білдіреді. Оқушылар проблемалық сұрақтарды бірлесіп талқылау, рөлдік ойындар мен белсенді оқыту формаларында белсенділік танытып, қатысады. Оқу бағдарламасында жаңа ақпаратты қолдану мен түрлендіру мүмкіндіктерін қолдануға баса назар аударылады, сондықтан ол оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Саралап оқыту тәсілдері оқу процесін оқушылардың әртүрлі топтарына мамандандырылуын, оқушылардың жеке қабілеттіліктерін ескеру мақсатында әртүрлі топтарға түрлі жағдайларды жасауды көздейді. Саралап оқыту тәсілі әртүрлі оқушылар тобының оқу әрекетін ұйымдастыру үшін арнайы оқыту әдістерін және іс-әрекеттерді саралау тәсілдерін кіріктіреді. Күрделілігі, оқу-танымдық қызығушылықтары, мұғалім тарапынан көмек сипатымен ерекшеленетін сараланған тапсырмаларды қолдану – сараланған оқу іс-әрекеттерін ұйымдастырудың шарты болып табылады. Тарихты оқытуда саралауды жүзеге асырудың әдіс тәсілдері: оқыту материалының көлемі; күрделілік деңгейі, шығармашылық деңгейі, оқушылардың өздігінен жұмыс жасай алу деңгейіне байланысты және оқушыларға қажетті қолдаушылықтың

сипатына қарай іске асырылады. Пәнді оқытуда саралаудың келесі түрлері қолданылады.

Тапсырмаларды саралаудың түрлері

<i>Айқын саралау</i>	<i>Жасырын саралау</i>
1. Жеке жұмысқа арналған күрделілік деңгейіне байланысты тапсырмалар	1. Тапсырмаларды орындау барысында алгоритмдерді, теориялық анықтамаларды, қосымша сұрақтарды қолдану арқылы жүзеге асады
2. Қабілеттері жоғары оқушыларға күрделірек тапсырмалар беріледі	2. Мәтін, кесте, схемалармен жұмыс
3. Түрлі деңгейдегі тапсырмалары бар карточкалар	
4. Әрбір оқушымен жеке жұмыс жасау	
5. Жеке шығармашылық жұмыс	
6. Алдыңғы оқытылатын тақырыптарға алдын ала материалдар дайындау	

Мәтінмен жұмыс жасағанда келесідей жасырын саралау тапсырмаларын беруге болады:

1 топ- мәтін мазмұнын 5 сөйлеммен мазмұндап беріңіз;

2-топ- мәтіндегі 15 түйінді сөзді атаңыз;

3-топ- мәтін негізінде 10 жалған тұжырымдарды жазып, басқа топқа олардағы қателерді анықтауға тапсырма беріңіз;

4-топ-мәтін бойынша 4 жіңішке және 4 жуан сұрақтар құрастырыңыз.

Қабілетті жоғары оқушылар әрдайым берілген тапсырмадан көп орындайды.

Сәйкестік аймағындағы карточкалармен жұмыс бойынша тапсырмаларды саралауда:

- ең маңызды тапсырмаларды анықтау;
- маңызды емес тапсырмаларды анықтау;
- бір-бірімен байланысты тапсырмаларды анықтау;
- әр карточкадағы түйінді сөзді белгілеу;
- карточкадағы ақпаратты екі есе қысқарту;
- жетпейтін карточкаларды құрастыруға арналған тапсырмалар беруге

болады.

Коммуникативтік тәсіл білім берудегі коммуникативтік тәсіл дегеніміз ақпаратты тарату мен жариялауда, білім, білік және дағдылармен алмасуда екіден асатын адамдардың сөйлеу арқылы атқарылатын әрекеттесу процесі. Коммуникативтік тәсілдердің нәтижесі болып тіл арқылы байланыс орнату қабілеттілігі, яғни тілдік және сөйлеу нормаларын дұрыс пайдалана және қатынас жағдайына сай тиімді қатынас жүріс-тұрысын таңдай отырып, түрлі жағдайларда қатынас әрекетінің басқа қатысушыларымен ой бөлісу және алмасу қабілеттілігі болып табылады. Коммуникативті тәсілге сәйкес ұйымдастырылған оқу процесі қатынасу икемділігін қалыптастыратын тапсырмаларды және шынайы қатынас жағдайларына сай жұмыс режимдерін (жұптық және топтық жұмыстарды) кіріктіру керек.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерін оқыту процесінде оқушылардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану дағдысын (ақпаратты табу, құрастыру және басқару, мәліметтер және идеялармен бөлісу, бірлесіп әрекет ету, түрлі жабдықтар мен қосымшаларды пайдалану арқылы өз жұмысын бағалау және жетілдіру) дамыту үшін жағдайлар жасалуы қажет.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәнін оқыту барысында АКТ-ны қолдану мүмкіндіктері:

- ақпаратты іздеу, сұрыптау және фактілер мен құбылыстар арасындағы байланыстар мен айырмашылықтарды анықтау, салыстыруға байланысты өзіндік жұмыс жасау дағдыларын дамыту;

- оқушылардың білімдерін кеңейту үшін мультимедиялық ресурстарды пайдалану;

- белсенді оқытудың әдіс - тәсілдерін қолдау үшін интерактивті тақталарды пайдалану;

- оқушылардың электронды оқулықтарды пайдалануы;

- компьютерлік презентациялардың түрлерін пайдалана отырып, таңдалған тақырыптар бойынша шығармашылық жобаларды жасау;

- оқушылардың пікір-талас өткізу және тарихи мәселелерді талқылауына игі ықпал ету үшін компьютерлік қарым-қатынас құралдарын (мысалы, онлайн-форумдар, конференциялар) пайдалану болып табылады.

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында аталған тәсілдермен қатар белсенді оқытудың әдістерінің жеке тұлғаның қалыптасуында маңызы зор. Өйткені күрделілігі күн сайын артып, өзгеріп және тез жетіліп келе жатқан әлемде білім алушылардың өмір бойы білім алуын оңтайландыру үшін оқушылардың жеке қабілетін жан-жақты дамытып, білім беру шеңберінде тиімді ойлау қабілетін сіңіру қажет.

Сондықтан қазіргі мұғалімге білім берудің жаңартылған мазмұнының жаңа талаптарын жақсы білу, оқу бағдарламасын меңгеру нәтижелеріне қойылатын талаптарға сәйкес сабақ құра білу талаптары қойылады, өйткені мұғалімнің қызметі оқу нәтижесіне бағытталған.

Жаңартылған білім мазмұнына сәйкес мұғалімнің оқыту процесіндегі рөлінің өзгеруі 2.11- кестеде көрсетілген.

2.11-кесте – Мұғалім мен оқушы рөлінің өзгеруі

<i>Оқыту ортасында мұғалім тұратын сынып</i>	<i>Оқыту ортасында оқушы тұратын сынып</i>
Мұғалім «білім көзі» ретінде	Мұғалім білімнің ұйымдастырушысы ретінде
Мұғалім оқушылар үшін «орындаушы ретінде»	Мұғалім жәрдемдесуші «дәнекер» ретінде

Оқушылар білімді «енжар» алушылар	Оқушылар белсенді және бірлескен
Оқушылар сұрақтарға жауап береді	Оқушылар сұрақ қояды
Оқушылар «шектен тыс қамқорлыққа алынған»	Оқушылар өздерінің рефлексивті оқуы үшін жауапты болады
Оқушылар бір бірімен бәсекелеседі	Оқушылар оқу үдерісінде бірігеді
Оқушылар өз пікірлерін білдіреді	Оқушылар басқалардың пікірлерін белсенді тыңдайды

Белсенді оқыту мен оқудың белгілі бір әдісін пайдалану алдында мұғалімдер өздеріне әртүрлі сұрақтар қойып, өзінің оқу процесіндегі рөлі мен іс-қимылын ұдайы ойластырып отыруы керек.

Оқытудың белсенді әдістері — оқу материалын меңгеру үдерісінде оқушыларды белсенді ойлау және практикалық әрекетке бағыттайтын әдістер. Белсенді оқыту мұғалімнің дайын білімдерді баяндауына, оларды есте сақтауы мен қайта жаңғыртуына емес, оқушылардың белсенді ойлау және практикалық әрекет процесінде өз бетінше білім, біліктерді меңгеруіне бағытталған әдістер жүйесін пайдалануды білдіреді. Белсенді оқыту әдістерінің негізінде оқушының практикалық және ойлау әрекеті қалыптасады. Оқытудың белсенді әдістерінің пайда болуы және дамуы оқытудың алдына оқушыларға білім ғана беріп қоймай, танымдық қызығушылықтар мен қабілеттердің, шығармашылық ойлаудың, өз бетінше ақыл-ой еңбегінің қалыптасуы мен дамуын қамтамасыз ету т.б. жаңа міндеттер қойылуымен байланысты.

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша оқу процесін ұйымдастырудағы педагогикалық әдіс-тәсілдер:

- оқушылардың проблемаларды анықтауда өз ойларын, пікірлерін айту, дәлелдеу, болжам ұсыну, зерттеуді жоспарлау қабілеттерін дамытатын жағдай туғызу;

- мұғалім және оқушы, сонымен қатар оқушылардың өз арасында сенім қалыптастыру;

- оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, деңгейлік тапсырмалар құрастыру;

- белгілі бір тақырып туралы «ой-талқы» әдісін ұйымдастыру (проблемаларды табу, әр оқушының идея ұсынуы, бүкіл сыныппен талқылау, оны талдау және шешімнің дұрыс нұсқасын қабылдау);

- сабақта оқушылардың белсенділігін қажет ететін тарихи проблемаларды талқылау;

- оқушыларды оқыту процесіне баулу үшін, оқушылардың жетістік белгілерін, яғни бірін - бірі, өзін - өзі бағалауды қолдану;

- ғылыми сұрақтарды зерттеу мақсатында жеке, топтық жұмысты ұйымдастыру, мысалы, жеке немесе топтық зерттеуге;

- оқушыларда топтық жұмыс дағдыларын дамытатын бірлескен жұмысты ұйымдастыруға бағытталған.

Оқытудың аталған формалары мен әдістері сабақты ұйымдастыруда тақырып пен оқу мақсаттарына сәйкес сараланады. Сондықтан оқушыларды белсенді ойлау және практикалық әрекетке бағыттайтын оқыту мен оқудың белсенді әдістеріне тоқталайық.

БББ (Білемін – Білгім келеді – Білдім) әдісі

Қалыптастырылатын дағдылар: - ақпаратты басқару; - өзін өзі басқару.

Бұл әдіс оқушылардың қазіргі білім деңгейін, оларда бар олқылықтарды анықтауға; өз оқуының табысты болуын қамтамасыз ету мақсатында жоспарлауға және зерттеуден кейін қандай жаңа ақпарат зерделенгенін талдауға арналған стратегия ретінде пайдаланылады. Бұл әдіс игерілген білімге негізделеді және командалық жұмыс пен қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытады.

Жұмыс алгоритмі

1. БББ кестесіндегі «Білемін» бағанына оқушылар олардың белгілі бір тақырып немесе сұрақ бойынша нені білетінін жазады.

Егер оқушылар топтарда жұмыс істейтін болса, олар өздерінің бірлескен жауаптарын кестеге жазбай тұрып, алдымен «Стикер» тапсырмасын өткізе алады.

2. Содан кейін оқушылар «Білгім келеді» бағанына не білгілері келетіндігі туралы жаза отырып, өз білімдеріндегі олқылықтар туралы ойланады.

3. Тақырыпты меңгеру процесі аяқталғаннан кейін оқушылар соңғы «Білдім» бағанын толтырады. Бұл жерде олар бірінші екі бағанның дұрыстығын растайды және тақырып бойынша алған білімдерін өздерінің бұған дейін болған, «Білемін» бағанында жазылған білімдерімен салыстырады.

<i>Білемін</i>	<i>Білгім келеді</i>	<i>Білдім</i>

«Гауһарлар иерархиясы» әдісі

Қалыптастырылатын дағдылар: басқалармен жұмыс істеу; ойлау, шешім қабылдау.

Бұл тапсырманы шағын топтар орындайды, ол ақпараттар мен идеялардың артықшылықтарын айқындауға бағытталған. Бұл оқушылардың белгілі бір сұрақтарды белгілі тәртіппен орналастырып, неге ол ретпен орналастырғанын түсіндіру дағдыларын дамытуға жәрдемдеседі.

Сыныпты жоспарлау: Оқушылар тақтаның немесе қабырғаның жанында жұмыс істейді. Немесе топтар үстел басында жұмыс істей алады.

Жұмыс алгоритмі:

1. Оқушыларға карточкада немесе стикерде белгілі бір сұраққа қатысты тоғыз идея беріледі (немесе өздері алдын ала жазады).

2. Олар өзінің бірінші басымдық берген карточкасын жоғарыға қояды, бұдан кейін екі карточканы екінші орынға қояды, үш карточканы үшінші орынға қояды, содан соң қайтадан екі және неғұрлым төмен артықшылығы бар карточка төменге орналастырылады. Осылай гауһар тас пішіні пайда болады.

3. Оқушылар бір-бірімен бітімге, келісімге қол жеткізуге ұмтылуы тиіс. Сондықтан олар карточкалардың ретін өзара талқылап, өз пікірлерін білдіреді.

4. «Бес сұрақ» сияқты жаттығуды пайдалана отырып, бірінші кезектегі карточкаларды анағұрлым толық зерделеуге болады.

Мысалы, 8-сыныпта «Әскери коммунизм саясатынан Жаңа экономикалық саясатқа көшу» тақырыбы бойынша оқушыларға Кеңес үкіметінің Жаңа экономикалық саясаттан бас тарту себептерін ұсынып, «Гауһарлар иерархиясы» әдісі арқылы маңызды себебін анықтатыңыз. Өз көзқарасын білдіруін ұйымдастыруға болады.

Кеңес үкіметінің ЖЭС-тан бас тарту себептері:

- ✓ Кеңестік идеологияға қайшы келуі;
- ✓ Социалистік ұстанымға қарсы болуы;
- ✓ Әлеуметтік жіктелудегі алшақтық;
- ✓ Жұмыссыздықтың артуы;
- ✓ Шетел капиталының арта түсуі;
- ✓ Ұжымдастыру саясатының енгізілуі;
- ✓ Сталиннің жеке көзқарасы;
- ✓ Ұсақ товар өндірушілерге қарсы күрестің күшейуі;

Нәтижесінде нарықтық экономиканың заңдылықтарына негізделген Жаңа экономикалық саясаттың кеңестік идеологияға қарама-қайшы келгендігіне көз жеткізіп, Кеңес үкіметінің жоспарлы экономикаға көшіп, ол өз кезегінде қиыншылықтарға әкелгеніне тоқталып сабақты қорытындылауға болады. Оқушылар себептерін анықтау барысында, жауаптарын Гауһартас пішініне сәйкес орналастырып, дәлелдер мен фактілер келтіреді.

«Әуе шары» әдісі

Қалыптастырылатын дағдылар: басқалармен жұмыс; ойлану, шешім қабылдау, мәселені шешу; ақпаратты басқару.

Бұл әдісті жоспарлау құралы ретінде пайдалануға болады. Ол оқушыларда проблемаларды салыстырып, оның салдарын болжау, белгілі бір іс-шараны жоспарлап, ұйымдастыруда құрылымдық тәсілді қолдану дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сыныпты жоспарлау: Оқушылар тақтаның немесе қабырғаның жанында, болмаса топтар үстел басында жұмыс істей алады.

Жұмыс алгоритмі:

1. Оқушыларға әуе шарының суреті беріледі.

2. *Әуе шарында кім болуы керек?* Оқушылар бұл мәселе бойынша басты кейіпкерлердің есімдерін жазады: шарды әуеге көтеріп, оны басқару үшін онда болуға тиіс адамдарды анықтайды.

Жоба табысты болуы үшін оларда не болуы керек? Оқушылар жобаның табысты болуы үшін қажетті деп санайтын барлық нәрселерді шарға жазады.

Оны не кідіртеді? Зәкірдің жанына оқушылар жобаның табысты басталуына кедергі жасайтын факторларды жазады.

Оған қатты жылдамдықпен ұшуға не көмектесе алады? Оқушылар әуе шарына тікелей қатысы жоқ, алайда жобаның алға жылжуына септігін тигізетін жұмысқа қабілеттілік, ынта және креативтілік сияқты факторларды белгілейді.

Шарды бағытынан не шатастыра алады? Оқушылар шардың екі жағына жобаны орындау барысында туындауы мүмкін проблемаларды жазады.

3. Тапсырманы аяқтағаннан кейін оқушылар жоспарлау процесін одан әрі жақсарту мақсатында өздерінің шарларын салыстыра алады. Оқытудың бұл әдісін тарихи оқиғалардың маңыздылығын анықтауда қолдануға болады.

«Әр адам әрқайсын оқытады» әдісі

Қалыптастырылатын дағдылар: бірлескен жұмыс; ақпараттарды басқару. Бұл – оқушылар арасында нақты ақпараттың ауқымды көлемін таратудың балама тәсілі. Бұл жерде мұғалім дәріс оқу немесе айтып түсіндірудің орнына, оқушылар тақырыпқа қатысты ақпаратты өздерінің құрбыларымен бөліседі. Ақпаратты тарату бойынша басқа да пайдалы ойын үшін «Кластер» тәсілін қолдануға болады.

Сыныпты жоспарлау: Жүріп-тұру және әңгімелесу ыңғайлы болуы үшін ашық кеңістік қажет. Немесе төрт адамнан тұратын топта оқушылар партада отырады, екі оқушы белгілі бір уақыт өткеннен кейін тобын ауыстыра алады.

Жұмыс алгоритмі:

1. Белгілі бір факт немесе статистикалық деректері бар қағаз парағы әрбір оқушыға таратылады. Мүмкіндігінше әрбір оқушы үшін әртүрлі тұжырым болғаны жақсы.

2. Олардың тұжырым мағынасын түсінгенін анықтау мақсатында, оқушылар өздерінің тұжырымдарын оқиды.

3. Оқушылар сынып ішінде жүріп, өздерінің тұжырымдарын басқа оқушылармен бөліседі. Оның мақсаты өзінің фактісін барынша көп адамға түсіндіру болып табылады.

4. Оқушылар мысал келтіре отырып, өз түсініктемелерін толықтыра алады. Егер қисыны келсе, олар өз тұжырымдарын басқа оқушылардың тұжырымдарымен байланыстыруға тиіс.

5. Фактілермен алмасуға арналған уақыт аяқтағаннан кейін, оқушылар тапсырманы орындау барысында алынған ақпаратты жүйелеу үшін шағын топтарда жұмыс істейді.

6. Кейіннен жауап алу жүргізілген кезде оқушылар өздерінің санаттау жүйесін түсіндіреді және дәлелдейді.

7. Олар сонымен қатар әртүрлі фактілерге/деректерге қатысты өздерінің реакциясымен бөлісуі мүмкін. Оларды не таң қалдырды? Оларды не абыржытты? Қандай да бір тұжырым оларды мұңға батырды ма немесе бақытты етті ме? Немесе қандай тұжырым оларды қызықтырды?

8. Оқушылар өзінің жеке оқуы туралы ойлануы мүмкін. Олар қандай ақпаратты есте жеңіл сақтайды? Олар үшін ең маңыздысы не?

9. Барлық сауалдар бойынша басты тұжырымдарды тақтаға немесе оқу плакатына жазып қоюға болады.

Бұл әдісті «Қазақстан тарихы» оқу пәнінен 8-сыныпта «Қырғыз (Қазақ) АКСР-нің құрылуы» тақырыбы бойынша Қазақ Автономиялық кеңестік Республикасы құрылуына белсене атсалысқан ұлт зиялыларының (Ә.Бөкейханов, А.Байтұрсынов, Ә.Ермеков, М.Сералиннің) ролін анықтап, қазақ жерінің қалпына келтіруінің маңызын ашып, пікірлерін дәлелдеу туралы тапсырмада қолдануға болады. Мысалы, оқушылар АКСР-дің шекарасының белгіленуі; т.б. анықтап жауаптарын ұсынады.

«Факт немесе пікір» әдісі

Қалыптастырылатын дағдылар: ойлау, шешім қабылдау, проблемаларды шешу; бірлескен жұмыс.

Бұл әдіс бойынша оқушылар оларға ұсынылған нәрсе факті ме, әлде қарапайым пікір болып (құндылық туралы ойға негізделген) табыла ма, соны шешуге тиіс. Плюралистік қоғамда дәлелдердің негізінде фактілер мен пікірдің ара-жігін ажырата білу маңызды дағды болып табылады. Осы қиын тапсырма оқушыларды білімнің қалай алынатынын түсінуге ынталандырады (көптеген жағдайда бір нақты жауап болмауы да мүмкін). Оқушылар өз ұстанымдарын талқылау үшін топтарда жұмыс істейді. Осы жаттығу нәтижелі болуы үшін одан кейін *жауап алу* ұсынылады.

Жұмыс алгоритмі:

1. Оқушыларға белгілі бір мәселеге қатысты бірқатар тұжырымдар беріледі. Көптеген жағдайларда олар талқыланып отырған мәселенің екі қырын бейнелейтін пікір болып келеді.

2. Оқушылар тұжырымдарды талдап, олар факті ме, әлде пікір ме соны анықтайды. Оқушылар өз шешімдерін дәйектеу үшін дайындалып, кері байланыс кезінде сынып алдында олармен таныстырады. Сонымен қоса оқушылар топтар арасындағы пікірлердің ұқсастығы мен айырмашылықтарын қарастыра алады.

3. Тапсырманы орындағаннан кейін *жауап алу* кезінде оқушылар осы пікірге тоқтауға ықпал еткен үдерістерге тоқталады. Топтар қандай тоқтамға келді? Әртүрлі пікірлер көп болды ма, бір шешімге, келісімге келуге мүмкіндік болды ма? Пікірлер жеткілікті дәрежеде негізделді ме? Пікірлер дәйекті баяндалды ма? Топтың ішінде рөлдер бөлінді ме?

4. Кері байланыстың негізінде оқушылар *«Барлық факторларды ескеру»* сияқты жаттығулар арқылы сұрақтарды одан әрі зерделей алады. Себептер мен салдарларды қарастыру үшін *«Салдарлар дөңгелегі»* немесе *«Себеп-салдарлық байланыстар стратегиясын»* пайдалануға болады.

«Өзіндік ойын» әдісі

Қалыптастырылатын дағдылар: ақпаратты басқару; ойлау.

Бұл әдіс оқушыларда белгілі жауапқа қатысты сұрақ құрастыра білу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Ол сонымен қатар балама сұрақтар туралы креативті ойлауға қабілетті оқушыларды анықтауға мүмкіндік береді.

Жұмыс алгоритмі:

1. Оқушыларға сабақта қарастырылатын тақырыпқа қатысы бар сұрақтардың жауаптары беріледі. Жауаптар жай ғана күн, есім немесе орын, эмоция немесе абстрактілі түсініктер түрінде болуы мүмкін.

2. Оқушылар әр жауап үшін сұрақ ойлап табуы керек.

Мысалы, «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша» Сұрақтар мен жауаптардың үлгілері:

1834-1847жж.(Кенесары Қасымұлы бастаған ұлт-азаттық қозғалыс қай жылы болды?)

Бумын (Түрік қағандығының алғашқы қағаны кім болды?)

Бұланты өзенінің бойындағы Қарасиыр жері («Қалмақ қырылған» шайқасы қай жерде болды?)

3. Егер жауаптың бір мәнді сұрағы болмаса, оқушылар өздері ойлап тапқан сұрақтарды бір бірімен салыстырып, белгілі бір сұраққа қатысты тоқтамға қалай келгенін дәлелдейді.

КӘМТ (Күш, Әлсіздік, Мүмкіндік, Тәуекел)ӘДІСІ

Қалыптастырылатын дағдылар: басқалармен жұмыс; ойлау, шешім қабылдау; проблемаларды шешу.

Бұл әдіс оқушыларға мәселенің барлық аспектілерін зерттеуге мүмкіндік береді. Ол болашақта бастама жасау үшін іс-әрекет жоспарын дайындау барысында пайдаланылуы мүмкін. Ол сонымен қатар бұған дейін не істелгенін және болашақ салдарын назарға алу үшін топты немесе оқиғаны бағалауға арналған тәжірибелік құрал бола алады.

Сыныпты жоспарлау: Бұл тапсырманы әртүрлі тәсілдермен орындауға болады. Ақпарат жинау үшін қағаз конвейерді пайдалануға болады, бұл жағдайда мұғалім топтардың парталар арасында жүріп-тұруы ыңғайлы болуын ойластыру керек. Немесе топтар өз орындарында қалып, проблемаларды қарастыру үшін төменде қоса берілген шаблонды пайдалана алады.

Күш	Әлсіздік
Тәуекел	Мүмкіндік

Жұмыс алгоритмі:

1. Мұғалімнің оқушылармен КӘМТ мағынасын талқылап, әрбір термин жеке алғанда нені білдіретінін, әсіресе «күш», «мүмкіндік», «әлсіздік» және «тәуекел» арасындағы айырмашылықтарды түсіндіргені жөн. «Мүмкіндіктер» және «тәуекелдер» болашақта туындауы мүмкін болжалды салдарларға шоғырлануы тиіс, ал «күш» пен «әлсіздік» бұған дейін болғанды зерттеу негізіндегі мәселенің оң және кері аспектілерінің тізімін құруды қамтиды.

2. Оқушыларға талқылап, баға беруге арналған ақпарат беріледі. Идеялар тиісті тақырыпшалармен беріледі (К-Ә-М-Т).

3. Мұғалім бір тақырыпшаға тоқталып, оны талқылап болған соң ғана келесі тақырыпшаға көшеді. Мысалы, оқушыларға «мүмкіндікке» көшпес бұрын, «күшті» зерттеуге уақыт беріледі.

4. Кері байланыс кезінде мұғалім мына сұрақтарды қоя алады: Не жақсы? Не жаман? Қазір не болуы мүмкін? Болашақта алға ілгерілеуге не кедергі жасауы мүмкін?

5. Командалық жұмыс бойынша *жауап алу* пайдалы болады [12].

«Фишбоун» әдісі.

Топтарда жұмыс істеу кезінде қолдануға болатын әдістемелік тәсілдердің бірі-бұл «Фишбоун» әдісі. Ол ағылшын тілінен «балық сүйегі» немесе «Балық қаңқасы» деп аударылады және оқушылардың сыни ойлауын көрнекі-мазмұнды түрде дамытуға бағытталған. Осы әдістемелік тәсілдің мәні-талдау объектісі мен оған әсер ететін факторлар арасындағы себеп-салдарлық өзара байланысты анықтау, талдау жасауға негізделген. Сонымен қатар, әдіс білім алушылардың ақпаратпен жұмыс істеу дағдысын және проблемаларды қою және шешу біліктілігін дамытуға мүмкіндік береді [13].

Аталған әдісті «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша 8-сыныпта «1917 жылғы ақпан буржуазиялық-демократиялық революциясы және оның Қазақстанға әсері» тақырыбы көлемінде қарастыруға болады.

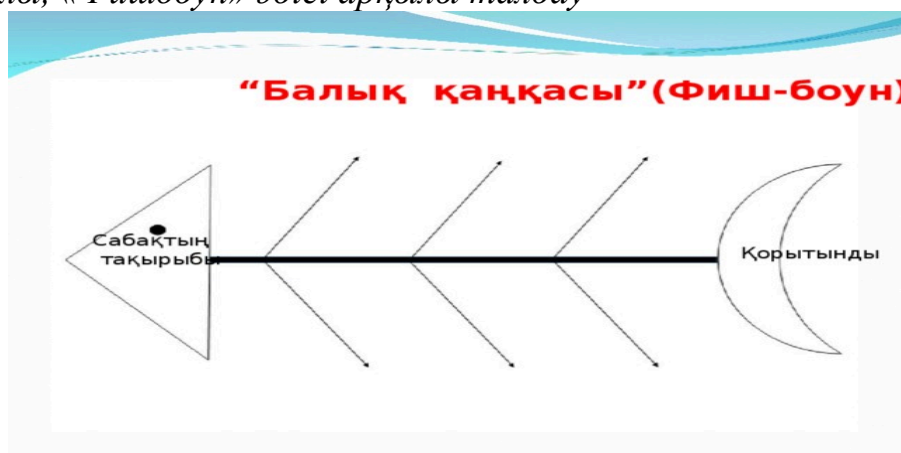
Тарихи концепт: дәлел

Зерттеу мен талдау бойынша топтық жұмыс: Оқушыларға Ақпан революциясы туралы ықшамдалған мәтін таратып, «Фишбоун» әдісі арқылы талдау жүргізуге бағыттаймыз.

Критерийлері:

- Ақпан революциясының мәселесі
- Ақпан революциясының себептері (3 себеп)
- Ақпан революциясының барысы (3-4 іс-әрекет, дәлелдер)
- Ақпан революциясының нәтижесі (3 нәтиже)

Мысалы, «Фишбоун» әдісі арқылы талдау

Ақпан революциясының мәселесі: саяси-экономикалық қысым.

Ақпан революциясының себептері: соғысқа қарсылық, шаруалар мен жұмысшылардың әлеуметтік жағдайының төмен болуы, реформалардың толық орындалмауы т.б.

Ақпан революциясының барысы: елде қос үкіметтілік (ресми Уақытша үкімет және оның жергілікті жүйесі мен нақтылы күшке ие болған Кеңестер) жүйесі қатар орнады.

Дәлел: саяси, діни, қарулы көтеріліс және т.б. істер бойынша амнистия жариялады. Сөз және баспасөз бостандығын жария етті;

Ақпан революциясының нәтижесі: патша үкіметін құлатып, елде буржуазиялық-демократиялық республика орнады. Аталған тәсілді оқу процесінде қолдану оқушыларға берілген критерийлер арқылы оқиғаны талдап, дәйекті дәлелдер келтіруге бағыттайды.

Жоғарыда аталған белсенді оқыту әдістерін қолдану оқушылардың пәнге танымдық қызығушылығын дамытуға, психологиялық механизмдерді жандандыруға бағытталған. Ұсынылған әдістерді пайдалану оқушыларды мақсатқа бағыттауға әкеледі, оларды жүйелі ойлау, ынтымақтастық дағдыларына үйретеді, өзін-өзі басқаруға, өз бетімен талдауға, білімді құрылымдауға және жинақтауға, оқиғалар мен тарихи процестердің өзара байланысын көруге үйретеді, оқытылатын материалға жеке көзқарасты қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл әдістер мен тәсілдер оқушылардың қоршаған ортаны белсенді тануға туа біткен қажеттілігін ашуға мүмкіндік береді.

Жобалау әдісі.

Тарих сабағында оқушылардың ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылатын жұмыстың перспективалық түрлерінің бірі жобалау әдісі болып табылады. Білім берудегі жобалық әдіс бұл оқушылардың танымдық әрекетін белсендірудің дидактикалық құралы, белгілі бір жеке қасиеттерді қалыптастырумен қатар шығармашылықты дамыту. Бұл технологияның негізін дербестік, іс-әрекет және нәтижелілік құрайды. Жобаның түрін (ақпараттық, ойын, зерттеу, шығармашылық және т. б.) таңдау оқушылардың жас ерекшелігі мен тақырыбына байланысты.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзілік тарихы» бойынша алынатын тақырыптар білім алушылардың дайындық деңгейіне байланысты маңызды, қызықты және күрделенуі тиіс. Бұл ретте жұмыс топта да, жеке де ұйымдастырылады.

Жұмысты бастамас бұрын, алдын ала оқушыларға жұмыстың барысын түсіндіру және оқушыларға жобамен жұмыс істеуге бағдар беруге көмектесетін дәйекті іс-әрекет алгоритмін беру маңызды.

Оқушылардың жобамен жұмыс кезіндегі іс-әрекетінің реті:

- жобаның тақырыбы мен мақсатын анықтау;
- жобалық жұмысты жоспарлау, жұмыс тобын құру;
- міндеттерді талқылау, шешімін іздестіру;
- жобаны орындау; жобаны сипаттау; жобаны қорғау;
- нәтижесін бағалау.

Жобалық әрекеттің ерекше белгілері:

жоба әдісі проблеманы жан-жақты және жүйелі зерттеуге және білім беру өнімінің нақты нұсқасын әзірлеуге бағытталған;

жоба бойынша жұмыс ең алдымен практикалық нәтиже алуды көздейді;

жоба ұжымдық күш-жігердің нәтижесі бола отырып, қызметтің соңғы кезеңінде бірлескен жұмыстың рефлексиясын, толықтығын, тереңдігін,

ақпараттық қамтамасыз етуді, әрқайсысының шығармашылық үлесін талдауға бағытталады.

Жоба бойынша жұмыс кезінде оқушылардың рөлі де түбегейлі өзгереді, олар пассивті бақылаушылар емес, белсенді қатысушылар болады. Жобамен жұмыстың нәтижелілігі практикалық оқу іскерліктерін, сондай-ақ жеке қасиеттерін қалыптастыру: топта жұмыс істей білу, басқалардың пікірімен санасу бойынша анықталады.

Тарих сабағында жоба әдісі бағдарлама мазмұны аясында кез келген сабақта қолданылуы мүмкін.

5-сыныпта тарих бойынша жоба әдісін жүзеге асыру ойын, шығармашылық сипаттағы әдістер мен тәсілдерді қолданумен сипатталады. 6-9 сыныптардағы тарих сабағында негізгі жұмыс түрі топтық жұмыс болып табылады. Тарих сабағында шығармашылық ұжымдағы жобалармен жұмыс оқушыларға қызығушылықтары бойынша бірігуге мүмкіндік береді, оқыту барысында рөлдік қызметтің әртүрлілігін қамтамасыз етеді, тапсырмаларды белгіленген мерзімде орындау міндеттілігін, жұмыста өзара көмек көрсетуді, және адалдыққа тәрбиелейді. Әрбір жоба белгілі бір тақырыпқа сәйкес келеді және бір, бірнеше сабақ, тоқсан немесе оқу жылы ішінде әзірленуі мүмкін. Жобалық жұмысты жүзеге асыра отырып, оқушылар, мысалы, тарихи тұлғалардың өмірі туралы айтып, жаза алады, өз журналын құрып, макеттер, суреттер, коллаждар, жоспарлар, карталар, схемалар, сауалнамалық кестелер, графиктер, диаграммалар және т. б. дайындайды. Сабақта жобалық әдісті қолдану кезінде білім алушы тек оқу пәндері шеңберінде ғана емес, сонымен қатар олардың қызметін сабақтан тыс ұйымдастыру кезінде да жаңа білім алады. Жобалық әдіс оқушылардың сыни ойлауын дамытады [14].

Сын тұрғысынан ойлау шығармашылық ойды белсендірудің әдіс-тәсілдерінің қатарына жатады. Сын тұрғысынан ойлау бақылау, тәжірибе, толғану және ой жүгірту нәтижесінде алынған ақпаратты ұғыну, бағалау, талдау және синтездеуде қолданылатын әдіс болып табылады, сонымен қатар ол әрекет жасауға негіз, түрткі болуы да мүмкін. Сын тұрғысынан ойлау көбінесе бір нәрсені елестетуге, баламалы шешімдерді қабылдауға, ойлау және іс-әрекеттің жаңа немесе түрлендірілген тәсілдерін енгізуге дайын болуды көздейді, ол ұйымдастырылған қоғамдық әрекеттерге бейілділік пен басқаларды сын тұрғысынан ойлауға баулуды білдіреді.

Бастапқы деңгейде сын тұрғысынан ойлау процесі:

- қажетті ақпараттар жинауды;
- дәлелдерді сын тұрғысынан талдау мен бағалауды;
- кепілдендірілген шешімдер мен жинақталған қорытындылар;
- ауқымды тәжірибе негізінде болжамдар мен ұсыныстарды қайта қарауды көздейді.

Сын тұрғысынан ойлау үдерісіне сәйкес оқу пәні бойынша тапсырмаларды оқушылардың нәтижелі орындауы үшін қажетті әрекеттер реті мен дағдылар:

– көру немесе есту арқылы алынған ақпаратты *өңдеу*, сондай-ақ бастапқы дереккөздерді зерделеу кезінде алынған деректерді, немесе сауалнама барысында жиналған деректерді немесе оқулықтар, энциклопедиялар, веб-сайттар сияқты екінші дереккөздерден жиналған ақпаратты *өңдеу*;

– зерттеу жүргізуге арналған дәлелдемелерді немесе зерттеу нәтижесінде алынған дәлелдердің негізін құрайтын дәлелдемелерді жүйелейтін түйінді мәселелер, болжамдарды *түсіну*;

– осы түйінді мәселелер мен қолда бар дәлелдемелердің бір-біріне сәйкес келуін және үндесуін *талдау*;

– жекелеген факторлар немесе түрлі дербес бағалар мен болжамдар арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды *анықтау*;

– дәлелдерді немесе бірқатар идеяларды дайындау үшін түрлі ақпарат көздерін жүйелеу. Өз идеяңызды қалыптастыратын және қолдайтын түрлі дереккөздер арасында *байланыс орнату*;

– сіздің зерттеуге қатысты дәлелдемелердің шынайылығы мен дәлелділігін және дәлелдемелер сіздің болжамдарыңызбен, туындаған идеяларыңызбен қаншалықты сәйкес келетінін *бағалау*.

– зерттеу негізінде жатқан сұрақтардың жауабына түсініктеме беру кезінде зерттеу барысында алған білімін *қолдану*.

– зерттеу қорытындылары мен нәтижелерін *дәлелдеу және негіздеу болып табылады*.

Сондықтан «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерін оқытуда белсенді оқыту мен оқу әдістерін қолдану үдерісінде оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамытуда оқу мақсаттарын жіктеуде Блум таксономиясын негізге алу тиімді болып табылады.

Сонымен пәнді оқытуда жаңа технологияларды, оқытудың белсенді әдіс-тәсілдерін ұтымды пайдалану оқушының тарихи танымын қалыптастыруға, бәсекеге қабілетті сапалы білімге, оқушының өздігімен алатын білімнің қажеттілігін, мәнін дұрыс түсінуге, оқушының шығармашылық-ізденушілік қабілеттерінің артуына септіген тигізеді.

3. Білім мазмұнын жаңарту аясында қысқа мерзімді жоспар әзірлеу және критериалды бағалауды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Білім мазмұнын жаңарту жағдайында бағалаудың критериалды жүйесі білім алушының жаңа білімді меңгеру қабілетін арттыруға мүмкіндік береді. Себебі бағалау нақты оқу мақсатын айқындайтын критерийлер бойынша іске асырылады. Оқушыларға баға оқып зерделенген материал бойынша қойылады. Сонымен оқушының оқуға деген және өзін-өзі бағалауға ынтасын арттыруға негізделген критериалды бағалау – білім алушылардың оқуда нақты қол жеткізген нәтижелерін оқытудан күтілетін нәтижелермен әзірленген өлшемшарттар негізінде салыстыру процесі болып табылады.

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында алдын ала анықталған өлшемдер бойынша оқушылардың оқу қызметін бағалау фактісі білім беру процесінің барлық қатысушылары үшін ашықтық пен қол жетімділікті қамтамасыз етеді.

Сонымен, әрбір оқушы берілген өлшемдер бойынша өз мүмкіндіктерінің деңгейіне жетіп, пән бойынша күтілетін нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндігі бар. Бағалау критерийлерінің көмегімен оқушылар қойылған мақсатқа жету жолын жобалауды, сонымен қатар өз жұмысының сапасын объективті бағалауды үйренеді.

Өйткені қазіргі дамыған қоғамда азаматтың тек қана білім алуы жеткіліксіз, ең маңыздысы - сол алған білімін күнделікті өмірлік жағдаятта тиімді қолдана білуі қажет. Сондықтан, қазір оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға басымдық беріліп отыр.

Жаңартылған білім беру аясында критериалды бағалауды іске асырудағы негізгі міндеттер:

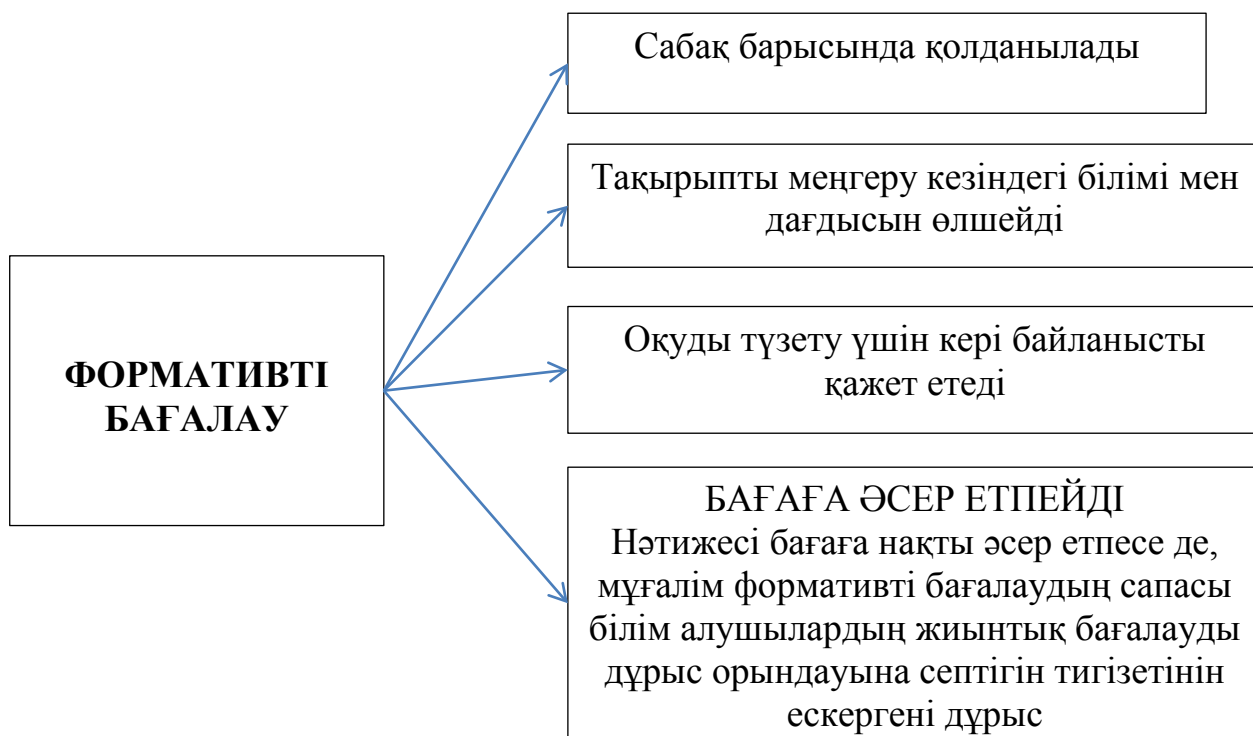
- оқу процесінің әрбір кезеңінде әрбір оқушының дайындық деңгейін анықтау;
- оқушының жеке дамуын анықтау, бақылау және жеке даму траекториясын түзету;
- күтілетін оқыту нәтижелеріне қол жеткізу үшін оқушылардың кең ауқымды дағдылары мен біліктерін дамытуға ынталандыру;
- әр түрлі іс әрекет түрлерін орындағаны үшін алынған бағалардың маңыздылығын саралау;
- оқу материалдарын меңгеру сапасын және оқу үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктерін анықтау үшін мұғалім, оқушы және ата-аналар арасындағы кері байланысты қамтамасыз ету болып табылады.

Осы міндеттерді іске асыру жаңартылған орта білім мазмұны бойынша білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау жүргізу тәртібіне сәйкес білім алушылардың оқу жетістігін бағалау *формативті және жиынтық* бағалау нысандарында жүзеге асырылады.

Формативті бағалау мұғалім тарапынан тоқсан бойы жүйелі өткізіліп отыратын оқу процесінің ажырамас бір бөлігі болып табылады. Формативті бағалауда баға, балл қойылмайды, мұғалім мен оқушы арасында үздіксіз кері байланыс қамтамасыз етіледі. Сонымен қатар, формативті бағалау кезінде

оқушылардың өз қателігін түзетуге мүмкіндік беріледі. Бұл оқушылардың мүмкіндігін анықтауға, оң нәтижеге қол жеткізуіне көмектесуге, уақытында оқу процесін түзетуге жағдай жасайды.

Формативті бағалау бұл – бағалаудан кейін оқушының нәтижесі мұғалімге оқыту әдісін түзету үшін немесе оқушыға өз оқуын түзету үшін қажет болатын жоспарланған процес ретінде сипатталады. Осыған орай, формативті бағалау рәсімдері келесі сызбада көрсетілген.

3.1-сызба. Формативті бағалау рәсімдері

Формативті бағалаудың тәжірибелік мазмұнын оқу бағдарламасындағы бөлімдердің оқу мақсаттары, яғни күтілетін нәтижелері анықтайды. Пәнді оқытуда формативті бағалау процесі келесі кезеңдер арқылы іске асырылады:

- формативті бағалауды ұйымдастыру және жоспарлау;
- формативті бағалау әдістерін таңдау;
- формативті бағалау нәтижелерін талдау;
- кері байланыс беру.

Жаңартылған білім беру мазмұны аясында «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша формативті бағалауды білім алушылардың қажеттіліктеріне сәйкес тиімді жоспарлау үшін мұғалім оның түрін, мазмұнын, жиілігін, сондай-ақ құралдарын өз бетінше анықтайды.

Осыған орай, формативті бағалау тапсырмаларын құрастыру келесі қадамдар арқылы іске асырылады:

– оқу бағдарламасы және оқу жоспарымен танысу, оқу мақсаттарына талдау жасау;

- оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары негізінде бағалау критерийлерін құрастыру;
- тапсырма құрастыру кезінде саралау (дифференциялау) тәсілін қамтамасыз ету үшін бағалау критерийлерін ойлау дағдыларының деңгейлеріне бөлу;
- бағалау критерийлері мен ойлау дағдылары деңгейлеріне сәйкес тапсырмалар құрастыру;
- әр тапсырмаға оның орындалу кезеңдерін сипаттайтын дескрипторлар құрастыру [15].

Сонымен формативті бағалау сабақ барысында іске асырылады, сондықтан сабақтағы формативті бағалау тікелей сабақты жоспарлаумен байланысты. Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша сабақты жоспарлау келесі реттілікпен іске асырылады:

1) Сабақты жоспарлауда оқу пәнінің үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес сабақтың оқу мақсаттары мен күтілетін нәтиже басшылыққа алынады.

2) Оқу мақсатына жетуді бағалауға мүмкіндік беретін құралдары (критерийлер, дескрипторлар, деңгейлер және т.б.) құрастырылады.

3) Сабақта оқу мақсатына жетуді қамтамасыз ететіндей іс-әрекеттер оқыту әдістері мен бағалауға сәйкес жоспарланады.

Бағалау критерийлері – білім алушылардың оқу жетістіктеріне бағалау жүргізуге негіз болатын белгі ретінде сипатталады. Сондықтан пән бойынша формативті бағалау тапсырмаларын құрастыруда бағалау критерийлерінің оқу мақсаттарына сәйкестігін анықтау маңызды болып табылады.

Критерийлер оқытудың әрбір мақсатына әзірленеді және оқушылар нені білуі, түсінуі, қолдануы және әр кезеңде қалай талдау, жинақтау және бағалай білуі тиіс екендігін көрсетеді.

Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша оқу мақсаттары, ойлау дағдыларының деңгейлеріне сәйкес әзірленген бағалау критерийлері 3.1- кестеде берілген.

3.1- кесте. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау критерийлері (Қазақстан тарихы, 5-сынып)

1-Бөлім. Қазақстандағы ежелгі адамдардың өмірі <i>Тақырып: Алғашқы адамдардың өмірі</i>	
<i>Оқу мақсаттары</i>	<i>Бағалау критерийлері</i>
5.1.1.1 алғашқы адамдардың антропологиялық белгілерін сипаттау; 5.1.2.1 алғашқы адамдардың тұрмыс-тіршілігін шығармашылық түрде көрсету	– алғашқы адамдардың түрін сипаттайды; – алғашқы адамдардың тұрмыс-тіршілігін сипаттайды; – ежелгі рулық қауымның қалыптасу себептерін анықтайды; – қоршаған ортаның ежелгі адамдардың өміріне әсері туралы әңгімелейді
<i>Тақырып: Қазақстан аумағындағы тас дәуірінің тұрақтары</i>	
5.2.3.1 қазақстандық	– қазақстандық археолог ғалымдардың тас ғасырындағы

ғалымдардың археологиялық жаңалықтарын білу; 5.2.2.1 археологиялық ескерткіштерді сипаттау; 5.4.2.1 еңбек құралдары мен қару түрлерін сипаттау	зерттеулерін анықтайды; – археологиялық ескерткіштерді сипаттайды; – археологтар тапқан еңбек құралдары мен қару түрлерін салыстырады
<i>Тақырып:</i> Ботай мәдениеті	
5.4.1.1 ежелгі адамдардың кәсібін сипаттау	– картадан Солтүстік Қазақстаннан табылған Ботай тұрағын анықтайды; – Ботай тұрағынан табылған археологиялық жәдігерлер арқылы ботайлықтардың жылқыны алғаш рет қолға үйреткені туралы әңгімелейді; – адам өміріне өзгеріс әкелген жылқыны қолға үйретудің маңызын түсіндіреді
<i>Тақырып:</i> Андронов және Бегазы-Дәндібай мәдениеттері	
5.2.2.2 археологиялық деректерге сүйене отырып, андронов және бегазы-дәндібай мәдениеттерінің белгілерін анықтау; 5.2.2.5 Ә.Марғұланның Қазақстан археологиясының дамуына қосқан үлесін айқындау	– Андронов мәдениетінің археологиялық жәдігерлерін сипаттайды; – Андронов мәдениетінің өзіне тән сипатын анықтайды; – академик Ә.Марғұланның археологиялық зерттеулері туралы әңгімелейді; – Бегазы-Дәндібай қола дәуірі археологиялық ескерткіштерінің ерекшеліктерін анықтайды – Андронов және Бегазы-Дәндібай мәдениетінің өзіндік белгілерін талдайды
2-бөлім. Ежелгі көшпелілер өмірі	
<i>Тақырып:</i> Көшпелі мал шаруашылығының қалыптасуы	
5.4.1.2 көшпелі мал шаруашылығы мен егіншіліктің қалыптасуын түсіндіру; 5.2.2.6 көшпелілердің әлемдік өркениетке қосқан үлесін білу	– көшпелі мал шаруашылығы мен егіншіліктің қалыптасуына әсер еткен негізгі факторларды анықтайды; – көшпелілердің әлемдік өркениетке қосқан үлесін әңгімелейді; – көшпелі мал шаруашылығы түрлерін салыстырып түсіндіреді
<i>Тақырып:</i> Ежелгі көшпелілердің материалдық мәдениеті	
5.2.2.3 ежелгі тайпалардың қолданбалы өнер ерекшеліктерін сипаттау; 5.2.2.6 көшпелілердің әлемдік өркениетке қосқан үлесін түсіну	– көшпелілердің қолданбалы өнер ерекшеліктерін анықтайды; – көшпелілер баспанасының ерекшелігін сипаттайды; – көшпелілердің әлемдік өркениетке қосқан үлесін талдайды; – «киіз үйдің ерекшелігі» тақырыбында әңгіме құрастырады
<i>Тақырып:</i> Ежелгі көшпелілердің дүниетанымы	
5.2.1.2 ежелгі тайпалардың дүниетанымын сипаттау	– көшпелілер салт дәстүрінің тәрбиелік маңызын анықтайды; – көшпелілердің бүгінгі күнге жеткен салт дәстүрін сипаттайды; – алған білімдерін пайдалана отырып, ерте темір дәуіріндегі негізгі өзгерістерді анықтайды
3-бөлім. Сақтар	
<i>Тақырып:</i> «Алтын адам» археологиялық олжасы	

5.2.3.1 қазақстандық ғалымдардың археологиялық жаңалықтарын білу; 5.2.2.4 Есік обасынан табылған «Алтын адам» археологиялық олжасының ерекшеліктерін анықтау; 5.2.1.2 ежелгі тайпалардың дүниетанымын сипаттау	– қазақстандық ғалымдардың археологиялық жаңалықтарын анықтайды; – «Алтын адам» археологиялық олжасын зерделеу арқылы сақтардың өнері, мәдениеті мен дүниетанымының даму ерекшеліктерін анықтайды; – тарихи деректерді пайдалана отырып сақтарда жазудың болғанын әңгімелейді; – «Алтын адам-тәуелсіздік символы» тақырыбында әңгіме құрастырады
<i>Тақырып: Шілікті және Бесшатыр патша қорғандары</i>	
5.2.2.1 археологиялық ескерткіштерді сипаттау; 5.1.2.2 әлеуметтік топтардың ерекшеліктерін түсіндіру; 5.2.1.2 ежелгі тайпалардың дүниетанымын сипаттау	– археологиялық ескерткіштерді зерделеу арқылы қоғамның жіктелуін анықтайды; – Шілікті және Бесшатыр қорғандарын патша қорғандары ретінде дәлелдейді; – патша қорғандарын зерделеу арқылы сақ қоғамындағы әлеуметтік жіктелуін сипаттайды
<i>Тақырып: Берел қорғандары</i>	
5.2.2.1 археологиялық ескерткіштерді сипаттау; 5.2.1.2 ежелгі тайпалардың дүниетанымын сипаттау; 5.2.2.3 ежелгі тайпалардың қолданбалы өнер ерекшеліктерін сипаттау	– Берел археологиялық ескерткішінің Есік және Бесшатыр қорғандарынан айырмашылығы мен ерекшеліктерін анықтайды; – археологиялық олжаларды зерделеу арқылы сақтардың қолданбалы өнері мен дүниетанымын сипаттайды
<i>Тақырып: Сақтардың Александр Македонскийдің әскеріне қарсы күресі</i>	
5.3.2.1 Қазақстан аумағындағы ерте көшпелілердің халықаралық сахнадағы орнын анықтау	– тарихи деректерді зерделеу арқылы Александр Македонскийдің сақ жеріне жасаған жорығы туралы әңгімелейді; – халықтың шапқыншыларға қарсы күресін сипаттайды; – Александр Македонский жорығының сәтсіз аяқталуының себептерін анықтайды; – Александр Македонскийге қарсы тұрған сақтардың әскери өнеріне баға береді
4-бөлім. Үйсіндер мен қаңлылар	
<i>Тақырып: Үйсіндер туралы жазба деректер</i>	
5.3.1.2 ежелгі мемлекеттік бірлестіктердің құрылуын түсіндіру; 5.1.2.2 әлеуметтік топтардың ерекшеліктерін түсіндіру; 5.3.2.2 Қазақстан аумағындағы алғашқы мемлекеттік бірлестіктердің көрші елдермен қарым-қатынасын анықтау	– картадан үйсіндердің орналасқан жерін көрсетеді; – үйсіндердің мемлекеттік бірлестігінің құрылуын сипаттайды; – қытайдың тарихи деректерінің негізінде үйсін қоғамы дамуының ерекшеліктерін анықтайды; – тарихи деректерінің негізінде үйсіндердің тұрмыс тіршілігін талдайды; – үйсіндердің көрші елдермен саяси, экономикалық және мәдени өзара қарым-қатынасындағы Ұлы Жібек жолының әсерін анықтайды
<i>Тақырып: Қаңлылардың қалалық мәдениетінің дамуы</i>	
5.4.2.3 Ұлы Жібек жолының пайда болуын түсіндіру; 5.3.2.2 Қазақстан аумағындағы алғашқы мемлекеттік	– деректер негізінде Ұлы Жібек жолының пайда болуын түсіндіреді; – ежелгі қаңлы тайпаларының қоғамдық құрылысын анықтайды;

бірлестіктердің көрші елдермен қарым-қатынасын анықтау	<ul style="list-style-type: none"> – картадан қаңлылардың орналасқан жерін көрсетеді; – қаңлылардың Қаратеңіз, Сирия, Прибалтика, Египет және Иран елдерімен сауда байланыстарын сипаттайды; – қаңлыларда қала мәдениетінің даму себептерін анықтайды; – қаңлылардың баспанасын сипаттайды
5-бөлім. Ғұндар	
<i>Тақырып: Ғұн тайпаларының бірігуі</i>	
5.3.1.1 картада тайпалық одақтардың орналасуын көрсету;	<ul style="list-style-type: none"> – картадан ғұндардың жер аумағын көрсетеді; – тарихи деректер негізінде ғұндардың шаруашылығын тұрмыс тіршілігін сипаттайды;
5.3.1.2 ежелгі мемлекеттік бірлестіктердің құрылуын түсіндіру	<ul style="list-style-type: none"> – ғұн мемлекеттілігінің құрылуының негізгі факторларын анықтайды; – тарихи деректер негізінде ғұндардың жер иеліктерінің маңыздылығын дәлелдейді
<i>Тақырып: Аттила және оның жаулаушылық жорықтары</i>	
5.1.1.3 ғұндардың қоныс аудару бағыттарын тарихи картадан көрсету;	<ul style="list-style-type: none"> – тарихи картадан ғұндардың қоныс аудару бағыттарын және Аттила империясының территориясын көрсетеді; – батыста ғұн империясының пайда болуын анықтайды;
5.3.2.2 Қазақстан аумағын дағы алғашқы мемлекеттік бірлестіктердің көрші елдермен қарым-қатынасын анықтау	<ul style="list-style-type: none"> – ғұндардың басқа мемлекеттермен өзара қарым-қатынасын сипаттайды; – түрлі деректерді зерделеу негізінде Аттила тұлғасына сипаттама, баға береді

3.2-кесте. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау критерийлері (Дүниежүзі тарихы, 6-сынып)

1-бөлім. Рим империясының құлауы	
<i>Тақырып: Кіріспе. Неліктен Батыс Рим империясы құлады</i>	
<i>Оқу мақсаттары</i>	<i>Бағалау критерийлері</i>
6.3.1.1 «ерте, орта, кейінгі орта ғасырлар» хронологиялық шегін білу және уақыт сызығында белгілеу;	<ul style="list-style-type: none"> – «ерте, орта, кейінгі орта ғасырлар» хронологиялық шегін анықтайды; – «ерте, орта, кейінгі орта ғасырлар» шегін уақыт сызығында анықтайды;
6.3.2.1 Рим империясының ыдырау себептерін анықтау және жіктеу	<ul style="list-style-type: none"> – империяның ыдырау себептерін талдайды
<i>Тақырып: Неліктен Византия 568 жылы түрік қағаны Истемиге елші жіберді?</i>	
6.3.2.4 Византияның дипломатиялық саясатын оның көршілес елдермен қарым-қатынасының мысалында қарастырып, сипаттау	<ul style="list-style-type: none"> – картаны қолдана отырып Византияның сыртқы саясатын сипаттайды; – Византия империясының Түрік қағанатымен сыртқы саясатының бағытын анықтайды; – Византия империясының Түрік қағанатымен жасаған сыртқы саясатына талдау жасайды
2-бөлім. Феодализм	
<i>Тақырып: Феодалдық қоғам қалай ұйымдасқан?</i>	
6.1.1.1 феодалдық қоғамның әлеуметтік құрылымын	<ul style="list-style-type: none"> – феодалдық қоғамдағы әлеуметтік құрылымды

сипаттау; 6.1.2.1 үстемдік етушілер мен бағыныштылардың (феодалдар мен шаруалардың) өзара қатынасын сипаттау	анықтайды; – үстемдік етуші және тәуелді қауымдардың қарым-қатынасын сипаттайды (феодалдар мен шаруалар)
<i>Тақырып:</i> Ортағасырлық қоғамды қаланың сәулеті мен өнері қалай бейнелейді?	
6.4.1.1 қолөнер мен сауданың рөлін анықтай отырып, ортағасырлық қалалардың даму ерекшеліктерін сипаттау; 6.2.2.2 өнердің (сәулет, сурет өнері) дамуына қоғамдағы өзгерістердің ықпалын анықтау	– ортағасырлық өнердің ерекшеліктерін біледі; – мәдениет пен өнердің даму процесін сипаттайды; – ортағасырлық өнердің ерекшеліктері негізінде ортағасырлық қоғамдағы өзгерістерді анықтайды
3-бөлім. Ислам тарихы	
<i>Тақырып:</i> Исламның тарихында 610 - 1258 жылдар аралығында қандай басты оқиғалар орын алды	
6.3.2.5 ортағасырлық шапқыншылықтар кезіндегі халықаралық қатынастардың сипатын түсіндіру	– 610 жылдан 1258 жылға дейінгі Араб халифатындағы негізгі оқиғаларды сипаттайды; – ислам тарихындағы түйінді оқиғаларды картадан көрсетеді және тізімін жасайды; – ортағасырлық жаулап алу кезеңіндегі халықаралық қатынастардың ерекшеліктерін анықтайды
<i>Тақырып:</i> Неліктен VIII-XII ғасырды ислам мәдениетінің «Алтын ғасыры» деп атайды?	
6.2.2.1 тарихи оқиғалардың өзара байланысын орнату арқылы діндердің әлемдік мәдениетке ықпалын анықтау; 6.2.2.4 Шығыстың ортағасырлық мәдениетінің ерекшеліктерін сипаттау; 6.2.3.1 Шығыс ойшылдары жетістіктерінің маңызын бағалау	– тарихи оқиғалардың өзара байланысын орнату арқылы діндердің әлемдік мәдениетке ықпалын анықтайды; – Шығыстың ортағасырлық мәдениетінің ерекшеліктерін сипаттайды; – Шығыс ойшылдарының жетістіктерінің мәнін түсіндіреді
4-бөлім. Крест жорықтары	
<i>Тақырып:</i> Крест жорықтары христиандық Еуропа мен мұсылман әлемін қалай өзгертті?	
6.3.2.6 картада оқиғаларды даму динамикасында белгілей отырып, 1-4 жорықтар мысалында крест жорықтарының себеп-салдарын анықтау; 6.2.2.1 тарихи оқиғалардың өзара байланысын орнату арқылы діндердің әлемдік мәдениетке ықпалын анықтау	– крест жорықтарының себептері мен салдарын анықтайды; – крест жорықтарынан кейінгі мұсылман әлемі мен Еуропадағы өзгерістерді анықтайды; – Крест жорықтары салдарынан христиандық Еуропа мен мұсылман әлеміндегі болған өзгерістерге талдау жасайды
5-бөлім. Моңғолдар	
<i>Тақырып:</i> Моңғолдар әлемдік империяны қалай құрды?	
6.3.2.5 ортағасырлық шапқыншылықтар кезіндегі халықаралық қатынастардың ерекшеліктерін анықтау	– Шыңғысханның өмірбаянын біледі; – моңғолдардың жеңістерінің негізгі себептерін түсіндіреді; – контур картада моңғолдардың жаулап алған жерлерін,

	түйінді шайқастарының аты мен болған уақытын көрсете отырып белгілейді; – моңғолдардың жылдам жаулап алу себептерін талдайды
6-бөлім. XIV ғасыр- XVI ғасырдың бірінші жартысындағы ортағасырлық еуропалық қоғам	
<i>Тақырып:</i> «Қара індет» не себепті жылдам таралды ?	
6.2.4.1 адам өміріндегі қоршаған орта туралы білімнің рөлін түсіндіру	– «Қара індеттің» Еуропада жылдам таралуының себептерін анықтайды; – мәселені зерттеуге қатысты өзінің ұстанымын анықтайды, оны дәлелдейді
<i>Тақырып:</i> Еуропада орталықтандырылған мемлекеттер қалай құрылды?	
6.3.1.4 феодалдық соғыстар мен орталықтандырылған мемлекеттердің құрылуы арасында байланыс орнату	– Еуропа мемлекеттерінің құрылуын сипаттайды; – Еуропада орталықтандырылған мемлекеттердің құрылуына талдау жасайды, оның қорытындысын кесте түрінде толтыра алады
7-бөлім. Абсолютизм: Батыс пен Шығыс	
<i>Тақырып:</i> XIV Людовик және Ұлы Петр: кімнің билігі айтарлықтай шексіз болды?	
6.3.1.3 феодалдық мемлекеттің даму кезеңдерін сипаттау; 6.3.1.2 Батыс пен Шығыстағы монархия формаларын (сословиелік-өкілдік және шексіз билік) ажырату; 6.3.1.6 «парламент», «Бас штаттар», «сейм», «кортес», «Боярлар Думасы» ұғымдарын түсіндіру	– феодалдық мемлекеттің даму кезеңдерін сипаттайды; – Батыс пен Шығыстағы монархия формаларын (сословиелік-өкілдік және шексіз билік) салыстырады; – билеушілердің ел билеудегі күшті және әлсіз жақтарына талдау жасайды
<i>Тақырып:</i> Неліктен I Карл мен II Осман шексіз монарх бола алмады?	
6.3.1.2 Батыс пен Шығыстағы монархия формаларын (сословиелік-өкілдік және шексіз билік) ажырату; 6.3.1.5 саяси биліктің ерекшеліктерін анықтау үшін әртүрлі елдердің билеушілерінің қызметін салыстыру	– монархтардың шексіз билігінің күшті және әлсіздігін көрсететін әрекетін анықтайды; – монархтардың саяси билігінің ерекшеліктеріне салыстырмалы талдау жасайды
8-бөлім. Сауда, қолөнер және әлемді игеру	
<i>Тақырып:</i> Ұлы Жібек жолы Шығыс пен Батысты қалай байланыстырды?	
6.4.1.2 ортағасырлардағы халықаралық сауда мен саяхаттардың рөлін түсіндіру	– Ұлы Жібек жолының тарихын және оның халықаралық саудадағы рөлін анықтайды; – контур картаға Ұлы Жібек жолының негізгі тармақтары мен бағыттарын дұрыс түсіреді; – Ұлы Жібек жолы саудасының нәтижесінде пайда болған экономикалық, мәдени, саяси байланыстарды анықтайды; – Ұлы Жібек жолының Шығыс пен Батысты байланыстыруына дәлелді қорытынды жасайды,
<i>Тақырып:</i> Ұлы географиялық ашулар әлемді қалай өзгертті?	
6.2.4.3 картадан XV-XVI ғасырлардағы саяхатшылар	– Ұлы географиялық ашылулардың себептері мен салдарын біледі;

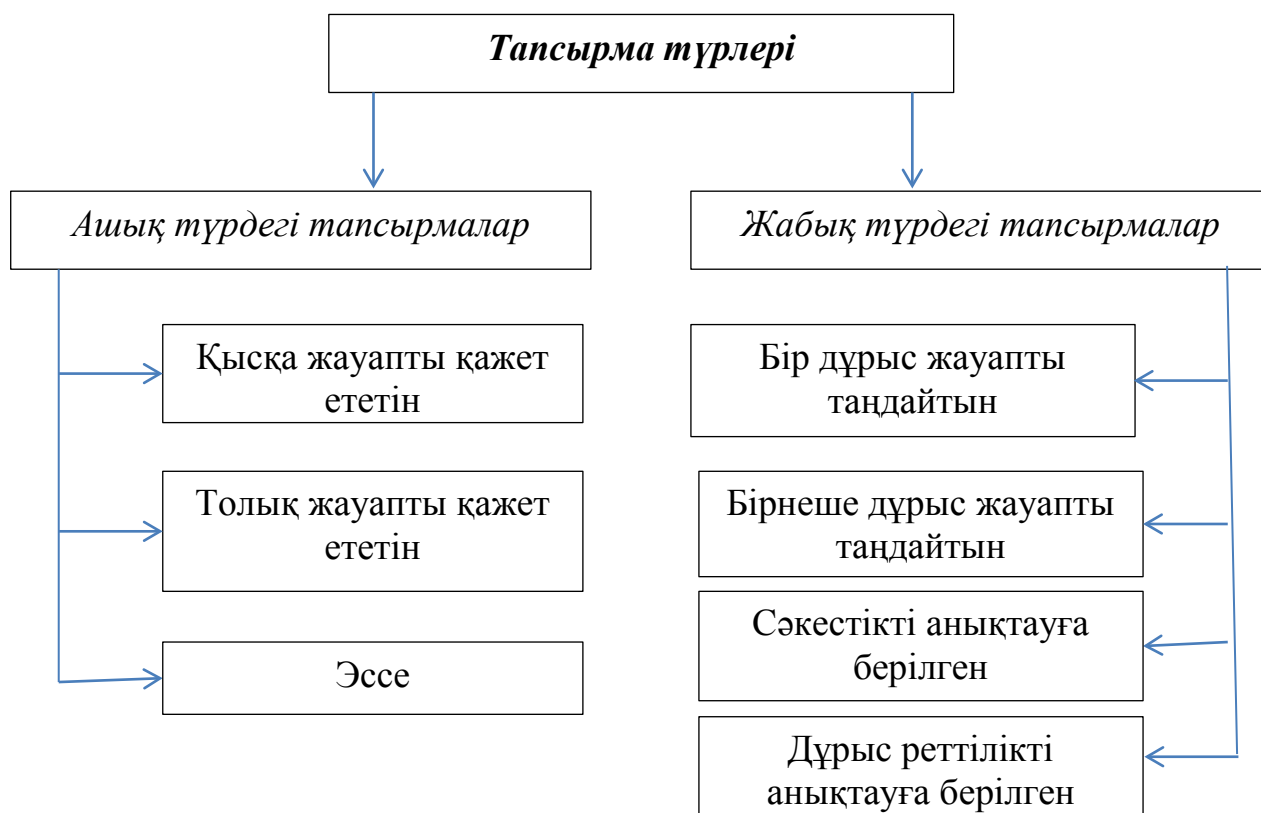
<p>дың негізгі бағыт-бағдарларын белгілей отырып, Ұлы географиялық ашылулардың адамдардың әлем туралы түсінігіне ықпалын анықтау; 6.3.2.7 «отаршылдық саясат» ұғымын түсіндіру (Испания және Португалияның жаулап алуының мысалында)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ұлы географиялық ашылулардың адамдардың әлем туралы түсінігіне ықпалын түсінеді; – картадан XV-XVI ғасырлардағы саяхатшылардың негізгі бағыт-бағдарларын анықтайды; – контурлы картаға саяхатшылардың негізгі бағыт-бағдарларын дұрыс түсіреді; – Ұлы географиялық ашылулардың жағымды және жағымсыз салдарын бағалайды
9-бөлім. Қайта өрлеу дәуірі	
<i>Тақырып:</i> Қайта өрлеу дәуірі өнердің дамуын қалай өзгертті?	
<p>6.2.2.3 Антикалық мәдениетпен байланыс орнату арқылы Қайта өрлеу дәуірінің мәдениетін (бейнелеу, мүсін өнері) сипаттау; 6.2.3.2 гуманистік идеялардың орта ғасырлық мәдениеттің дамуына ықпалын анықтау</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Қайта өрлеу дәуірі өнерінің ерекшеліктерін анықтайды; – Леонардо да Винчи, Рафаэля, Микеланджело шығармашылығы туралы сипаттайды; – оқу материалдары негізінде гуманистік идеялардың орта ғасырлық мәдениеттің дамуына әсерін көрсетеді
<i>Тақырып:</i> Шығыстағы Ренессанс әлемдік мәдениетті қалай байытты?	
<p>6.2.3.2 гуманистік идеялардың орта ғасырлық мәдениеттің дамуына ықпалын анықтау; 6.2.2.4 Шығыстың ортағасырлық мәдениетінің ерекшеліктерін сипаттау</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Шығыс Ренессанс өкілдерінің әлемдік мәдениетке қосқан үлесін көрсетеді; – Батыс және Шығыс Ренессанстары арасындағы ұқсастық пен айырмашылықты анықтайды
10-бөлім. Реформация	
<i>Тақырып:</i> Мартин Лютердің наразылығы Еуропаны қалай өзгертті?	
<p>6.2.1.1 адамның дүниетанымы мен қоғамдық өмірдегі дін рөлінің өзгеру себептерін анықтау; 6.2.1.2 тарихи процестердің контекстінде «гуманизм», «реформация», «протестантизм», «лютеранство», «кальвинизм», «контр-реформация», «кезуиттер ордені» ұғымдарын түсіндіру</p>	<ul style="list-style-type: none"> – «реформация» ұғымының мәнін түсінеді; – адамның дүниетанымы мен қоғамдық өмірдегі дін рөлінің өзгеру себептерін анықтайды; – әр түрлі елдердегі реформация ерекшеліктеріне талдау жасайды
11-бөлім. Ғылыми революция	
<i>Тақырып:</i> Коперниктің теориясы қаншалықты бірегей болды?	
<p>6.2.4.2 жаратылыстану ғылымдарының келешектегі дамуы үшін кейінгі орта ғасырлар кезеңінде Жердің құрылысы туралы жасалған ғылыми жаңалықтардың маңыздылығын анықтау; 6.2.4.1 адам өміріндегі қоршаған орта туралы білімнің рөлін түсіндіру</p>	<ul style="list-style-type: none"> – кейінгі орта ғасырлар кезеңінде Жердің құрылысы туралы жасалған ғылыми жаңалықтардың маңыздылығын түсінеді; – адам өміріндегі қоршаған орта туралы білімнің рөлін, дәлелдейді, талдау жасайды

Ұсынылған бағалау критерилері үлгі ретінде ретінде берілген. Сондықтан мұғалімдер білім алушылардың жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, тақырыпқа және оқу мақсаттарына сәйкес өздері бағалау критерийлерін әзірлеуге және үлгі ретінде берілген критерийлерге өзгеріс енгізуіне болады.

Оқу мақсаты бойынша құрылған бағалау критерийлері мен ойлау дағдылары деңгейлеріне сәйкес формативті бағалау тапсырмалары құрастырылады. Сонымен қатар, «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша тапсырмаларды орындау кезіндегі оқушылардың әрекетін көрсететін сипаттама дескрипторлар құрастырылады.

Бағалау кезінде мұғалімнің шешімі анық болу үшін тапсырмалардың дескрипторлары дәл, нақты болуы қажет. Дескрипторлар оқушыға тапсырманы орындаудың қай кезеңінде қиындық туғызғанын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл оқушылар мен олардың ата-аналарына сындарлы (конструктивті) кері байланыс беруге жағдай жасайды.

Формативті бағалау бойынша әзірленетін тапсырмалардың түрлері 3.2-сызбада көрсетілген:

3.2-сызба. Формативті бағалау бойынша әзірленетін тапсырмалардың түрлері

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша тапсырмалардың аталған түрлеріне сәйкес әзірленген формативті бағалау тапсырмалары келесі 3.3-кестеде берілген.

3.3-кесте. «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша сәйкестілікті анықтауға берілген тапсырма үлгісі. 5-сынып

<i>Бөлім:</i> Қазақстандағы ежелгі адамдардың өмірі			
<i>Тақырып:</i> Қазақстан территориясындағы тас дәуірінің тұрақтары			
Оқу мақсаты	5.2.3.1 қазақстандық ғалымдардың археологиялық жаңалықтарын білу		
Бағалау критерийлері	Қазақстандық археолог ғалымдардың еңбектерін анықтайды		
Ойлау дағдыларының деңгейі	Білу; Түсіну		
<p><i>Тапсырма:</i> Төмендегі Қазақстандық археолог - ғалымдарды еңбектерімен сәйкестендіріңіз.</p>			
1	Алпысбаев Хасан Алпысбайұлы	А	Батыс Қазақстан, Шығыс және Орталық Қазақстандағы ерте палеолиттік ескерткіштерді ашуымен танымал. Маңғыстау аймағындағы Шақпақ ата тұрағын зерттеген археолог.
2	Медоев Алан Георгиевич	В	Бұл ғалымның негізгі ғылыми еңбектері Қазақстан мен оған іргелес аймақтардағы палеолит дәуірін зерттеуге арналған. Ғалым әлемге әйгілі болған Қазақстан аумағындағы ежелгі ескерткіштерді (Қызылтау, Саяқ, Шоқтас, Қошқорған, Ембі, Өзен, т.б.) ашқан зерттеушілердің бірі.
3	Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы	С	Қазақстанның алғашқы палеолиттік ескерткіштерінің ашылуы осы кісінің атымен байланысты. Ол 1950-1960 жылдары Қаратау маңында Бөріқазған, Тәңірқазған секілді бірқатар палеолит тұрақтарын ашып, көптеген еңбек құралдарын тапқан.
<p><i>Дескриптор: Білім алушы:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Х. Алпысбаевтың еңбегін анықтайды; - А. Медоевтың еңбегін анықтайды; -Ж. Таймағамбетовтың еңбегін анықтайды 			

3.4-кесте. «Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша берілген тапсырма үлгісі. 7-сынып

<i>Бөлім:</i> Қазақ-жоңғар соғыстары	
<i>Тақырып:</i> Біртұтас халық жасағының ұйымдастырылуы	
Оқу мақсаты	7.3.1.2-Қазақ хандығының ішкі саяси жағдайын талдау
Бағалау критерийлері	Қазақ қоғамындағы қару-жарақ түрлерін және жауынгерлік қабілеті мен әдіс-тәсілдерін талдай алады
Ойлау дағдыларының деңгейі	Жоғары ойлау дағдылары

Тапсырма:

«ПОПС формуласы» арқылы қазақтардың қару-жарағы мен жауынгерлік қабілетіне тұжырым жасаңыз.

«Менің ойымша ...»

«Себебі, мен оны былай түсіндіремін...»

«Оны мен мына мысалдармен, фактілермен дәлелдей аламын...»

Дескриптор

Білімалушы:

- Берілген тапсырма бойынша өз ойын айтады
- Берілген тапсырма бойынша түсіндіреді
- Берілген тапсырманы фактілермен дәлелдейді

Жүйелі құрастырылған формативті бағалау тапсырмалары оқушының өз жұмысын тиімді бағалауға, өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді. Формативті бағалауды жүргізуде оқуды түзету үшін кері байланыс іске асырылады. Кері байланыс оқушының оқыту процесі қалай өткені және қандай нәтижеге қол жеткізгендігі туралы ой-пікірін тыңдауға негізделеді. Кері байланыс сабақтың соңында ғана емес, сабақ барысында оқушылардың өз бетімен орындайтын тапсырмаларының соңында жүргізіледі. Формативті бағалаудың нәтижесі бойынша мұғалім оқу үдерісін дер кезінде түзетіп отырады, оқушылардың жиынтық бағалау жұмысын тапсырғанға дейінгі кемшіліктерінің алдын алады.

Сонымен пәнді оқыту процесінде өткізілетін *формативті бағалау* – сыныпта күнделікті жұмыс барысында жүргізілетін бағалау түрі, білім алушылар үлгерімінің ағымдағы көрсеткіші болып табылады, оқыту барысында білім алушылар мен мұғалім арасындағы жедел өзара байланысты, оқушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді және білім беру процесін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Формативті және жиынтық бағалауды өткізу нормаларын белгілейтін білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік қағидаларына (ҚР БҒМ 18.03.2008 ж. №125 бұйрығы, 09.02.2018 № 47 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) сәйкес:

✓ *формативтік бағалау* білім алушылардың оқыту мақсатына жету мониторингін жүргізу және орындалған үй жұмысы мен педагогтің жазбаша түрдегі (дәптерге немесе күнделікке) немесе ауызша ұсынымдамаларының қорытындысын ескере отырып сараланған жұмыстарды одан әрі теңестіру үшін жүргізіледі;

✓ формативтік бағалау кезінде педагог білім алушылардың санын және кері байланысты беру жиілігін дербес анықтайды;

✓ формативті бағалау нәтижелері басып шығару мен одан әрі сақтауды талап етпейді;

✓ формативті бағалау нәтижелерін қою бағаланатын жұмыс орындалған дәптерлерінде жүзеге асырылады.

Аталған толықтырулар «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша формативті бағалауды іске асыруда басшылыққа алынады. Бұл мұғалімдердің оқу процесінде формативті бағалауды тиімді іске асыруына мүмкіндік береді.

Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылауды бөлім, тоқсан аяқталғаннан кейін оқу материалдарының мазмұнын меңгеру деңгейін анықтау және қадағалау үшін жиынтық бағалау жүргізіледі. Жиынтық бағалау – белгілі бір оқу кезеңін (тоқсан, оқу жылы), сондай-ақ оқу бағдарламасына сәйкес бөлімдерді оқып аяқтағаннан кейін өткізілетін бағалау түрі.

Жиынтық бағалау нәтижелерін мұғалімдер оқу процесін жоспарлау, рефлексия және жеке оқыту тәжірибесін жақсарту үшін пайдаланады. Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдері 3.3- сызбада көрсетілген.

3.3-сызба. Бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімдері

Бөлімдер үшін жиынтық бағалау тапсырмаларын әзірлеуді мұғалім өткен бағдарламалық материалдың мазмұны мен күрделілік деңгейін ескере отырып жүзеге асырады. Жиынтық бағалау тапсырмалары оқыту мақсаттарына, бағалау критерийлеріне және ойлау дағдылары деңгейлерге сәйкес әзірленеді. Сонымен қатар, бөлім бойынша жиынтық бағалау рәсімін іске асыруда тапсырмалардың әрбір орындау қадамын сипаттайтындай дескрипторлар құрастыруға назар аудару ұсынылады. Өйткені дескриптор арқылы тапсырманы орындаудың әр кезеңін сипаттау оқушыларда қиындық туындататын дағдылар мен біліктерді мұғалімнің анықтауына, сондай-ақ, оқу үдерісін одан әрі жоспарлауға және түзетуге мүмкіндік береді.

Формативті және жиынтық бағалауды өткізу нормаларын белгілейтін білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды

аттестаттау өткізудің (ҚР БҒМ 18.03.2008 ж. №125 бұйрығы, 09.02.2018 № 47 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) үлгілік қағидаларына сәйкес:

– бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (бұдан әрі - БЖБ) нәтижесі бойынша білім алушыларға тоқсандық оқу жетістіктерін бағалау кезінде ескерілетін балдар қойылады;

– БЖБ үшін максималды бал, БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, ауызша сұрау, эссе) мен сабағы және БЖБ орындау уақыты реттелмейді;

– аптасына 1 сағат оқу жүктемесі кезінде БЖБ тоқсанда екі реттен артық емес жүргізіледі;

– бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына үш және одан да көп бөлімдерді оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі;

– пәндердің күрделілік деңгейін есепке ала отырып, бір күнде үш тоқсандық жиынтық бағалау жүргізуге болады. Олар тоқсан аяқталатын соңғы күні жүргізілмейді;

– жиынтық бағалау тапсырмалары білім алушылармен орындалады және оқу бағдарламасына сәйкес олар өткен материалдарды қамтиды.

Аталған толықтыруларды «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша жиынтық бағалауды іске асыруда басшылыққа алу ұсынылады.

Оқу бағдарламасына сәйкес 5-9-сыныптар бойынша оқу жылына пәндерден бөлім бойынша жиынтық бағалау саны «Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» әдістемелік нұсқау хатта беріледі.

Жоғарыда көрсетілген ұсынымдарға сәйкес мұғалімге бағалау құралдарын өз бетінше әзірлеуге мүмкіндік беріледі. Бұл үшін мұғалімге келесі алгоритм ұсынылады:

1) оқу бағдарламасы, бөлім бойынша оқу мақсаттарын меңгеру;

2) жиынтық бағалауда тексерілетін оқу мақсаттарына сәйкес бағалау критерийлерін анықтау, ойлау дағдыларының деңгейлерімен сәйкестендіру;

3) ойлау дағдыларының деңгейлеріне сәйкес келетін тексерілетін критерийлердің, оқу мақсаттарының мазмұнын қамтитын бір немесе бірнеше тапсырмалар дайындау;

4) әр тапсырмаға дескрипторлар құрастыру;

5) білім алушыларға, олардың ата-аналарына жиынтық бағалау нәтижелерін ұсыну үшін бөлім бойынша жиынтық бағалауға рубрикалар құрастыру (бағалау критерийлерінің деңгейлерге сәйкестігін сипаттау).

Осыған орай, келесі кестеде осы алгоритм негізінде әзірленген Қандыағаш қалалық №4 ЖББОМ тарих пәнінің мұғалімі Кадиркулова Фариданурадиновнаның «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінен 6-сыныпқа арналған бөлім бойынша жиынтық бақылау тапсырмалары ұсынылады.

3.5-кесте «Рим империясының құлауы» бөлімі бойынша жиынтық бағалау тапсырмалары

Тақырып	Кіріспе. Неліктен Батыс Рим империясы құлады ?
Оқу мақсаты:	6.3.1.1 «Ерте, орта, кейінгі орта ғасырлар» хронологиялық шегін білу және уақыт сызығында белгілеу
	6.3.2.1 Рим империясының ыдырау себептерін анықтау және жіктеу
	6.3.2.4 Византияның дипломатиялық саясатын оның көршілес елдермен қарым-қатынасының мысалында қарастырып , сипаттау
Бағалау критерийі:	<i>Білім алушы</i>
	– Ерте , орта , кейінгі орта ғасырлар хронологиялық шегін біледі және уақыт сызығында белгілейді
	– Рим империясының ыдырау себептерін жіктейді
Ойлау дағдыларының деңгейі:	– Византияның дипломатиялық саясатын оның көршілес елдермен қарым- қатынасын сипаттайды
	Білу, түсіну, қолдану
Орындалу уақыты:	20 мин

Тапсырма

1.Төмендегі тапсырмаларда ерте , орта , кейінгі орта ғасырлардың сипаттамасын тауып , хронологиялық шегін анықтаңыз:

Феодализм ыдырап және капиталистік өндіріс тәсілі туа бастады

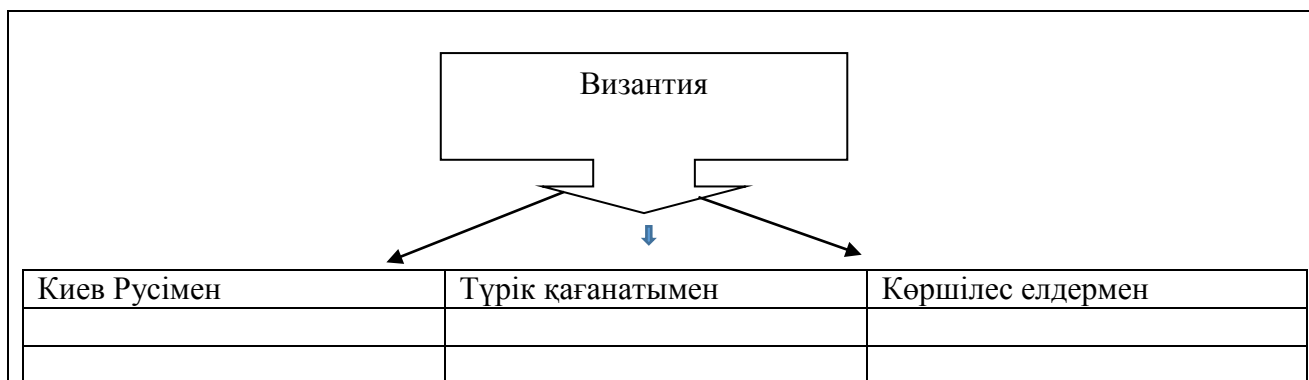
Шаруалар феодалдарға толық тәуелділікке түсті. Олар жерді феодалдардан жалға алып, өнім өндірді

Ірі жер иелері пайда болды.Феодалдар шаруа қауымдарын өздеріне бағындырды

2.Рим империясының ыдырау себептерін жіктеңіз:

Саяси	
Әлеуметтік	
Экономикалық	
Діни тұрғыдан	

3.Византияның халықаралық жағдайын сипаттаңыз:

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескрипторлар	Балл
		<i>Білім алушы</i>	
Ерте ,орта, кейінгі орта ғасырлардың хронологиялық шегін анықтайды	1	Ерте орта ғасырдың сипаттамасын тауып , хронологиялық шегін анықтайды	1
		Орта ғасырдың сипаттамасын тауып , хронологиялық шегін анықтайды	1
		Кейінгі орта ғасырдың сипаттамасын тауып, хронологиялық шегін анықтайды	1
Рим империясының ыдырау себептерін анықтап және жіктейді	2	Рим империясының ыдырауының саяси себепін жазады	1
		Рим империясының ыдырауының әлеуметтік себепін жазады	1
		Рим империясының ыдырауының экономикалық себепін жазады	1
		Рим империясының діни тұрғыдан ыдырауының себепін жазады	1
Византияның халықаралық жағдайын сипаттайды	4	Византияның Киев Русімен байланысын сипаттайды	1
		Византияның Түрік қағанатымен байланысын сипаттайды	1
		Византияның көршілес елдермен байланысын сипаттайды	1
Барлығы			10

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерінен бөлім бойынша жиынтық бағалауда орындалған тапсырмалар білім алушыларға түсінікті болып, одан әрі білім алуға ынталандыруы қажет. Бөлім бойынша жиынтық бағалауда кері байланыс беру міндеттелмесе де, мұғалім оны ұсынудың (мысалы, рубрика) оқытуды ілгерілетуге әсер ететіндігін түсінуі тиіс.

Сонымен кері байланыс – білім алушылардың оқу жетістігінің жеткен деңгейі туралы ақпараттарды қамтиды. Білім алушылар мен олардың ата-аналарын ақпараттандыру үлгісін мұғалім өз бетінше анықтайды. Аталған ақпараттарды рубрика түрінде беру ұсынылады. Рубрика бөлім бойынша жиынтық бағалаудың әр рәсімі үшін құрастырылады, ол әр критерий аясындағы оқу жетістігі деңгейін көрсетеді. Бөлім бойынша жиынтық бағалау нәтижелерімен білім алушыларды таныстыру кезінде оған оның жиынтық

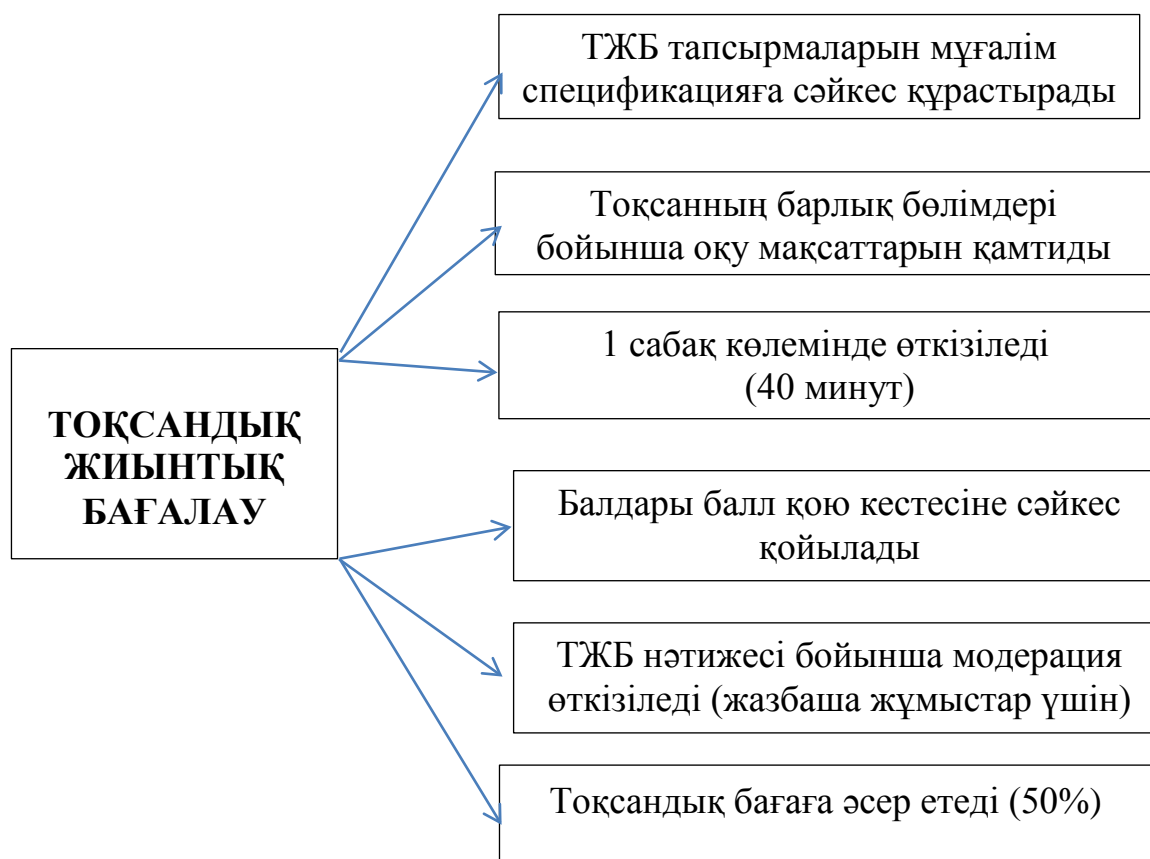
жұмысын және оқу жетістігі деңгейі көрсетілген рубриkanı ұсынуға болады. Рубрика үлгісі 3.6-кестеде көрсетілген.

3.6-кесте. «Рим империясының құлауы» бөлімі бойынша жиынтық бағалаудың қорытындысы туралы ата-аналарға ұсынылатын ақпарат (рубрика)

Білім алушының аты-жөні _____

Бағалау критерийі	Оқу жетістіктерінің деңгейі		
	Төмен	Орта	Жоғары
Ерте, орта, кейінгі орта ғасырлардың хронологиялық шегін анықтайды	Ерте, орта, кейінгі орта ғасырлардың сипаттамасын тауып, хронологиялық шегін анықтауда қиналады ☐	Ерте, орта, кейінгі орта ғасырлардың сипаттамасын тауып, хронологиялық шегін анықтауда қателіктер жібереді ☐	Ерте, орта, кейінгі орта ғасырлардың сипаттамасын тауып, хронологиялық шегін дұрыс анықтайды ☐
Рим империясының ыдырау себептерін жіктейді	Рим империясының саяси, әлеуметтік, экономикалық, діни тұрғыдан ыдырауының себептерін жіктеп жазғанда қиналады ☐	Рим империясының саяси, әлеуметтік, экономикалық, діни тұрғыдан ыдырауының себептерін жіктеп жазғанда қателіктер жібереді ☐	Рим империясының саяси, әлеуметтік, экономикалық, діни тұрғыдан ыдырауының себептерін толық жаза алады ☐
Византияның халықаралық жағдайын сипаттайды	Византияның / Киев Русімен/, түрік қағанатымен, көршілес елдермен халықаралық жағдайын сипаттағанда қиналады ☐	Византияның / Киев Русімен/, түрік қағанатымен, көршілес елдермен халықаралық жағдайын сипаттағанда қателіктер жібереді ☐	Византияның / Киев Русімен/, түрік қағанатымен, көршілес елдермен халықаралық жағдайын толық сипаттайды ☐

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша тоқсандық жиынтық бағалау оқу бағдарламасының мазмұнына сәйкес, оқушылардың тоқсан барысында меңгерген білім, білік және дағдыларды анықтауға бағытталады. Тоқсандық жиынтық бағалауды ұйымдастыру және жоспарлау оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы, тоқсандық жиынтық бағалау спецификациясы, жиынтық бағалаудың әдістемелік ұсыныстары негізінде іске асырылады. Тоқсандық жиынтық бағалау рәсімдері 3.4-сызбада көрсетілген.

3.4-сызба. Тоқсандық жиынтық бағалау рәсімдері

Тоқсандық жиынтық бағалаудың аталған рәсімдеріне сәйкес Қандыағаш қалалық №4 ЖББОМ тарих пәнінің мұғалімі: Кадиркулова Фариданурадиновнаның «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінен 6-сыныпқа арналған тоқсан бойынша әзірленген тапсырмалары ұсынылады:

1. Жиынтық бағалаудың құрылымы: Тоқсан бойынша жиынтық бағалауда әр түрлі тапсырмалар: көп таңдауы бар сұрақтар, қысқа/толық жауапты қажет ететін сұрақтар қолданылады. Берілген нұсқа көп таңдауы бар, толық және қысқа жауапты қажет ететін сұрақтарды қамтитын 4 тапсырмадан тұрады. Көп таңдауы бар сұрақтарда білім алушылар ұсынылған жауап нұсқаларының дұрысын таңдайды. Қысқа жауапты қажет ететін сұрақтарға білім алушылар сөздер немесе сөйлемдер түрінде жауап береді. Толық жауапты қажет ететін сұрақтарға білім алушылар жаратылыстану саласы бойынша ғалымдардың пікірлеріне талдау жасайды.

2. Тоқсан бойынша жиынтық бағалау тапсырмаларының сипаттамасы:

Бөлім	Тексерілетін мақсат	Ойлау дағдыларының деңгейі	Тапсырма саны*	Тапсырма №	Тапсырма түрі*	Орындау уақыты, мин*	Балл*	Бөлім бойынша балл

Рим империясының құлауы	6.3.2.3 Византияның ішкі саясатын сипаттап, оның ұзақ өмір сүруінің себептерін анықтау және жіктеу	Қолдану	1	1	ҚЖ	6	3	3
Феодализм	6.1.1.1 Феодалдық қоғамның әлеуметтік құрылымын сипаттау	Қолдану	1	2	ҚЖ	5	4	7
	6.1.2.1 Үстемдік етушілер мен бағыныштылардың (феодалдар мен шаруалардың) өзара қатынасын сипаттау	Қолдану	1	3	ҚЖ	5	3	
Ислам дінінің тарихы	6.2.2.4 Шығыстың ортағасырлық мәдениетінің ерекшеліктерін сипаттау	Қолдану	1	4	ҚЖ	12	6	10
	6.2.3.1 Шығыс ойшылдары жетістіктерінің маңызын түсіндіру	Жоғары деңгей дағдылары	1	5	ТЖ	12	4	
Барлығы:			5			40	20	20
Ескерту: *- өзгеріс енгізуге болатын бөлімдер								

3. «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнінен I тоқсан бойынша жиынтық бағалау тапсырмалары

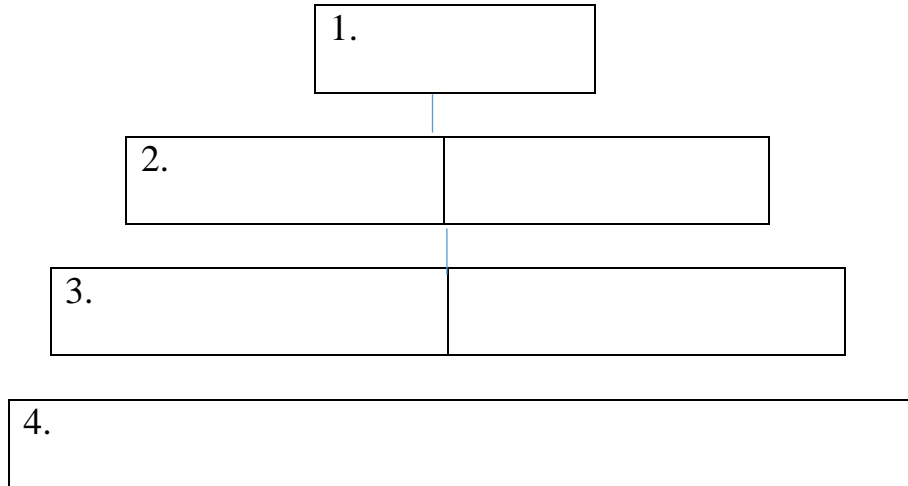
1. Византия империясының ұзақ өмір сүруінің саяси, экономикалық және әлеуметтік себептерін анықтаңыз

Саяси	Экономикалық	Әлеуметтік
↓	↓	↓
1. _____ _____ — _____ — _____ — _____	1. _____ _____ — _____ — _____ — _____	1. _____ _____ — _____ — _____ — _____

–	–	–
---	---	---

[3]

2. Орта ғасырдағы феодалдық қоғамның әлеуметтік құрылымын сатымен орналастырыңыз.

[4]

3. Феодалдық құрылыс кезіндегі феодал мен шаруалардың өзара қатынасын анықтаңыз

Шауалардың жіктелуі	Басыбайлы	Ерікті
Өз беттерімен шешім қабылдап, әрекет етуіне тыйым салынды		
Олар өз қарамағындағы мүліктерін, еңбек құрал-жабдықтарын еркін жұмсай алды		
Шаруаларды сатуға, айырбастауға, сыйлауға ерікті еді		

[3]

4. Төмендегі көп нүктенің орнына керекті сөздерді қолдана отырып, шығыстың ортағасырлық мәдениетіндегі ерекшеліктерді сипаттаңыз

1. Арабтар үнді сандарын пайдаланып,	негізін салған.
2. Еуропалықтар арабтардан	сызуды үйренді.
3. Араб сәулетшілері тамаша	салды.
4. Араб әріптермен әсемдеп жазуда күрделі өрнек түрі	деп аталды.
5. Иерусалимдегі атақты..... мешіті исламдық сәулет өнерінің	
- озық туындыларының бірі болып саналады.

6. Араб әдебиетінің ең үздік туындысы «
хикаяты.
[6]

»

5. Шығыс ойшылдарының ашқан ғылыми жаңалықтарының маңызын жазыңыз

Шығыс ойшылдары	Ашқан ғылыми жаңалықтарының маңызы
Әбу Райхан әл-Бируни	
Ибн Сина	
Әбу Насыр әл-Фараби	
Әл-Максуди	

[4]

Балл қою кестесі

№	Жауап	Балл	Қосымша мәлімет												
1	<p>Византия империясының ұзақ өмір сүруінің саяси, экономикалық, әлеуметтік себебін анықтаңыз</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; width: 100px;">Саяси</div> <div style="margin: 5px 0;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px;">1.«Юстиниан кодексі» заңдар жинағының болуы</div> </div> <div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; width: 100px;">Экономикалық</div> <div style="margin: 5px 0;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px;">1.Алтын ақшасы номисма барлық елдерде ең сенімді ақша саналды</div> </div> <div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; width: 100px;">Әлеуметтік</div> <div style="margin: 5px 0;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px;">Ерікті жер иеленушілер мен шаруалар қауымы басым болды</div> </div> </div>	3	Білім алушының басқа да дұрыс жауаптары қабылданады												
2	1.Король	1													
	2.Герцогтар мен графтар	1													
	3.Барондар мен виконттар	1													
	4.Рыцарлар	1													
3	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 50%;">Шаруалардың жіктелуі</th> <th style="width: 20%;">Басыбайлы</th> <th style="width: 30%;">Ерікті</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Өз беттерімен шешім қабылдап, әрекет етуіне тыйым салынды</td> <td style="text-align: center;">+</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Олар өз қарамағындағы мүліктерін, еңбек құрал-жабдықтарын еркін жұмсай алды</td> <td></td> <td style="text-align: center;">+</td> </tr> <tr> <td>Шаруаларды сатуға, айырбастауға, сыйлауға ерікті еді</td> <td style="text-align: center;">+</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Шаруалардың жіктелуі	Басыбайлы	Ерікті	Өз беттерімен шешім қабылдап, әрекет етуіне тыйым салынды	+		Олар өз қарамағындағы мүліктерін, еңбек құрал-жабдықтарын еркін жұмсай алды		+	Шаруаларды сатуға, айырбастауға, сыйлауға ерікті еді	+		3	
Шаруалардың жіктелуі	Басыбайлы	Ерікті													
Өз беттерімен шешім қабылдап, әрекет етуіне тыйым салынды	+														
Олар өз қарамағындағы мүліктерін, еңбек құрал-жабдықтарын еркін жұмсай алды		+													
Шаруаларды сатуға, айырбастауға, сыйлауға ерікті еді	+														
4	<p>1.Арабтар үнді сандарын пайдаланып, <i>алгебраның</i> негізін салған. 2.Еуропалықтар арабтардан <i>карта</i> сызуды үйренді. 3.Араб сәулетшілері тамаша <i>сарайлар мен мазарлар</i> салды. 4.Араб әріптермен әсемдеп жазуда күрделі өрнек түрі <i>арабеска</i> деп</p>		Білім алушының басқа да дұрыс												

	аталды. 5. Иерусалимдегі атақты <i>әл-Ақса</i> мешіті исламдық сәулет өнерінің озық туындыларының бірі болып саналады. 6. Араб әдебиетінің ең үздік туындысы <i>«Мың бір түн»</i> хикаяты.	6	жауаптары қабылданады										
5	<table border="1"> <tr> <td><i>Шығыс ойшылдары</i></td> <td><i>Ашқан ғылыми жаңалықтарының маңызы</i></td> </tr> <tr> <td>Әбу Райхан әл-Бируни</td> <td>Жердің күнді айналатыны туралы болжамын айтқан</td> </tr> <tr> <td>Ибн Сина</td> <td>Латын тіліне аударылған медицина жөнінде құнды еңбек жазған</td> </tr> <tr> <td>Әбу Насыр әл-Фараби</td> <td>Математика, астрология, философия, музыка саласында құнды еңбек қалдырған</td> </tr> <tr> <td>Әл-Максуди</td> <td>Тарихшы, географ «Замана тарихы» атты 30 томдық энциклопедия жазған</td> </tr> </table>	<i>Шығыс ойшылдары</i>	<i>Ашқан ғылыми жаңалықтарының маңызы</i>	Әбу Райхан әл-Бируни	Жердің күнді айналатыны туралы болжамын айтқан	Ибн Сина	Латын тіліне аударылған медицина жөнінде құнды еңбек жазған	Әбу Насыр әл-Фараби	Математика, астрология, философия, музыка саласында құнды еңбек қалдырған	Әл-Максуди	Тарихшы, географ «Замана тарихы» атты 30 томдық энциклопедия жазған	4	Білім алушының басқа да дұрыс жауаптары қабылданады
<i>Шығыс ойшылдары</i>	<i>Ашқан ғылыми жаңалықтарының маңызы</i>												
Әбу Райхан әл-Бируни	Жердің күнді айналатыны туралы болжамын айтқан												
Ибн Сина	Латын тіліне аударылған медицина жөнінде құнды еңбек жазған												
Әбу Насыр әл-Фараби	Математика, астрология, философия, музыка саласында құнды еңбек қалдырған												
Әл-Максуди	Тарихшы, географ «Замана тарихы» атты 30 томдық энциклопедия жазған												
	Барлығы	20											

Жоғарыда аталған жиынтық бағалау тапсырмалары барлық оқушыларға бағалаудың тең мүмкіндіктерін беруді ескере отырып әзірленеді.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінен 5-9-сыныптарға арналған оқу бағдарламасының мазмұны пәндер бойынша формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын әзірлеуге негіз болатын ұзақ мерзімді жоспарда берілген.

Оқу жоспары ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді мақсаттарды жоспарлау үшін әзірленеді.

Ұзақ мерзімді жоспарларда: білім беруді дамытудың жалпы принциптері (оны дамыту тұжырымдамасы); дамытудың басты бағыты және бағдарламалары; көзделген оқу мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін маңызды шаралардың мазмұны мен жүзеге асыру бірізділігі көрсетіледі. Ұзақ мерзімді жоспар бір оқу жылына арналған оқу мақсаттарын қамтиды.

Орта мерзімді жоспарларда мұғалімдер үшін тақырыптар мен бөлімдер бойынша сабақтар өткізу, сабақтарда білім алушылардың қызметін ұйымдастыру бойынша ұсыныстар беріледі, сондай-ақ ұсынылған ресурстар (интернет, мәтіндер, жаттығулар, бейне және аудиоматериалдар және т.б.) енгізілген. Мұғалім оқушылардың жеке ерекшеліктері мен үлгерім деңгейін ескере отырып, тапсырмалардың түрлерін өзгертуге мүмкіндігі бар.

Орта мерзімді жоспарлау ұзақ мерзімді жоспармен анықталған бағдарларды нақтылайды. Орта мерзімді жоспарларда белгіленген кезеңге арналған негізгі міндеттер тұжырымдалады. Онда әрбір тоқсанға немесе бөлімге арналған оқу тақырыптары көрсетіледі. Бөлімдер ішінде сағаттарды бөлуді мұғалімнің қалауына қарай өзгертуге болады.

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша қысқа мерзімді жоспарды немесе сабақ жоспарын, орта мерзімді жоспардың соңында ұсынылған үлгі бойынша мұғалімнің өзі әзірлейді. Қысқа мерзімді жоспарды әзірлегенде мұғалімге саралап оқыту тәсіліне және оқушылардың жеке

ерекшеліктеріне назар аудару ұсынылады. Сабақты жоспарлау мұғалімнің оқу мақсаттарына тиімді қол жеткізуіне мүмкіндік береді. Ол үшін мұғалім оқу материалы мен сабақтағы әрекет түрлерін мұқият іріктеп алуы керек. Мұғалім әр сабақтан кейін білім алушылар меңгере алмаған немесе түсінбеген жерлерін анықтау мақсатында сабаққа талдау (рефлексия) жасап отыруы керек.

Қысқа мерзімді жоспар құрған кезде мұғалімге келесі ұсыныстарды басшылыққа алуына болады:

- сабақты ұйымдастырғанда оқу бағдарламасында және оқу жоспарында көрсетілген мақсаттарды басшылыққа алу;

- сабақ мақсаттарын анық тұжырымдау (S.M.A.R.T. қағидасы бойынша), яғни нақты, өлшемді, қолжетімді, шынайы мақсаттар қою;

- орта мерзімді жоспарда көрсетілген барлық іс-әрекеттерді, әдістемелік кеңестерді, ресурстарды мұқият зерделеу;

- мұғалімнің қалауы бойынша іс-әрекет түрі қажеттілігіне қарай толықтырылып отырады[16].

«Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндері бойынша қысқа мерзімді жоспар әзірлеуге келесі ұсыныстар беріледі:

Сабақтың негізгі бөліміне арналған оқу мақсаттарын алдын ала анықтау қажет. Оқу пәні аясында оқушылардың сөздік қорын қалыптастырып, пән бойынша лексика мен терминдерді дұрыс қолдануды үйрету. Жеке оқушыға/ жұпқа/ топқа қойылатын сұрақтың нақты болуын ескеру;. Сабақта пайдаланатын көрнекі құралдар (ресурстар, материалдар) үнемі қолжетімді болуы, әрі дұрыс әзірлеу ұсынылады.

Сонымен қатар, алдыңғы сабақпен немесе басқа сабақтармен пәнаралық байланыс жасау; алдын ала жоспарланған сұрақтардың көмегімен оқушыларды белсенді түрде сабаққа ынталандыру; оқыту тәсілдердің бірі ретінде оқушылардың қателерін тауып, дұрыс түсінбеген жерлерін анықтап түзету оқушыларды тапсырмаларды жүйелі орындауына бағыттайды.

Топтық жұмыс ұйымдастыру барысында оқушылардың қызығушылығын арттыратын тапсырмаларды, жаттығуларды, ресурстарды және саралау әдісін тиімді пайдалану қажет. Жұппен немесе жеке жұмыс істеу барысында сыныптағы оқушыларға өзара байланысты (ұқсас) тапсырмалар, жаттығулар немесе проблемалық сұрақтарды беруді; оқушылардың арасындағы әріптестікті және жүргізген талқылауларын ынталандыруды ескерген орынды.

Бүкіл сыныппен талқылау барысында оқушылардан өзінің орындаған тапсырмасын түсіндіруге дағдыландыру қажет. Сонымен қатар оқушыларға сабақта келтірілген мысалдардан ортақ қорытынды шығаруға көмектесу; меңгерілген дағдылар мен идеялардың көмегімен шешімі табылмай жүрген проблемаларды талқылау; өзге жұмыспен байланыстыру және келесі орындалатын шараларды талқылау ұсынылады.

Сонымен жалпы білім беретін мектеп мұғалімдерінің аталған оқу пәндері бойынша әзірлеген сабақ үлгілері осы әдістемелік ұсынымдаманың соңында (қосымша) беріледі.

Қорытынды

Орта білім беру мазмұнын жаңарту білім берудің құрылымы мен мазмұнына, оқытудың әдіс-тәсілдері мен бағалау жүйесіне елеулі өзгерістер енгізілумен сипатталады. Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайындағы іс-шаралар кешенінің барлығы жеке тұлғаның үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін құруға бағытталады.

Білім беру процесінің мазмұны оқушылардың алған білімдерін, біліктерін және дағдыларын өмірде және мектепте шығармашылықпен қолдануға дайындығын қалыптастыруға, табысқа жетудегі табандылықты дамытуға бағытталған өмір бойы оқуға ынталандырады.

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында әзірленген осы әдістемелік ұсынымдама үш бөлімнен тұрады.

Әдістемелік ұсынымдаманың бірінші бөлімінде білім беру мазмұнын жаңарту аясындағы «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» (5-9-сыныптар) оқу бағдарламаларының ерекшеліктері ашып көрсетілген. Бұл бөлімде аталған оқу пәндерінің базалық мазмұны мен оқу мақсаттарын қамтитын бөлімдер мен бөлімшелер түсіндірмелерімен кесте және сызба түрінде берілген. «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша оқушылардың тарихи ойлау дағдылары мен оқу мақсаттарын тиімді жүзеге асыруға арналған тарихи түсініктерге (концепт) талдау жасалған.

Екінші бөлімде «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» (5-9-сыныптар) оқу пәндерін оқытуды ұйымдастыру формалары мен әдістері қарастырылған. Оқытудың белсенді әдістерін оқу процесінде іске асыру тәсілдеріне көңіл бөлінген.

Әдістемелік құралдың үшінші бөлімінде оқу пәні бойынша 5-9-сыныптардағы бағалау критерийлері, формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын әзірлеу тәсілдері мен тапсырмалардың үлгілері берілген. Сонымен қатар, «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша қысқа мерзімді жоспар әзірлеуге қойылатын талаптар мен қысқа мерзімді жоспарлардың үлгілері ұсынылған.

Бұл әдістемелік құрал білім беру мазмұнын жаңарту аясында әзірленген ұсынымдамалық сипаттағы және республиканың жалпы білім беретін мектептерінің пән мұғалімдері басшылыққа алатын құралдардың бірі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауы.
2. Лернер И.Я. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории. Пособие для учителей. М.: Просвещение, 1982. 191 с.http://www.bim-bad.ru/docs/lerner_i_ja_development.pdf
3. Шегенова. А.Жанисов. «Проблемы и перспективы школьного исторического образования в условиях обновления содержания среднего образования» №3.,2016г.
4. Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптарына арналған «Дүниетану» оқу пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы
5. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Дүниежүзі тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы
6. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы
7. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2017 жылғы 12 сәуірдегі «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы.
8. Руководство для учителя. «Эффективное обучение». ЦПМ АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы». Астана, 2016
9. Развитие навыков исторического мышления на основе исторических концептов. Методическое пособие/авт.-сост.:З. Шегенова. А.Жанисов. – Астана,2015г.
10. Работа с фотографиями. <http://urokiistorii.ru/article/2230>
11. «Қазақстан тарихы» пәні бойынша оқу жоспары. 9-сынып. 2018.
12. Активные методы преподавания и обучения.НИИШ. Астана,2013
13. «Фишбоун» әдісі. <http://pedsovet.su/metodika/priemy/5714>
14. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования.Учебное пособие/ авт. Е.С.Полат др., Москва,2009.65-81с
15. Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериялды бағалау бойынша нұсқаулық.: Оқу-әдістемелік құрал./ О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденова. – Астана: «НЗМ» ДББҰ 2016. – 12-33б.
16. Методические рекомендации по разработке краткосрочных планов. Астана. НАО. 2014.

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша 5-сыныпқа арналған қысқа мерзімді жоспар

5.2А Ежелгі көшпелілер өмірі		Мектеп: №70 мектеп-лицей. Астана қаласы
Сабақтың тақырыбы: Көшпелілер баспанасының ерекшелігі неде?		
Уақыты: 40 минут		Мұғалімнің аты-жөні: Умиров Б.Б
Сыныбы: 5 «Е»		Қатысқан оқушылар саны: Қатыспағандар:
Осы сабақ арқылы жүзеге асырылатын оқу мақсаттары	5.2.2.3 – ежелгі тайпалардың қолданбалы өнер ерекшеліктерін сипаттау; 5.2.2.6 – көшпелілердің әлемдік өркениетке қосқан үлесін түсіну	
Сабақтың мақсаттары	➤ Ежелгі тайпалардың қолданбалы өнер ерекшеліктерін сипаттау	
Бағалау критерийлері	<ul style="list-style-type: none"> ✓ киіз үйдің құрылысы іші-сыртының үш бөліктен тұратынын біледі ✓ киіз үйдің ішкі құрылысы (оң қанат, сол қанат, төр ұғымдарының мәнін ашады ✓ шаңырақтың мәні мен мағынасын зерттеп және қазіргі күнмен байланысын зерттейді ✓ киіз үйге макет жасап қорғайды ✓ көшпелілердің баспаналары туралы тұжырым жасайды ✓ Көшпелілердің әлемдік өркениетке қосқан үлесін біледі 	
Пәнаралық байланыс	География, қазақ әдебиеті, дүние жүзі тарихы.	
Құндылықтарды дарытуы	шаңырақтың мәні мен мағынасын анықтап және қазіргі күнмен байланысын зерттейді Құндылықтар: - патриотизм - отансүйгіштік - өз халқы үшін мақтаныш - ұлттық сана – сезім	
АКТ дағдылары	Интернет арқылы бейне баян, презентация, бейне таспаны тыңдау.	
Тілдік міндеттер	<p>Пәндік лексика мен терминология: Киіз үй, қанат, шаңырақ, қолданбалы өнер, кепе, жертөле, қолданбалы өнер, ауыздық, ер тоқым, бес қару.</p> <p>Диалогқа/жазылымға қажетті тіркестер: Мен келесі өзгерістерді байқадым.... Көшпелі мал шаруашылығы адам өмірін өзгертті/өзгертпеді себебі.... Киіз үйдің мынадай түрлері болады..... Біздің топтың ойынша....</p>	
Алдыңғы білім	Көшпелілік өмірдің қалыптасуын біледі.	

Жоспар

Уақытты жоспарлау	Жоспар бойынша орындалуы тиіс тапсырмалар	Дерек көздері
-------------------	---	---------------

<p>Басы 7 мин</p>	<p>Б Амандасу. Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру. «Сағат тілі» әдісі арқылы оқушылардың өткен тақырыпта меңгерген білімдерін тексеру. Оқушылар шеңберге тұрып төменде берілген сөздер мен атауларға анықтама беріп, сағат тілі бойынша жалғастырып кету керек.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Натуралық шаруашылық - 2. Ер – тоқым - 3. Ауыздық - 4. Қорыту пеші - 5. Соқа - 6. Үзеңгі - 7. Протокалалық мәдениет – 8. Дала өркениеті – 9. Зергер – 10. Қыстау – 11. Жартылай көшпелі – 12. Жайлау дегеніміз - <p>М Оқушылардың назарына суреттер ұсынылады. Оқушылардың жауаптары арқылы сабақтың тақырыбына шығу.</p>	<p>Қазақстан тарихы 5 сынып Жалпы білім беретін мектептің 5 сыныбына арналған оқулық Т. Омарбекова, Г. Хабижанова, Т. Қаратаев, М. Ноғайбаева- Алматы: Мектеп, 2017</p> <p>Ежелгі Қазақстан тарихы: Жалпы білім беретін мектептің 6-сыныбына арналған оқулық Т.С. Садықов, Ә.Т. Төлеубаев, Ғ. Халидуллин, Б. Сәрсекеев. – алматы: Атамұра, 2011. – 176 бет.</p> <p>https://yandex.kz/images/search?text=темір%20дәуірі%20тайпалары%20карта&img_url</p>
<p>10 мин</p>	<p>Балалар бұл суреттерден нені көре аламыз?</p> <p>Балалар бүгінгі сабақтың тақырыбы қандай болуы мүмкін?</p> <p>М Оқушыларды сабақтың тақырыбымен, оқу мақсаттарымен және бағалау критерийлерімен таныстыру. М Бүгінгі сабағымыздың зерттеу сұрағы: <u>Көшпелілер баспанасының ерекшелігі неде?</u> Одан кейінгі кезекте оқушыларға дәптерлеріне баспаналарға қатысты түсініктерін екі топқа топтастыру ұсынылады. Оқушылар баспаналарды екі топқа: кешегі және бүгінгі деп бөліп, алдымен жеке, кейін жұпта талқылайды.</p>	
<p>Ортасы 10 мин</p> <p>15 мин</p> <p>5 мин</p>	<p>Ж Оқушыларға бейне материал көрсетіледі «Ғажайып туынды» - Киіз үй https://www.youtube.com/watch?v=5vTC7isnZCU</p> <p>Оқушылар бейне материал көріп болғаннан кейін төмендегідей сұрақтарға жауап береді:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сіздер бұл бейнематериалдан не көрдіңіздер? 2. Не себепті киіз үй көшпелілер үшін ең қажетті баспана болып есептелді? 3. Киіз үйдің ерекшелігі неде? <p>Тапсырма Ж/Т Зерттеу мен талдау</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 топ - киіз үйдің құрылысы (іші-сыртының неше бөліктен тұратынын анықтап, мағынасын ашу керек). • 2 топ - киіз үйдің ішкі құрылысы (оң қанат, сол қанат, төр ұғымдарының мәнін ашу). • 3 топ. «Киіз үй - көшпелілердің киелі баспанасы» макетін жасап қорғау • 4 топ - шаңырақтың мәні мен мағынасын зерттеп 	<p>«Ғажайып туынды» - Киіз үй https://www.youtube.com/watch?v=5vTC7isnZCU</p> <p>Қазақстан тарихы 5 сынып Жалпы білім беретін мектептің 5 сыныбына арналған оқулық Т. Омарбекова, Г. Хабижанова, Т. Қаратаев, М. Ноғайбаева- Алматы: Мектеп,</p>

10 мин	<p><i>және қазіргі күнмен байланысын табу.</i></p> <p>Дескрипторлар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Мәтінді оқу</i> • <i>Зерттеу мен талдау</i> • <i>Постерге трек-сызба арқылы түсіру</i> • <i>Қорғау</i> 	2017
5 мин	<p>Жұмысты қорғап болғаннан кейін, әр топ бір – бірін бағалайды</p>	Ежелгі
15 мин	<p>Тапсырма</p> <p>ТҰЖЫРЫМ ЖАСА:</p> <p><i>Деректерді мұқият оқып шығып, бір – екі сөйлем көлемінде тұжырым жасандар.</i></p> <p>Гильом де Рубрук: «олар тұратын үйлер ағаш кеспектерден құрастырылып, бұтақтармен шабақталған, төбесінде жоғары қарай мойын созып, ықшамдана түсетін оттыктікі сияқты дөңгелек түтігі бар арба үстіне орналастырылады да, үнемі аппақ болып жарқырап тұруы үшін жүнге әк, ақ топырақ, сүйек үгіндісін қосып басқан киізбен қапталады екен.</p>	Қазақстан тарихы: Жалпы білім беретін мектептің б-сыныбына арналған оқулық Т.С. Садықов, Ә.Т. Төлеубаев, Ғ. Халидуллин, Б. Сәрсекеев. – алматы: Атамұра, 2011. – 176 бет.
10 мин	<p>Осындай үйлі арбаға 22 өгіз жегіледі екен»</p> <p>С. Рүденко: «Қазақтың киіз үйі құрылымдық жағынан осы уақытқа дейін көшпелі халықтардың бірде-біреуі асып түсе алмаған, жылжымалы баспананың ең жетілдірілген түрі болып табылады»</p> <p>А. Сейдімбек: «Киіз үй көшпелі өмір салтының негізгі алғышарттарының бірі болғандықтан ұдайы жетіліп, ұдайы шыңдалып, ұдайы сәулеттеніп отырды. Бұл ретте, киіз үйді көшпелілердің ғасырлар бойғы өмірлік тәжірибесінің, ой өрісінің, талғам – танымының және шеберлік – шалымының ең арқын айғағы деуге болады»</p> <p>Ибн Батұта: «Дөңгелекті құрылғыны олар «арба» деп атайды. Көп дөңгелекті арбаның үстіне тұрғызғаны – бір-біріне қайыспен байластырылған ағаштардан құрастырылған күмбез сияқты қаңқа»</p>	<p>https://yandex.kz/images/search?text=ремип%20дәуірі%20тайпалары%20карта&img_url</p>

Соңы	<p>Топ бағалау</p>	Қазақстан тарихы 5 сынып Жалпы білім беретін мектептің
5 мин		5 сыныбына арналған оқулық
		Т. Омарбекова, Г. Хабижанова, Т. Қаратаев, М. Ноғайбаева- Алматы: Мектеп, 2017
5 мин	<p>Ой талқы: Бағыттаушы сұрақтар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • - Бүгінгі күні киіз үйді қай жерден көруге болады? • - Қазіргі күні киіз үйдің қажеттілігі бар ма? • - Қазіргі заманғы сәулет өнерінде киіз үйдің элементтерін қолдануға бола ма? • - Әлемнің мәдени жетістіктеріндегі көшпелілер баспанасының алар орны қандай? 	
	<p>Кері байланыс</p>	Ежелгі Қазақстан тарихы: Жалпы білім беретін мектептің 6-сыныбына арналған оқулық
		Т.С. Садықов, Ә.Т. Төлеубаев, Ғ. Халидуллин, Б. Сәрсекеев. – алматы: Атамұра, 2011. – 176 бет. https://yandex.kz/images/search?text=темір%20дәуірі%20тайпалары%20карта&img_url

Мазмұны

Кіріспе	3
1 «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» (5-9-сыныптарда) оқу пәндері бойынша білім мазмұны жаңартылған оқу бағдарламаларының ерекшеліктері.....	5
2 «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерін оқытуды ұйымдастырудың формалары мен әдістері.....	26
3 Білім мазмұнын жаңарту аясында қысқа мерзімді жоспар әзірлеу және критериалды бағалауды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар.....	51
Қорытынды.....	74
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.....	75
Қосымша.....	76

Введение

Одной из реформ казахстанского образования является обновление содержания образования. Обновление содержания образования характеризуется изменением содержания и структуры образования, определяющей качество образования в общеобразовательных школах страны, эффективной реализацией активных методов и способов обучения, системой критериального оценивания учебных достижений.

В Послании Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана от 10 января 2018 года «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» отмечено, что ключевым приоритетом образовательных программ должно стать развитие способности к постоянной адаптации к изменениям и усвоению новых знаний[1].

В соответствии с этим обновление содержания образования позволит повысить способность обучающегося освоить новые знания. Обновление содержания образования по учебным предметам «История Казахстана» и «Всемирная история» на уровне основного среднего образования основано на формировании у учащихся исторического сознания, казахстанского патриотизма, уважения к истории своей страны, гордости за достижения своих предков, привитие национальных и общечеловеческих ценностей, развитие мыслительных, коммуникативных и исследовательских навыков.

Содержание обновленной учебной программы учебного предмета направлено не на детальное изучение событий, фактов, а на их осмысление, способствующее развитию навыков исторического мышления. Так как на современном этапе особое значение приобретает способность учащихся делать правильный выбор, принимать правильные решения, созидательно участвовать в жизни общества, объективно отражать окружающую среду. При этом развитие указанных способностей обучающихся осуществляется в рамках формирования навыков исторического мышления.

Рассматривая историческое мышление как умственную деятельность человека, обращенную на осмысление прошлого, настоящего и прогнозируемого будущего, И.Я.Лернер предлагает структуру исторического мышления, состоящую из 9 умений:

- 1) умение описать общественное явление или событие, правильно отобрав характерные для него черты и факты;
- 2) умение выяснять причины возникновения любого общественного явления;
- 3) стремление к определению условий, сопутствующих историческому явлению и их взаимосвязанности;
- 4) осознание преходящего характера всякого исторического явления, его исторического значения;
- 5) осознание многообразия конкретного проявления закономерностей истории;

6) умение определять тенденции развития, заложенные в каждом историческом явлении;

7) умение определять социальные мотивы деятельности общественных групп или отдельных лиц;

8) проявление интереса к сопоставлению прошлого и настоящего;

9) умение извлекать из фактов прошлого уроки истории [2].

Поэтому в базовом содержании учебных предметов «История Казахстана» и «Всемирная история» особое внимание уделяется формированию и развитию навыков исторического мышления обучающихся.

В рамках обновления содержания образования обучение строится на основе исторических понятий (концептов), направленных на «схватывание» смыслов и сущности исторических событий, процессов и явлений, что способствует более глубокому пониманию содержания предмета. С опорой на исторические понятия (концепты) осуществляется аналитический разбор исторического материала. В результате учащиеся осваивают не только предметный материал, но и исследовательские процедуры и связанные с ними комбинации навыков и умений (методы сбора и упорядочения материала, умение формулировать вопросы и ставить проблемы в процессе работы с источником, способы идентификации и критической оценки источников, разработка плана исследования, выбор методов обобщения материала и проверки вывода).

Типовая учебная программа по учебным предметам «История Казахстана» и «Всемирная история» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию утверждена в соответствии приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 (изменениями и дополнениями по приказу МОН РК от 25.10.2017 г. №545.)

В методических рекомендациях анализируются особенности учебных программ по предметам «История Казахстана», «Всемирная история» (в 5-9 классах) в рамках обновления содержания образования.

Формы и методы организации преподавания предметов, пути эффективной организации преподавания истории на основе исторических понятий (концептов) приводятся на конкретных примерах. Кроме того, будут представлены методические рекомендации по организации критериального оценивания в условиях обновленного содержания образования и образцы краткосрочных планов учителей общеобразовательных школ по учебному предмету.

1. Особенности учебной программы обновленного содержания образования по предметам «История Казахстана», «Всемирная история» (5-9 классы).

Основной особенностью в разработке типовых учебных программ обновленного содержания по учебному предмету «История Казахстана», «Всемирная история» для 5-9 классов уровня основного среднего образования является учет преемственности между уровнями начального, основного среднего и общего среднего образования.

В соответствии с Государственным общеобязательным стандартом среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования), утвержденным постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года №1080 (далее-государственный общеобязательный стандарт среднего образования 2012 года) важнейшие исторические события истории Казахстана с древнейших времен до наших дней рассмотрены в 5 классе на учебном предмете «Рассказы по истории Казахстана».

В рамках обновления содержания образования в соответствии с изменениями и дополнениями, внесенными в данный Государственный общеобязательный стандарт среднего образования 2012 года (Государственный общеобязательный стандарт начального образования, утвержденный Постановлением Правительства Республики Казахстан от 25 апреля 2015 года №327), важнейшие исторические события истории Казахстана с древнейших времен до наших дней, с учетом возрастных особенностей обучающихся интегрированы в содержание обновленной учебной программы предмета «Познание мира» в начальной школе. Учебный предмет «Познание мира» – интегрированный пропедевтический курс, призванный заложить основы для последующего изучения предметов общественно-гуманитарного цикла в основной и старшей школе. «Познание мира» – интегрированный предмет, формирующий систему знаний о взаимодействии и взаимообусловленности человека, природы и общества. Объекты изучения – человек, природа, общество, в том числе семья, культура, здоровье, взаимоотношения, нация, сообщество, государство, окружающая природная среда.

В связи с этим в рамках обновленного содержания образования основа исторического образования начинается с начальной школы.

Новая структура содержания учебных предметов представлена в таблице 1.1.

Таблица 1.1 – Структура учебных программ

<i>Учебная программа 2013 года</i>		<i>Учебная программа обновленного содержания</i>	
5 класс	Рассказы по истории Казахстана	1-4 классы	Познание мира (интегрированный предмет, формирующий систему знаний о взаимодействии и взаимообусловленности

			человека, природы и общества)
6 класс	Древняя история	5 класс	Древняя история
7 класс	История средних веков	6 класс	История средних веков
8 класс	История нового времени	7 класс	История нового времени
9 класс	Новейшая история	8 класс	Новейшая история (пер.пол. XX в.)
		9 класс	Новейшая история (втор.пол XX в. – XXIV.)

Согласно таблице 1.1 систематическое изучение курсов истории Казахстана и Всемирной истории начинается с 5 класса.

Особенности учебных программ по предметам «История Казахстана», «Всемирная история» обновленного содержания на уровне основного среднего образования:

- оптимизировано содержание предмета посредством укрупнения ряда тематических разделов.

- усилена межпредметная связь с всемирной историей, что позволяет рассматривать историю Казахстана в контексте мировых исторических процессов, а также исключить дублирование учебного материала;

- основной упор делается не на детальное изучение событий, фактов, а на их осмысление, тем самым способствуя развитию навыков исторического мышления;

- особое внимание уделено изучению материалов, направленных на развитие у учащихся исторического сознания, национальных и общечеловеческих ценностей;

- по каждой теме учебного предмета «История Казахстана» предусмотрены вопросы исследовательского характера;

- темы долгосрочного плана по всемирной истории составлены в виде проблемных вопросов, направленных на активизацию логических способностей, развитие критического мышления, развитие умений ставить проблемные вопросы и самостоятельное анализирование материала.

Кроме того, отличительной особенностью этих учебных программ является их направленность на формирование не только предметных знаний и умений, а также навыков широкого спектра: функциональное и творческое применение знаний, критическое мышление, проведение исследовательских работ, использование информационно-коммуникативных технологии, применение различных способов коммуникации, умение работать в группе и индивидуально, решение проблем, и принятие решений.

Рассмотрим особенности структуры Типовых учебных программ обновленного содержания учебных предметов «История Казахстана», «Всемирная история» для 5-9 классов.

Типовые учебные программы обновленного содержания состоят из трех глав, а также долгосрочного плана, который представлен как приложение к учебным программам. В первой главе даны общие положения, цели и задачи изучения учебного предмета.

Учебные программы по предметам «История Казахстана», «Всемирная история» разработаны в соответствии с Государственным общеобязательным стандартом среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования), утвержденным постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года №1080 (с изменениями и дополнениями соответственно с Постановлением за №292 от 13.06.2016 года).

Целью изучения учебных предметов «История Казахстана», «Всемирная история» является формирование у обучающихся исторического сознания, казахстанского патриотизма, уважения к истории своей страны, гордости за достижения своих предков, привитие национальных и общечеловеческих ценностей, развитие исследовательских, мыслительных, коммуникативных навыков.

Соответственно определены следующие задачи учебных предметов:

- формирование знаний об основных этапах и особенностях социального, экономического, политического и культурного развития общества на территории Казахстана с древности до наших дней;

- формирование знаний о системе национальных ценностей, сложившихся в ходе исторического развития Казахстана;

- формирование осознанного понимания сущности основных событий, явлений и процессов исторического развития Казахстана;

- формирование и развитие навыков критического анализа и оценки исторических событий, процессов, явлений и деятельности исторических личностей в контексте их влияния на отечественную историю;

- развитие навыка аргументированного суждения на основе анализа исторических фактов;

- формирование и развитие навыков проведения исторического исследования (выдвижение гипотез, составление вопросов для исследования, анализ источников, сопоставление различных точек зрения, формулирование заключений и выводов, определение собственной позиции);

- формирование умения использовать исторические знания и навыки для ориентации в современных политических, социально-экономических и культурных процессах;

- формирование коммуникативных навыков, в частности, умения ясно выражать свои мысли в устной и письменной форме, работать в команде, использовать информацию из различных источников, включая публикации и электронные средства.

В главе «Организация содержания учебного предмета» даны объем учебной нагрузки, разделы содержания учебного предмета, исторические понятия (концепты) и базовое содержание учебных предметов, направленные на рациональное осуществление целей обучения и формирование навыков

исторического мышления.

Также в этой данной главе указан объем учебной нагрузки по предметам «История Казахстана», «Всемирная история» основного уровня среднего образования, согласно приказа Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 ноября 2012 года № 500 «Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями).

Объем учебной нагрузки по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» представлен в таблице 1.2.

Таблица 1.2 – объем учебной нагрузки по учебным предметам

Предмет Класс	История Казахстана		Всемирная история	
	недельный	годовой	недельный	годовой
5	2 часа	68 часов	1 час	34 часа
6	2 часа	68 часов	1 час	34 часа
7	2 часа	68 часов	1 час	34 часа
8	2 часа	68 часов	1 час	34 часа
9	2 часа	68 часов	1 час	34 часа

Из таблицы 1.2 видим, что в рамках обновленного содержания образования на уровне основного среднего образования количество часов, отведенных на изучение предметов «История Казахстана» и «Всемирная история» в 5 классе, увеличено на 2 часа, а именно: по истории Казахстана - на 1 час, по всемирной истории - на 1 час.

В таблице 1.3 представлено сравнение объема учебной нагрузки по учебному предмету история Казахстана в рамках обновления содержания образования и по Типовым учебным планам 2012 года.

Таблица 1.3 – Объем учебной нагрузки по учебному предмету «История Казахстана»

Класс	Учебная программа 2013 года		Учебная программа 2016 года	
	Исторический период	Учебная нагрузка (час)	Исторический период	Учебная нагрузка (час)
5	Рассказы по истории Казахстана	1	Древняя история	2
6	Древняя история Казахстана	2	История средних веков	2
7	История средневекового Казахстана	2	История нового времени (XVIII-XIX вв)	2
8	История Казахстана (XVIII век-начало XX века)	2	Новейшая история (пер.пол. XX в.)	2
9	История Казахстана (начало XX века по настоящее время)	2	Новейшая история (втор.пол XX века по настоящее время)	2

Как видно из таблицы, в соответствии с обновленным содержанием образования, систематический курс по учебному предмету «История Казахстана» начинается с 5 класса и добавлен 1 час для изучения предмета.

Кроме того, новая структура содержания по классам предполагает распределение материалов по истории новейшего времени в 8-х и 9-х классах (8 класс – первая половина XX в., 9 класс – вторая половина XX в. - XXI вв.). Обосновывается это тем, что, несмотря на сравнительно небольшие хронологические рамки, отечественная и всемирная история этого периода насыщена событиями, которые существенно повлияли/влияют на формирование современной картины мира. Поэтому выделение большего времени на изучение событий, явлений, процессов, имевших место в это время, будет способствовать формированию у учащихся понимания сущности современных проблем развития Казахстана и мира в целом.

В таблице 1.4 представлено сравнение объема учебной нагрузки по учебному предмету «Всемирная история» в рамках обновления содержания образования и по Типовым учебным планами 2012 года.

Таблица 1.4 – Объем учебной нагрузки по учебному предмету «Всемирная история»

Класс	Учебная программа 2013 года		Учебная программа обновленного содержания образования	
	Исторический период	Учебная нагрузка (час)	Исторический период	Учебная нагрузка (час)
5	Не изучается		Древняя история	1
6	Древняя история	1	История средних веков	1
7	История средних веков	1	История нового времени (XVIII -XIX вв)	1
8	История нового времени (XVIIв – пер. пол XX вв)	1	Новейшая история (пер.пол. XX в.)	1
9	Новейшая история (пер.пол XX века по настоящее время)	1	Новейшая история (втор.пол XX века по настоящее время)	1

Как видно из таблицы, в рамках обновления содержания образования в соответствии с Типовым учебным планом, утвержденным приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 ноября 2012 года № 500 «Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования в Республике Казахстан» (с изменениями и дополнениями), изучение предмета «Всемирная история» начинается с 5 класса и добавлен 1 час для изучения предмета.

Кроме того, новейшая история, охватывающая исторический период всемирной истории с начала XX века до сегодняшнего дня, по учебной программе обновленного содержания разделена на 8-9 классы. В соответствии с

этим, в 8 классе изучается новейшая история первой половины XX века, а в 9 классе со второй половины XX века до XXI века. В данной главе учебной программы перечислены разделы и подразделы базового содержания учебного предмета. Содержание учебных программ в рамках обновления содержания образования по учебным предметам «История Казахстана» и «Всемирная история» для 5-9 классов представлен в хронологической последовательности (с древнейших времен до наших дней) и включает следующие разделы (схемы 1-2).

В частности содержание учебного предмета «История Казахстана» для 5-9 классов в рамках обновления содержания образования состоит из четырех разделов (схема 1).

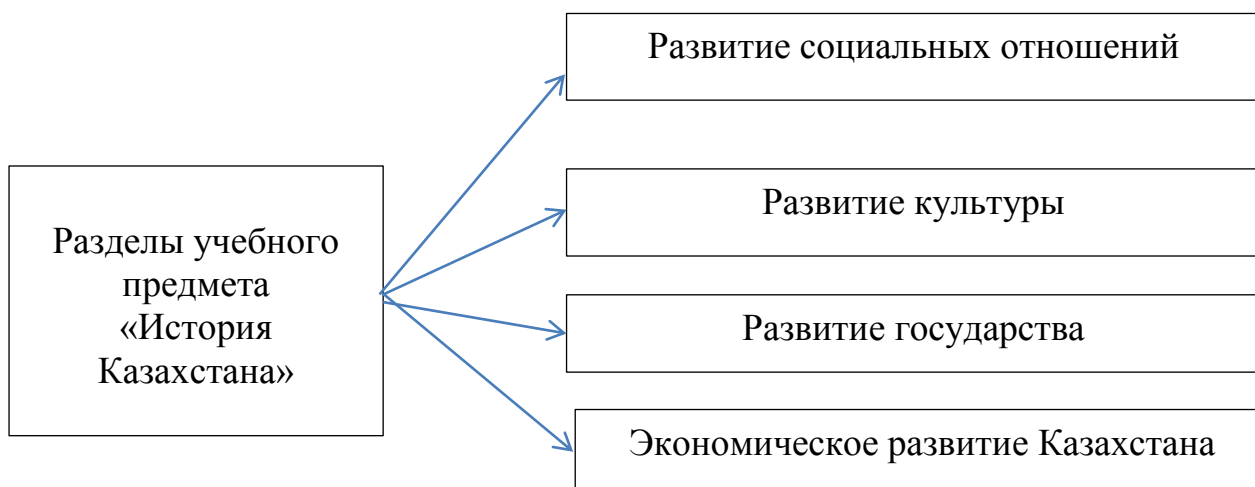

Схема 1 – Разделы учебной программы «История Казахстана» для 5-9 классов

Содержание учебного предмета «Всемирная история» для 5-9 классов в рамках обновления содержания образования состоит из четырех разделов (схема 2).

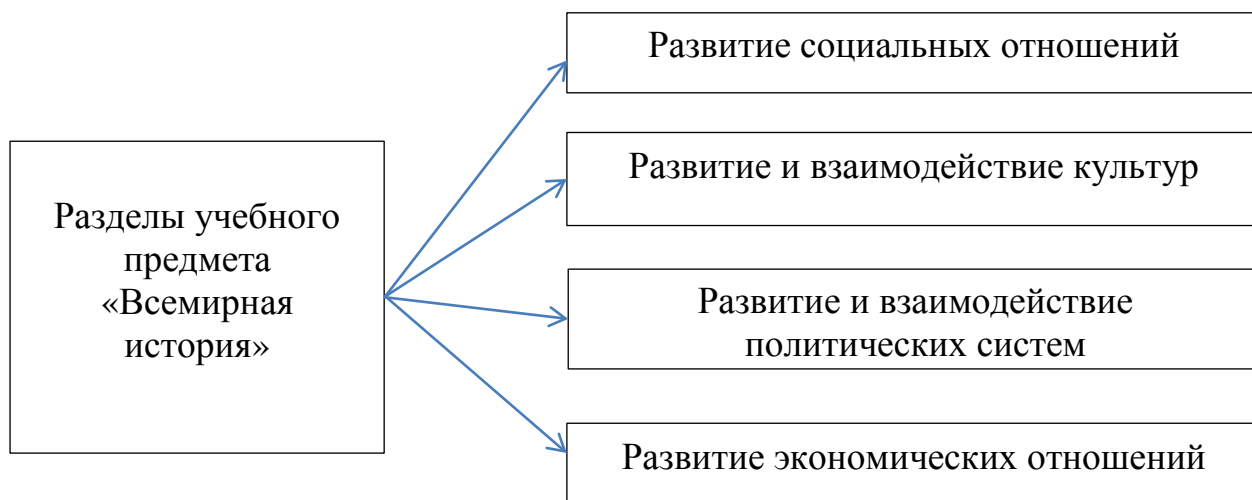

Схема 2 – Содержание учебного предмета «Всемирная история» для 5-9 классов

Разделы состоят из подразделов, включающих цели обучения (схема 3-6).

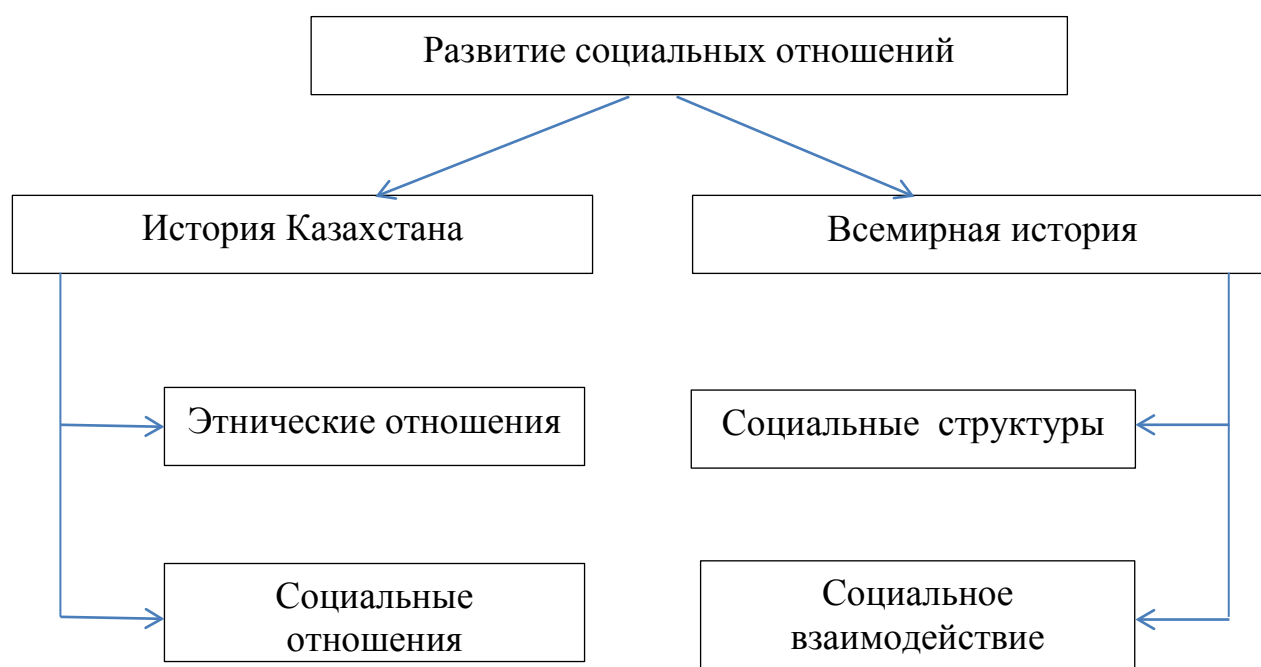

Схема 3 – Первый раздел

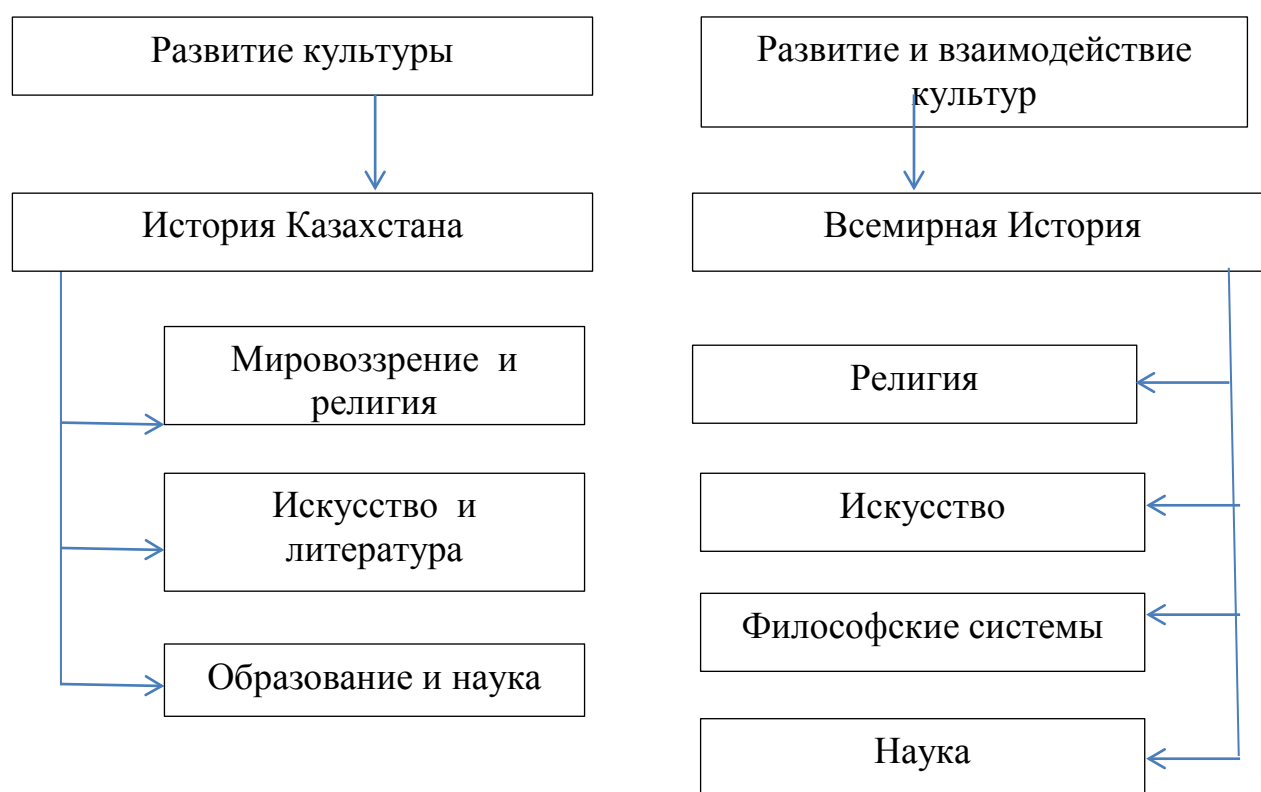

Схема 4 – Второй раздел

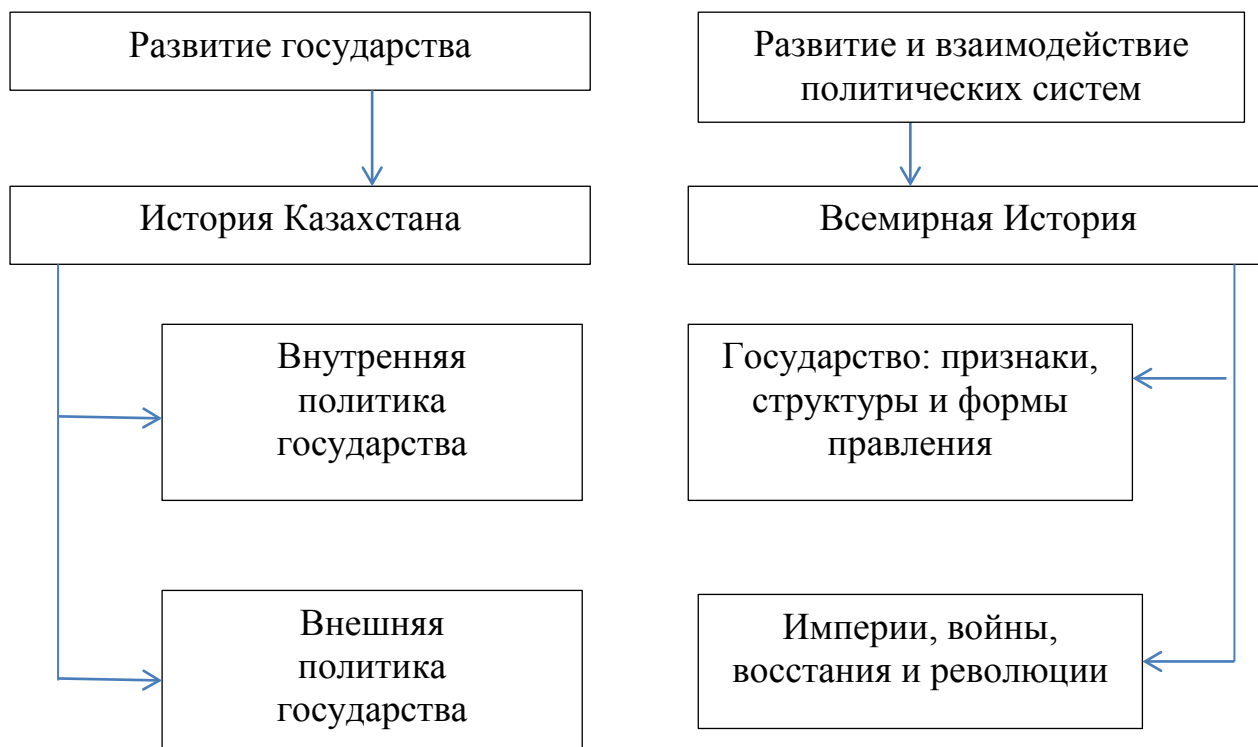

Схема 5 – Третий раздел

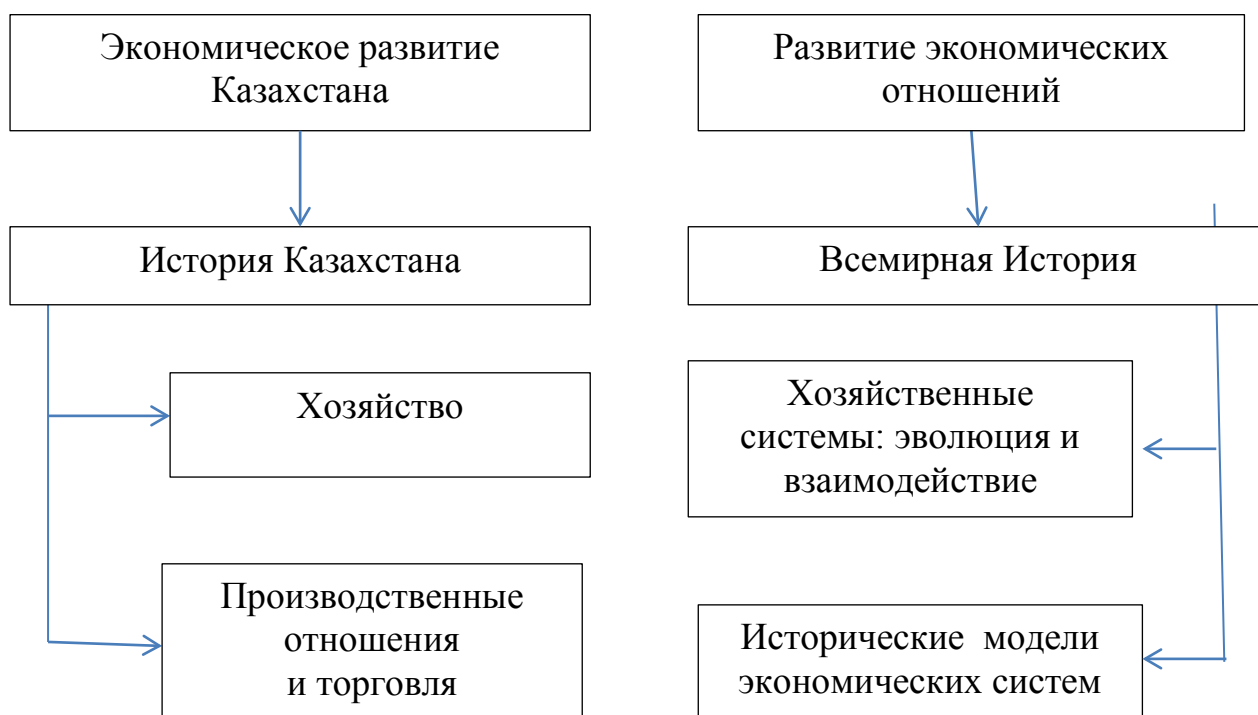

Схема 6 – Четвертый раздел

Данные разделы и подразделения, составляющие содержание образования по предмету, разработаны на основе следующих принципов:

– *принцип спиральности* при проектировании содержания предмета, то есть постепенного наращивания знаний и умений как по вертикали, так и по горизонтали (усложнение навыков по темам и по классам); развитие навыков на основе принципа спиральности - обеспечивает прогрессию учащихся, усложняя навыки исторического мышления от класса к классу;

принцип историзма – рассмотрение предметов, явлений, событий в их возникновение и развитие в связи с конкретными историческими условиями.

Этот принцип, определяя причины возникновения исторических явлений, качественные изменения в различных периодах, позволяет понять во что превращается это явление в процессе диалектического развития;

принцип научности – определяет соответствие единиц обучения основным результатам научных исследований;

– основой современной методологической концепции исторического образования является отказ от прямого сопоставления различных методологических подходов (формационных, цивилизационных, культурно-исторических и др.);

– восприятие истории как процесс развития конкретных общественных систем, а не сочетание фактов механического характера;

– изучение исторических событий и явлений во временных и пространственных аспектах;

– равномерный отбор материалов по экономической, политической, социальной истории и истории культуры.

Базовое содержание учебного предмета определяется с учетом максимальных объемов учебной нагрузки, выделенных на учебные дисциплины «История Казахстана», «Всемирная история» и возрастных особенностей учащихся.

Кроме того, во второй главе представлены ожидаемые результаты обучения на основе исторических понятий (концептов), основанных на формировании у учащихся навыков исторического мышления и эффективной реализации учебных целей.

Формирование навыков исторического мышления, а также эффективная реализация целей обучения по учебному предмету «История Казахстана» осуществляется на основе исторических понятий (концептов):

- 1) изменение и преемственность;
- 2) причина и следствие;
- 3) доказательство;
- 4) сходство и различие;
- 5) значимость;
- 6) интерпретация.

Изучение мирового опыта преподавания исторических дисциплин в школе показывает, что в большинстве стран основной упор делается на развитие у учащихся учебных, исследовательских и практико-

ориентированных навыков (исследование, решение проблем, критическое мышление, самостоятельное обучение, сотрудничество, обработка информации, креативность, практические навыки). Согласно опыту Великобритании, Соединенных Штатов Америки и Сингапура, при изучении истории для каждой темы выбирается соответствующий исторический концепт, который позволяет фокусировать урок на развитии у учащихся определенного навыка в прогрессии и понимания этих концептов. Такой подход обеспечивает интерес, энтузиазм у учащихся, что в свою очередь является основой для овладения предметными знаниями[3].

Поэтому учебная программа обновленного содержания направлена на формирование у учащихся базовых навыков исторического мышления: интерпретация исторических источников, ориентация во времени и пространстве, осуществление исторического анализа и объяснения.

Методические рекомендации о методах и подходах, направленных на развитие навыков исторического мышления учащихся на основе исторических понятий (концептов) рассматриваются в разделе Формы и методы организации обучения по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история».

В базовом содержании учебного предмета «Познание мира» учебные материалы по истории Казахстана содержатся в разделе «Страницы истории». Базовое содержание данного раздела представлено в таблице 1.5.

Таблица 1.5. Базовое содержание учебного предмета «Познание мира»

Класс	Базовое содержание
1	Древние культуры и цивилизации: первоначальные знания о жизни древних людей, о саках, Томирис, исторических памятниках и экспонатах древности, о древней письменности на территории Казахстана. Знакомство с государственными символами Республики Казахстан. Город Астана – столица Казахстана
2	Знакомство с понятиями «скотоводство» и «земледелие». Древние города и памятники. Первоначальные знания об образе жизни гуннов. Особенности Ботайской культуры. Приручение лошади предками казахов. Выдающиеся исторические личности и деятели культуры. Вклад аль-Фараби в развитие науки. История Казахстана: независимость, государственность и патриотизм. Значение государственных символов Республики Казахстан. Сфера применения государственных символов Республики Казахстан. Значение дружбы народов Казахстана.
3	Особенности кочевого и оседлого образа жизни. Важность сохранения памятников истории и культуры. Исторические корни Казахстана. Знакомство с образом жизни тюрков. Важные события в истории Казахстана. Причины образования Казахского ханства. Выдающиеся исторические личности и деятели культуры. Роль ханов, батыров, биев. Абылай хан, Керей хан, Жанибек хан. История Казахстана: независимость, государственность и патриотизм. Значение неофициальных символов Казахстана (монументы «Алтын адам», «Байтерек», Триумфальная арка «Мәңгілік ел»). Роль труда в развитии личности, семьи, общества и государства.

4	Знакомство с определением «технологический прогресс». Назначение исторических музеев. Собственный проект музея. Происхождение казахского народа. Графическое отображение связи между саками, гуннами, тюрками и казахами. Важные события в истории Казахстана. Примеры достижений Казахстана в XX-XXI веках (культура, наука, образование, экономика). Биографические данные выдающихся деятелей творческих и трудовых профессий. История Казахстана: независимость, государственность и патриотизм. Ряд смысловых ассоциаций, связанных с названием «Казахстан» (национальный бренд). Роль Казахстана на мировой арене.
---	--

Структурирование базового содержания учебного предмета «Познание мира» на уровне начального образования, где формируется первоначальное историческое представление основано на:

- формировании у обучающихся элементарных представлений и понятий об отечественной истории;
- развитии у обучающихся географического и исторического мышления, а также освоении научных основ об окружающей среде;
- формировании у обучающихся системы знаний о взаимосвязях и взаимообусловленности человека, общества и природы с позиции национальных и общечеловеческих ценностей[4].

Содержание исторических знаний, начатых на уровне начального образования, в хронологической последовательности систематически рассматривается в 5-9 классах на уровне основного среднего образования.

Исторические периоды, составляющие базовое содержание по классам учебных предметов «История Казахстана» и «Всемирная история» представлены в таблице 1.6.

Таблица 1.6 – Исторические периоды

Классы	Исторический период
5 класс	История древнего мира (около 2 млн.лет назад- V век.)
6 класс	История средних веков (V век - середина XVII века)
7 класс	История нового времени (XVIII -XIX вв.)
8 класс	Новейшая история (пер.пол. XX в.)
9 класс	Новейшая история (втор.пол XX в. – по настоящее время.)

В рамках обновления содержания образования изучение систематического курса истории начинается с 5-го класса. В соответствии с базовым содержанием учебной программы по учебному предмету «История Казахстана» и «Всемирная история» в 5 классе изучается эпоха древности (более 2 млн. лет - V век).

По учебному предмету «Всемирная история» в этом периоде изучается история становления, развития и разложения первобытного общества. Изучение данного периода обосновано тем, что он охватывает самый длинный период в истории человечества, когда происходили сложные и интересные исторические события.

По учебному предмету «История Казахстана» в этом периоде рассматривается последовательность событий от появления человека на территории Казахстана до V века нашего времени. Здесь акцентируется внимание на развитии государственности на казахской земле, особо подчеркивается роль исторических процессов, в формировании государственной системы в древнейшее время.

Успехи и открытия в этнологических и археологических науках подтверждают, что жизнь на казахстанской земле появилась в древности, и древнейшие историко-культурные памятники, оставленные первобытным человеком, позволяют с научной точки зрения доказывать, что она развивалась во взаимосвязи и созвучно с мировой культурой, историческим процессом. Более глубокое ознакомление учащихся с такими важнейшими вопросами способствует получению конкретных знаний о первобытном человеке, его жизни, миропонимании и деятельности.

По учебному предмету «История Казахстана» и «Всемирная история» в 6 классе изучается эпоха средневековья (V - XVII века).

По учебному предмету «Всемирная история» в рамках данного периода рассматриваются разделы: падение Римской империи, феодализм, история ислама, крестовые походы, моголы, средневековое европейское общество в XIV - в первой половине XVI веков, абсолютизм на Западе и Востоке, торговля, ремесло и освоение мира, эпоха Возрождения, Реформация, научная революция.

По учебному предмету «История Казахстана» в этом периоде изучаются разделы Казахстан в VI-IX веках, Казахстан в X – начале XIII веков, Казахстан в XIII веке - первой половине XV века, формирование казахского народа, образование единого Казахского государства, развитие Казахского ханства в XVI-XVII веках, экономика и культура XVI - XVII веков.

В эпоху средневековья расселение тюрков в регионе проходит в границах западных и восточных цивилизационных систем в Евразийском пространстве, что позволило культуре тюркских племен впитать в себя элементы разных цивилизаций. Казахское государство является результатом этническо-политического и социально-культурного развития существовавших тюркских государственных образований. Таким образом, курс истории Казахстана в средние века охватывает историю тюркских государств, их взаимодействие и общие тенденции развития, процесс формирования казахского этнического типа в тюркской среде.

В этот период в контексте развития общетюркской цивилизации наблюдается процесс формирования самостоятельного культурно-исторического типа на территории, населенной современным казахским народом. Созданное во второй половине XV века Казахское ханство в XVI веке превратилось в самостоятельную политическую единицу, в централизованное государство, которое играло значительную роль в Центральной Азии.

Казахская государственность – как результат длительного исторического развития, начавшаяся с древних времен – создала условия для консолидации

тюркских племен, формирования этнического типа казахов, становления единого духовного мира и самобытной культуры казахского народа.

По учебному предмету «История Казахстана» и «Всемирная история» в 7 классе изучается новая история (XVIII -XIX века).

В этом периоде базовое содержание учебного предмета «Всемирная история» охватывает следующие разделы: начало нового времени; Индия и Великобритания в XVIII веке; распространение идей Просвещения; картина Французской буржуазной революции; империи и их соперничество в XIX в; Китай и европейские державы в XIX веке; распространение революционных идей в Европе XIX века; развитие общественно-политической мысли России в XIX в.; европейское колониальное господство в XIX веке; усиление Соединенных Штатов Америки; обзор перемен XIX века; развитие научной мысли - глазами художников и писателей. В этих разделах история стран мира рассматривается во взаимосвязи. Содержание предмета сформировано на основе важнейших событий и явлений, приводящих к изменениям в обществе.

По учебному предмету «История Казахстана» в этом периоде изучаются разделы: Казахстан в начале XVIII века: внешнеполитическая ситуация и внутреннее положение; Казахское ханство в первой половине XVIII века; культура Казахстана XVIII века; колонизация и народно-освободительная борьба; Казахстан в составе Российской империи; культура Казахстана в XIX - начале XX веков. Базовое содержание данного периода направлено на оценивание роли курылтаев в Каракумах и Ордабасы в объединении народа против джунгарской экспансии; объяснение роли ханов и батыров в борьбе против джунгарского нашествия. Также обучающимися определяются причины и последствия колониальной политики Российской империи и национально-освободительной борьбы казахского народа против колониальной политики и оценивается роль руководителей национально-освободительных восстаний. Материал периода дает направление на анализ обучающимися внутреннего политического положения Казахского ханства и негативного влияния колониальной политики на развитие национальных ценностей.

По учебным предметам «История Казахстана» и «Всемирная история» в 8 классе рассматривается новейшая история (первая половина XX века).

По учебному предмету «Всемирная история» в рамках данного периода рассматриваются разделы: мир в начале XX века; Первая мировая война: причины и последствия; революции 1917 года в России; страны Азии после Первой мировой войны; причины и последствия мирового экономического кризиса; тоталитарные режимы в странах Европы; Вторая мировая война: причины и последствия; культура и наука в первой половине XX века.

Базовое содержание учебного предмета основано на анализе процесса развития индустриального общества, причин и последствий Первой и Второй мировых войн. Также рассматривается политическое, социально-экономическое и культурное развитие стран мира в первой половине XX века.

По учебному предмету «История Казахстана» в этом периоде изучаются разделы: Казахстан в начале XX века; установление советской власти

в Казахстане; Казахстан в период тоталитаризма; культура Советского Казахстана: наука и образование; Казахстан в годы Великой Отечественной войны. В содержаниях предмета рассматриваются общественно-политические процессы в Казахстане в начале XX века; историческая значимость национально-освободительного восстания 1916 года; политика партии «Алаш» в возрождении национальной государственности; значение образованных в Казахстане национальных автономий; последствия политики командно-административной системы в 20–30 гг. XX века; изменения в сфере образования и науки в первой половине XX века; вклад казахстанцев в победу во Второй мировой войне.

По учебным предметам «История Казахстана» и «Всемирная история» в 9 классе изучается новейшая история (II половина XX века по настоящее время).

Период новейшей истории по учебному предмету «Всемирная история» охватывает вторую половину XX века и XXI век. В этом периоде в базовом содержании учебного предмета «Всемирная история» охвачены следующие разделы: политическая карта мира во второй половине XX века; становление международных организаций; развитие мировой экономики во второй половине XX века; от биполярного к многополюсному миру; международные организации в решении региональных проблем; особенности развития западных стран во второй половине XX века; особенности развития стран Азии во второй половине XX века; глобализация современного мира; наука, образование и технологии во второй половине XX - начале XXI веков; культура во второй половине XX - начале XXI веков; закономерности исторического развития государств; важность сохранения национальных культурных ценностей в условиях глобализации[5].

По учебному предмету «История Казахстана» в этом периоде изучаются следующие разделы: Казахстан в послевоенные годы (1946-1953 годы); Казахстан в годы «Оттепели» (1954-1964 годы); Казахстан в годы «Застоя» (1965-1985 годы); культура Советского Казахстана (1946-1985 годы); Казахстан в период перестройки (1986-1991 годы); возрождение государственности Казахстана (1991 - 1997 годы); укрепление Независимого Казахстана (с 1997 года по настоящее время); культура современного Казахстана (с 1991 года до настоящего времени) [6].

Базовое содержание учебного предмета включает в себя события с послевоенных лет до настоящего периода. Кроме того, рассматриваются сущность государственного суверенитета, исторические корни, цели, интересы и меры по его укреплению, место Казахстана в системе международных отношений, долгосрочные государственные стратегии.

Базовое содержание обновленной учебной программы по учебному предмету «История Казахстана» определено в соответствии с 5-томным академическим изданием «История Казахстана с древнейших времен до наших дней». На сегодняшний день фактологические данные издания основаны на научных взглядах, подходы к изложению и изучению исторических событий

основаны на фундаментальных научных трудах, одобренных и согласованных большинством отечественных историков.

Таким образом, изменилась структура содержания учебной программы в рамках обновления содержания образования. Новая структура содержания программы спроектирована с учетом новых методологических подходов преподавания истории в школе и возрастных особенностей учащихся.

В действующей учебной программе по учебному предмету «Всемирная история» история каждого государства рассматривалась в отдельности и учебный материал был объемным. В рамках обновления оптимизировано содержания образования базовое содержание учебного предмета. Необходимо отметить, что традиция изучения максимально большего количества стран и регионов сохраняется со времен советской системы школьного исторического образования. Изучение мирового опыта преподавания предмета «История» в школе показывает, что в большинстве стран основной упор делается на изучение национальной истории (Великобритания, Сингапур, Финляндия и др.). Из всемирной истории изучаются культуры/регионы, оказавшие существенное влияние на формирование общецивилизационной матрицы мира, а также ключевые мировые события. История других государств изучается лишь в контексте взаимоотношений со своей страной. Анализ мировой практики был учтен при структурировании содержания учебного предмета «Всемирная история».

В действующей учебной программе 7-го класса по предмету «Всемирная история», такие темы как «Феодальные отношения в Центральной Азии в раннем средневековье»; «Тюркские государства, хозяйства»; «Древнетюркские письменные памятники» достаточно подробно раскрываются и программным материалом учебного предмета «История Казахстана». То есть идет дублирование учебных материалов. В рамках обновления содержания образования проблема дублирования учебного материала решена посредством усиления межпредметной связи между историческими дисциплинами.

Например, вышеупомянутые тюркские государства имеют место и в учебной программе по всемирной истории обновленного содержания, но они рассматриваются в контексте взаимоотношения средневековых государств с тюркским миром. Так, при изучении истории Византии обращают внимание на факт установления дипломатических и торговых отношений этой страны с Тюркским каганатом. Изучение темы «Каким образом Шелковый путь соединял Восток и Запад?» также предполагает обращение к материалам по истории Казахстана касательно истории тюркских народов. Такой подход не только исключает дублирование учебного материала, но и позволяет рассматривать историю Казахстана в контексте мировых исторических процессов, формируя у учащихся целостное представление о мировой истории и месте Казахстана в ней.

Обновленное содержание учебного предмета «История Казахстана» пополнено следующими новыми темами:

- Национальный план «100 конкретных шагов по реализации 5 институциональных реформ» – ответ на вызовы современности;
- Создание инновационных научно-образовательных организаций;
- Казахская модель межэтнического и межконфессионального согласия;
- Возрождение и сохранение национальной культуры в эпоху глобализации;
- Общенациональная консолидирующая идея «Мәңгілік Ел».
- Программа «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания».

Это позволит восполнить потребности учащихся в изучении государственных программ, направленных на модернизацию национальных ценностей.

Также предусмотрено внедрение в базовое содержание учебного предмета «История Казахстана» в рамках обновления содержания образования материалов краеведческого курса. Внедрение краеведческих материалов осуществляется в соответствии с программой «Туған жер», предложенной в статье Назарбаева Н.А. «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» от 12 апреля 2017 года. В данной статье подчеркивается, что «патриотизм начинается с любви к своей земле, к своему аулу, городу, региону, с любви к малой родине» [7].

В учебную программу предмета «История Казахстана» по обновленному содержанию (5-7 классов) внедрены в объеме 12 часов краеведческие материалы.

«Краеведение» – учебный интегрированный курс, который дополняет общеобразовательные учебные предметы «История Казахстана», «Казахская литература» («Казахский язык и литература» для школ с неказахским языком обучения), «География», «Музыка» и способствует изучению истории, природы, культуры родного края. Краеведческие материалы для 5-7 классов уровня основного среднего образования по учебному предмету «История Казахстана» представлены в таблице 1.7.

Таблица 1.7. Краеведческие материалы.

5 класс	Легенды и сказания родного края. Памятники истории края вокруг нас. Исторические личности края: бии, батыры и акыны. Краеведческий музей и исторические экспонаты.
6 класс	Топонимы – свидетели времен минувших (история края в названиях населенных пунктов, рек и озер). Хранители культурно-исторических традиций: народные ремесла края. Один народ – одна страна – одна судьба (народы моего края). Живые свидетели истории родного края.
7 класс	Туристские маршруты. Неравнодушные сердца. Летопись родного края. История моей школы.

Целью курса «Краеведение» является формирование знаний о географических, исторических, культурных, природных и других факторах,

характеризующих в комплексе формирование и развитие родного края; воспитание чувства любви к родному краю, бережного отношения к окружающей природе.

Задачи курса:

- расширение, углубление знаний и навыков, полученных на занятиях по истории Казахстана, географии, казахской литературе и музыке;
- формирование знаний об основных этапах и особенностях исторического процесса на территории родного края с древности до наших дней;
- расширение знаний о природных богатствах, об исторических памятниках и объектах культуры родного края;
- расширение круга знаний о традиционных ремеслах, культурном и литературном наследии края и людях, являющихся гордостью региона;
- воспитание чувства уважения к уникальности природы, истории и культуры родного края; ответственного отношения за ее сохранность.

В рамках обновления содержания образования развитие исторического образования характеризуется изменениями в подходах к преподаванию истории в школе. Основными направлениями этих изменений являются:

- приоритет изучения отечественной истории;
- изучение отечественной истории в контексте мирового развития;
- воспитание национального самосознания;
- ориентация школьного исторического образования на результативность, на формирование модели образования, требующей смены роли ученика от пассивного получателя знаний к активному субъекту образовательного процесса;
- выработка единых подходов к преподаванию истории в школе, заключающихся в сочетании формационного, цивилизационного и культурно-исторического подходов к изучению истории.

Формационный подход отражает преемственность и внутреннюю обусловленность этапов исторического развития, позволяет проникнуть в логику социально-экономических процессов. Цивилизационный подход показывает взаимодействие и взаимовлияние культур разных народов, позволяет широко применять сравнительно-типологическую методику. При всех различиях оба подхода сходятся в представлении о том, что история - это процесс развития конкретных обществ, а не механическое сочетание фактов.

В главе «Система учебных целей» ожидаемые результаты обучения, представленные в рамках разделов, рассматриваются по классам.

В учебных программах 2013 года общеобразовательных школ по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» ожидаемые результаты (знания, умения и навыки) не привязаны к изучаемым темам, что, в свою очередь, не позволяет объективно оценить уровень их усвоения учащимися, и прежде всего, предметных умений и навыков. Такой подход обуславливает то, что требования к уровню подготовки учащихся носят формальный характер. В учебных программах обновленного содержания

образования «История Казахстана», «Всемирная история» предметные результаты даны в виде целей обучения, которые конкретизированы в разрезе тематических разделов, подразделов и тем.

Например, в таблице 1.8 даны цели обучения по принципу спиральности подраздела «Внутренняя политика государства» тематического раздела «Развитие государства» по учебному предмету «История Казахстана» (5-9 классы):

Таблица 1.8 – Цели обучения подраздела «Внутренняя политика государства»

5 класс	6 класс	7 класс	8 класс	9 класс
5.3.1.1 <i>показывать на карте расселение племенных союзов</i>	6.3.1.1 <i>определять историческую значимость формирования Тюркского каганата, выявляя взаимосвязи между событиями</i>	7.3.1.1 <i>оценивать роль курылтаев в Каракуме и Ордабасы в объединении народа против джунгарской экспансии</i>	8.3.1.1 <i>оценивать деятельность представителей казахской интеллигенции в Государственной Думе Российской империи</i>	9.3.1.1 <i>объяснять особенности общественно-политической жизни, давать собственную интерпретацию</i>

Рассмотрим, как данные учебные цели будут уточняться в тематических разделах по классам в долгосрочных планах учебной программы обновленного содержания по дисциплине «История Казахстана». Например, разделы содержат тему, исследовательский вопрос и цели обучения:

1) Раздел «Саки» (5класс):

Тема. «Исторические сведения о саках». Исследовательский вопрос: Какие исторические источники повествуют нам о жизни саков?

Цели обучения темы:

5.3.1.1 показывать расселение племенных союзов на карте;

5.3.1.2 объяснять формирование древних государственных объединений

2) Раздел «Казахстан в VI – IX веках» (6класс):

Тема. «Раннесредневековые государства на территории Казахстана».

Исследовательский вопрос: Имена каких каганов VI-IX веков сохранились в истории?

Цели обучения:

6.3.1.1 определять историческую значимость формирования Тюркского каганата, выявляя взаимосвязи между событиями;

6.3.1.2 объяснять особенности развития тюркских государств в VI-IX веках, выявляя их сходства и различия;

6.3.2.2 определять направления внешней политики раннетюркских государств;

6.2.1.3 использовать понятие «Великая степь» для описания преемственности исторических событий и процессов.

3) Раздел «Казахско-джунгарские войны» (7 класс):

Тема. Организация единого народного ополчения

Исследовательский вопрос: Почему Ордабасы стал символом единства народа?

Цели обучения:

7.3.1.2 анализировать внутреннее политическое положение Казахского ханства;

7.3.1.1 оценивать роль курылтаев в Каракуме и Ордабасы в объединении народа против джунгарской экспансии.

4) Раздел «Казахстан в начале XX века» (8 класс):

Тема. Социально-экономическая ситуация в Казахстане в начале XX века.

Исследовательский вопрос: Почему А. Байтурсынов считал, что «само существование казахского народа стало проблемой»?

Цели обучения:

8.3.1.1 оценивать деятельность представителей казахской интеллигенции в Государственной Думе Российской империи;

8.3.1.2 оценивать общественно-политические процессы в Казахстане в начале XX века.

5) Раздел «Казахстан в послевоенные годы (1946-1953 годы)» (9 класс):

Тема: Военно-промышленный комплекс в Казахстане.

Исследовательский вопрос: Почему Казахстан стал полигоном для ядерных испытаний?»

Цели обучения:

9.3.1.1 объяснять особенности общественно-политической жизни, давать собственную интерпретацию;

9.3.2.1 анализировать последствия создания военно-промышленного комплекса Казахстана во второй половине XX века.

В таблице 1.9 даны цели обучения подраздела «Империи, войны, восстания и революции» раздела «Развитие и взаимодействие политических систем» учебного предмета «Всемирная история».

Таблица 1.9 – Цели обучения подраздела «Империи, войны, восстания и революции»

5 класс	6 класс	7 класс	8 класс	9 класс
5.3.2.2 объяснять, каким образом завоевательные войны и возникновение империй изменяли границы государств	6.3.2.2 определять причины и последствия антифеодальных восстаний в позднем средневековье	7.3.2.2 описывать изменение характера международных отношений в XVIII-середине XIX веков	8.3.2.2 обобщать при чины распада империй (Австро - Венгрия, Россия, Османская империя), описывая изменения на политической карте мира	9.3.2.2 анализировать исторические события для объяснения понятия «холодная война»

Цели обучения учебных предметов «История Казахстана», «Всемирная история» основаны на развитии навыков по принципу «спиральности». Согласно которой цели обучения и тем по истечении определенных академических периодов обучения (в течение учебного года или в следующих классах) рассматриваются с постепенным углублением, усложнением и наращиванием объема знаний и навыков по ним. Цели обучения, организованные систематично и последовательно внутри каждого подраздела, позволяют учителям планировать свою работу и оценивать достижения учащихся, также информировать их о следующих этапах обучения.

Например: разделы по учебной дисциплине «Всемирная история» составляют следующие темы и цели обучения:

1) «Раздел 4. Колесницы и империи (5 класс):»

Тема: «Почему древние империи на Ближнем и Среднем Востоке были могущественными?».

Цели обучения этой темы:

5.3.2.2 объяснять, каким образом завоевательные войны и возникновение империй изменяли границы государств;

5.1.2.1 описывать социальную организацию древнего общества;

5.4.1.3 описывать систему хозяйства древних цивилизаций

2) «Раздел 6. Средневековое европейское общество в XIV веке - в первой половине XVI века (6 класс):»

Тема: «Являлся ли Черный мор главной причиной крестьянских восстаний и феодальных войн?»

Цели обучения:

6.3.2.2 определять причины и последствия антифеодальных восстаний в позднем средневековье;

6.3.1.4 устанавливать связь между феодальными войнами и образованием централизованных государств.

3) «Раздел 5. Империи и их соперничество в XIX в.» (7 класс):»

Тема: «Почему Россия и Британия соперничали за влияние в Иране?»

Цели обучения:

7.3.2.2 описывать изменения характера международных отношений в XVIII- середине XIX веков;

7.4.2.1 сравнивать процесс перехода к промышленной стадии развития общества в разных странах.

4) «Раздел 2. Первая мировая война: причины и последствия». (8 класс):»

Тема: «Как Первая мировая война изменила карту мира?».

Цели обучения:

8.3.2.2 обобщать причины распада империй (Австро-Венгрия, Россия, Османская империя), описывая изменения на политической карте мира.

5) «Раздел 1. Политическая карта мира во 2-ой половине XX века» (9 класс):»

Тема: «Каковы особенности событий холодной войны в 1946-1963 гг.?»

Цели обучения:

9.3.2.2 анализировать исторические события для объяснения понятия «холодная война»;

9.3.2.3 характеризовать противостояние двух военно-политических блоков НАТО и ОВД, опираясь на знание исторических фактов и карты;

9.3.1.4 оценивать роль личности в истории.

В учебной программе «Всемирная история» темы в долгосрочных планах организованы в виде проблемных вопросов, что позволяет активизировать мыслительную деятельность обучающихся уже в самом начале урока и способствует развитию критического мышления, навыков постановки проблемных вопросов и самостоятельного анализа.

Определение ожидаемых результатов (целей обучения) для тем учебной программы позволяет формировать у учащихся предметные знания и навыки на основе конкретного учебного материала. При данном подходе цели обучения становятся конкретными, достижимыми и измеримыми.

Выстроенная система целей обучения является основой развития следующих навыков широкого спектра: функциональное и творческое применение знаний, критическое мышление, проведение исследовательских работ, использование информационно-коммуникационных технологий, применение различных способов коммуникации, умение работать в группе и индивидуально, решение проблем и принятие решений.

Формирование и развитие данных навыков осуществляется посредством методов и приемов обучения.

2. Формы и методы организации обучения по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история»

В рамках обновления содержания образования важно не только вносить изменения в содержание и структуру образования, определяющие качество образования, но и эффективно реализовывать методы и приемы обучения, позволяющие развивать у учащихся навыки анализа, исследования и критического мышления.

Поэтому формы, методы и приемы обучения предмета основаны на самостоятельном поиске информации обучающимися через различные методы, предложенные учителем, анализе, интерпретации и последовательной оценке исторических событий, явлений и процессов.

В соответствии с мировой практикой преподавания истории, а также в рамках обновления содержания образования в общеобразовательной школе приоритетное значение уделяется формированию и развитию навыков исторического мышления обучающихся. Это определяется формированием у обучающихся учебных, исследовательских и практико-ориентированных навыков (исследования, принятия решений, критического мышления, самостоятельного чтения, обработки информации, практических навыков).

Понимание организации обучения дает возможность определить всю систему, весь понятийно-категориальный аппарат дидактики во взаимосвязи: «обучение» и «образование», «организационные формы» и «методы обучения», «принципы обучения» и т.д. От правильного понимания форм и методов обучения зависит целесообразность и перспективность их применения, что ведет к решению вопроса о новых и традиционных образовательных технологиях.

Метод обучения - это прежде всего, организованное общение между теми, кто имеет знания и опыт, и теми, кто их приобретает. Обучение включает в себя следующее: цель, задачи обучения, средства обучения, руководство учителя, организация деятельности учащихся, изменения в процессе обучения, результаты обучения или достигнутые цели. То есть, избранный учителем метод обучения относится не к какой-то внутренней или внешней стороне процесса обучения, охватывает не какую-то его часть (опрос, изложение нового материала, закрепление, самостоятельную работу учащихся, контроль), а весь процесс в целом. В этом и состоит сущность метода обучения. [8].

Поэтому для достижения учебной цели урока учитель должен правильно выбирать методы и способы организации преподавания предмета.

В рамках обновленного содержания образования по предметам «История Казахстана», «Всемирная история», главным принципом обучения является формирование самостоятельной, инициативной, заинтересованной, надежной, ответственной, развитой личности.

Учителям рекомендуется применять нижеуказанные стратегии обучения в формировании и развитии этих качеств у обучающихся, а именно:

- развивать знания обучающихся, понимание необходимости данных знаний для дальнейшего развития, заслушивать и поддерживать их мнение;
- мотивировать обучающихся через отобранные задания и виды действий;
- показывать обучающимся оптимальные способы решения проблем;
- адаптировать обучающихся к активному обучению, основанному на проведении исследовательских работ;
- развивать навыки критического мышления учащихся;
- организовывать индивидуальную, парную, групповую, и другие виды работ учащихся.

Новизна учебных программ обновленного содержания учебных предметов «История Казахстана», «Всемирная история» состоит в том, что наряду с целями обучения, сформулированными в виде ожидаемого результата, впервые были рассмотрены навыки исторического мышления.

Формирование навыков исторического мышления через реализацию целей обучения по предметам «История Казахстана», «Всемирная история» осуществляется на основе следующих понятий (концептов):

- *изменение и преемственность* (например, насколько изменилось общество в определенный исторический период);
- *причина и следствие* (например, какие ключевые факторы повлияли на политические процессы в данный исторический период);
- *доказательство* (например, что может искусство определенного исторического периода рассказать нам о ценностях, верованиях и технологиях);
- *сходство и различие* (например, в чем сходства и различия политического устройства государств на территории Казахстана в XIII-XV вв.);
- *значимость* (например, в чем значимость образования Казахского ханства);
- *интерпретация* (например, как характеризуют то или иное историческое событие разные исследователи).

Ожидаемые результаты обучения на основе исторических понятий (концептов) приведены в таблице 2.1.

Таблица 2.1. Ожидаемые результаты обучения на основе исторических понятий (концептов)

Навык	Исторический концепт	Ожидаемый результат
I. Интерпретация исторических источников	1.1. Доказательство	Обучающиеся должны уметь: - анализировать особенности исторического свидетельства, такие как аудитория, цели, точки зрения, формат, аргумент, ограничения и контекст, относящиеся к рассматриваемому доказательству; - на основе анализа и оценки исторического свидетельства, делать обоснованные заключения и соответствующие выводы; - анализировать различные, иногда противоречивые свидетельства из первичных

		источников и вторичных работ в целях создания объективного представления о прошлом
II. Ориентация времени в пространстве	во времени и пространстве	2.1. Изменение и преемственность Обучающиеся должны уметь: - анализировать и оценивать исторические примеры непрерывности и изменения во времени и пространстве; - объединять примеры непрерывности и изменения в течение продолжительного времени до масштабных исторических процессов или тем. - объяснять основания (критерии) систематизации и организации исторических событий и процессов внутри определенного временного блока.
III. Исторический анализ объяснение	и	3.1. Причина и следствие Обучающиеся должны уметь: - анализировать и оценивать взаимодействие нескольких причин и /или влияний; - понимать историческую обусловленность, выделяя совпадения, причинно-следственную связь и взаимосвязи; - объяснять и оценивать способы, в которых явление, событие или процесс связывается с другими аналогичными историческими явлениями во времени и в пространстве.
		3.2. Сходство и различия Обучающиеся должны уметь: - сравнивать связанные исторические события и процессы на местах, в течение определенного отрезка времени и/или в различных обществах, или внутри одного общества.
		3.3. Значимость Обучающиеся должны уметь: - определять значимость исторического события, явления, процесса для развития общества.
		3.4. Интерпретация Обучающиеся должны уметь: - объяснять и оценивать различные точки зрения на определенное историческое событие, явление, процесс.

Таким образом, данная таблица отражает ожидаемые результаты «на выходе» по развитию навыков на основе исторических концептов. Навыки исторического мышления должны развиваться на каждом уроке с учетом их постепенного расширения и прогрессии.

Обязательным требованием, которое предъявляется обновленной программой к процессу обучения истории, является организация исследовательской деятельности на уроке.

Особую значимость исследовательский подход приобретает в связи с тем, что именно на его основе осуществляется переход на новое содержание образования. Исследовательский подход предполагает:

- введение общих и частных методов научного исследования в процесс учебного познания на всех этапах (от восприятия до применения на практике);
- организацию учебной и внеучебной поисково-творческой деятельности.

Исследовательский подход способствует изменению характера взаимоотношений «учитель – обучающийся» в сторону сотрудничества, а также воспитанию познавательного интереса, созданию положительной мотивации обучения и образования, формированию глубоких, прочных и действенных знаний. Использование исследовательского подхода способствует развитию интеллектуальной сферы личности, формированию умений и навыков самообразования, т.е. формированию способов активной познавательной деятельности. Под исследовательской деятельностью понимается совместный творческий процесс учителя и учащегося по поиску решения определенной исторической проблематики. Ожидаемым результатом такой организации учебного процесса является формирование навыков исторического мышления (выдвижение гипотез, составление вопросов для исследования, анализ источников, сопоставление различных точек зрения, формулирование заключений и выводов, определение собственной позиции). Исследовательский подход в обучении позволяет учащимся увидеть взаимосвязи между внешне разрозненными явлениями и фактами, а также целостную картину исторического процесса.

Система исследовательской работы на уроках истории представлена в схеме 2.1.

Схема 2.1 – Процесс исследования на уроках истории

Исследовательская модель обучения:

- ✓ позволяет изучить исследовательский процесс;

- ✓ учить собирать информацию о других точках зрения по данной теме;
- ✓ учить использовать источники информации для анализа и синтеза аргументов и мнений, которые относятся к этой теме;
- ✓ позволяет вносить новые идеи и свежий взгляд в обсуждение проблемы, при этом добавляя результаты своих собственных исследований.

При правильной организации исследовательского подхода в обучении обучающийся от пассивного приемника готовой информации становится участником творческого процесса. Это повышает интерес обучающихся к предмету, изменяет их отношение к предмету.

Планирование и организация обучения по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» приведены в таблице 2.2.

Таблица 2.2 – Организация и планирование учебного предмета

<i>Привлечение учащихся к историческому исследованию, формирующему знания и навыки</i>			
<i>Всегда создаются условия для получения учащимися новых знаний. Исторические факты являются главными объектами исследования</i>	Историческое исследование		На каждую тему определяется соответствующий исторический концепт (понятия). Это, в свою очередь, уточняет процесс исследования и распознавания, позволяет развивать историческое мышление на основе учебных материалов
	<i>Знание:</i> исторические лица, события и процессы; хронология и особенности события/процессы/ явления; исторические термины	<i>Исторические понятия (концепты):</i> Доказательство Причина и следствия Изменение и преемственность Сходство и различия значимость интерпретация	
	Коммуникация ↑		
<i>Обязательное требование - умение эффективно демонстрировать результаты своих исследований</i>			

Обучение на основе концептов направлено на «схватывание» смыслов и сущности исторических событий, процессов и явлений, что способствует более глубокому пониманию содержания предмета. С опорой на исторические концепты осуществляется аналитический разбор исторического материала. В результате, учащиеся осваивают не только предметный материал, но и исследовательские процедуры, связанные с ними комбинации навыков и умений (методы сбора и упорядочения материала, умение формулировать вопросы и ставить проблемы в процессе работы с источником, способы идентификации и критической оценки источников, разработка плана исследования, выбор методов обобщения материала и проверки вывода).

Рассмотрим развитие навыка интерпретации исторических источников на основе концепта «доказательство». По концепту «доказательство» обучающиеся должны уметь:

- анализировать особенности исторического свидетельства, такие как аудитория, цели, точки зрения, формат, аргумент, ограничения и контекст, относящиеся к рассматриваемому доказательству;

- на основе анализа и оценки исторического свидетельства, делать обоснованные заключения и соответствующие выводы;

- анализировать различные, иногда противоречивые свидетельства из первичных источников и вторичных работ в целях создания объективного представления о прошлом.

Формирование и развитие навыков интерпретации исторических источников обучающихся на основе концепта «доказательство» обеспечивает постепенное расширение и прогрессию.

Развитие навыков исторического мышления по классам на основе концепта «доказательство» представлено в таблице 2.3.

Таблица 2.3. Развитие навыков исторического мышления по классам

Классы	Доказательство
5 класс	находить ответы на вопросы через изучение исторических источников
6 класс	использовать ряд источников для поддержки или оспаривания утверждения
7 класс	выходить за пределы «видимой информации» при прочтении источника и делать умозаключения, которые помогут ответить на исторический вопрос и прийти к определенному выводу
8 класс	обобщать источники для составления выводов, учитывая предпосылки, целевую аудиторию и основную задачу
9 класс	оценивать источники в свете их контекста, аудитории и задачи для поддержки обоснованных выводов

На протяжении изучения всего курса истории учащиеся должны продвинуться от описания к оценке противоречивых исторических свидетельств, используемых в выстраивании правдоподобных исторических аргументов. Например, при рассмотрении темы Коллективизация в Казахстане 20-30-х гг. XX века в 8 классе можно попросить учащихся, учитывая факты, выстроить аргументированные доказательства о причинах голода. Применение аргументации для определения причинно-следственных связей способствует погружению учащихся в предыдущие периоды и позволит выстроить последовательное утверждение с поддерживающим доказательством.

При обучении предметам «История Казахстана», «Всемирная история» на основе исторических понятий (концептов), обучающиеся развивают свои исследовательские и коммуникативные навыки, мышление и понимают исторические процессы и события.

Обучающиеся:

- представляют гипотезы;
- составляют вопросы для исследования;

- планируют и осуществляют исторические исследования;
- изучают и оценивают исторические факты;
- обсуждают результаты исторического исследования, обосновывают аргументы и целесообразность их использования для подведения итогов.

Историческое мышление предполагает собой способность выявлять, описывать и оценивать свидетельства о прошлом из различных источников (включая письменные документы, произведения искусства, археологические артефакты, устные и другие первичные источники), способность извлекать необходимую информацию, делать обоснованные выводы и понимать эти свидетельства в контексте, осознавать и оценивать ограниченность той или иной точки зрения.[9].

Теперь рассмотрим последовательность работы с историческими источниками. Сбор специальных источников для урока определяется по следующим критериям:

- соответствие целям и задачам обучения истории;
- описание основных фактов и событий изучаемого периода;
- содействие актуализации исторических знаний;
- источники должны быть интересными, доступными обучающимся по содержанию и объему;
- эмоциональное влияние на обучающихся;
- способствовать совершенствованию познавательности, нести научную и литературную ценность.

Кроме того, исследуемые исторические источники выбираются в соответствии с темой урока. Виды исторических источников представлены в таблице 2.4.

Таблица 2.4 – Виды исторических источников

Виды исторических источников		
<i>Документы</i>	<i>Артефакты</i>	<i>Иллюстрации</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Книги • Письма • Дневники • Правила 	<ul style="list-style-type: none"> • Кости • Керамика • Ювелирные изделия • Монеты 	<ul style="list-style-type: none"> • Картинки • Фотографии • Гравюра • Диаграмма

Алгоритм работы с данными источниками:

- для исторических исследований от ученика требуется работа с различными источниками;
- выходить за пределы «видимой информации» при прочтении источника и делать умозаключения, которые помогут ответить на исторический вопрос и прийти к определенному выводу;
- оценивать источники в свете их контекста, аудитории и задачи для поддержки обоснованных выводов.

Обучающиеся, которые правильно владеют алгоритмом работы с источниками, показывают хорошие результаты в ходе исследовательской работы. Поэтому рекомендуется систематически проводить работу с историческими источниками, соответствующими теме урока.

Значимость данного концепта - исторического источника - в том, что он содействует конкретизации исторического материала, созданию ярких образов и картин прошлого. Посредством исторического источника у обучающихся формируется интерес к истории. Привлечение новых фактов позволяет почувствовать им дух эпохи. При работе с ними у учеников активизируется процесс мышления и воображения, что способствует усвоению исторических знаний и развитию исторического сознания.

У учеников вырабатываются умения самостоятельно работать с элементами исследования, анализировать и извлекать информацию, оценивать значение исторических источников прошлого и настоящего.

Учителю рекомендуется давать обучающимся направление на эффективное использование источников и находить ответы на вопросы через исследование.

Например, при изучении темы «Атлахская битва» по реализации цели обучения 6.2.2.3 «характеризовать достижения кочевников в военном искусстве» в соответствии с концептом «доказательство» можно дать задание провести исследование фотографии Атлахской битвы.

В соответствии с данным заданием, учитывая возрастные особенности обучающихся, можно использовать метод «Работа с фотографиями».

Фотографии – наиболее привлекательный источник на уроках истории. С начала XIX века фотографии поставляют нам огромное число правдоподобных визуальных образов, связанных с различными аспектами истории, включая социальную жизнь, войны, технические изобретения, политические события и т.д.

С одной стороны, будучи визуальными источниками, фотографии предлагают учащимся информацию в более привлекательной форме, чем тексты, хотя бы даже потому, что воспринимаются они гораздо проще, чем длинные и сложные письменные источники.

С другой стороны, фотографии необходимо «вопрошать», чтобы их понять. Без тщательного анализа даже самые интересные фотографии могут остаться закрытыми для исторического исследования. Другими словами, необходимо поставить вопросы и задания, которые помогли бы фотографии «рассказать историю».

Примерный алгоритм работы с фотографией:

- Опишите, что вы видите на фотографии. Пожалуйста, уделите достаточно времени такому описанию - даже мельчайшая деталь может иметь большое значение.
- Какие объекты запечатлены на фотографии? Какие из них, по вашему мнению, автор хотел выделить? Почему?
- Что делают люди, представленные на фотографии?

- Обратите особое внимание, если люди, изображенные на фото, специально принимают позу. Подумайте, почему именно в этом месте и именно в это время появился человек с фотоаппаратом?

- Содержится ли в фотографии текстовая информация: плакаты, реклама, подписи?

- Если время снимка неизвестно, постарайтесь всеми возможными способами выяснить возможное время его появления.

- Всегда принимайте во внимание, как фотография связана с другими источниками информации (текстами, статистическими сведениями, мультипликацией и т.д.), и постарайтесь сформулировать общую идею.

- Если разные источники друг другу противоречат, постарайтесь разобраться, почему так происходит. Какую новую информацию можно извлечь из противоречия источников? Какой из них кажется вам наиболее достоверным и почему?

- Какую максимальную информацию можно получить, рассматривая фотографию? На какие вопросы фотография не может ответить? Какая информация отсутствует? [10].

Использование аналитического рабочего листа для анализа рисунка в соответствии с алгоритмом работы с фотографией способствует систематическому проведению исследовательской работы учащегося.

Образец аналитического рабочего листа представлен в таблице 2.5.

Таблица 2.5 – Образец аналитического рабочего листа

1-шаг. Контроль			
A	Исследуйте изображение в течение 2 минут. Охарактеризуйте общий эффект, полученный на рисунке, а затем исследуйте его отдельные элементы. Разделите изображение на отдельные части и исследуйте каждый его элемент		
B	Для определения людей, объектов и действий с изображением используйте таблицу ниже		
	Люди	Объекты	Действия
2-шаг. Вывод			
	На основании своих наблюдений, пожалуйста, сделайте вывод из рисунка, показывая три основных предмета		
3-шаг. Вопросы			
A	Какие вопросы вы задаете этому рисунку?		
B	Где можно найти ответы на них?		

В результате обучающиеся могут сделать вывод о достижениях тюрков в военном искусстве в соответствии с событиями в картинках.

Таким образом, при изучении предмета необходимо развивать навыки исторического мышления обучающихся на уроках с учетом их постепенного развития и расширения. При составлении задания должны учитываться возрастные особенности обучающихся. Прогрессия навыков на основе исторических понятий (концептов) по классу представлена в таблицах 2.6-2.10.

Таблица 2.6. Развитие навыков исторического мышления по классам на основе концепта «Изменение и преемственность»

Классы	<i>Обучающиеся будут...</i>
5 класс	давать свое объяснение причинам изменений, приводя примеры
6 класс	понимать, что изменения могут рассматриваться как различия между двумя периодами времени
7 класс	понимать, что непрерывность и изменения переплетены друг с другом, и некоторые вещи изменяются с течением времени, в то время как другие остаются стабильными
8 класс	понимать, что исторические изменения могут быть описаны как процесс (поток) в течение длительного периода времени (в условиях темпа, степени, тенденции)
9 класс	понимать, что существует множество процессов (потоков) изменчивости и непрерывности одновременно, и не всегда все процессы взаимосвязаны между собой

Таблица 2.7. «Причина и следствие»

Классы	<i>Обучающиеся будут...</i>
5 класс	давать объяснения некоторым историческим событиям
6 класс	давать объяснения событиям прошлого, определяя их причины и последствия
7 класс	объяснять, почему произошло то или иное событие, выявляя ряд причин и демонстрируя связи между ними
8 класс	объяснять, почему произошло то или иное событие, ссылаясь на широкий диапазон причин, демонстрируя связи между ними
9 класс	давать развернутое объяснение причинно-следственным связям, детально анализируя каждый фактор и демонстрируя, как они связаны с исследовательским вопросом и друг с другом

Таблица 2.8 – «Сходство и различия»

Классы	<i>Обучающиеся будут...</i>
5 класс	описывать сходства и различия между людьми, обществами, событиями и изученными объектами
6 класс	понимать и объяснять опыт, идеи и убеждения людей в различных обществах в рамках одного исторического периода
7 класс	классифицировать сходства и различия по заданному признаку
8 класс	определять важность выявленных сходств и различий для интерпретации исторических событий/явлений/процессов
9 класс	обобщать и оценивать выявленные сходства и различия, принимая

	во внимание исторический контекст и историческую перспективу
--	--

Таблица 2.9 – «Значимость»

Классы	Обучающиеся будут...
5 класс	понимать, что события могут быть более или менее значимыми
6 класс	приводить несколько причин того, почему событие или личность считаются значимыми (важными) на основе определения степени влияния, которое они оказывали
7 класс	применять критерии определения значимости события для различных групп общества
8 класс	использовать критерии, для определения значимости, как в определенный момент, так и с течением времени
9 класс	объяснять, почему разные группы людей могут по-разному интерпретировать значимость, в соответствии с их перспективами

Таблица 2.10 – «Интерпретация»

Классы	Обучающиеся будут...
5 класс	понимать, что прошлое может быть представлено различными способами
6 класс	описывать, как прошлое было представлено разными людьми по-разному
7 класс	приводить причины того, почему у людей имеются столь разные мнения относительно прошлого, описывая эти мнения
8 класс	объяснять, почему люди создавали различные интерпретации прошлого, учитывая их цели и приводимые ими доказательства
9 класс	анализировать различные интерпретации и суждения относительно их значимости для того, чтобы делать обоснованные выводы об определенном событии или личности

**Ожидаемые результаты по навыкам для каждого класса являются минимумом, который должны достичь учащиеся, но вместе с тем не исключается, что часть учащихся могут освоить навыки, формирование которых предполагается в последующих классах [11].*

Обучение, построенное на определенных исторических концептах, позволяет формировать и развивать у учащихся историческое сознание на основе конкретного учебного материала. Поэтому при составлении заданий на уроках истории можно использовать приведенные выше в таблице формулировки навыков согласно соответствующему историческому понятию (концепту).

Педагогические методы и подходы в обучении истории предполагают использование:

- ценностно-ориентированного подхода;
- личностно-ориентированного подхода;
- деятельностного подхода;

- дифференцированного подхода;
- коммуникативного подхода;
- информационно-коммуникационных технологий;
- *активных методов обучения* (интерактивная лекция, ролевые игры, дебаты, составление опорных схем, организация конференций и т.д.)
- *проблемных методов обучения* (обучение через постановку проблемных вопросов; обучение с постановкой проблемных вопросов, составление проблемной ситуации; метод «Флоу» («Поток») - вовлечение учащихся в исследовательский поток (учащийся последовательно находит решение той или иной проблемы, и получает удовлетворение, как от самого исследовательского процесса, так и от решения задачи)
- *методов и приемов активизации творческого мышления* - (стратегии развития критического мышления; технология решения исследовательских задач)
- *проектных методов обучения и т.д.*

Ценностно-ориентированный подход в обучении учебного предмета «История Казахстана», «Всемирная история» - это способ организации и выполнения учебной деятельности, получения и использования ее результатов с позиций определенных ценностей. Ценностно-ориентированный учебный процесс целенаправленно формирует систему ценностей личности учащегося. Ценностно-ориентированный подход, используемый в учебной программе курса истории Казахстана, предполагает реализацию возможностей для формирования казахстанского патриотизма, толерантного сознания, уважения к историческому прошлому своей страны, культуре и традициям предков. Изучая историю своей страны в различные исторические периоды, учащиеся осознают целостность и преемственность исторического процесса, а также историю Казахстана как часть мировой истории.

По учебному предмету «Всемирная история», изучая историю стран и народов в различные исторические периоды, учащиеся осознают культурное разнообразие и, одновременно, целостность человеческого сообщества, учатся определять пути и способы мирного и взаимовыгодного сотрудничества и взаимодействия народов и государств. Учащиеся приходят к пониманию, что каждый народ в процессе исторического развития внес свой уникальный и весомый вклад в прогресс человечества.

Учащиеся приходят к пониманию, что народ Казахстана в процессе исторического развития внес свой уникальный и весомый вклад в прогресс человечества. Они также узнают о наличии проблем и противоречий в историческом наследии, учатся выявлять закономерности исторических процессов и прогнозировать их дальнейшее развитие.

Рассмотрим формирование ценностей на основе ценностно-ориентированного подхода по учебному предмету «История Казахстана».

9-класс, «История Казахстана»

<i>Ценность: Независимость Республики Казахстан и Астана</i>	
<i>Цели обучения</i>	<i>Деятельность в обучении</i>
«объяснять историческую значимость провозглашения независимости Казахстана»	<ul style="list-style-type: none"> - сравнивая Декларацию О Государственном суверенитете Казахской ССР 1990 года» и Конституционный закон «О государственной независимости Республики Казахстан» 1991года» определяет сходство и различия, делает выводы. - пишет эссе на тему «Каково историческое значение Конституционного закона» или «О государственной независимости Республики Казахстан»
«оценивать Астану как символ процветания нового Казахстана»	<ul style="list-style-type: none"> - разрабатывает список причин переноса столицы РК с использованием различных исторических источников; - составляет «пирамиду» из пяти-шести причин в зависимости от их важности; - обучающийся объясняет свой выбор.

Данный подход способствует целенаправленному формированию системы личностных ценностей учащихся, развитию навыков исторического анализа и интерпретации событий.

Личностно-ориентированный подход в обучении подразумевает субъект-субъектные отношения учителя и обучающегося на уроке, демократическое отношение к обучающемуся, уважение к его личности, наиболее полное раскрытие и формирование положительных морально-этических качеств обучающегося, его способностей, талантов с учетом потенциальных возможностей.

Личностно-ориентированный подход в процессе реализации программы по предметам «История Казахстана» и «Всемирная история» предполагает учет индивидуальных интересов и способностей обучающихся, формирование умения определять и отстаивать свою позицию в процессе обсуждения сложных вопросов исторического развития, реализацию права личности самостоятельно оценивать события и делать собственные выводы, иметь собственные убеждения и взгляды на рассматриваемые исторические события и процессы.

Реализации личностно-ориентированного подхода в обучении и воспитании способствуют межпредметные связи, позволяющие учителю опираться на интересы и увлечения учащихся. При этом учитываются основные принципы современного образовательного процесса (принцип вариативности обучения, принцип интеграции, принцип целостности содержания образования,

принцип систематичности, принцип развивающего обучения, принцип самостоятельности и творческой активности учащихся).

Интеграция предметов позволяет находить новые факторы, которые подтверждают или углубляют определенные наблюдения и выводы учащихся.

Межпредметная интеграция, преемственность и прогрессия ожидаемых результатов по уровням образования представлены в таблице 2.11.

Таблица 2.11 – Межпредметная интеграция, преемственность и прогрессия ожидаемых результатов по уровням образования

Учебные предметы	Уровни образования			Ожидаемые результаты на выходе
	Начальный	Основной средний	Общий средний	
<i>Познание мира, История Казахстана, Всемирная история, География, Основы права</i>	- формирование первоначальных навыков работы с историческими и географическими данными	- развитие навыков исторического мышления на основе понимания и осмысления прошлого; - формирование умения пользоваться информационно-понятийным полем истории и географии для расширения своих знаний о сущности и динамике глобальных процессов	- формирование умений моделировать пути развития общества и определять стратегии для достижения намеченных целей; - формирование навыков использования полученных знаний в повседневной жизни, умения объяснять и оценивать политические, социально-экономические и географические явления и процессы	- умение проецировать полученные знания в реальную практику для осуществления взаимодействия с окружающей действительностью с учетом политических, географических, социально-экономических и техногенных факторов и нравственных норм.

Создание проблемных ситуаций при осуществлении межпредметных связей и интеграции предметов способствует активизации мыслительной деятельности школьника, поиску новых способов познания учебного материала, формированию исследовательских навыков.

Деятельностный подход означает, что знания и умения формируются в процессе активной познавательной деятельности обучающегося, которая предполагает самостоятельный поиск, интерпретацию, анализ, обобщение и оценку исторических источников и других ресурсов. Обучающиеся активно участвуют в совместном обсуждении проблемных вопросов, в ролевых играх и активных формах обучения. Особое внимание в учебной программе уделяется использованию возможностей по применению и преобразованию новой информации, что способствует формированию функциональной грамотности

учащихся.

Дифференцированный подход – подразумевает специализацию учебного процесса для различных групп обучаемых, создание разнообразных условий обучения с целью учета особенностей учащихся.

Дифференцированный подход включает организацию учебной деятельности различных групп обучающихся с помощью специально разработанных средств обучения предмету и приемов дифференциации деятельности. Условием организации дифференцированной работы является применение дифференцированных заданий, которые различаются по сложности, познавательным интересам, характеру помощи со стороны педагога.

Коммуникативный подход в обучении – это передача и сообщение информации, обмен знаниями, навыками и умениями в процессе речевого взаимодействия двух или более людей. Результатом коммуникативного подхода является способность осуществлять общение посредством языка, то есть передавать мысли и обмениваться ими в различных ситуациях в процессе взаимодействия с другими участниками общения, правильно используя систему языковых и речевых норм и выбирая коммуникативное поведение, адекватное ситуации общения.

В соответствии с коммуникативным подходом процесс обучения должен включать задания, способствующие формированию умений общения и режимов работы, адекватных условиям реальной коммуникации (парная и групповая работа).

Использование информационно-коммуникационных технологий

В процессе изучения учебного предметов «История Казахстана», «Всемирная история» необходимо создавать условия для развития у обучающихся навыков применения информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), включая поиск, обработку, извлечение, создание и презентацию необходимой информации, сотрудничество для обмена информацией и идеями, оценивание и совершенствование своей работы через использование широкого спектра оборудования и приложений.

Применение ИКТ в процессе преподавания «Истории Казахстана» и «Всемирной истории» предполагает:

- развитие навыков самостоятельной работы, связанных с поиском информации, ее отбором, сопоставлением и установлением связи между фактами и явлениями;
- использование мультимедийных ресурсов для расширения знаний учащихся;
- использование интерактивных досок для технической поддержки подходов активного обучения;
- обучение учащихся через электронные учебники;
- создание творческих проектов по выбранной теме с использованием различных видов компьютерной презентации;
- использование компьютерных средств коммуникации (например,

онлайн-форумы, конференции) для развития творческой активности учащихся, умения обсуждать и дебатировать на различную историческую тематику.

В рамках обновления содержания образования наряду с указанными подходами методы активного обучения имеют важное значение в формировании личности, поскольку в быстро развивающемся мире для оптимизации обучения обучающихся на протяжении всей жизни необходимо всесторонне развивать индивидуальные способности учащихся.

Поэтому, современный педагог должен хорошо знать новые требования обновленного содержания образования, уметь выстраивать уроки в соответствии с требованиями к результатам освоения учебной программы, так как его педагогическая деятельность, в конечном счете, направлена именно на результат обучения.

Изменение роли педагога в процессе обучения в соответствии с обновленным содержанием образования приведено в следующей таблице 2.11.

Таблица 2.12. Изменение роли учителя и ученика

<i>Класс, где в центре обучения стоит учитель</i>	<i>Класс, где в центре обучения стоит ученик</i>
Учитель - «источник знаний»	Учитель - организатор обучения
Учитель для учащихся «исполнитель»	Учитель - «посредник» и помощник
Учащиеся «пассивные» получатели знаний	Учащиеся активные участники учебного процесса
Учащиеся отвечают на вопросы	Учащиеся задают вопросы
Учащиеся чрезмерно опекаемы	Учащиеся ответственны за свое рефлексивное обучение
Учащиеся конкурируют друг с другом	Учащиеся сотрудничают в ходе учебного процесса
Учащиеся высказывают свое мнение	Учащиеся активно слушают мнения других

Обязательным требованием, предъявляемым к организации уроков истории на современном этапе, является использование методов активного и интерактивного обучения, способствующих развитию навыков анализа, исследования и критического мышления.

На уроке истории должны использоваться ценностные установки, проблемные задачи, исследовательские задания, а также задания, которые формировали бы у учащихся практико-ориентированные (функциональные) навыки. Перед использованием определенного метода активного обучения учителя должны постоянно продумать свою роль и деятельность в учебном процессе.

Активное обучение на уроках истории – это, прежде всего, активное вовлечение учащихся в процесс изучения материала. Именно изучения, а не заучивания. Учащийся через разнообразные виды учебной деятельности, которые предлагает учитель, самостоятельно добывает информацию, анализирует и объясняет те или иные исторические события, явления и процессы, дает собственную аргументированную оценку.

Активные методы обучения строятся по схеме взаимодействия «учитель = ученик». Из названия понятно, что это такие методы, которые предполагают равнозначное участие учителя и обучающихся в учебном процессе. То есть, обучающиеся выступают как равные участники и создатели урока.

Признаки активных методов обучения:

- активизация мышления, причем обучающийся вынужден быть активным;
- длительное время активности, т.е. обучающийся работает не эпизодически, а в течение всего учебного процесса;
- самостоятельность в выработке и поиске решений поставленных задач;
- мотивированность к обучению.

В процессе обучения педагог может выбрать как один активный метод, так и использовать комбинацию нескольких. Но успех зависит от системности и соотношения выбранных методов и поставленных задач.

Также активные методы обучения это такие методы обучения, при которых деятельность обучаемого носит продуктивный, творческий, поисковый характер. К активным методам обучения относят дидактические игры, анализ конкретных ситуаций, решение проблемных задач, обучение по алгоритму, мозговую атаку, внеконтекстные операции с понятиями и др. При изучении учебного предметов «История Казахстана», «Всемирная история» можно использовать следующие активные методы обучения:

Метод «Знаю – Хочу узнать – Узнал»

Формируемыми навыками метода являются совместная работа обучающихся, мышление, принятие решений и управление информацией.

Использование метода эффективно в целях реализации начального этапа исследования, характеризующегося установлением стартового уровня знаний учеников, существующих в них пробелов, дальнейшего планирования для достижения успешности своего обучения и завершающего анализа изученной информации по завершении исследования. Метод основывается на базе имеющихся знаний и развивает навыки общения и командной работы.

Алгоритм реализации метода

1. В *Таблице 1*, в колонке «Знаю» ученики записывают информацию об имеющихся знаниях по конкретной теме или вопросу.

Если ученики работают в условиях групп, следует первоначально провести задание «Стикер» для подготовки и записи в *Таблицу 1* общегруппового ответа.

2. Далее, ученики устанавливают имеющиеся пробелы в своих знаниях, фиксируя в столбике «Хочу узнать» необходимые им знания.

3. По завершении усвоения темы, ученики заполняют последний столбик «Узнал», в котором подтверждают достоверность информации, внесенной в первые два столбика и сопоставляют полученную информацию с имеющейся на первоначальном этапе и записанной в столбике «Знаю».

<i>Знаю</i>	<i>Хочу узнать</i>	<i>Узнал</i>

Метод «Иерархии бриллиантов»

Формируемыми навыками метода являются совместная работа обучающихся, мышление, принятие решений и управление информацией.

Метод используется в процессе работы малыми группами и направлен на определение приоритетов в выборе информации и идей. Метод может служить для получения сопутствующего эффекта при использовании методов «Коллекция стикеров» и «Лавина идей», направленного на формирование у учащихся навыков ранжирования определенных вопросов и его обоснования.

Планировка классной работы и принцип взаимодействия учеников: ученики могут работать у доски, у стены, а также – группами, за столом.

Алгоритм реализации метода

1. Ученики разрабатывают или предварительно записывают на карточке или стикере девять идей в отношении определенного вопроса.

2. Ученики отбирают и располагают в верхнем поле одну наиболее приоритетную карточку, далее, на последующих местах располагают карточки в следующем порядке: на втором месте - две карточки, на третьем - три карточки, на четвертом - две и на пятом, внизу - одна карточка, представляющая наименьший приоритет. Карточки образуют форму бриллианта.

3. Ученики должны стремиться к согласованности мнений, которая достигается совместным обсуждением порядка расположения карточек и его обоснования.

4. Наиболее приоритетные карточки могут быть изучены более детально, методом «*Пять вопросов*».

Например, в 8-м классе по теме «Переход от политики «военного коммунизма» к НЭПу методом «Иерархии бриллиантов» можно дать задание обучающимся найти причины отказа советской власти от новой экономической политики

Причины отказа советской власти от новой экономической политики:

- ✓ Противоречие советской идеологии;
- ✓ Противостояние социалистической позиции;
- ✓ Расхождения в социальной классификации;
- ✓ Увеличение безработицы;
- ✓ Увеличение иностранного капитала;
- ✓ Введение политики коллективизации;
- ✓ Личная позиция Сталина;
- ✓ Усиление борьбы против мелких товаропроизводителей;

Учащиеся в ходе определения причин должны привести доказательства и факты.

Метод «Воздушный шар»

Формируемыми навыками метода являются совместная работа обучающихся, мышление, принятие решений и управление информацией.

Метод используется в качестве инструмента в процессе планирования урока. Метод позволяет формировать у учеников навыки сопоставления проблем, прогнозирования всех возможных последствий и реализации структурированного подхода в вопросах организации и планирования каких-либо мероприятий.

Планировка класса и принцип взаимодействия учеников: допускается работа учеников у доски, у стены, либо за столом.

Алгоритм реализации метода:

1. Ученикам выдается картинка воздушного шара.

2. Предлагается ряд вопросов по определенной теме следующего характера:

- *Кто должен быть на воздушном шаре?* Ученики записывают имена главных действующих лиц по вопросу: людей, чье присутствие на борту необходимо для того, что бы шар взлетел и был управляем.

- *Что должно быть в наличии, чтобы проект оказался успешным?* На картинке с изображением шара ученики отмечают все, на их взгляд, необходимые элементы для успешности проекта.

- *Что замедляет его?* Рядом с якорем ученики записывают факторы, препятствующие успешному старту проекта.

- *Что помогает ему двигаться на большей скорости?* Ученики отмечают факторы, не имеющие непосредственного отношения к воздушному шару, но способствующие успешности реализации проекта: работоспособность, мотивация, креативность и др.

- *Что может сбить шар с намеченного курса?* С обеих сторон шара ученики отмечают проблемы, которые могут возникнуть в ходе выполнения проекта.

3. После завершения задания ученикам предоставляется возможность для сравнения и противопоставления своих шаров с целью дальнейшего улучшения процесса планирования. Этот метод обучения можно использовать в определении значимости исторических событий.

Метод «Каждый учит каждого» (также известен по названию «Берешь одно – даешь другое»).

Формируемыми навыками метода являются совместная работа обучающихся, мышление, принятие решений и управление информацией.

Метод эффективен для передачи большого объема фактической информации обучающимся. Взамен необходимости передачи учителем большого потока информации, ученики отбирают необходимый материал, непосредственно касающийся темы, и передают его своим ровесникам.

Согласован с методом «Кластеры», предназначенным, также, для передачи информации.

Планировка классной работы и принцип взаимодействия учеников следующие: необходимо большое пространство для удобства передвижения и общения, либо ученикам можно располагаться за партой, группами из четырех человек, в каждой из которых, два ученика переходят в другие группы по истечении определенного времени.

Алгоритм реализации метода

1. Каждому ученику выдан лист бумаги, на котором записана информация о каком-либо факте или о статистических данных. Желательно, чтобы для каждого ученика была определена разная информация.

2. Ученики знакомятся с предназначенной для них информацией (необходимо убедиться, что ученики понимают ее значение).

3. Ученики свободно передвигаются и делятся своими утверждениями с другими учениками. Цель их передвижения - разъяснение полученной информации наибольшему количеству присутствующих, насколько это возможно.

4. Ученики могут детализировать свои объяснения, предоставляя, в случае целесообразности, примеры, или объединяя свои утверждения с утверждениями других учеников.

5. По истечении достаточного времени для обмена информацией, ученики работают в небольших группах для систематизации всей информации, полученной в процессе выполнения задания.

6. При последующем опросе ученики объясняют и обосновывают свою систему классификации.

7. Ученики могут обсудить свою реакцию на различные факты/данные:

Что их удивило? Что их шокировало? Что из утверждений опечалило или ошастливило их, и что заинтересовало?

8. Ученики могут размышлять о своем собственном обучении: Что они легче запоминают? Что для них является самым сложным?

9. Главные выводы по всем опросам могут быть записаны на доске или на учебном плакате.

Метод «Факт или мнение»

Формируемыми навыками метода являются совместная работа обучающихся, мышление, принятие решений и управление информацией.

Сущность метода состоит в создании условий для размышлений обучающихся и формулировки заключений о том, является ли полученная ими информация *фактом* или *рядовым мнением*, основанным на системе ценностей. В плюралистическом обществе разграничение *факта* от *мнения* на основе доказательств является важным навыком. Это непростое задание требует от учеников рассмотрения природы знаний (возможны случаи отсутствия одного конкретного ответа). Ученики работают в группах для обсуждения своих позиций. Результативным подходом к данному заданию станет опрос после выполнения задания.

Алгоритм реализации метода

1. Ученикам предлагается ряд разных утверждений по одному вопросу, представляющих позиции противоположных суждений.

2. Ученики анализируют утверждения и определяют их статус: факт или мнение. Ученики обдумывают обоснование своего выбора и презентуют его перед классом в процессе обратной связи. Далее, ученики изучают тождественность и различия в суждениях между группами.

3. В процессе опроса, организованного после выполнения задания, ученики концентрируют внимание на факторах, способствующих сформулированным суждениям.

Предлагаемые вопросы для проведения опроса:

4. На основе обратной связи, ученики могут продолжить изучение вопросов, посредством таких заданий, как «Плюс-минус-интересно», «Учет всех факторов», «Колесо последствий» или «Стратегия причинно-следственных связей».

Метод «Своя игра»

Формируемые навыки метода - управление информацией и мышление.

Метод заключается в формировании у учеников навыков формулирования вопросов к предоставленным ответам на них. Использование метода способствует выявлению способных к креативному мышлению учеников.

Алгоритм реализации метода

1. Ученикам предоставлен ответ на вопрос, имеющий непосредственное отношение к исследуемой теме. Ответы могут варьироваться от простых фактических (дата, имя или место события) - до предоставления абстрактных понятий или описания эмоций. Ученикам необходимо сформулировать вопросы для каждого предложенного ответа.

2. Если ответ не имеет однозначного вопроса, ученики сравнивают и противопоставляют вопросы, которые они придумали, аргументируя свою формулировку вопроса.

Использование метода способствует выявлению способных к креативному мышлению учеников. Метод заключается в формировании у обучающихся навыков формулирования вопросов к предоставленным ответам на них. Использование метода способствует выявлению способных к креативному мышлению учеников.

Например, образцы вопросов и ответов по учебному предмету «История Казахстана»:

1837-1847 гг. (Когда произошло национально-освободительное движение под руководством Кенесары Касымұлы?)

Бумын (Кто является первым каганом Тюркского каганата?)

В местности Карасиыр у р. Буланты (Где произошло сражение казахов с джунгарами, названное «Қалмақ қырылған»?)

Решил отдать жизнь за независимость своей Родины (Почему Ширак завел войско персов в безводную пустыню?)

Метод «Сила-Слабость-Возможности-Риск» (ССВР)

Формируемые навыки метода - совместная работа, мышление, принятие решений и решения проблем.

Метод направлен на формирование навыков анализа и всеаспектного исследования проблем; эффективен в процессе планирования и разработки каких-либо начинаний, а также, в процессе оценивания деятельности/события, с целью определения качества выполненного объема и прогнозируемых последствий.

Планировка класса и принцип взаимодействия учеников: метод реализуется в различных вариантах. Для сбора информации может быть использован бумажный конвейер. Учителя необходимо обеспечить условиями для удобства передвижения групп. Возможен и иной вариант: группы остаются на своих местах и используют подготовленный шаблон для рассмотрения проблем.

Алгоритм реализации метода

1. Учитель обсуждает с учениками значение метода ССВР и каждого составляющего его структуру понятия, а также, различия между «силой» и «возможностью», «слабостью» и «риском». Так, «возможности» и «риски» предполагают прогнозирование потенциальных последствий, в то время, как «сила» и «слабость» - формирование перечня положительных и отрицательных аспектов, фактического состояния вопроса и характера предшествующих действий.

2. Ученикам предлагается информация для обсуждения или оценивания. Возникающие идеи фиксируются под соответствующим подзаголовком (С-С-В-Р).

3. Учитель вправе акцентировать внимание на одном подзаголовке и обсудить его, прежде чем переходить к следующему. К примеру, ученикам отведено время для изучения «сил» идеи, прежде, чем перейти к ее «возможностям».

4. Во время обратной связи учитель может задавать следующие вопросы: Что является лучшим? Что является худшим? Что может случиться в настоящее время? Что может помешать будущему прогрессу?

5. В процессе использования метода полезно проведение командной работы.

6. Идеи и предложения, возникающие в ходе выполнения задания, в дальнейшем могут быть проанализированы, посредством использования техники «Пяти вопросов» [12].

Например, рассмотрим данный метод на уроке истории (Всемирная история) в 6 классе при изучении темы «Как было построено феодальное общество?». (г.Астана, школа-гимназия №63. ФИО учителя: Жанузакова Г.Е.)

(Групповая работа) стратегия ССВР «Сила-Слабость-Возможности-Риск»

Цель: Выявить особенности условий жизни представителей средневековых сословий

УМН: применение, анализ.

Задание: определите особенности условий жизни представителей средневековых сословий, выделяя сильные и слабые стороны и прогнозируя риски и возможности:

1 группа – Духовенство

2 группа - Феодалы

3 группа - Крестьяне

Учащимся предлагается изучить информацию учебника одного подзаголовка и обсудить в группе. Возникающие идеи фиксируются под соответствующим подзаголовком (С-С-В-Р) в таблицу на листках А-3.

Сила	Слабость
Риск	Возможность

Дескрипторы:

- определите особенности жизни каждого сословия;
- выявите сильные стороны сословий;
- выявите слабые стороны сословий;
- спрогнозируйте возможности сословий;
- спрогнозируйте риски сословий;
- сверьте свою работу с таблицей;
- презентуйте работу в другой группе.

Критерии оценивания:

- определяет особенности жизни каждого сословия (не менее 3-х);
- выявляет сильные стороны сословий;
- выявляет слабые стороны сословий;
- прогнозирует риски сословий;
- прогнозирует возможности сословий.

ФО. Получив таблицы для сверки итогов своей работы, группа делает самооценку. Затем посол от каждой группы презентует работу в другой группе.

Прием «ПОПС формула».

ПОПС формула, разработанная профессором права Дэвидом Маккойд-Мэйсоном из ЮАР, представляет собой:

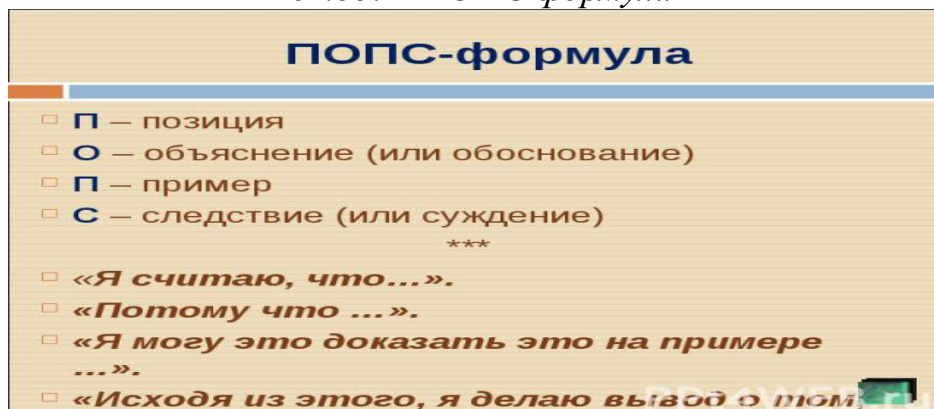
- интерактивный прием обратной связи. Ее составные части позволяют разобрать учебную проблему, закрепить пройденный материал. В отличие от тестовой формы контроля, в которой часто присутствуют случайности, интуиция или вовсе удача, данная формула выявляет более наглядно существующие пробелы в знаниях учеников, причем по существу.

- данный прием может стать отличным инструментом построения дискуссии. Он позволяет построить свое выступление кратко, лаконично, аргументировано, со всеми соответствующими выводами, что, безусловно, вызывает интерес у одноклассников и побуждает их к деловому спору.

Например, рассмотрим данный метод на уроке истории (Всемирная история) в 6-м классе при изучении темы «Как крестовые походы изменили

христианскую Европу и мусульманский мир?» (Астана, школа №46. ФИО учителя: Маканова Т.В.)

Метод: «ПОПС формула»

Задание: Обосновать свою позицию согласно теме урока: как крестовые походы повлияли на христианскую Европу и мусульманский мир?

Дескрипторы:

- изложить свою позицию;
- обосновать свою позицию;
- привести примеры, аргументируя свою позицию;
- сделать логическое заключение.

Критерии оценивания:

- Правильно определяет свою позицию согласно теме урока.
- Дает обоснование влияния крестовых походов на христианскую Европу и мусульманский мир (не менее 3).
- Приводит примеры доказывающие свою позицию (не менее 3)
- Делает выводы.

Метод «ФИШБОУН».

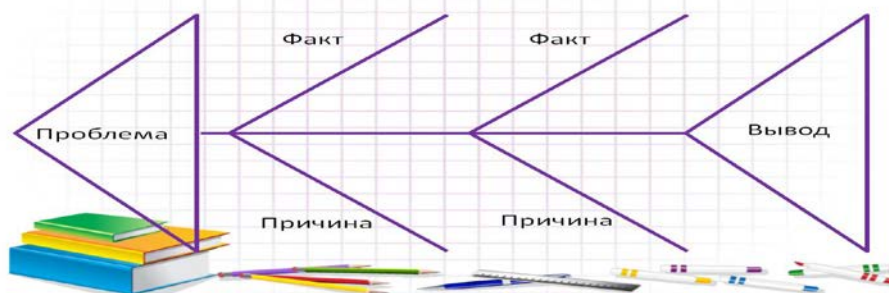
Одним из методических приемов, который можно использовать при работе в группах, это прием «Фишбоун». Дословно он переводится с английского как «Рыбная кость» или «Скелет рыбы» и направлен на развитие критического мышления учащихся в наглядно-содержательной форме.

Суть данного методического приема — установление причинно-следственных взаимосвязей между объектом анализа и влияющими на него факторами, совершение обоснованного выбора. Дополнительно метод позволяет развивать навыки работы с информацией и умение ставить и решать проблемы [13].

Например, рассмотрим данный метод на уроке истории (История Казахстана) в 5-м классе при изучении темы «Почему кочевое скотоводство стало основным видом хозяйства?» (г.Астана, школа-гимназия №63 ФИО учителя: Жанузакова Г.Е.)

Исторический концепт: Причина и следствие

Схема модели Фишбоун

Задание: Ответьте на вопрос: почему кочевое скотоводство стало основным видом хозяйства племен на территории Казахстана в эпоху бронзы?

Дескрипторы:

- определите причины перехода к кочевому скотоводству;
- определите факты, доказывающие преимущества кочевого хозяйства;
- сформулируйте аргументированный вывод о значении кочевого скотоводства в жизни племен.

Критерии оценивания:

- определяет причины перехода к кочевому скотоводству (не менее 3);
- определяет факты, доказывающие преимущества кочевого хозяйства (не менее 3);
- формулирует аргументированный вывод.

Применение вышеназванных активных методов обучения направлено на развитие у учащихся познавательного интереса к предмету, активизацию психологических механизмов, благодаря чему учащиеся включаются в работу на каждом уроке.

Использование предлагаемых методов подводит учащихся к целеполаганию, обучает их навыкам системного мышления, сотрудничеству, прививает вкус к самоуправлению, самоанализу, учит структурировать и обобщать знания, видеть взаимосвязь событий и исторических процессов, позволяет формировать личностное отношение к изучаемому материалу.

Использование данных методов поможет гарантировать учащимся успех в обучении, способствовать развитию коммуникативных качеств, т. е. осуществить реализацию возрастных особенностей — стремления быть значимым, уметь общаться. Данные методы и приемы позволят раскрыть врожденную потребность обучающихся в активном познании окружающего мира.

Одной из перспективных форм работы на уроках истории, который реализуется посредством организации научно-исследовательской деятельности учащихся является метод проектов. Проектный метод в образовании – это дидактическое средство активизации познавательной деятельности учащихся, развития креативности (творчества) и одновременно формирования определенных личностных качеств. Три кита, на которых держится данная технология: самостоятельность, деятельность, результативность.

Выбор вида проекта (информационные, игровые, исследовательские, творческие и т.д.) зависит от возраста учащихся и темы. Избираемые темы по «Истории Казахстана», «Всемирной истории» должны быть значительными, интересными и усложняться в зависимости от уровня подготовки обучающихся. При этом работа может быть организована как в группе, так и индивидуально.

Прежде чем начинать работу важно предварительно объяснить учащимся детали работы и предоставить последовательный алгоритм действий, который поможет учащимся ориентироваться в работе над проектом.

Последовательность действий учащихся в работе над проектом:

- определение темы и цели проекта, формирование рабочих групп;
- планирование работы над проектом, постановка задач перед каждой группой;
- обсуждение задач, поиск решений («мозговой штурм»),
- выполнение проекта;
- описание проекта;
- защита проекта;
- оценка результатов.

Отличительные признаки проектной деятельности:

- метод проектов нацелен на всестороннее и систематическое исследование проблемы и разработку конкретного варианта образовательного продукта;
- работа над проектом предполагает получение, прежде всего, практического результата;
- проект, являясь результатом коллективных усилий, на завершающем этапе деятельности предполагает рефлексию совместной работы, анализ полноты, глубины, информационного обеспечения, творческого вклада каждого.

При работе над проектом принципиально меняется и роль учащихся, они не пассивные наблюдатели, а активные участники процесса. Результативность работы над проектом определяется по формированию практических учебных умений, а также личностных качеств: умению работать в группе, считаться с чужим мнением. В обучении истории метод проектов может использоваться в рамках программного материала практически на любом уроке.

Реализация метода проектов по истории в 5 классе характеризуется использованием приемов и методов игрового, творческого характера, посильных для этого возраста и вызывающих интерес.

Основной формой работы на уроке истории в 6-9 классах является групповая работа. На уроках истории работа над проектами в творческом коллективе дает возможность учащимся объединиться по интересам, обеспечивает разнообразие ролевой деятельности в процессе обучения, воспитывает обязательность выполнения заданий в намеченные сроки, взаимопомощь в работе, тщательность и добросовестность.

Каждый проект соотносится с определенной темой и может разрабатываться в течение одного, нескольких уроков, четверти или учебного года. Осуществляя эту работу, школьники могут, например, рассказывать и писать о жизни исторических личностей, создавать собственный журнал, готовить макеты, рисунки, коллажи, планы, карты, схемы, анкетные таблицы, графики, диаграммы и т.д. При использовании на уроке проектного метода обучающиеся получают новые знания не только в рамках учебных предметов, но и при организации их деятельности вне уроков. Проектный метод развивает критическое мышление обучающихся [14].

Критическое мышление является методом, используемым в осмыслении, оценке, анализе и синтезе информации, полученной в результате контроля, практики, размышления и обдумывания, а также может быть основой, толчком для совершения действий.

Критическое мышление зачастую предполагает готовность представить что-то перед собой, принимать альтернативные решения, внедрять новые или модифицированные способы мышления и деятельности, что подразумевает приобщение к организованным общественным действиям и критическому мышлению других.

Процесс критического мышления на начальном уровне рассматривает:

- сбор необходимой информации;
- критический анализ и оценку доказательств;
- гарантированные решения и обобщенные заключения;
- пересмотрение предположений и предложений на основе широкого опыта.

Последовательностью действий и навыков, необходимых для эффективного выполнения учащимися заданий по учебной дисциплине в соответствии с процессом критического мышления является:

- обработка информации, полученной посредством просмотра или прослушивания, а также обработка данных, полученных при изучении первоначальных источников, или данных, собранных в ходе опроса, или информации, собранной из вторичных источников, таких как учебники, энциклопедии, веб-сайты;

- *понимание* основных проблем, гипотез, систематизирующих доказательства для проведения исследования или доказательства, составляющие основу доказательств, полученных в результате исследования;

- анализ соответствия и гармония этих основных проблем и имеющихся доказательств друг с другом;

- определение сходства и различий между отдельными факторами или различными особыми ценами и гипотезами;

- *систематизирование* различных источников информации для подготовки аргументов или ряда идей. Установка *контактов* между различными источниками, формирующими и поддерживающими личную идею;

- оценка достоверности и обоснованности доказательств относительно вашего исследования и насколько доказательства соответствуют вашим предположениям, возникшим идеям;
- применение знаний, полученных в ходе исследования при комментировании ответа на вопросы, лежащих в основе исследования;
- доказательство и обоснование выводов и результатов исследования.

В классификации учебных целей для развития критического мышления учащихся в процессе активного обучения и применения методов обучения в преподавании дисциплин «История Казахстана», «Всемирная история» эффективно основываться на таксономии Блума.

Таким образом, рациональное использование новых технологий, активных методов и приемов обучения способствует формированию исторического познания учащихся, качественному конкурентоспособному образованию, правильному пониманию сущности и потребности самообслуживания учащихся, повышению творческо-поисковых способностей учащихся.

3. Методические рекомендации по разработке краткосрочных планов и критериальному оцениванию по предметам «История Казахстана», «Всемирная история».

Критериальная система оценивания в условиях обновления содержания образования позволит повысить способность обучающегося освоить новые знания.

Так, как оценивание осуществляется по критериям, определенными конкретными целями обучения, оценка учащимся дается по изученному материалу. Таким образом, критериальное оценивание – это процесс соотнесения реально достигнутых обучающимися результатов обучения с ожидаемыми результатами обучения на основе четко выработанных критериев.

В рамках обновленного содержания образования факт оценивания учебной деятельности учащихся по заранее определенным критериям обеспечивает прозрачность и доступность для всех участников образовательного процесса. Тем самым, каждый учащийся имеет возможность совершенствоваться, достигая определенного уровня своих возможностей по заданным критериям, и достигать ожидаемого результата по предмету.

С помощью критериев оценивания учащиеся учатся проектировать путь достижения поставленной цели, и одновременно учатся более объективно оценивать качество своей работы. В современном развитом обществе гражданину недостаточно только знать, самое главное - уметь эффективно использовать полученные знания в повседневной жизненной ситуации. Поэтому сейчас уделяется особое внимание повышению функциональной грамотности учащихся.

Основными задачами реализации критериального оценивания в рамках обновленного образования являются:

- определение уровня подготовки каждого ученика на каждом этапе учебного процесса;
- определение и отслеживание индивидуального прогресса и коррекция индивидуальной траектории развития ученика;
- мотивирование учащихся на развитие широкого спектра умений и навыков для достижения ожидаемых результатов обучения;
- дифференцирование значимости оценок, полученных за выполнение различных видов деятельности;
- обеспечение обратной связи между учителем, учеником и родителями для выявления качества усвоения учебного материала и особенностей организации учебного процесса.

Реализация данных задач осуществляется в формативных и суммативных формах оценивания учебных достижений обучающихся в соответствии с Порядком проведения текущего контроля успеваемости обучающихся по обновленному содержанию среднего образования.

Формативное оценивание является неотъемлемой частью учебного процесса и проводится учителем систематически в течении четверти.

При формативном оценивании оценка, баллы не выставляются, а обеспечивается непрерывная обратная связь между учеником и учителем.

Также, при формативном оценивании учащимся предоставляется возможность исправить свои ошибки. Это позволяет определить возможности учащихся, помочь им в достижении положительных результатов, своевременно корректировать учебный процесс.

Таким образом, формативное оценивание - это планируемый процесс, в котором результат учащегося после оценивания будет необходим учителю для коррекции метода обучения или для коррекции ученику своего обучения. Процедуры формативного оценивания представлены в схеме 3.1.

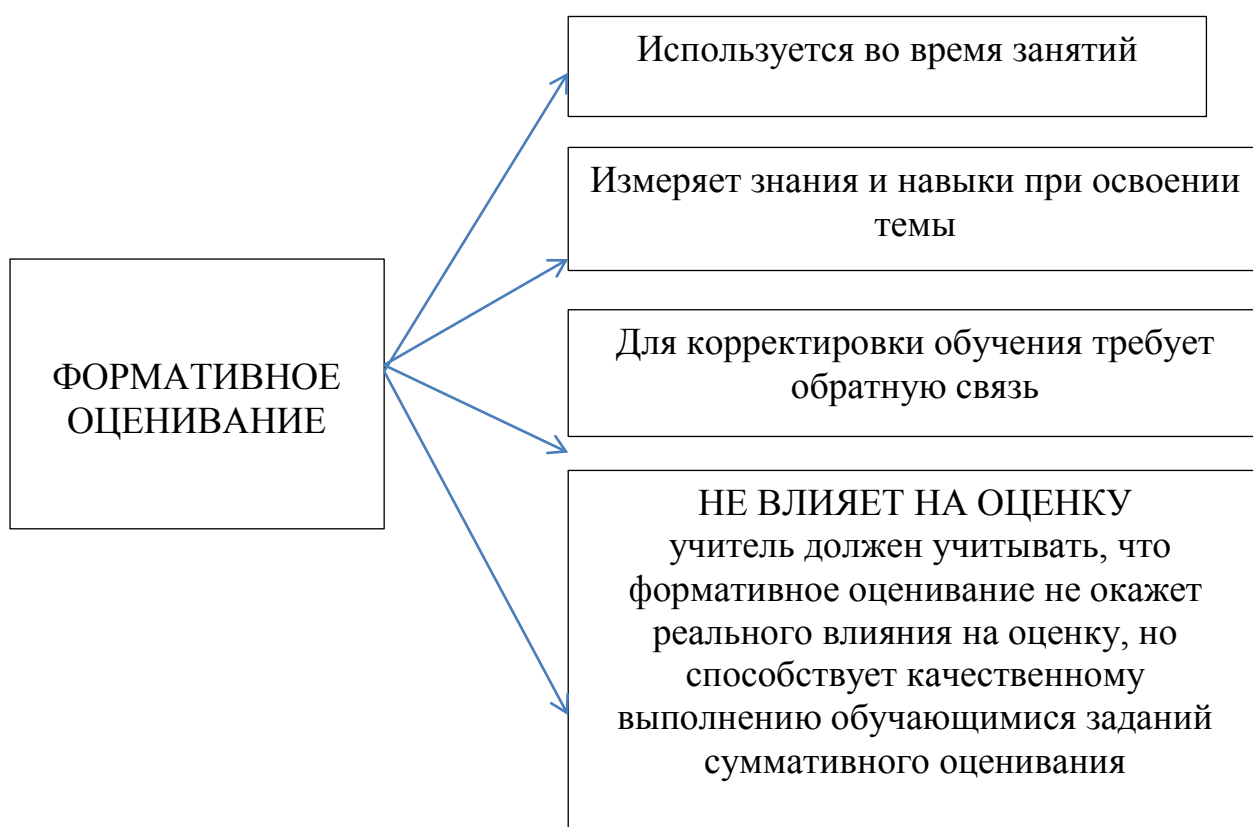

Схема 3.1. Процедуры формативного оценивания.

Цели обучения и ожидаемые результаты по каждому из разделов учебной программы определяют практическое содержание формативного оценивания. В деятельности учителя процесс формативного оценивания предполагает реализацию следующих этапов:

- планирование и организация формативного оценивания;
- выбор методов формативного оценивания;
- анализ результатов формативного оценивания;
- предоставление обратной связи.

В рамках обновления содержания образования для эффективного планирования формативного оценивания по учебным предметам «История

Казахстана», «Всемирная история» в соответствии с потребностями обучающихся учителю предоставляется возможность самостоятельного определения формы, содержания, частоты, а также инструментов формативного оценивания.

В связи с этим, для самостоятельной разработки заданий формативного оценивания учителю рекомендуется:

- изучить учебную программу, учебный план и провести анализ целей обучения;
- составить критерии оценивания на основе целей обучения согласно учебной программе;
- распределить критерии оценивания по уровням мыслительных навыков для обеспечения дифференцированного подхода при составлении заданий;
- составить задания в соответствии с критериями оценивания и уровнями мыслительных навыков;
- разработать к каждому заданию дескрипторы, которые описывают основные этапы его выполнения [15].

Формативное оценивание осуществляется в ходе урока, поэтому непосредственно связано с планированием урока.

Планирование занятий по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» реализуется в следующей последовательности:

1) Учителя руководствуются целями обучения и ожидаемыми результатами в соответствии с типовой учебной программой учебного предмета.

2) Составляются инструменты (критерии, дескрипторы, уровни и т. д.) позволяющие оценить достижение целей обучения.

3) На уроке планируются действия, обеспечивающие достижение целей обучения в соответствии с методами обучения и критериями формативного оценивания.

Критерий оценивания – признак, на основании которого производится оценка учебных достижений обучающихся.

Поэтому при составлении заданий формативного оценивания по предмету важным является определение соответствия критериев оценивания целям обучения.

Критерии разрабатываются на каждую цель обучения и отражают, что учащиеся должны знать, понимать и как уметь применять, анализировать, синтезировать и оценивать на каждом этапе.

Критерии оценивания, разработанные в соответствии с целями обучения, уровнем мыслительных навыков по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» представлены в таблице 3.1.

Таблица 3.1. Критерии оценивания учебных достижений обучаемых
(История Казахстана, 5 класс)

Раздел 1. Жизнь древних людей на территории Казахстана	
<i>Тема: Жизнь древнейших людей</i>	
Цели обучения	Критерии оценивания
5.1.1.1 описывать антропологические признаки первобытных людей; 5.1.2.1 демонстрировать жизнь и быт первобытных людей в творческой форме	<ul style="list-style-type: none"> – характеризует облик древних людей; – описывает жизнь, быт и занятие древних людей; – определяет причины становления древней родовой общины; – рассказывает о влиянии окружающей среды на жизнь и быт древних людей
<i>Тема: Стоянки эпохи камня на территории Казахстана</i>	
5.2.3.1 знать археологические открытия казахстанских ученых; 5.2.2.1 описывать археологические памятники; 5.4.2.1 описывать орудия труда и виды оружия	<ul style="list-style-type: none"> – определяет исследования каменного века казахстанских ученых археологов; – описывает археологические памятники; – сравнивает орудия труда и виды оружия, найденные археологами
<i>Тема: Ботайская культура</i>	
5.4.1.1 описывать занятия древних людей	<ul style="list-style-type: none"> – определяет на карте место нахождения поселения Ботай, найденного в северном Казахстане; – рассказывает о приручении ботайцами лошадей по археологическим находкам, найденным в поселении Ботай; – объясняет значимость приручения лошадей, принесшее ряд изменений в человеческую жизнь
<i>Тема: Андроновская и Бегазы-дандыбаевская культуры</i>	
5.2.2.2 определять признаки андроновской и бегазы-дандыбаевской культур, опираясь на археологические источники; 5.2.2.5 определять вклад А. Маргулана в развитие казахстанской археологии	<ul style="list-style-type: none"> – описывает археологические находки Андроновской культуры; – определяет характерные черты Андроновской культуры; – рассказывает об археологических исследованиях академика Алькея Маргулана; – определяет особенности археологических памятников Бегазы-Дандыбайской эпохи бронзы – анализирует характерные признаки Андроновской и Бегазы –Дандыбаевской культуры
Раздел 2. Жизнь древних кочевников	
<i>Тема: Возникновение кочевого скотоводства</i>	
5.4.1.2 объяснять формирование кочевого скотоводства и земледелия; 5.2.2.6 знать о вкладе кочевников в развитие мировой цивилизации	<ul style="list-style-type: none"> – определяет основные факторы, влияющие на формирование кочевого скотоводства и земледелия; – рассказывает о вкладе кочевников в развитие мировой цивилизации; – сравнивает и объясняет виды кочевого скотоводства

<i>Тема: Материальная культура древних кочевников</i>	
5.2.2.3 описывать особенности прикладного искусства древних племен; 5.2.2.6 знать о вкладе кочевников в развитие мировой цивилизации	<ul style="list-style-type: none"> – определяет особенности прикладного искусства кочевников; – описывает особенности жилища кочевников; – анализирует вклад искусства кочевников в мировую цивилизацию; – составляет рассказ на тему «Особенности юрты»
<i>Тема: Мироззрение древних кочевников</i>	
5.2.1.2 описывать мироззрение древних племен	<ul style="list-style-type: none"> – определяет воспитательную значимость традиций и обычаев кочевников; – описывает традиции и обычаи кочевников, живущих в настоящее время; – используя полученные знания, определяет основные изменения в раннем железном веке
Раздел 3.Саки	
<i>Тема: Археологическая находка «Золотой человек»</i>	
5.2.3.1 знать археологические открытия казахстанских ученых; 5.2.2.4 определять особенности археологической находки «Золотой человек» из Исыкского кургана; 5.2.1.2 описывать мироззрение древних племен	<ul style="list-style-type: none"> – знает археологические открытия казахстанских ученых; – определяет особенности развития искусства, культуры и мироззрения сакских племен через изучение археологического памятника «Золотой человек»; – рассказывает о существовании письменности сакских племен, используя исторические источники; – составляет рассказ на тему «Золотой человек – символ независимости»
<i>Тема: Царские курганы Шиликты и Бесшатыр</i>	
5.2.2.1 описывать археологические памятники; 5.1.2.2 объяснять особенности социальных групп; 5.2.1.2 описывать мироззрение древних племен	<ul style="list-style-type: none"> – определяет общественное расслоение через изучение археологических памятников; – описывает Шиликтинские и Бесшатырские курганы; – приводит аргументы в пользу того, что Шиликтинские и Бесшатырские курганы являются «Царскими»; – знает о социальном расслоении сакского общества через изучение «царских курганов»
<i>Тема: Берельские курганы</i>	
5.2.2.1 описывать археологические памятники; 5.2.1.2 описывать мироззрение древних племен; 5.2.2.3 описывать особенности прикладного искусства древних племен	<ul style="list-style-type: none"> – определяет особенности и отличия археологического Берельского памятника от Исыкского и Бесшатырского кургана; – описывает прикладное искусство и мироззрение саков через изучение археологических находок
<i>Тема: Борьба саков против армии Александра Македонского</i>	
5.3.2.1 определять место ранних кочевников Казахстана на международной арене	<ul style="list-style-type: none"> – рассказывает о походе Александра Македонского на сакские земли через изучение исторических источников; – описывает борьбу народов против захватчиков;

		<ul style="list-style-type: none"> – определяет причину неудачного завершения похода Александра Македонского; – дает оценку воинскому искусству саков, противостоящих Александру Македонскому
Раздел 4. Усуни и кангюи		
<i>Тема: Письменные источники об усунях</i>		
5.3.1.2 объяснять формирование древних государственных объединений;		<ul style="list-style-type: none"> – показывает на карте месторасположение уйсуней; – описывает формирование государственного объединения уйсуней;
5.1.2.2 объяснять особенности социальных групп;		<ul style="list-style-type: none"> – определяет особенности развития уйсуньского общества на основе китайских исторических источников;
5.3.2.2 определять взаимоотношения первых государственных объединений на территории Казахстана с соседними странами		<ul style="list-style-type: none"> – анализирует жизнь и быт уйсуней на основе исторических источников; – определяет влияние Шелкового Пути на политические, экономические и культурные взаимосвязи уйсуней с соседними странами
<i>Тема: Развитие городской культуры кангюев</i>		
5.4.2.3 объяснять возникновение Великого Шелкового пути;		<ul style="list-style-type: none"> – объясняет на основе источников возникновение Великого Шелкового пути; – определяет общественное устройство древних племен кангюев;
5.3.2.2 определять взаимоотношения первых государственных объединений на территории Казахстана с соседними странами		<ul style="list-style-type: none"> – показывает на карте месторасположение кангюев; – характеризует торговые связи кангюев со странами Причерноморья, Сирией, Прибалтикой, Египтом и Ираном; – определяет причины роста городской культуры у кангюев; – описывает жилище кангюев
Раздел 5. Гунны		
<i>Тема: Объединение гуннских племен</i>		
5.3.1.1 показывать расселение племенных союзов на карте;		<ul style="list-style-type: none"> – показывает на карте территорию государства гуннов;
5.3.1.2 объяснять формирование древних государственных объединений		<ul style="list-style-type: none"> – описывает жизнь и быт, хозяйство гуннов на основе исторических источников; – определяет основные факторы, приведшие к созданию государственности гуннов; – доказывает на основе исторических источников значимость наличия земельных владений у гуннов
<i>Тема: Аттила и его завоевательные походы</i>		
5.1.1.3 показывать на исторической карте направления переселения гуннов;		<ul style="list-style-type: none"> – показывает на исторической карте направления переселения гуннов и территорию империи Аттилы; – определяет возникновение империи гуннов на западе; – описывает взаимоотношения гуннов с другими государствами;
5.3.2.2 определять взаимоотношения первых государственных объединений на территории Казахстана с соседними странами		<ul style="list-style-type: none"> – дает характеристику и оценку личности Аттилы на основе изучения различных источников

Таблица 3.2 – Критерии оценивания учебных достижений обучаемых (Всемирная история, 6 класс)

Раздел 1. Падение Римской империи	
Тема: Введение. Почему Римская империя пала на Западе?	
Цели обучения	Критерии оценивания
6.3.1.1 знать хронологические рамки раннего, среднего, позднего средневековья и отмечать их на ленте времени; 6.3.2.1 выявлять и классифицировать причины распада Римской империи	– определяет хронологические рамки раннего, среднего, позднего средневековья; – определяет рамки раннего, среднего, позднего средневековья на ленте времени; – анализирует причины распада империи
– Тема: Почему в 568 году Византия направила посла к тюркскому кагану Истеми?	
6.3.2.4 описывать политику дипломатии Византии на примере ее взаимоотношений с соседними государствами	– описывает внешнюю политику Византии применяя историческую карту; – выделяет особенности внешней политики Византийской империи с Тюркским каганатом; – анализирует взаимоотношения Византии и Тюркского каганата
Раздел 2. Феодализм	
Тема: Как было построено феодальное общество?	
6.1.1.1 описывать социальную структуру феодального общества; 6.1.2.1 характеризовать взаимоотношения господствующего и зависимого сословий (феодалы и крестьяне)	– определяет социальную структуру феодального общества; – характеризует взаимоотношения господствующего и зависимого сословий (феодалы и крестьяне)
– Тема: Как архитектура и искусство городов отображают средневековое общество	
6.4.1.1 характеризовать особенности развития средневековых городов, определяя роль ремесла и торговли; 6.2.2.2 определять влияние изменений в обществе на развитие искусства (архитектура, живопись)	– знает особенности средневекового искусства; – характеризует процесс развития культуры и искусства; – выявляет изменения в средневековом обществе на основе особенностей средневекового искусства
Раздел 3. История ислама	
Тема: Какие ключевые события в истории ислама произошли в 610-1258 годы?	
6.3.2.5 выявлять особенности международных отношений в период средневековых завоеваний	– знает основные события в Арабском халифате с 610 по 1258 год; – по карте определяет и составляет список ключевых событий в истории ислама; – выявляет особенности международных отношений в период средневековых завоеваний
– Тема: Почему VIII-XII века называют «золотым веком» исламской культуры?	
6.2.2.1 определять влияние религий на мировую культуру,	– определяет влияние религий на мировую культуру, устанавливая взаимосвязь между различными

<p>устанавливая взаимосвязь между различными историческими событиями;</p> <p>6.2.2.4 характеризовать особенности средневековой культуры Востока;</p> <p>6.2.3.1 объяснять значение достижений восточных мыслителей</p>	<p>историческими событиями;</p> <ul style="list-style-type: none"> – характеризует особенности средневековой культуры Востока; – объясняет значение достижений восточных мыслителей
<p>Раздел 4. Крестовые походы</p>	
<p>Тема: Как крестовые походы изменили христианскую Европу и мусульманский мир?</p>	
<p>6.3.2.6 определять причины и последствия крестовых походов на примере 1-4 походов, обозначая на карте события в их динамике;</p> <p>6.2.2.1 определять влияние религий на мировую культуру, устанавливая взаимосвязь между различными историческими событиями</p>	<ul style="list-style-type: none"> – знает причины и последствия крестовых походов; – определяет изменения в Европе и мусульманском мире после крестовых походов; – анализирует изменения, произошедшие в Европе и мусульманском мире в последствии крестовых походов
<p>Раздел 5. Монголы</p>	
<p>Тема: Как монголам удалось создать мировую империю?</p>	
<p>6.3.2.5 выявлять особенности международных отношений в период средневековых завоеваний</p>	<ul style="list-style-type: none"> – знает биографию Чингисхана; – объясняет причины побед монголов над врагами; – отмечает на контурной карте завоевания монголов с названиями и датами ключевых сражений; – анализирует причины быстрых завоеваний монголов
<p>Раздел 6. Средневековое европейское общество в XIV веке - в первой половине XVI века</p>	
<p>Тема: Каковы причины стремительного распространения Чумной лихорадки?</p>	
<p>6.2.4.1 объяснять роль знаний об окружающей среде в жизни человека</p>	<ul style="list-style-type: none"> – знает причины стремительного распространения чумы в Европе; – определяет собственную позицию относительно вопроса исследования, аргументирует ее
<p>– Тема: Как образовались централизованные государства в Европе?</p>	
<p>6.3.1.4 устанавливать связь между феодальными войнами и образованием централизованных государств</p>	<ul style="list-style-type: none"> – знает об образовании государств Европы; – проводит анализ, результаты может записать в виде таблицы
<p>Раздел 7. Абсолютизм на Западе и Востоке</p>	
<p>Тема: Людовик XIV и Петр Великий: чья власть была более абсолютной?</p>	
<p>6.3.1.3 описывать этапы развития феодального государства;</p> <p>6.3.1.2 различать формы монархии в странах Запада и Востока (сословно-представительная и абсолютная);</p> <p>6.3.1.6 объяснять понятия «парламент», «Генеральные штаты»</p>	<ul style="list-style-type: none"> – описывает этапы развития феодального государства; – сравнивает формы монархий в странах Запада и Востока (сословно-представительная и абсолютная); – анализирует сильные и слабые стороны правителей

штаты», «сейм», «кортесы», «Боярская Дума» для характеристики формы правления	
– Тема: Почему Карл I и Осман II не смогли стать абсолютными монархами?	
6.3.1.2 различать формы монархии в странах Запада и Востока (сословно-представительная и абсолютная); 6.3.1.5 сравнивать деятельность правителей разных стран для выявления особенностей политической власти	– определяет действия монархов, свидетельствующие о силе и слабости их абсолютной власти; – анализирует особенности политической власти монархов
Раздел 8. Торговля, ремесло и освоение мира	
Тема: Каким образом Великий шелковый путь соединял Восток и Запад?	
6.4.1.2 объяснять роль международной торговли и путешествий в средние века	– знает историю Великого шелкового пути и его роль в международной торговле. – правильно наносит на контурную карту основные направления и трассы Великого шелкового пути; – называет примеры свидетельствующие об экономических, культурных, политических связях, установленных в результате торговли по Великому шелковому пути; – делает аргументированные выводы о связях Востока и Запада благодаря Великому Шелковому пути
– Тема: Как Великие географические открытия изменили мир?	
6.2.4.3 определять влияние Великих географических открытий на представления о мире, фиксируя на карте основные маршруты путешественников в XV-XVI веках; 6.3.2.7 объяснять понятие «колониальная политика» (на примере завоеваний Испании и Португалии)	– знает причины и последствия Великих географических открытий – объясняет роль Великих географических открытий в изменении представлений людей о мире; – определяет на карте основные направления путешественников XV-XVI веков; – правильно наносит маршруты путешествий на контурной карте; – оценивает положительные и отрицательные последствия Великих географических открытий –
Раздел 9. Эпоха Возрождения	
Тема: Как Эпоха Возрождения изменила развитие искусства?	
6.2.2.3 характеризовать культуру эпохи Возрождения, устанавливая взаимосвязь с культурой античности (изобразительное искусство, скульптура); 6.2.3.2 описывать влияние идей гуманистов на развитие средневековой культуры	– определяет особенности искусства эпохи Возрождения; – рассказывает о творчестве Леонардо да Винчи, Рафаэля, Микеланджело; – показывает влияние идей гуманистов на развитие средневековой культуры
– Тема: Как обогатил мировую культуру Восточный Ренессанс?	
6.2.3.2 описывать влияние идей гуманистов на развитие	– показывает вклад представителей Восточного Ренессанса в мировую культуру;

средневековой культуры; 6.2.2.4 характеризовать особенности средневековой культуры Востока	– определяет сходства и различия между Восточным и Западным Ренессансом
Раздел 10. Реформация	
Тема: Как протест Мартина Лютера изменил Европу?	
6.2.1.1 определять причины изменения роли религии в мировоззрении человека и в общественной жизни; 6.2.1.2 объяснять понятия «гуманизм», «реформация», «протестантизм», «лютеранство», «кальвинизм», «контрреформация», «иезуитский орден» в контексте исторических процессов	– знает что такое реформация; – определяет причины изменения роли религии в мировоззрении человека; – анализирует особенности реформации в разных странах
Раздел 11. Научная революция	
Тема: Насколько оригинальной была теория Коперника?	
6.2.4.2 определять значение научных открытий о строении Вселенной в период позднего средневековья для последующего развития естественных наук; 6.2.4.1 объяснять роль знаний об окружающей среде в жизни человека	– определяет значение научных открытий о строении Вселенной в период позднего средневековья для последующего развития естественных наук; – доказывает роль знаний об окружающей среде в жизни человека

Рекомендованные критерии оценивания являются примерными, т.е. учителя могут составлять свои критерии, связанные с темой и учебными целями с учетом возрастных и психологических особенностей обучающихся.

Задания формативного оценивания составляются в соответствии с уровнями мыслительных навыков и критериями оценивания, сформулированными согласно целям обучения. Также, составляются дескрипторы, отражающие деятельность учащихся при выполнении заданий по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история». Дескрипторы к заданиям должны быть ясными и точными, чтобы решение учителя при оценивании было объективным. Дескрипторы позволяют определить, на каком этапе выполнения задания обучающийся испытывает трудности. Выявленные трудности позволяют формулировать конструктивную обратную связь с обучающимся и определять необходимый объем программного материала для повторного изучения. Виды заданий для формативного оценивания представлены следующей схеме

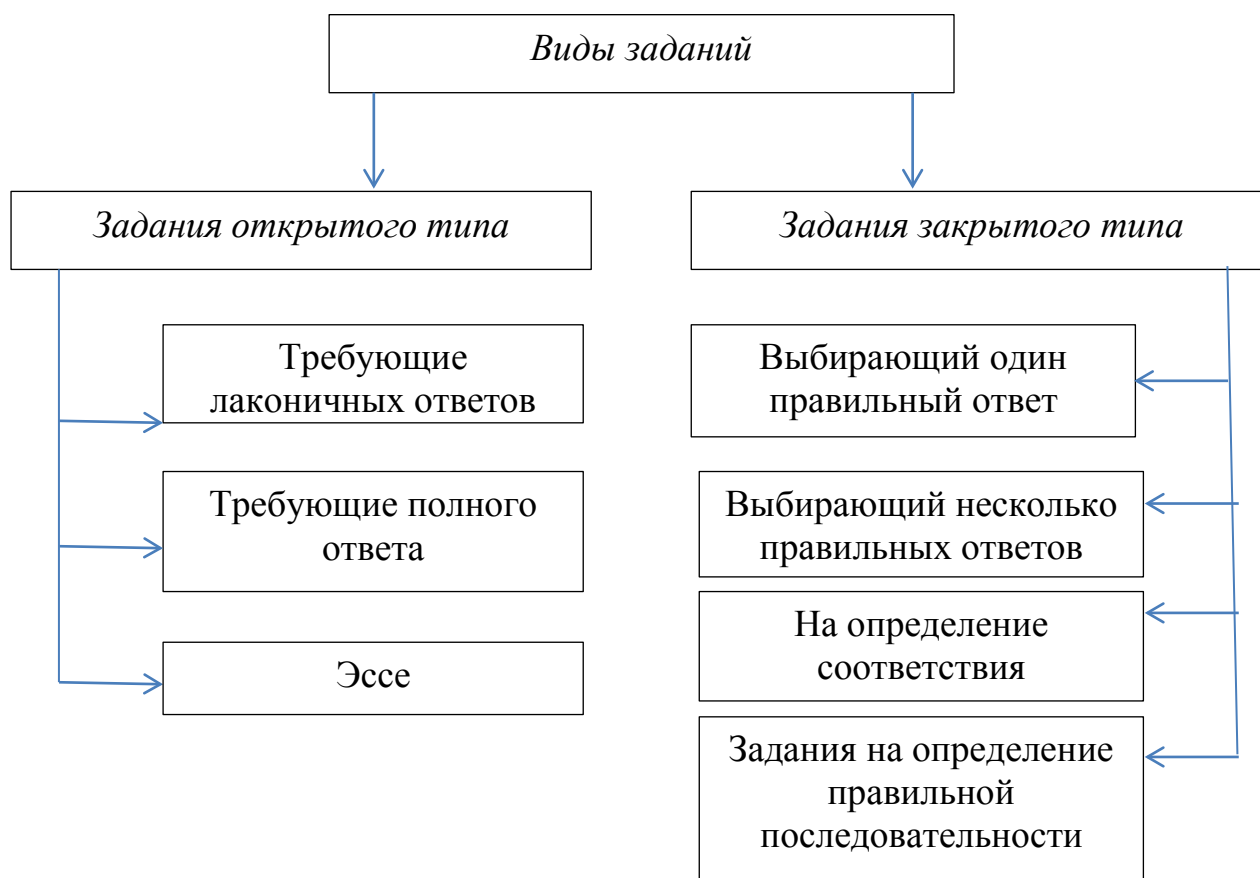

Схема 3.2 Виды заданий для формативного оценивания

Задания формативного оценивания разработанные в соответствии с вышеназванными видами заданий по предмету «История Казахстана», «Всемирная история» представлены в таблице 3.3

Таблица 3.3– Примеры заданий на определение соответствия по предмету «История Казахстана». 5класс

<i>Раздел:</i> Жизнь древних людей на территории Казахстана				
<i>Тема:</i> Стоянки эпохи камня на территории Казахстана				
Цель обучения	5.2.3.1 знать археологические открытия казахстанских ученых			
Критерий оценивания	Определяет труды казахстанских ученых археологов			
Уровень мыслительных навыков	Знание; Понимание			
<i>Задание:</i> Приведите в соответствие казахстанских ученых-археологов и их открытия				
1	Алпысбаев Алпысбайулы	Хасан	А	Известен открытием ранних палеолитических памятников Западного, Восточного и Центрального Казахстана. Археолог, исследовавший стоянку Шакпак-ата в Мангистауском регионе.
2	Медоев Алан Георгиевич		В	Основные научные труды этого ученого посвящены изучению эпохи палеолита в

			Казахстане и прилегающих к нему регионах. Ученый является одним из исследователей, открывших всемирно известные древние памятники расположенные на территории Казахстана (Кызылтау, Саяк, Шоктас, Кошкорган, Эмба, Узень, т. б.).
3	Таймагамбетов Жәкен Кожаметулы	С	С его именем связано открытие первого палеолитического памятника Казахстана. В 1950-1960 годах он открыл ряд палеолитических стоянок, таких как Бориказган, Танирказган в окрестностях Каратау и обнаружил множество орудий труда.
<p>Дескриптор: Обучающийся:</p> <ul style="list-style-type: none"> - определяет открытия Х. Алпысбаева ; - определяет открытия А. Медоева; - определяет открытия Ж. Таймагамбетова 			

Таблица 3.4. Образец заданий по предмету «История Казахстана». 7 класс

<i>Раздел:</i> Казахско-джунгарские войны	
<i>Тема:</i> Организация единого народного ополчения	
Цель обучения	7.3.1.2- анализировать внутреннее политическое положение Казахского ханства
Критерий оценивания	анализирует виды оружия, боевые способности и методы в казахском обществе
Уровень мыслительных навыков	навыки мышления высокого уровня
<p><i>Задание:</i> С помощью «ПОПС формулы» сделайте вывод о вооружении и боевых способностях казахов. «Я думаю ...» «Потому что...» «В качестве доказательства приведу следующие примеры ...»</p> <p><i>Дескриптор</i> Обучающийся:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ По данному заданию высказывает свои мысли ➤ По данному заданию объясняет ➤ Данное задание аргументирует фактами 	

Систематическое выполнение заданий формативного оценивания позволяет учащимся эффективно оценивать свою работу, развивать самообразование. При проведении формативного оценивания обучающимся предоставляется обратная связь. Обратная связь используется на различных этапах урока и позволяет учителю осуществлять непрерывное взаимодействие с обучающимися, в результате которого происходит корректирование и дальнейшее планирование процесса обучения.

Таким образом, *формативное оценивание* – вид оценивания, которое проводится в ходе повседневной работы в классе, является текущим показателем успеваемости обучающихся, обеспечивает оперативную

взаимосвязь между обучающимся и учителем в ходе обучения, обратную связь между учеником и педагогом и позволяет совершенствовать образовательный процесс.

В соответствии с типовыми правилами (приказ №125 от 18.03.2008 г. МОН РК с внесенными дополнениями приказом №47 от 09.02.2018г.) проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся, устанавливающими нормы проведения формативного и суммативного оценивания, осуществляется следующее:

- ✓ Формативное оценивание проводится для мониторинга достижений обучающимися целей обучения и дальнейшего выстраивания дифференцированной работы на уроке, включая итоги выполненной домашней работы и рекомендации педагога в письменной форме (в тетрадях или дневниках) или устно.;

- ✓ При формативном оценивании педагог самостоятельно определяет количество обучающихся и частоту предоставления обратной связи;

- ✓ Результаты формативного оценивания не требуют распечатывания и дальнейшего хранения;

- ✓ Предоставление результатов формативного оценивания осуществляется на выполненных работах обучающихся.

Суммативное оценивание проводится для определения и фиксирования уровня усвоения содержания учебной программы за определенный период обучения. Суммативное оценивание – вид оценивания, которое проводится по завершении определенного учебного периода (четверть, учебный год), а также изучения разделов в соответствии с учебной программой. Результаты суммативного оценивания используются учителями для планирования учебного процесса, рефлексии и улучшения собственной практики преподавания. Процедуры суммативного оценивания за раздел представлены в схеме 3.3.

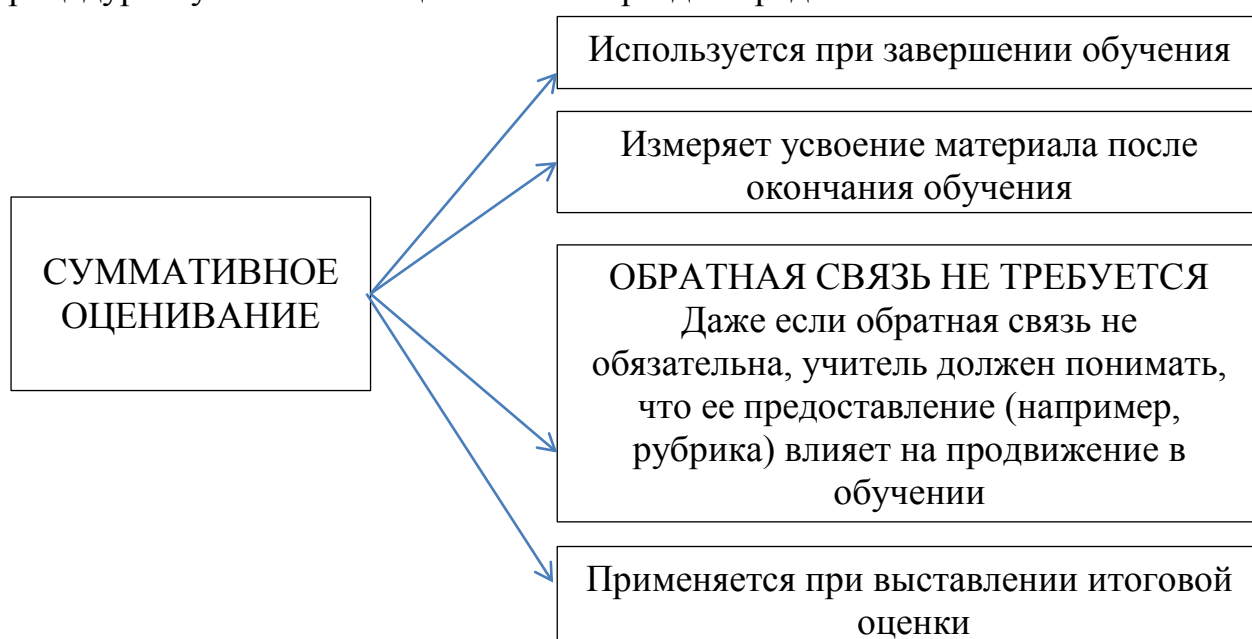

Схема 3.3.Процедуры суммативного оценивания за раздел

Составление заданий суммативного оценивания за разделы осуществляется учителем с учетом содержания и уровня сложности пройденного программного материала. Задания суммативного оценивания разрабатываются в соответствии с целями обучения, критериями оценивания и уровнями мыслительных навыков. Также при реализации процедуры суммативного оценивания за разделы рекомендуется обратить внимание на составление дескрипторов, описывающих каждый шаг выполнения заданий. Потому что, описание каждого этапа выполнения задания через дескриптор позволяет учителю определять навыки и умения, вызывающие затруднения у учащихся, а также планировать и корректировать учебный процесс.

В соответствии с типовыми правилами (приказ №125 от 18.03.2008 г. МОН РК с внесенными дополнениями приказом №47 от 09.02.2018г.) проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся, устанавливающими нормы проведения формативного и сумативного оценивания, осуществляется следующее:

- по результатам суммативного оценивания за раздел/сквозную тему (далее - СОР) обучающимся выставляются баллы, которые учитываются при оценивании учебных достижений за четверть;

- максимальный балл за СОР, форма (контрольная, практическая или творческая работа, проект, устный опрос, эссе), урок проведения СОР и время на выполнение СОР не регламентируются;

- при учебной нагрузке 1 час в неделю СОР проводится не более двух раз в четверти;

- разделы/сквозные темы объединяются с учетом специфики тем и количества целей обучения при изучении трех и более разделов/сквозных тем в четверти;

- допускается проведение суммативного оценивания за четверть не более трех в один день с учетом уровня сложности учебных предметов. Они не проводятся в последний день завершения четверти;

- задания суммативного оценивания выполняются обучающимися и содержат пройденный ими материал в соответствии с Типовыми учебными программами по учебным предметам.

Данными дополнениями рекомендуется руководствоваться при реализации суммативного оценивания по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история».

Количество сумативного оценивания по разделу по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» дается на учебный год по 5-9 классам в соответствии с учебной программой в инструктивно-методической письме. В соответствии с вышеуказанными рекомендациями учителю предоставляется возможность самостоятельно разработать инструменты оценивания. Для этого в помощь учителю предлагается следующий алгоритм:

- 1) изучить учебную программу и цели обучения за раздел/сквозную тему;

2) определить те критерии оценивания в соответствии с целями обучения, которые будут проверяться в суммативном оценивании, и соотнести их с уровнями мыслительных навыков;

3) составить одно или несколько заданий, охватывающих содержание целей обучения, проверяемые критерии и соответствующий уровень мыслительных навыков;

4) составить дескрипторы к каждому заданию;

5) составить рубрики (описание уровней в соответствии с критериями оценивания) к суммативному оцениванию за раздел/сквозную тему для предоставления результатов суммативного оценивания обучающимся и их родителям.

В следующей таблице представлены суммативные контрольные задания, разработанные учителем истории Кандыагашской городской СОШ №4 Кадиркуловой Ф. Н. по разделу учебного предмета «Всемирная история» для 6 класса.

Таблица 3.5 – Суммативные задания оценивания по разделу «Падение Римской империи»

Тема	Введение. Почему Римская империя пала на Западе?
Цели обучения:	6.3.1.1 знать хронологические рамки раннего, среднего, позднего средневековья и отмечать их на ленте времени
	6.3.2.1 выявлять и классифицировать причины распада Римской империи
	6.3.2.4 описывать политику дипломатии Византии на примере ее взаимоотношений с соседними государствами
Критерий оценивания:	<i>Обучающийся</i>
	– Знает хронологические рамки раннего, среднего, позднего средневековья и отмечает на ленте времени
	– Классифицирует причины распада римской империи
Уровень мыслительных навыков	– Характеризует дипломатическую политику Византии с его отношения соседними странами
	Знание, понимание, применение
Время выполнения	20 мин

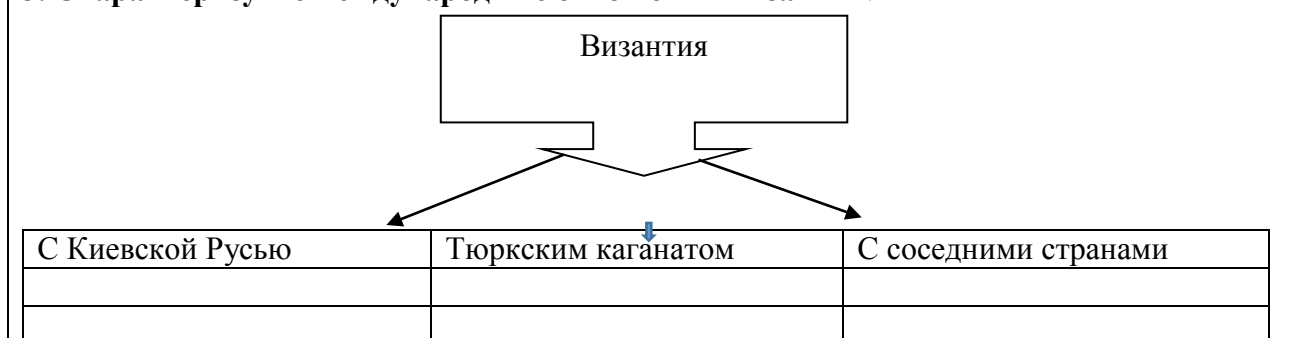
Задание

1. Найдите описание раннего, среднего, позднего средневековья и определите хронологические рамки в заданиях:

Феодализм распадался и начало зарождаться капиталистическое производство	Крестьяне стали полностью зависимыми от феодалов. Они арендовали землю у них и собирали урожай	Появились крупные землевладельцы. Феодалы полностью подчинили себе крестьян

2. Классификация причин распада Римской империи::		
Политические		
Социальные		
Экономические		
С религиозной точки зрения		

3. Охарактеризуйте международные отношения Византии:

Критерий оценивания	Задание№	Дескрипторы	Балл
		Обучающийся	
Критерий оценивания Определяет хронологические рамки ранних, средних, поздних средневековья	1	Находит описание древнего средневековья и определяет хронологические рамки	1
		Находит описание средневековья и определяет хронологические рамки	1
		Находит описание позднего средневековья и определяет хронологические рамки	1
Определяет и классифицирует причины распада Римской империи	2	Может написать политическую причину распада Римской империи	1
		Может написать социальную причину распада Римской империи	1
		Может написать экономическую причину распада Римской империи	1
		Может написать причину распада Римской империи с политической точки зрения	1
	4	Описывает связь Византии с Киевской Русью	1
		Описывает связь Византии с Тюркским каганатом	1
		Описывает связь Византии с соседними странами	1
Итого			10

Задания, выполненные в суммативном оценивании по предметам «История Казахстана», «Всемирная история», должны быть понятными обучающимся и стимулировать дальнейшее обучение. Хотя в суммативном оценивании по разделу не обязательно предоставлять обратную связь, учитель должен понимать, что ее предоставление (например, рубрика) влияет на продвижение обучения.

Обратная связь должна содержать информацию о достигнутом уровне учебных достижений обучающихся. Форму информирования обучающихся и родителей учитель определяет самостоятельно. Рекомендуется предоставлять данную информацию в форме рубрики. Рубрика составляется по итогам суммативного оценивания за раздел и отражает уровень учебных достижений в соответствии с критериями оценивания. При ознакомлении обучающихся с результатами суммативного оценивания за раздел можно предоставить работу обучающегося и рубрику с пометками об его уровне учебных достижений.

Образец рубрики представлен в таблице 3.6.

Таблица 3.6. «Информация для родителей об итогах суммативной оценки по разделу «Падение Римской империи» (рубрика)

ФИО обучающегося _____

Критерий оценивания	Уровень учебных достижений		
	Низкий	Средний	Высокий
Определяет хронологические рамки раннего, среднего, позднего средневековья	Находит описания раннего, среднего, позднего средневековья и затрудняется при определении хронологических рамок ☐	Находит описания раннего, среднего, позднего средневековья и допускает ошибки при определении хронологических рамок ☐	Находит описания раннего, среднего, позднего средневековья и правильно определяет хронологические рамки ☐
Классифицируют причины распада Римской империи	Затрудняется при написании классификации причин распада Римской империи с политической, социальной, экономической, религиозной точки зрения ☐	Допускает ошибки при написании классификации причин распада Римской империи с политической, социальной, экономической, религиозной точки зрения ☐	Правильно классифицирует причины распада Римской империи с политической, социальной, экономической, религиозной точки зрения ☐

Описывает международное положение Византии	Затрудняется при описании международного положения Византии (с Киевской Русью), Тюркским каганатом, соседними странами ☐	Допускает ошибки при описании международного положения Византии с Киевской Русью, Тюркским каганатом, соседними странами ☐	Полностью описывает международные отношения Византии с Киевской Русью, Тюркским каганатом, соседними странами ☐
--	--	--	---

Суммативное оценивание за четверть по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» направлено на выявление уровня знаний, понимания и навыков, приобретенных учащимися в течение четверти в соответствии с содержанием учебной программы. Планирование и организация суммативного оценивания за четверть осуществляется на основе типовой учебной программы учебного предмета, со спецификациями суммативного оценивания за четверть и методическими рекомендациями по суммативному оцениванию.

Процедуры суммативного оценивания за четверть представлены в схеме 3.4.

Схема -3.4. Процедуры суммативного оценивания за четверть

В соответствии с указанными процедурами сумативного оценивания за четверть представляются задания, разработанные учителем истории Кандыагашской городской СОШ №4 Кадиркуловой Ф. Н. по предмету «Всемирная история» для 6 класса:

I. Структура суммативного оценивания. При сумативном оценивании за четверть используются различные задания: вопросы с множественным выбором и вопросы, требующие краткого/полного ответа. В вопросах с множественным выбором обучающиеся выбирают правильный ответ из предложенных вариантов ответов. На вопросы, требующие краткого ответа, обучающиеся отвечают в виде слов или предложений. По вопросам, требующим полного ответа, обучающиеся анализируют мнения ученых в области естествознания.

II. Описание суммативных заданий оценивания за IV четверть:

Раздел	Проверяемая цель	Уровень навыков мышления	Количество заданий*	Задание №	Виды заданий*	Время выполнения, мин*	Баллы *	Баллы по разделу
Падение Римской империи	6.3.2.3 Охарактеризовать внутреннюю политику Византии, выявить и классифицировать причины его долголетия	Применение	1	1	КО	6	3	3
Феодализм	6.1.1.1 Описание социальной структуры феодального общества	Применение	1	2	КО	5	4	7
	6.1.2.1 Описание взаимодействия господствующих и подчиненных (феодалов и крестьян)	Применение	1	3	КО	5	3	
История исламской религии	6.2.2.4 Дать характеристику особенностям средневековой культуры Востока	Применение	1	4	КО	12	6	10
	6.2.3.1 Разъяснение значимости достижений восточных мыслителей	Навыки высокого уровня	1	5	ПО	12	4	
Всего:			5			40	20	20
Примечание: * - разделы, в которые можно внести изменения								

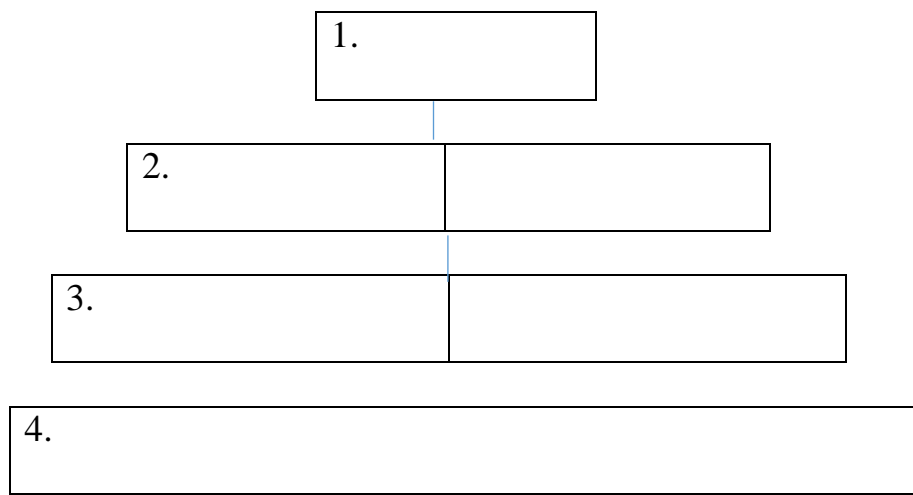
III. Суммативные задания оценивания за I четверть по предмету «Всемирная история»

1. Определите политическую, экономическую и социальную причины долголетия Византийской империи

<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 2px 10px; display: inline-block;">Политические</div> ↓	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 2px 10px; display: inline-block;">Экономические</div> ↓	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 2px 10px; display: inline-block;">Социальные</div> ↓
1. _____	1. _____	1. _____
_____	_____	_____
- _____	- _____	- _____
- _____	- _____	- _____
- _____	- _____	- _____
- _____	- _____	- _____
- _____	- _____	- _____
- _____	- _____	- _____

[3]

2. Определите социальную структуру феодального общества в средневековье.

[4]

3. Определите взаимоотношения феодалов и крестьян при феодальном строе

Классификация крестьян	Несвободный	Свободный
Запрещено самостоятельно принимать решения и действия		
Они могли свободно расходовать принадлежащее им имущество, оборудование труда.		
Имели право продавать, обменивать, дарить крестьян		

[3]

4. Вставляя необходимые слова вместо многоточия, охарактеризуйте особенности средневековой культуры Востока

1. Арабы используя индийские числа, создали основу.....

2. Европейцы научились у арабов рисовать

3. Арабские скульпторы прекрасно .

4. Тип сложного узора в красочном написании арабских букв называется

5. Известный в Иерусалиме мечеть..... является одним из лучших произведений исламской архитектуры.

6. Лучшее произведения арабской литературы - произведение «».

[6]

5. Напишите значение научных открытий восточных мыслителей

<i>Мыслители Востока</i>	<i>Значение научных открытий</i>
Абу Райхан аль-Бируни	
Ибн Сина	
Абу Насыр аль-Фараби	
Ал-Максуди	

[4]

Таблица выставления баллов

№	Ответ	Баллы	Дополнительные сведения												
1	<p>Определите политическую, экономическую социальную причины долголетия Византийской империи</p> <table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px;">политические</td> <td style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px;">экономические</td> <td style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px;">социальные</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">↓</td> <td style="text-align: center;">↓</td> <td style="text-align: center;">↓</td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;">1. Наличие свода законов «Юстинианский кодекс»</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;">1. Золотые деньги номисма считались самыми надежными деньгами во всех странах</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;">Было много свободных землевладельцев и общества крестьян</td> </tr> </table>	политические	экономические	социальные	↓	↓	↓	1. Наличие свода законов «Юстинианский кодекс»	1. Золотые деньги номисма считались самыми надежными деньгами во всех странах	Было много свободных землевладельцев и общества крестьян	3	Принимаются и другие правильные ответы обучающегося			
политические	экономические	социальные													
↓	↓	↓													
1. Наличие свода законов «Юстинианский кодекс»	1. Золотые деньги номисма считались самыми надежными деньгами во всех странах	Было много свободных землевладельцев и общества крестьян													
2	1. Король	1													
	2. Герцоги и графы	1													
	3. Бароны и виконты	1													
	4. Рыцари	1													
3	<table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td>Классификация крестьян</td> <td>Несвободный</td> <td>Свободный</td> </tr> <tr> <td>Запрещено самостоятельно принимать решения и действия</td> <td align="center">+</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Они могли свободно использовать имущества, орудия труда находящегося в их владении</td> <td></td> <td align="center">+</td> </tr> <tr> <td>Могли добровольно продавать, обменивать, дарить</td> <td align="center">+</td> <td></td> </tr> </table>	Классификация крестьян	Несвободный	Свободный	Запрещено самостоятельно принимать решения и действия	+		Они могли свободно использовать имущества, орудия труда находящегося в их владении		+	Могли добровольно продавать, обменивать, дарить	+		3	
	Классификация крестьян	Несвободный	Свободный												
	Запрещено самостоятельно принимать решения и действия	+													
	Они могли свободно использовать имущества, орудия труда находящегося в их владении		+												
Могли добровольно продавать, обменивать, дарить	+														
1. Арабы, используя индийские цифры, создали основу <i>алгебры</i> .	6	Принимаются и другие правильные ответы обучающегося													
2. Европейцы научились рисовать от арабов <i>карты</i> .															
3. Арабские архитекторы построили великолепные <i>дворцы и мазары</i> .															
4. Тип сложного узора в красочном написании арабскими буквами называется <i>арабеска</i> .															
5. Известный в Иерусалиме мечеть аль-Акса является одним из лучших произведений исламской архитектуры.															
6. Лучшее произведения арабской литературы произведение «Книга тысячи и одной ночи»															
5	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 30%;"><i>Восточные мыслители</i></td> <td><i>Значение научных открытий</i></td> </tr> <tr> <td>Абу Райхан эл-Бируни</td> <td>Высказал гипотезу о том, что луна вращается вокруг земли</td> </tr> <tr> <td>Ибн Сина</td> <td>Написал ценный труд по медицине, переведенный на латинский язык</td> </tr> <tr> <td>Абу Насыр аль-Фараби</td> <td>Оставил ценный труд в области математики, астрологии, философии, музыки</td> </tr> <tr> <td>Аль-Максуди</td> <td>Историк, географ, который написал 30-томную энциклопедию «История времени»</td> </tr> </table>	<i>Восточные мыслители</i>	<i>Значение научных открытий</i>	Абу Райхан эл-Бируни	Высказал гипотезу о том, что луна вращается вокруг земли	Ибн Сина	Написал ценный труд по медицине, переведенный на латинский язык	Абу Насыр аль-Фараби	Оставил ценный труд в области математики, астрологии, философии, музыки	Аль-Максуди	Историк, географ, который написал 30-томную энциклопедию «История времени»	4	Принимаются и другие правильные ответы обучающегося		
	<i>Восточные мыслители</i>	<i>Значение научных открытий</i>													
	Абу Райхан эл-Бируни	Высказал гипотезу о том, что луна вращается вокруг земли													
	Ибн Сина	Написал ценный труд по медицине, переведенный на латинский язык													
	Абу Насыр аль-Фараби	Оставил ценный труд в области математики, астрологии, философии, музыки													
Аль-Максуди	Историк, географ, который написал 30-томную энциклопедию «История времени»														
Всего		20													

Задания суммативного оценивания разрабатываются с учетом предоставления всем учащимся равных возможностей оценивания.

По учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» содержание учебной программы по 5-9 классам приведено в долгосрочном плане, который служит основой для разработки заданий формативного и суммативного оценивания по предметам.

Учебный план разрабатывается для планирования долгосрочных, среднесрочных, краткосрочных целей. В долгосрочных планах отражаются: общие принципы развития образования (концепция её развития); главное направление и программы развития; содержание и последовательность осуществления важнейших мероприятий, обеспечивающих достижение поставленных образовательных целей. В долгосрочный план включаются цели обучения на один учебный год.

В среднесрочных планах даются рекомендации для учителя по проведению занятий по темам и разделам, по организации деятельности обучающихся на уроках, включены также рекомендованные ресурсы (интернет, тексты, упражнения, видео-и аудиоматериалы и др.). Учитель имеет возможность варьировать и изменять виды заданий с учетом индивидуальных особенностей и уровня успеваемости обучающихся.

Среднесрочное планирование конкретизирует ориентиры, определенные долгосрочным планом. В среднесрочных планах разрабатываются основные задачи на определенный период. В них отражаются темы обучения на каждую четверть или раздел. Распределение часов внутри разделов также можно варьировать по усмотрению учителя

Краткосрочный план, или план урока по учебному предмету «История Казахстана», «Всемирная история» составляется учителем самостоятельно по примерному шаблону, представленному в конце среднесрочного плана. При разработке краткосрочного плана учителю рекомендуется обратить внимание на дифференцированный подход к обучению и учитывать индивидуальные особенности детей. Краткосрочное планирование урока помогает учителю более эффективно достичь учебных целей. Для этого учителю необходимо особенно тщательно отбирать учебный материал и правильно подбирать виды деятельности. После каждого урока учителю необходимо провести анализ урока (рефлексию) для того, чтобы выявить возникшие трудности при освоении учебного материала обучающимися.

При составлении краткосрочного плана учитель может руководствоваться следующими рекомендациями:

- при организации урока необходимо руководствоваться целями, указанными в учебной программе и в учебном плане;
- следует детализировать формулирование целей урока (по принципу S.M.A.R.T.), то есть ставить конкретные, измеримые, достижимые цели;
- на уроке должны быть организованы все виды деятельности, включенные в среднесрочный план;

– при необходимости следует дополнить виды деятельности по усмотрению самого учителя[16].

Предоставляются следующие рекомендации по разработке краткосрочных планов по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история»:

Необходимо заранее определить цели обучения для основной части урока. В рамках учебного предмета сформировать словарный запас учащихся, научить правильно использовать лексику и термины по предмету. Учесть четкость вопроса, поставленного индивидуальному ученику/ паре/ группе. Наглядные пособия (ресурсы, материалы), используемые на уроке, должны быть постоянно доступны и разработаны правильно.

Кроме того, межпредметная связь с предыдущими или другими уроками, активное стимулирование учащихся к занятиям с помощью заранее запланированных вопросов, выявление ошибок и исправление неправильного понимания учащихся направляют учащихся на систематическое выполнение заданий.

При организации групповой работы рекомендуется эффективно использовать задачи, упражнения и ресурсы, методы дифференциации, повышающие интерес учащихся. При работе в парах или индивидуально учащимся класса рекомендуется дать взаимосвязанные (аналогичные) задания, упражнения или проблемные вопросы, необходимо учитывать стимулирование сотрудничества и обсуждение между учащимися. В ходе обсуждения со всеми в классе рекомендуется прививать учащимся навыки объяснения своих заданий. Также предлагается помощь учащимся формулировать общие выводы из приведенных на уроке примеров, помочь связать его с другой работой и обсудить дальнейшие действия.

Образцы краткосрочного плана разработанные учителями общеобразовательных школ по данным учебным дисциплинам, приводятся в конце (приложение) настоящих методических рекомендаций.

Заключение

Обновление содержания среднего образования характеризуется существенными изменениями в структуре и содержании образования, методах, подходах обучения и системе оценивания.

Весь комплекс мероприятий в рамках обновления содержания образования направлен на создание образовательного пространства, благоприятного для гармоничного становления и развития личности.

В рамках обновления содержания образования содержание образовательного процесса ориентировано на формирование у учащихся готовности к творческому применению полученных знаний, умений и навыков в обычной жизни и в школе, на развитие упорства в достижении успеха, мотивирует к обучению в течение всей жизни.

Данные методические рекомендации, разработанные в рамках обновления содержания образования, состоят из трех разделов.

В первом разделе методических рекомендаций раскрываются особенности учебных программ «История Казахстана», «Всемирная история» (5-9 классы) в рамках обновления содержания образования. Разделы и подразделы, раскрывающие содержание указанных учебных предметов и учебные цели, даны в виде схем и таблиц с пояснениями.

В данном разделе проанализированы исторические понятия (концепты) посвященные эффективной реализации учащимися навыков исторического мышления и целей обучения по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история».

Во втором разделе рассматриваются формы и методы организации обучения по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» (5-9 классы). Особое внимание уделяется способам реализации активных методов обучения в учебном процессе.

В третьем разделе методического пособия даны методические рекомендации по составлению критериев оценивания и краткосрочного планирования; образцы заданий формативного и суммативного оценивания, включены краткосрочные планы по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» учителей-практиков.

Данное пособие, разработанное в рамках обновления содержания образования, носит рекомендательный характер и является одним из пособий, которыми могут руководствоваться учителя-практики общеобразовательных школ республики.

Список использованной литературы

1. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана от 10 января 2018 года «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции».
2. Лернер И.Я. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории. Пособие для учителей. М.: Просвещение, 1982. 191 с. http://www.bim-bad.ru/docs/lerner_i_ja_development.pdf
3. Шегенова, А.Жанисов. «Проблемы и перспективы школьного исторического образования в условиях обновления содержания среднего образования» №3., 2016г.
4. Типовая учебная программа по учебному предмету «Познание мира» для 1-4 классов уровня начального образования
5. Типовая учебная программа по учебному предмету «Всемирная история» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию
6. Типовая учебная программа по учебному предмету «История Казахстана» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию
7. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2017 жылғы 12 сәуірдегі «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы.
8. Руководство для учителя. «Эффективное обучение». ЦПМ АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы». Астана, 2016
9. Развитие навыков исторического мышления на основе исторических концептов. Методическое пособие/авт.-сост.: Шегенова, А.Жанисов. – Астана, 2015г.
10. Работа с фотографиями. <http://urokiistorii.ru/article/2230>
11. «Қазақстан тарихы» пәні бойынша оқу жоспары. 9-сынып. 2018.
12. Активные методы преподавания и обучения. НИШ. Астана, 2013
13. «Фишбоун» әдісі. <http://pedsovet.su/metodika/priemy/5714>
14. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. Учебное пособие/ авт. Е.С.Полат др., Москва, 2009. 65-81с
15. Руководство по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ: Учебно-метод. Пособие. / Под ред. О.И.Можаевой, А.С.Шилибековой, Д.Б.Зиеденовой. – Астана: АОО «НИШ», 2016. – 12-33 с.
16. Методические рекомендации по разработке краткосрочных планов. Астана. НАО. 2014

Краткосрочный план урока

Школа: лицей № 59	ФИО учителя: Сыдыкова Нуржамал Орынкановна
Раздел долгосрочного планирования:	Средневековое европейское общество в XIV- в 1 пол. XVI вв.
Дата:	
класс: 6	Присутствовали: Отсутствовали:
Тема урока	Как образовались централизованные государства в Европе?
Цели обучения, достигаемые на этом уроке (Ссылка на учебный план)	6.3.1.4 устанавливать связь между феодальными войнами и образованием централизованных государств.
Цель урока	Все: умеют определять причины образования централизованных государств в Европе на примере Англии и Франции. Большинство: умеют объяснять причины образования централизованных государств в Европе на примере Англии и Франции Некоторые: умеют раскрывать связь между феодальными войнами (Столетняя война, война Алой и Белой роз) и образованием централизованных государств в Европе на примере Англии и Франции.
Критерии оценивания	Определяют причины образования централизованных государств в Европе; Описывают особенности феодально-раздробленного и централизованного государства; Раскрывают связь между феодальными войнами и образованием централизованных государств в Европе.
Исторический концепт	Причина и следствие
Навык	Исторический анализ и объяснение
Языковые задачи	Расширяют словарный запас через использование понятий с предыдущих занятий «феодализм», «раздробленность», «централизация»; Развивают устную речь через чтение и анализ текстовой информации; Совершенствуют письменную речь через заполнение таблицы «ЗХУ», Диаграммы Исикавы, облака «тегов»

Уровень мыслительной деятельности	Применение, анализ, синтез	
Воспитание ценностей	Привите ценностей, основанных на национальной идее «Мәңгілік Ел»: общность истории, культуры и языка, уважение к культуре и обычаям других народов; Толерантность.	
Межпредметная связь	География: Работа с картой; Литература: работа с текстами, опережающее чтение.	
Предыдущие знания	Знают понятия «Черный мор», феодализм, раздробленность, феодальные войны, централизация. Знают причины распространения «Черного моря». Имеют навыки работы с политической картой средневековья. Умеют работать с разными источниками.	
Ход урока		
Запланированные этапы урока	Виды упражнений, запланированных на урок:	Ресурсы
Начало урока 2 мин.	Организационный момент: - взаимопривествие учителя и учащихся; -установление колаборативной среды через разминку « Охота на льва ». Данная разминка позволяет создать положительный психологический климат в ученическом коллективе, настроить на работу. -деление на группы через стратегию « Лотерея » - учащиеся вытягивают картинки и в соответствии с изображениями распределяются на группы (1 группа – замок Тауэр, 2 группа – замок Бастилия, 3 группа – дворец Версаль, 4 группа – Вестминстерское аббатство, 5 группа – Букингемский дворец);	Мини-картинки с изображением дворцов и замков
4 мин.	Проверка домашнего задания. Формы работы: индивидуальная, групповая. Метод я« Знаю-Хочу узнать-Узнал ». Задачи , которые позволяет решать данная стратегия: -формирует умение определять уровень собственных знаний, планировать работу для дальнейшего изучения материала и восполнения пробелов в знаниях. -создаёт условия для повышения мотивации к	

	<p>учению и проявления интереса к изучаемому материалу.</p> <p>-формирует умение соотносить полученную информацию с собственными представлениями по изучаемой теме.</p> <p>Учитель: предлагает заполнить 1, 2 столбика таблицы «Знаю-Хочу узнать - Узнал». В первый столбик («Знаю») учащиеся записывают то, что они знают из предыдущих занятий - минусы феодализма.</p> <p>Во второй столбик («Хочу Узнать») - что хотят узнать в ходе изучения темы – могло ли государство находиться в раздробленном состоянии постоянно?</p> <p>На протяжении изучения темы заполняется третья колонка (ответы на поставленные вопросы, новая информация по теме).</p> <p>Учитель: тема нашего урока связана с предыдущими занятиями: Как образовались централизованные государства в Европе?</p> <p>Посмотрите в 1, 2 столбика своей таблицы, обсудите в группе и сформулируйте цели нашего урока.</p> <p>Учащиеся формулируют предполагаемые цели урока и проговаривают вслух. Одна цель от группы.</p> <p>Учитель подводит итог: выводит на интерактивную доску цели урока, озвучивает вслух.</p> <p>Формативное оценивание: устная обратная связь - создание ситуации успеха.</p>	<p>Слайд в формате Power Point</p>
<p>Середина урока</p> <p>10 мин.</p>	<p>Изучение темы: Как образовались централизованные государства в Европе?</p> <p>Учитель: выполняя задания мы с вами ответим на проблемный вопрос нашего урока - как образовались централизованные государства в Европе?</p> <p>Форма работы: групповая.</p> <p>Задание 1: Определить централизованные государства Европы (XIV-1 пол.XVI вв.).</p> <p>Метод: Диаграмма Исикавы (аналогично «фишбоун»).</p> <p>Задачи, которые позволяет решить данная стратегия:</p> <p>-формирует умение находить решение проблемы, вырабатывать новые идеи;</p> <p>-формирует умение соотносить полученную</p>	<p>Учебник 6 класса, карты «Англия и Франция с 1453 по 1490 гг.» «Территориальные изменения во Франции XIV- в 1 пол. XVI вв.»</p> <p>дополнительный материал (в</p>

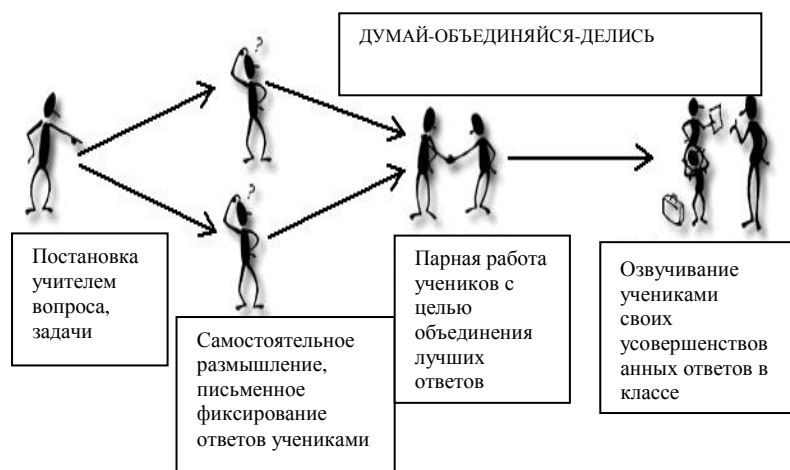
<p>5 мин.</p>	<p>информацию с собственными представлениями по изучаемой теме. «Голова» содержит надпись «феодалы войны (Столетняя война, война Алой и Белой роз)», «хвост» - «централизованные государства (Англия и Франция)», «костяк» - «централизация», «верхние рёбра» - «события и факты, произошедшие в ходе феодальных войн», «нижние рёбра» - «последствия раздробленности». Критерии оценивания: Все: определяют события и факты, произошедшие в ходе феодальных войн – Столетней войны, Алой и Белой роз. Большинство: объясняют последствия феодальной раздробленности на примере Англии и Франции. Некоторые: устанавливают связь между феодальными войнами (Столетней войной, войной Алой и Белой роз) и образованием централизованных государств в Англии и Франции. Дескрипторы: -выделяют и записывают в Диаграмму Исикавы события и факты, произошедшие в ходе феодальных войн – Столетней войны, Алой и Белой роз (не меньше 5-ти); -выделяют и записывают последствия феодальной раздробленности в Англии и Франции (не менее 2-х последствий по каждому государству); -приводят аргументы образования централизованных государств в Англии и Франции (не меньше 3-х каждому государству); Формативное оценивание: метод «Обобщение в одном предложении» (группа обобщает свою работу в одном предложении, которое отвечает на вопросы «кто?», «что?», «где?», «когда?», «почему?», «как?»).</p>	<p>приложении)</p> <p>Листы А-3, фломастеры, стикеры</p> <p>карта «Территориальные изменения во Франции XIV- в 1 пол. XVI вв.», дополнительный материал (в приложении)</p> <p>Стикеры, фломастеры, ручки</p>
<p>1 мин.</p>	<p>Разминка для глаз: «В пучине морской». Учащиеся следят глазами за передвижением рыб в морской пучине. В качестве музыкального фона звучит релаксирующая (расслабляющая) музыка. Задание 2: В парах обсудить и ответить на проблемный вопрос - как образовались централизованные государства в Европе? Метод: «Думай-Объединяйся-Делись».</p>	

10 мин.

Задачи, которые позволяет решить данная стратегия:

- формирует умение находить решение проблемы, вырабатывать новые идеи;
- вовлекает в активную работу учащихся разного уровня подготовленности.

Форма работы: парная. Пары формируются внутри групп путём расчёта на 1-ый, 2-ой.

Критерии оценивания:

- раскрывают связь между феодальными войнами (Столетней войной, войной Алой и Белой роз) и образованием централизованных государств в Англии и Франции.

Дескрипторы:

- используя данные из схемы «Диаграмма Исикавы», карты и текстов индивидуально размышляют о причинах централизации Англии и Франции;
- используя данные из схемы «Диаграмма Исикавы», карты и текстов обсуждают в парах последствия феодальных войн (Столетняя война, Алой и Белой роз);
- используя данные из схемы «Диаграмма Исикавы», карты и текстов объясняют в парах связь между раздробленностью и централизацией;

Формативное оценивание:

Метод «Коллекция стикеров». Каждая пара формулирует ответ на проблемный вопрос и записывает на стикере и наклеивает стикер на доску. По желанию учащиеся озвучивают свои ответы вслух.

Листы А-4,
стикеры,
ручки,
фломастеры

Стикеры,
ручки,
фломастеры

2 мин.	<p>В завершении урока Учитель предлагает учащимся заполнить 3-ий столбик таблицы «ЗХУ». Учащиеся, нашедшие ответы на все вопросы, которые ставили вначале урока, заполняют последний столбик. Тем учащимся, которые не справились с заданием, учитель предлагает варианты информационных источников, где учащиеся будут искать ответы: -wiki.iteach.ru/index.php/ Как происходило объединение Франции. -https://trojden.com § 18. Централизация в Англии и Франции.</p>		
2 мин.	<p>Те учащиеся, которые заполнили последний столбик, озвучивают вслух свои записи. Для закрепления темы урока учащиеся работают с текстом, содержащим ошибки, которые нужно исправить. Стратегия «Лови ошибку».</p> <p>Активизирует внимание учащихся. Позволяет проверить усвоение материала.</p> <p>Учитель выводит на интерактивную доску правильные варианты текстов. Учащиеся обмениваются листами с ответами и проверяют работы друг друга.</p> <p>Текст 1. В 1435 году Столетняя война закончилась победой Англии. В 1451 году король на 5 лет освобождает всё крестьянство от налога и призывает всех вернуться на родные земли. В 1461 году королём стал Людовик X (1461-1483). Ответы: 1453 г., Франции, 8 лет, Людовик XI</p>	<p>листы А-4, ручки, фломастеры, слайд в формате Power point</p>	
1 мин.	<p>Текст 2. Людовик XI увеличил налоги с городов, поощрял выплавку металлов, шелкоткачество, производство стекла. Король понимал, что доходы от ремесла и скотоводства принесут казне немалую прибыль. Во второй половине XV века по всей стране зашумели восстания, а в казну феодала потекли налоги с торговли. Ответы: уменьшил, торговли, ярмарки, короля.</p> <p>Текст 3. Эта война получила название Войны Жёлтой и Синей роз, по изображениям на гербах противников.. Она расчистила почву для восстановления крепкой власти при новом короле</p>		

	<p>Генрихе VII Стюарте, пришедшем к власти в 1458 г. Ответы: Алой, Белой, Тюдоре, 1485 г.</p>	
<p>Конец урока 2 мин.</p>	<p>Рефлексия через метод Облако "тегов" («Облако меток» или «Облако ключевых слов»). Эта стратегия дает возможность учащимся осознать содержание пройденного, оценить эффективность собственной работы на уроке. На интерактивной доске учитель выводит слайд, где указаны следующие варианты тегов:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ сегодня я узнал... ○ было трудно... ○ я понял, что... ○ я научился... ○ я смог... ○ было интересно узнать, что... ○ меня удивило... ○ мне захотелось... и т.д. <p>Каждый ученик выбирает по 1-2 предложения и заканчивает их. Наклеивают на облако из ватмана.</p> <p>Опережающее чтение: -прочитать параграф учебника о Жанне д'Арк, подготовить сообщение; -прочитать дополнительный материал о Жанне д'Арк, написать мини-рассказ; -подготовить презентацию, используя материал учебника и образовательных ресурсов. Рекомендуемые образовательные ресурсы: -https://www.infoniac.ru («Жанну Д'арк причислили к лику святых»); -https://www.youtube.com (Кто такая Жанна д'Арк? Videоканал Умничка); - https://bigenc.ru/world_history (Жанна д'Арк. Большая Российская Энциклопедия).</p>	<p>Стикеры, ручки, облако из ватмана</p>
<p>1 мин.</p>		
<p>Дифференциация – каким способом вы хотите больше оказывать поддержку? Какие задания вы даете ученикам более способным по сравнению с другими?</p>	<p>Оценивание – как Вы планируете проверять уровень усвоения материала учащимися?</p>	<p>Охрана здоровья и соблюдение техники безопасности</p>
<p>Дифференциация</p>	<p>Задания реализованы</p>	<p>Задания разработаны с учётом</p>

<p>заданий: 1 задание по уровню сложности; 2 задание – по уровню педагогической поддержки.</p>	<p>через методы «ЗХУ», «Думай-Объединяйся-Делись», «fishbone». Применены методы формативного оценивания: «Обобщение в одном предложении», «Коллекция стикеров», «Лови ошибку», «Облако тегов». Указанные методы нацелены на формирование умения находить решение проблемы, вырабатывать новые идеи, вовлечение в активную работу учащихся разного уровня подготовленности.</p>	<p>возрастных особенностей, дифференцированы по уровню сложности в соответствии с индивидуальными способностями и потребностями учащихся. Все задания посильны учащимся. Для создания положительного эмоционального настроения проведена разминка «Охота на льва». Запланирована физминутка для снятия физического напряжения и нагрузки на глаза «В пучине морской».</p>
<p>Рефлексия по уроку</p>	<p><i>Используйте данный раздел урока для рефлексии. Ответьте на вопросы, которые имеют важное значение в этом столбце.</i></p> <p>Цель урока доступна для понимания учащихся, реальна и достижима.</p> <p>Все учащиеся, независимо от уровня подготовленности, достигли цели обучения, то есть сумели справиться со всеми заданиями. Дифференциация на уроке проводилась с учетом потребностей учащихся по уровням сложности. Также присутствовала педагогическая поддержка учащихся в виде создания ситуации успеха.</p> <p>Урок был интенсивным, насыщенным, время было распределено рационально.</p> <p>Задания были составлены с учетом возрастных особенностей, потребностей учащихся, посильны и понятны. Отклонений от плана урока нет.</p>	

Итоговая оценка

Какие две вещи прошли действительно хорошо (в том числе преподавание и учение)?

- 1: задания были посильны и доступны
- 2: работа с текстовым материалом и картой

Какие две вещи могли бы улучшить Ваш урок (в том числе преподавание и учение)?

- 1: дифференциация заданий по уровню сложности
- 2: Более точный расчёт времени

Что нового я узнал из этого урока о своем классе или об отдельных учениках, что я мог бы использовать при планировании следующего урока?

Темп работы учащихся на уроке был высоким.

Содержание

Введение.....	81
1 Особенности учебной программы обновленного содержания образования по предметам «История Казахстана», «Всемирная история» (5-9 классы).....	83
2 Формы и методы организации обучения по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история».....	104
3 Методические рекомендации по разработке краткосрочных планов и критериальному оцениванию по предметам «История Казахстана», «Всемирная история».....	132
Заключение.....	156
Список использованной литературы.....	157
Приложение.....	158

**БІЛІМ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ АЯСЫНДА
(5-9-СЫНЫПТАРДА) «ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ», «ДҮНИЕЖҮЗІ ТАРИХЫ»
ОҚУ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ПРЕПОДАВАНИЮ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА
«ИСТОРИЯ КАЗАХСТАНА», «ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ»
(5-9 КЛАССЫ) В РАМКАХ ОБНОВЛЕНИЯ
СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ**

Басуға 13.03.2019. ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 10.

Подписано в печать .13.03.2019. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 10.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғылы, 8, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, пр. Мәңгілік ел, 8, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж